

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

HATAY İLİ DÖRTYOL İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

TEZİ YAZAN

Yüksel AKGÜL

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Refiye ŞENESEN (Çukurova Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / NİSAN / 2022

ONAY

T.C.

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE;

201811032 numaralı öğrencimiz olan **Yüksel AKGÜL** tarafından hazırlanan “**Hatay İli Dört Yol İlçesi Halk Kültürü Araştırması**” başlıklı bu tez çalışması jürimiz tarafından oybirliği ile **Türk Dili Ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üniv. Dışı– Tez Danışmanı – Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT
Çukurova Üniversitesi

Üniv. İçi – Jüri Üyesi: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN
Çağ Üniversitesi

Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Prof. Dr. Refiye ŞENESEN
Çukurova Üniversitesi

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

28/04/2022

Doç. Dr. Murat KOÇ

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ÍTHAF

Sevgili aileme,

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

28.04.2022

Yüksel AKGÜL

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında birikimini ve deneyimlerini benimle paylaşan, hoşgörüsü, sabrı ve pozitif tutumuyla yol gösteren kıymeti hocam Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT'a, ayrıca Dört Yol halkına teşekkür ederim.

ÖZET**HATAY İLİ DÖRTYOL İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI****Yüksel AKGÜL****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Tez Danışmanı, Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT****Nisan 2022, 201 sayfa**

Bu çalışmada, Hatay’ın Dört Yol ilçesinde geçiş dönemleri olan doğum, evlenme, ölüm adetleri ve buna bağlı halk inanışları; bayram, tören ve kutlamalar, halk hekimliği, halk bilgisi, halk mutfağı, spor, eğlence ve çocuk oyunları araştırılmıştır.

“Hatay İli Dört Yol İlçesi Halk Kültürü Araştırması” adlı bu çalışma, yedi bölüm ve bunlara bağlı alt başlıklardan oluşmaktadır. Yapılan bu çalışmada, Dört Yol yöresine ait halk inanç ve pratikleri, yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında gözlem metoduyla da bütünleştirilerek tasnif edilmiştir. Çalışma sırasında, araştırma alanında tespit edilen yöreye özgü gelenek ve inanışlar, Türk kültürünün İslam öncesinden başlayan değişim ve gelişim süreçleriyle oluşturduğu birikimle mukayeseli olarak incelenmiştir. Bununla beraber, yöre kültürünün Anadolu kültürü içindeki yeri, benzerlikleri ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Dört Yol yöresindeki bu çalışmada, halk kültürü inanış ve pratiklerinin, asırlar boyunca geniş coğrafyalara yayılmış Türk kültüründen izler taşıdığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda, yöre halkının ağız özelliklerini yansıtan yöreye özgü kelimelerin derlendiği bir sözlük ve yöreyi tanıtan fotoğraflara yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dört Yol, Geçiş dönemleri, Halk bilimi, Halk kültürü, Hatay.

ABSTRACT**HATAY PROVINCE DÖRTYOL DISTRICT FOLK CULTURE RESEARCH****Yüksel AKGÜL****Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor, Dr. Begüm KURT****April 2022, 201 pages**

In this study, birth, marriage, death customs and related folk beliefs; holidays, ceremonies and celebrations, folk medicine, folklore, folk cuisine, sports, entertainment and children's games have been researched.

This study, named “Hatay Province Dört Yol District Folk Culture Research”, consists of seven chapters and sub-titles related to them. In this study, folk beliefs and practices belonging to the Dört Yol region were integrated and classified in the light of the information obtained from written and oral sources, with the observation method. During the study, the region-specific traditions and beliefs identified in the research area were examined in comparison with the accumulation of Turkish culture with the change and development processes that started before Islam. In addition, the place, similarities and differences of the local culture in Anatolian culture have been revealed.

In this research in the Dört Yol region, it has been determined that folk culture beliefs and practices carry traces of Turkish culture spread over wide geographies for centuries. At the end of the study, a dictionary of local words reflecting the dialect characteristics of the local people and photographs introducing the region are included.

Keywords: Dört Yol, Transition periods, Folklore, Folk culture, Hatay

ÖN SÖZ

Kültürlerin oluşumu uzun süreçler içerisinde ortaya çıkmaktadır. Toplumlar kültürlerini bulundukları coğrafi koşullar içerisinde dil, inanış, örf-âdet, siyasi ve sosyal birçok etken etrafında oluşturur ve kuşaktan kuşağa aktarırlar. Ortak duygu, düşünce ve yaşayış olarak da özetleyebileceğimiz kültür kavramı milletlerin hafızası olması bakımından da büyük öneme sahiptir.

Tarihi süreçler içerisinde halk kültürünü etkileyen olumlu-olumsuz birçok etken vardır. Savaş, göç, kıtlık, doğal âfetler, salgın hastalıklar, eğitim, teknolojik yenilikler, siyasi ve ekonomik gelişmeler... Toplumlar, içinde bulundukları çağın dinamikleri ve hayatın olağan akışı içinde sahip oldukları değer yargılarından uzaklaşabilmektedir. Bu bakımdan halk kültürü araştırmalarıyla ilgili çalışmalar; toplumun kültürel dinamiklerinin tespiti, kayıt altına alınarak nesiller arasındaki devamlılığın sağlanması yönüyle büyük öneme sahiptir. Araştırma alanımız olan Dört Yol yöresiyle ilgili çalışmamızda da yörenin geçmişten günümüze ulaşmış olan kültürel birikimi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Dört Yol yöresiyle ilgili çalışmamız sırasında yazılı kaynaklar, tespit edilen kaynak kişilerle yapılan sözlü mülakatlar ve kültürel etkinliklerin yerinde gözlemlenmesi yolu izlendi. Yapılan görüşmeler hem yazılı olarak hem de ses kaydı alınarak kayıt altına alındı. Aynı zamanda yöre kültürü fotoğraf yoluyla görsel olarak da yansıtılmaya çalışıldı. Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, birikiminden, deneyimlerinden faydalandığım kıymetli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT'a katkıları için teşekkür ederim. Çalışmalarım sırasında yöreyle ilgili birikimlerini ve çalışmalarını benimle paylaşan, çalışmama yazılı, sözlü ve görsel olarak zenginlik katan Kadir ASLAN ve Ahmet HİNTÖĞLU hocalarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYANI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
EKLER LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER	4
2.1. Araştırma Alanının Adı.....	4
2.2. Araştırma Alanının Tarihi.....	4
2.3. Milli Mücadelede Dört yol.....	6
2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı.....	7
2.5. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	8
2.6. Araştırma Alanının Nüfus ve Ekonomik Yapısı	8
3. GEÇİŞ DÖNEMLERİ	10
3.1. Doğum.....	11
3.2. Sünnet/Kirvelik	32
3.3. Asker Uğurlama ve Karşılama	34
3.4. Evlenme	37
3.5. Ölüm	60
4. BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMALAR	80
4.1. Dini Bayramlar.....	80
4.2. Kutsal Aylar ve Günler	83
4.3. Millî Bayramlar.....	84
4.4. Bereket Törenleri	86
4.5. Yayla Şenlikleri / Festivaller	89

5. HALK İNANIŞLARI.....	92
5.1. Tabiat Olaylarıyla İlgili İnanışlar.....	92
5.2. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar.....	93
5.3. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar.....	95
5.4. Cinlerle İlgili İnanışlar.....	98
5.5. Bolluk-Bereketle İlgili İnanışlar.....	98
5.6. Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanışlar.....	99
5.7. Nazar-Nazarlık.....	100
5.8. Yatır ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar.....	101
6. HALK BİLGİSİ	105
6.1. Halk Sağaltmacılığı.....	105
6.1.1. Halk Hekimliği.....	105
6.2. Halk Meteorolojisi	117
6.3. Halk Takvimi	118
6.4. Halk Matematiği	121
7. HALK MUTFAĞI	123
8. OYUN, EĞLENCE VE SPOR.....	141
8.1. Çocuk Oyunları.....	141
9. SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA	151
EKLER.....	158

KISALTMALAR

AÇED	: Amanos Çevre Derneği
AKED	: Amanos Keşif Derneği
c	: Cilt
cm	: Santimetre
DB	: Dört Yol Belediyesi
HBB	: Hatay Büyükşehir Belediyesi
İSDEMİR	: İskenderun Demir-Çelik Fabrikası
K	: Kaynak Kişi
m	: Metre
s	: Sayfa
S	: Sayı
vd	: ve diğerleri
YY	: Yüzyıl

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Sözlük.....	158
Ek 2. Etik Kurul Onay Belgesi	161
Ek 3. Çağ Üniversitesi Tez Anket İzin İstek Yazısı	163
Ek 4. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı.....	164
Ek 5. Fotoğraflar	165

1. GİRİŞ

Orta Asya'dan Anadolu'ya, Balkanlardan Afrika'ya kadar geniş bir coğrafyada varlık göstermiş olan Türk kültürü, tarihi süreç içerisinde pek çok etkileşim ve değişim yaşamıştır. Türk kültür tarihinin temelini oluşturan Orta Asya yaşam alanına ait dinsel ve büyüsel nitelikli birçok inanış, örf ve âdetin bazen farklı şekillerde de olsa günümüze kadar ulaştığı görülmektedir.

Türklerin siyasi tarihinde kültürü etkileyen önemli olaylar, süreçler ve kırılmalar yaşanmıştır. Farklı coğrafyalardaki yerleşik kültürlerle olan etkileşimler, coğrafi koşulların yaşam biçimine etkisi, İslami yaşam tarzı, siyasi ve sosyal birçok etken Türk kültürüne tesir etmiştir. Tüm bu faktörler içerisinde hiç kuşkusuz İslam inancı çok daha belirleyici olmuştur. Anadolu'nun farklı yörelerinde yapılan derleme çalışmalarına baktığımızda, halk kültürüyle ilgili hemen her uygulamada İslam inancının etkisi görülmektedir. Araştırma alanımız olan Hatay'ın Dört Yol İlçesiyle ilgili yaptığımız halk kültürü araştırmasında da yöre kültürü, Türk kültürünün bütünlüğü içerisinde ele alınmıştır.

Çalışmam sırasında doğum öncesinden ölüm sonrasındaki uygulamalara kadar insan hayatının geçiş dönemleri, halk sağaltmacılığı, halk inanışları, yöresel yemekler, oyunlar ve yöre yaşamını yansıtan örf ve âdetler konu başlıkları halinde incelenmiştir. Yöre kültürü, farklı yörelerde yapılan çalışmalarla mukayeseli olarak bütünlük içerisinde ortaya konulmuştur. Dört Yol halk kültürüne ait geleneksel yaşamın, inanış ve uygulamaların Anadolu kültürüyle örtüştüğü ve eski Türk inanışlarından izler taşıdığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Halk kültürü ürünleri, toplumların uzun süreçler sonucunda yaşam alanlarıyla da bütünleşerek, çeşitli deneyimlerle ortaya çıkardıkları değerle bütündür. Toplumların milletleşerek kimlik kazanmalarında önemli bir yere sahip olan kültürel birikim, doğum, ölüm, evlenme ve buna bağlı inanışlar; bayram, tören, kutlamalar; halk mutfağı, halk hekimliği, halk inanışları ve çocuk oyunlarından oluşmaktadır.

Hatay yöresi, tarihi, coğrafi, siyasi konumu ve çok kültürlü yapısı itibarıyla birden fazla medeniyetin kültürel mirasını taşıması bakımından önemli bir birikime sahiptir. Bu yönüyle temsil ettiği sınırların çok ötesinde bir coğrafyanın kimliğini yansıtmaktadır. Dört Yol yöresi de, hem konumu hem de demografik yapısıyla bu zengin kültürün önemli bir

parçasıdır. Bu bağlamda, tezimin konusunu Dörtöl ilçesinde var olan halk kültürü özelliklerinin araştırılıp derlenmesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Milletlerin kültürel kimliğinin tespiti açısından büyük öneme sahip olan halk kültürü araştırmaları, toplumların milletleşme süreçlerinin görünürlüğü bakımından da çok kıymetlidir. Halk inanışları, gelenek ve görenekleri, kısacası geçmişten bugüne taşınan bütün kültürel mirası bilimsel ilke ve yöntemlerle inceleme ve analiz etme amacı güder.

Zengin kültürü ve özgün yapısıyla Hatay yöresi, halk kültürü araştırmaları için önemli bir birikime sahiptir. Bu bakımdan, çalışmamızda, bu kültür alanı içinde önemli bir yere sahip Dörtöl yöresi, araştırma alanı olarak seçilmiştir. Yöredeki gelenek ve görenekler, halk hekimliği uygulamaları ve inanışlar, düğün, tören ve kutlamaları, halk mutfağı derlenerek yazıya geçirilmiştir. Böylece, Dörtöl yöresinin hem Hatay hem de Anadolu kültürü içerisindeki etkileşimi ve önemi ortaya konulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Kültür, yalnızca toplumların yaşam biçimlerini belirlemekle sınırlı kalmamış, toplum yaşamının her alanına etki etmiştir. Tarihi süreç içinde varlık gösteren toplumlar, hem varoluşlarını hem de devamlılıklarını kültürel birikimleriyle başarmışlardır. Bu bakımdan kültür, yalnızca bir toplumsal kimlik boyutuyla değil, aynı zamanda tarihi, coğrafi, siyasi ve sosyo-ekonomik etkileriyle de ele alınması gereken bir alan olmalıdır.

Kültürel mirasın, toplumların geçmişi ve bugünü açısından çok yönlü tesiriyle ne denli büyük bir öneme sahip olduğu bir gerçekliktir. Yapmış olduğumuz bu çalışmayla da Dörtöl yöresi kültürünün toplum yaşamı üzerindeki etkisiyle beraber Anadolu kültürü içindeki yeri ve öneminin belirleneceği umulmaktadır.

Yöntem

Halk kültürü ürünlerinin derlenmesinde kullanılan alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada gözlem, görüşme ve örnek olay yöntemlerinden de faydalanılmıştır. Araştırma sırasında kullanılan yazılı kaynaklara Dörtöl Halk Kütüphanesinden, Dörtöl Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğünden, Dörtöl Halk Eğitim Merkezinden, süreli ve süresiz yayınlardan ulaşılmıştır.

Derleme sırasında kaynak kişilere ulaşmada, kılavuz kişilerden faydalanılmıştır. Geleneği temsil eden deneyimli kişilerle yapılan birebir görüşmeler, icracı ve dinleyicinin

geleneğe uygun şekilde düzenlenmiş mekânlarda yapılmıştır. Görüşme yapılan kaynak kişilere önceden hazırlanmış açık sorular yöneltilmiştir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler, dil özelliklerinin korunmasına dikkat edilerek yazıya geçirilmiştir. Elde edilen veriler, sesli ve görüntülü olarak kayda geçilerek derlenmiştir.

Sınırlılıklar

Dört Yol ilçe nüfusu 151.837'dir. İlçe merkez nüfusu ise 75.110'dur. Genel olarak toplu yerleşim düzenine sahip olan ilçe, Hatay ilinin kuzeyinde yer alır. Merkez ilçe belediyesi dışında 15 mahalle ve 6 köy muhtarlığı bulunmaktadır. Bunlarla beraber yazın meskûn olan 6 yayla yerleşimi bulunmaktadır.

Araştırma alanımız merkez, merkez mahalleleri ve ilçeye bağlı mahalle ve köyleri kapsamaktadır. Araştırmada kaynak kişilerden yararlandığımız ve derleme yaptığımız yerler şunlardır.

Merkeze bağlı Özerli, Ocaklı, Çaylı Mahalleri; Yeşilköy, Yeniyurt, Kuzuculu, Karakese, Altınçağ mahalleleri; Çağlalık, Kapılı ve Çat köyleridir.

2. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

2.1. Araştırma Alanının Adı

Eskiden hayvancılıkla uğraşan konargöçerler. İç Anadolu'dan Çukurova'ya, oradan da Halep'e, Şam'a kadar gider gelirlerdi. Her gittikleri yerlerde hayvanlarını otlatır ve konaklardı. Bu konakladıkları yerde dört ana yöne giden yolun orta kısmında dağ ile denizi, Çukurova ile Hatay'ı birbirine bağlayan dört ana geçiş yolu bulunduğundan dolayı buraya "Dört Yol" adı verilmiştir. Dört Yol Ermenilerin bulunduğu Çokmerzimen köyünün bir mahallesi olarak kurulmuştur. Bu mahalle, Çokmerzimen, Özerli ve Ocaklı adlı üç köyün ortasında kurulmuştur. Türklerin bu yerleşim yerine "İSLAMLI" (Müslüman) mahallesi denirdi. Bu küçük yerleşim yerinin ileride gelişerek köy, bucak ve ilçe olması ve çevresindeki köylerin kendine bağlanmasıyla bir ilçe merkezi olacaktır (Aslan, 2008, s. 18).

Çukurova Bölgesinin Osmanlı hakimiyetine girdiği 1516 yılından sonra 16 yy. boyunca en az altı defa tahriri (sayımı) yapılmıştır. Dört Yol ve yakın çevresi dikkate alındığında bu tahrirlerde adı geçen ve günümüzde de neresi olduğu bilinen üç yer adı vardır. Bunlar, yakın zamana kadar Dört Yol'un bir mahallesi olarak adı geçen Çokmerzimen Karakese ve Rabat'tır.

1893 yılında Çokmerzimen yakınlarında bir kaza merkezi oluşturulması ilk defa gündeme geldiğinde akla gelen yer, 'Akdam' dır. Akdam, 1909 yılında Ümraniye adıyla kaza yapılan 'Dört Yol ağzı' adlı mevkinin biraz daha aşağısında ve batısında yer alan mahalledir. 'Dört Yol ağzı' ise Osmanlı arşiv belgelerinde 'Çaylı, Çokmerzimen, Ocaklı ve Üzeyirli köylerinin orta yerinde, Akdam adlı mevkinin doğusunda' olarak tarif edilir. Fakat aidiyet açısından Çokmerzimen köyünün sınırları içerisinde yer almaktadır. Dört Yol kaza olduktan sonra da Çokmerzimen onun bir mahallesi durumuna gelmiştir (Terzi – Ergün, 2012, s.28-29).

2.2. Araştırma Alanının Tarihi

Tarihi kaynaklara göre Çukurova'nın bir parçası olan Dört Yol Ovası, M.Ö üç bin yıl önce Akad ve Sümerlerin daha sonra Hitit, Fenike, Lit, Mısırlılar, Asurlar, Pers ve Makedon, M.S I. II. III. Yüzyılda da Roma ve Bizans devletlerinin egemenliği altında kalmıştır. Anadolu'yu Filistin, Hicaz ve Mısır'a bağlayan karayolu güzergâhı da Dört Yol Ovasından geçmektedir. Anadolu-Suriye eski kervan yolunun buradan geçmesi Dört Yol ve çevresinin Çukurova ile birlikte düşünülmesine sebep olmuştur. Orta Çağ'ın başlarına kadar bölgeyi

elinde tutan Romalılar bundan sonra baş gösteren Sasani tehdidine fazla dayanamamışlardır. Sasaniler 613 yılında Roma topraklarına saldırıp Adana ve Tarsus'u aldıklarında Dörtöl ve çevresi de Sasani topraklarına katılmıştır. Ancak Roma İmparatoru Heraklius'un (610-6124) Sasani hükümdarı Hüsrevi Ayas (Yumurtalık) yakınlarında mağlup etmesi üzerine bölge bir kez daha Roma hâkimiyetine girmiştir. Türkmen topluluklarının Çukurova'ya ilk gelişleri 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra oldu. Anadolu Fatihî Kutulmuşoğlu Süleyman Şah 1082 yılında Tarsus, Adana, Misis ve Anavarza'yı ele geçirdikten sonra 1084 yılında bizzat ordularının başına geçerek o zamanlar önemli bir şehir olan Antakya'yı ele geçirdi (Aslan, 2008, s. 13-15).

Osmanlılar 1516 yılında bölgeyi ele geçirince Dörtöl ve çevresinde "Özer İli" adı altında bir sancak oluşturdular. 1527 idari taksimatında Özer ili sancağı Üzeyir ili adıyla Şam Vilayetine bağlanmıştı. Sokullu Mehmet Paşa buranın kendisine dirlik olarak verilmesiyle kasaba halkını ve geçen yolcuları tehlikelere karşı korumak için Üzeyir Beyi ile Payas Kadısının Payas'ta oturmalarını emretmiştir. Böylece Üzeyir sancağının merkezi Özerli'den Payas'a taşınmıştır. 19. Yüzyıl başlarında Üzeyir ve Beylan Adana Vilayetine mülhak birer sancaktı.

Dörtöl kazasını oluşturacak olan Üzeyirli, Çokmerzimen, Çaylı, Ocaklı köylerinin bağlı bulunduğu Payas (Üzeyr) sancağı, 1876/1877 yıllarında Adana Vilayetine bağlı bir sancaktı. Payas kazasının merkez olduğu sancak, Payas ve Osmaniye merkez olmak üzere iki kaza ve merkez kazaya bağlı Yumurtalık nahiyesinden meydana gelmişti. Sancak merkezi siyasi ve coğrafi sebeplerden dolayı önce Erzin'e (24 Ekim 1906) sonra da Osmaniye kazasına taşınmıştır. Dörtöl'un kaza statüsüne kavuşması kararı da Osmaniye'nin sancak merkezi olması ile birliktedir. Adana Vilayet Meclisi yaptığı görüşmeler sonucunda sancak merkezinin Erzin'den Osmaniye'ye getirilmesine, kaza merkezinin de Akdam'a taşınmasına karar vermiştir. Yapılan bu değişiklikle Osmaniye'deki kaza statüsü kaldırılarak Dörtöl kaza merkezi olmuş, Osmaniye'de bulunan kaza memurları ve kazadaki tüm idari birimler Dörtöl'a taşınmıştır (Terzi – Ergün, 2012, s. 56-68).

07 Temmuz 1939 yılına kadar Seyhan'a (Adana) bağlı olan Dörtöl, Hatay'ın anavatana katılmasıyla bu ilimize bağlanmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın anısını yaşatmak üzere "İLK KURŞUN ANITI" 9 Ocak 1994'te "İLK KURŞUN MÜZESİ" ise 9 Ocak 2014'de açılmıştır (Aslan, 2008 s. 18).

2.3. Milli Mücadelede Dörtöl

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İngilizler 9 Kasım 1918'de İskenderun'u işgal ettiler. Aynı müfreze daha sonra Dörtöl'a asker çıkardılar (Fas, Tunus, Cezayir ve Hintli Müslümanlardan oluşan paralı askerler). İngilizler, 11 Aralık 1918'de Dörtöl'u Fransızlara bırakarak İskenderun'a çekildiler. 11 Aralık 1918 günü 400 Ermeni'den oluşan bir Fransız taburu Dörtöl'u işgal etti. Ermeni çeteleri ve Fransız taburundaki gönüllü Ermeniler taşkın ve saldırgan tutum ve davranışlarıyla yöredeki Türkleri taciz etmeye, evlere baskınlar düzenlemeye başladılar. Bu arada Türklerden bazı kişilerin ve çetelerin de olaylara müdahale etmeye başladıkları, yer yer çatışmaların çıktığı görüldü. İlk büyük silahlı çatışma 19 Aralık 1918 günü Karakese köyünde meydana geldi. Köy girişindeki barikatta meydana gelen çatışmada Fransızlar 15 ölü bırakarak çekildiler. Bu çatışma bir milli mücadelenin başlangıç noktası ve işgalcilere karşı başlatılan kurtuluş mücadelesinin "İlk Kurşun" u oldu. Bundan sonra işgale karşı koyan halk silahlanıp Kara Hasan başkanlığında ilk Kuvayi Milliye teşkilatını kurdu. Üç yıl süren zorlu bir savaştan sonra Dörtöl halkı Fransız ve Ermenileri yenerek 9 Ocak 1922'de canından çok sevdiği Dörtöl'u kurtardı (Aslan, 2008, s. 21; K. 55).

19 Aralık 1918 Türk tarihinin çok önemli bir günüdür. Korumasız, savunmasız, çaresiz görülerek asırlardır hür yaşadığı bu topraklarda esaret zincirine vurulmak istenen bir avuç Türk'ün "HAYIR" dediği gündür. İşgal kuvvetlerine karşı milli mücadelenin başladığı, Kuvayi Milliye ruhunun doğduğu gündür. Hürriyete giden bu yol, Anadolu'nun dört bir yanına dalga dalga yayılarak Türk milletinin uyanışına sebep olmuştur. Kurtuluş Savaşı, bizim övüncümüzdür, onurumuzdur, acımızdır, sevincimizdir. Kişiliğimizdir, kimliğimizdir. Dünyada da mazlum milletlerin uyanış hareketi olmuştur. 19 Aralık 1918, Türkiye'de Milli Mücadele'nin başladığı ve düşmana "İLK KURŞUN" un sıkıldığı tarihtir (Aslan, 2008, s. 23; K.55).

Dörtöl ve Adana çevresindeki direniş karşısında tutunamayacağını anlayan Fransız hükümeti Ankara hükümeti ile uzlaşmanın çıkarlarına daha uygun düşeceğini anlamış ve barış görüşmelerine başlanmasını istemişti. Öte yandan İkinci İnönü Zaferini takiben Fransa kamuoyu, kendi kuvvetlerinin Çukurova'da kesin bir başarı kazanamayacağına iyice inanmış, savaştan bıkmış, artık asker ve para savurganlığının önüne geçilmesini istemeye başlamıştı. Ankara hükümeti de Dörtöl dahil olmak üzere Adana ve çevresinin tahliyesini bekliyor, bütün gücüyle batıdaki Yunan cephesine yüklenmek istiyordu. İki taraf arasındaki görüşmeler neticesinde 20 Ekim 1921'de Ankara itilafnamesi (Antlaşması) imzalandı. Ateşkes gereğince

yörenin tahliyesi için bir Türk-Fransız Karma Komisyonu kurulmuş, Adana ve çevresinin tahliyesi için bir protokol imzalanmıştır. Tahliye komisyonu, Fransızların Toprakkale, Erzin ve Dört Yol'u 4 Ocak 1922'de tahliye etmesi ve işgalin tamamen sona ermesini kararlaştırmıştı. 1 Ocak 1922'de, Ankara Hükümeti'nin sivil yöneticileri ile Cebel-i Bereket Mıntıka Kumandanlığı birlikleri, Dört Yol Türklerin sevinç gösterileri arasında Dört Yol Kasabasına girmişlerdir. Dört Yol 1 Ocak 1919 tarihinde Fransız işgaline karşı büyük savaş vermiş, burada başlayan direniş aynı zamanda Türkiye'de düşman işgaline karşı atılan ilk kurşun olarak tarihte yerini almıştır (Terzi – Ergün, 2012, s. 114-115).

Mustafa Kemal Paşa vatanın kurtarılması için 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışından sonraki günlerde Sivas Kongresi öncesi Sivas'ta halkla yaptığı bir sohbet esnasında "Dört Yol'da sıkılan ilk kurşunla, Çukurova'da başlatılan Kuvayimilliyeye hareketi inşallah ileride Türk milletinin kurtuluşuna vesile olacaktır." Diyerek Dört Yol'un önemini vurgulamıştır. Atatürk Adana gezileri kapsamında özellikle Hatay meselesi, Atatürk Çiftliği sebebiyle Dört Yol'a üç defa gelmiştir. Atatürk'ün yurt gezileri kapsamında en sık ziyaret ettiği yerler Adana, Mersin, Tarsus, Silifke ve Dört Yol olmuştur. 1925, 1926 ve 1931 yıllarında Dört Yol'u üç defa ziyaret eden Atatürk, ziyaretlerinde halkın sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Milli Mücadele önderleriyle dostluklar kurmuştur. Akrabalarını ve kız kardeşi Makbule Hanımı Dört Yol'a yerleştiren Atatürk, ilk ziyareti sonrası Dört Yol'dan ayrılırken "Benim en sadık dostlarım Dört Yol'dadır." demiştir. Kendisine bağışlanan evin birini Makbule Hanım'a vererek "Ölene kadar burada yaşasın." demiştir (Aslan, 2021, s.53-89).

2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Dört Yol, eski medeniyetlere kadar uzanan geçmişi ve doğal zenginliği itibarıyla önemli bir kültürel birikime sahiptir. İlçede M.Ö. 5 bin ile 50 yılları arasında aktif bir yerleşme yeri olan "Kinethöyük" bulunmaktadır. M.Ö. 545 yıllarına dayanan "İssos Harabeleri", Hitit, Bizans, Pers medeniyetlerinden izler taşır. Amanosların eteğinde 13. yüzyıldan kalma "Mancınık Kalesi" bulunmaktadır. İlçede yaz mevsiminin çok sıcak geçmesinden dolayı halkın önemli bir kısmı deniz evlerine ve yaylalara yerleşir. İlçede her yaz sonu "İlk Kurşun Kültür ve Turunçgil Festivali" düzenlenir. Toplumsal yaşamda türbe ve ziyaret yerleri de önemli bir yer tutar. Ali Baba, Karabıyık Dede, Hösem Dede, Cennet Ana, Ziya Efendi türbeleri bunlara örnektir.

Bir tarım ve sanayi şehri olan Dört Yol, aynı zamanda tarihi ve kültürel mekânları ile kültür turizmi açısından bir turizm cazibe merkezidir. "İlkkurşun Kültür, Sanat ve Turunçgil Festivali" ile ilçede konserler, paneller, gösteriler, sergiler gibi Kültür ve Sanat etkinlikleri

yapılmaktadır. Bu sayede hem ilçeye kültür ve sanat açısından aktif günler yaşatılmakta hem de ilçenin en önemli ürünü olan turuncgillerin tanıtılması için çalışmalar yapılmaktadır. İlçemizde, İlk Kurşun Müzesi, Atatürk Evi, Mancınık Kalesi, Kinet Höyüğü gibi kültür varlıkları bulunmaktadır. Amanos Dağlarında başta Topaktaş ve Çökek Yaylaları olmak üzere 50 yayla bulunmaktadır. Bunun yanında Kuzuculu Zübeyde Hanım Parkı, Yeşilköy Sahil Parkı, Beşikgöl başlıca piknik ve mesire alanlarıdır. İlçemizin kültürel yapısında nüfus yapısının etkileri açıkça görülmektedir. Yurdumuzun dört tarafından gelerek Dört Yol'a yerleşen vatandaşlar ilçemizde örf, âdet ve ananelerini yaşayarak kültürel bir mozaik oluşturmaktadırlar.

2.5. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

İlçe, Doğu Torosların uzantısı olan Nur Dağları (Amanos) ile Akdeniz'in İskenderun Körfezi arasında Kuzey-Güney doğrultusunda uzanan Dört Yol ve Payas Alüviyal ovalarından meydana gelmiştir. Doğusunda Nur Dağları ve Hassa ilçesi, batısında Akdeniz ve İskenderun Körfezi, Kuzeyinde Erzin ilçesi, güneyinde İskenderun ilçesi bulunmaktadır. İklimi; yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olup, tipik bir Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. İlçede yağışlar yağmur şeklinde olup, Türkiye'de Rize ilinden sonra en fazla yağış alan merkezlerdendir. İlçe merkezinin denizden yüksekliği 70 m'dir. En çok yağış, şubat, mart, nisan ve aralık aylarında, en az yağış ise ağustos ayında yağmaktadır. İlçede kar dağlık yüksek kesimlere düşmektedir. İlçede en düşük sıcaklık -7 derece olarak 1985 yılında gerçekleşmiştir. İlçede don hadisesi genellikle mart ayında görülmekte olup, nadiren de olsa kasım, aralık, ocak ve şubat aylarında da görülmektedir. İlçenin yüz ölçümü 342 km²'dir (K.53, K.55).

2.6. Araştırma Alanının Nüfus ve Ekonomik Yapısı

Dört Yol, nüfus büyüklüğü açısından Hatay'ın 5. Büyük ilçesidir. İlçe nüfusu 2019 yılına göre 125.138'dir. Nüfusun %50.32'si erkek,%49.68'i kadındır. Nüfusun çoğunluğu merkez mahallerde yaşamaktadır. Çalışan nüfus genel nüfus içindeki oranı %30'dur. Çalışan nüfusun meslek gruplarına göre %20'si memur, %40'ı sanayi kolunda çalışan işçi, %15'i esnaf ve serbest meslek erbabı ve % 25'i ise tarım kolunda çalışmaktadır (K. 75).

İlçe ekonomisinin büyük kısmını tarım ve sanayi oluşturur. Türkiye mandalina üretiminin dörtte biri Dört Yol'da gerçekleşir. Son yıllarda zeytin üretiminde de önemli bir artış olmuştur. Dört Yol çevresindeki sanayi kuruluşları da önemli bir istihdam alanıdır. Bunların dışında, balıkçılık, seracılık, arıcılık, hayvancılık, gibi ekonomik faaliyetler de

mevcuttur. İlçe coğrafi konumu, iklimi, verimli toprakları ve son yıllardaki sanayileşmeyle önemli ekonomik gelişim göstermiştir. Bu durum ilçenin yoğun bir şekilde göç almasına neden olmuştur (K. 75).

İlçe deniz ve kara taşımacılığına müsait bir konumda olması nedeniyle stratejik anlamda BOTAŞ, TPAO, İSDEMİR gibi birçok demir-çelik işletmeleri ve dolum tesislerinin ilçede yer alması farklı sanayi sektörlerinin gelişmesi ve ilçede yaşayanların bu kurumlarda istihdam edilmesi avantajlarını sunmuştur. Daha çok sanayi alanlarına ağırlık verilmesi şehrin turizm açısından gelişimini yavaşlatmış olabileceği düşünülmektedir (Korkmaz-Korkmaz-Gözübenli, 2019, s. 7307-7308).

3. GEÇİŞ DÖNEMLERİ

İnsanlar, ilk çağlardan bugüne dek hep topluluklar halinde yaşamayı tercih etmiştir. Zorlu yaşam mücadelesi, güvenlik ihtiyacı, güçlü olma gibi çeşitli nedenlere bağlayabileceğimiz bu yaşam tarzı, süreç içerisinde ortak yaşam algılarını, gelenek ve görenekleri, değer yargılarını ve toplum kurallarını oluşturmuştur. Birlikte yaşamın neticesinde ortaya çıkan bu değer yargıları, sadece kendi içinde değil, aynı zamanda toplumlar arası etkileşimle de gelişip şekillenmiştir. Yani her toplum kendi iç dinamiklerini oluştururken diğer toplumları da etkilemiş ya da onlardan etkilenmiştir.

İnsan bir birey olarak kendi öz kimliğini oluştururken, aynı zamanda toplumsal yaşamın bir ferdi olma gerçekliğiyle de karşı karşıyadır. Toplumsal yaşamın kendi içinde oluşturduğu kurallar bütünü içinde varlığını sürdürür. Bireyin kendi yaşamıyla toplumsal değer yargılarının bir araya geldiği ve hem birey için hem de toplumsal yaşam için büyük öneme sahip olan hayatın geçiş dönemleri, birey ve toplum etkileşiminin belirgin olduğu yerlerdir. Hem biyolojik hem de sosyal yönüyle ele aldığımız hayatın geçiş dönemleri, doğum, evlenme ve ölüm olarak ele alınmıştır. Başlangıçta da bahsettiğimiz toplumlar arası kültürel etkileşim, evrensel bir kültür ortamını yaratmıştır. Bu evrensel kültür ortamı içinde önemli bir birikime sahip olan Türk kültürü de geçiş dönemi ritüelleri ve uygulamaları bakımından önemli bir yere sahiptir.

İnsanlığın bütün zamanlarda en yüksek değer olarak görülen hayatın aşamaları inanış ve uygulamalarla örülmüş, bu inanış ve uygulamalarda kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel törenlerin (ayinlerin ritüellerin) meydana gelmesini sağlamıştır. Geçiş dönemleri ya da yaşam krizleri etrafında geliştirilen insan ve toplum odaklı inanış ve uygulamalar, toplumların geleneksel dünya görüşleri esasında biçimlenmiştir (Aça, 2019, s.358).

Zengin bir birikime sahip olan Türk kültürü, tarihi süreç içinde birçok inanç sistemiyle ve kültürle etkileşim halinde olmuştur. Geniş coğrafyalara uzanan bu kültürel birikim, İslam öncesi göçebe kültürden bugüne kadar varlığını korumuştur. Bu bakımdan geçiş dönemi âdetleri ve uygulamalarında eski Türk inançlarının izlerini görebiliyoruz. Anadolu İslam kültürüyle bütünleşerek farklı bir boyut kazanan ritüeller, Anadolu'nun özellikle kırsal yaşam alanlarında varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir.

Geçiş dönemi âdetleri, halk bilimi araştırmalarında da ortaya konulduğu gibi doğum, evlenme ve ölüm olarak ele alınmıştır. Çalışmamızda geçiş dönemleri, bu üç başlıkla beraber sünnet ve askerlikle birlikte incelenmiştir. Âdet ve uygulamalar, bu başlıklar altında alt başlıklardan oluşmuştur.

3.1. Doğum

Doğum, yaşamın başlangıcı olmakla beraber insan hayatında belirleyici olan geçiş dönemlerinin de ilk evresidir. Bu bakımdan Türk kültürü içerisinde de büyük önem atfedilmiş ve Türk örf ve âdetlerinin önemli bir parçası olmuştur. Doğum olayının her aşamasına ayrı ve özel anlamlar yüklenmiş, birçok bakımdan da hayatın anlamıyla eşitlenmiştir. Bu durum, birçok ritüeli, gelenek ve göreneği beraberinde getirmiştir.

Doğum pek çok sözlü üründe geniş yer bulan önemli bir motif olma özelliği göstermektedir. Doğumla ilgili âdet, inanma ve bunlara bağlı pratikler günümüzde de sürmektedir. Yeni kuşak bir yönden âdetlere uyarken diğer yönden de tıbbın sağladığı her türlü imkândan yararlanmaktadır (Artun, 2019, s.154). Bilimsel gerçekliğin ve geleneksel inanışların iç içeliğini yoğun olarak gördüğümüz doğum hadisesi etrafında birçok ritüel, âdet, gelenek ve görenek ortaya çıkmıştır.

Türk kültür tarihinde aile kavramı her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Ailenin en büyük beklentisinin çocuk olması bakımından da doğum çok önemli görülmüştür. Bu açıdan, diğer bir geçiş dönemi olan evlilik için de bir nedensellik durumundadır. Doğum olayı, bütün bu özellikleriyle tarihin her döneminde geleneğin, örf ve âdetlerin önemli parçası olmuştur.

Çalışma alanımda, doğumla ilgili tespit ettiğim inanış ve uygulamaların Anadolu kültürüyle ve eski Türk inançlarıyla benzerlikleri tespit edilmiştir. Doğumla ilgili âdet ve uygulamalar doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç aşamada incelenmiştir.

3.1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesiyle ilgili inanış ve uygulamalar, evlilik öncesinden itibaren kendini göstermeye başlamaktadır. Evlilik çağına gelen genç kızların evlendikten sonra çocuk doğurup doğuramayacaklarını öğrenmek amacıyla başvurdukları büyülek fallık uygulamalar bunun bir göstergesidir. Genç kızlar, yatıra kurdukları salıncağın kendiliğinden sallanmasını, türbedeki bir taşa çaktıkları çivinin eğilmeden taşa girmesini, cami duvarına sürttükleri taşın duvara yapışıp kalmasını ileride çocuklarının olacağına yormuşlardır (Aça, 2019, s.359). Çocuk sahibi olmak için dinsel ve büyüsel yollara, tıp yanında halk hekimliğine de başvurulmuştur. Bunların yanında türbelere ve yatırlara başvurmak, oralarda dualar etmek ve kurbanlar kesmek ile bazı adaklarda bulunmak çocuk sahibi olma arzusunun göstergeleridir (Türkan, 2018, s.789).

Türk toplumunda, özellikle de geleneksel aile yapısının daha yoğun görüldüğü kırsal kesimlerde çocuk sahibi olmak toplumsal yaşamda önemli bir yere sahiptir. Soyun devamı, iş paylaşımı gibi sebepler çocuk sahibi olmanın önemini artırır. Ayrıca toplumsal kabul ve statü kazanma açısından da çocuk sahibi olmak önemlidir. Bundan dolayı da anne ve baba adayları çocuk sahibi olmak için tıbbın yanında geleneksel uygulamalara da başvururlar.

3.1.1.1. Kısırlığı Giderme/Gebe Kalma

Geleneksel toplumlarda evliliğin çocukla, özellikle de erkek çocukla taçlandırılması beklenir. Bu beklentinin gerçekleşmemesi, aileyi oluşturan bireyler, özellikle de kadınlar üzerinde yoğun bir baskıya neden olmaktadır (Aça, 2019, s.359). Toplumumuzun geleneksel kesiminde, başka bir söyleyişle erkeğin egemen olduğu yerlerde kusur çoğu zaman kadında aranır. Onun için erkekten önce kadın birtakım çarelere başvurarak kısırlığını gidermesi gerekmektedir. Bu türden çareleri, dinsel – büyüsel nitelikte olanlar, halk hekimliği kapsamına girenler ve tıbbi sağaltma alanına girenler olmak üzere başlıca üç kümede toplayabiliriz (Örnek, 2016, s.185).

Türklerin hayatında, çocuk sahibi olmak isteyenler, Tanrının rızasını kazanmak için açları doyurur, çıplakları giydirir ve ağzı kutlu kişilerin alkışını/duasını dilerlerdi. Dede Korkut boylarında da bu inancın örnekleri vardır. O zamanda, Oğuz boyları, göğsü el açıp yüz tutarak alkış tutuklarında, Tanrı dilediklerini geri çevirmezmiş ve çocuğu olmayanların bu şekilde dilekleri yerine gelirmiş. Yine bu boylarda, çocuk sahibi olmak isteyen anaların saçları olarak “kuru çaylar” a su saldıgını görmekteyiz. Kimi destanlarımızda, çocuk sahibi olmak isteyenlerin elmalı yerlerde, kutlu pınar başlarında, ata mezarlarında yatması gerektiği vurgulanır (Kalafat, 2006, s.243). Eski Türk kültürü ve inançlarındaki bu ve benzer uygulamalar, diğer Türk boylarında da görülüyor. İlerleyen süreçlerde aynı uygulamaların İslam kültürü içerisinde de varlığını sürdürdüğünü görebiliyoruz. Çocuğu olmayan Yakut kadınları mukaddes bir ağacın dibinde, akboz at derisi üzerinde “yer sahibi” (an daydı iççite) ne yalvarırlar; ağlaya sızlaya dua ederler. Bu duadan sonra çocuk sahibi olanlar bunun tanrıdan, yer ağaç ruhları tarafından verildiğinde inanırlar. Kırgızlarda, Şamanizm devrinden kalma mukaddes ağaçlar, ataların ve büyük şamanların mezarları İslamlaştırılmış ve “evliya”ların türbeleri olmuştur. “Manas” destanında Yakup Han hatunun kısırlığından şikâyet ederek diyor ki: “Bu Çırıcı’yı alalı on dört yıl oldu. Bir çocuk koklayamadım, öpemedim. Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar, yanında gecelemiyor” diyor (İnan, 2020, s.170-171).

Anadolu'nun farklı illerinde ve yörelerinde, çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar birçok yönteme başvurur. Bunlar içerisinde en yaygın olanı kutsal sayılan ziyaret yerlerine gidilmesidir.

Kahramanmaraş'ta çocuğu olmayan kadın Malik Ejder Türbesine gider, çocuğu olunca da burasını 7 yıl üst üste ziyaret eder. Amasya'da çocuksuz kadınlar çocuk sahibi olmak için üç ayrı uygulama yaparlar. Bazı kaynak suların başında, ulu ağaçların altında veya türbelerinde dileklerde bulunurlar. Çocuk isteyen kadın buralara "satılmak"tır. Bu şekilde doğum yapan kadının çocuğuna "satılmış" ismi verilmektedir. Bazen de çocuk isteyen anne namzedi, türbe türünden bu yerlere çocuk elbisesi bırakırlar (Artun, 2019, s.159).

Kısırlığın giderilmesiyle ilgili inanış ve uygulamalara baktığımızda, özellikle de geleneksel yaşam tarzının hâkim olduğu kırsal yerleşimlerde uygulamaların yoğun olarak devam ettiğini görüyoruz. Erkek egemenliğinin belirgin olduğu kırsal yaşamda, kısırlık, kadın üzerinde baskılara sebep olmuştur. Bunun yanı sıra, kısırlık bir eksiklik olarak görüldüğü için doktora gitmenin ayıp karşılanması, geleneksel tedavi yöntemlerine yönelişi arttırmıştır.

Dörtüyl yöresinde gebe kalmayla ilgili tespit edilen geleneksel yöntemler şunlardır:

Gebe kalmak isteyen kadının bel ve kasık kısmının sıcak tutulması gerekir. Ağır kaldırma, uzun süre ayakta kalma gibi yorucu işler yaptırılmaz. Morali yüksek tutulur ve istedikleri yerine getirilir (K. 5, K. 13, K. 24, K. 27, K. 28, K.29, K. 64, K. 68).

Ateşte ısıtılan cere, bel kısmına tutulur. Kara üzüm ve karabiber havanda dövülerek macun haline getirilir. Isıtılan yere vurulur ve kuşakla bağlanır. Buna, "cere vurma" denir. Bu işlemler ebe karılar tarafından yapılır. (K. 13, K. 19, K. 20, K. 28, K.32, K. 64).

Maydanoz bir kabın içinde suda haşlanır. Daha sonra kabın üzeri çarşafla kapatılır ve üzerine oturulur. Bu işlem haftada bir defa uygulanır. Haşlanan maydanozun suyu da 40 gün içilir (K. 5, K. 13, K. 23, K. 28, K.29, K. 32, K. 64).

Yumurta ve bal karışımı macun haline getirilip rahme konur. (K. 13, K. 28, K. 64, K. 68).

Rahmin ters dönmüş olabileceği düşünülür. Yerine getirmek için kadın baş aşağı tutularak silkelenir. Damar damar üstüne geldiğinde de ebe karılara göbeği çektilir (K. 5, K. 12, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 27, K. 29, K. 32, K. 64, K. 68).

Sıcak toprakla ısıtılan kiremit bir beze sarılıp bel kısmına tutulur. Daha sonra ısınmış Toprak üzerine oturtulur (K. 19, K. 20, K. 28, K.29, K. 32).

Şifacı olarak bilinen kişilerin yörede yetişen bitkilerden ya da doğal besinlerden yaptığı ilaçlar çocuk sahibi olmak isteyen kadın ve erkekler tarafından kullanılır. Çeşitli bitki

türlerinden yapılan içecekler sıklıkla tüketilir (K. 2, K. 5, K. 12, K. 13, K. 24, K. 28, K. 32, K. 37, K. 45, K. 47, K. 64).

Çocuğu olmayan kadınlar ve erkekler, tavsiye edilen okuyucu ocaklarına giderek üzerlerine okutur, muska yazdırırlar. Okuyucunun tarif ettiği uygulamaları yaparlar. Bunlar ibadet etme şeklinde olabileceği gibi, okunmuş yiyecek ve içecekleri tüketme, ihtiyaç sahiplerine yardım etme gibi uygulamalar da olabilir (K. 5, K. 11, K. 13, K. 18, K. 21, K. 32, K. 65, K. 68, K. 73).

Yörede bulunan Ziya Efendi, Asar Dede, Karabıyık Dede, Ali Baba ve Kırıkhan ilçesinde bulunan Beyazıt Bestami türbelerine gidilerek şefaet beklenir. Bazen yatılı gidilip yemekler götürülüp gelenlerle paylaşılır. Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, hem kendileri hem de eşleri için dua ederler. Adak adarlar. Eski dönemlerde bazı yatırlara yemek bırakma ve orada bulunan meyve veren dilek ağacına çaput bağlama uygulamaları da görülmüştür (K. 5, K. 11, K. 19, K. 28, K. 29, K. 32, K. 41, K. 60, K. 67, K. 73).

Kurşun döktürme, fal baktırma ve rüya tabirleri ile çocuk sahibi olup olamayacağı konusunda tahminlere başvurulur. Kurşun döktürmede çocuk sahibi olamayanların üzerlerindeki kem gözler def edilmeye çalışılır (K. 5, K. 28, K.29, K. 63).

Çocuk sahibi olmak için adak adama, yörede yaygın bir uygulamadır. Adak genellikle kurban kesme, fakirlere yardım etme şeklindedir. Doğacak çocuğa mübarek zatların ismini verme de sıkça görülür. (Ziya, Bestami, Asar). Çocuk olursa yedi kapıdan parça toplayıp elbise yaptırıp çocuğa giydirilir (K. 13, K. 19, K. 23, K. 27, K. 28, K.29, K. 41, K. 60, K. 64, K. 67).

Yörede çocuğu olmayan kişiler kusurlu ve eksik görülür. Bu durum, bazı kişiler tarafından “kısır, dölşüz, zürriyetsiz” gibi tabirlerle de dile getirilir. Çocuğu olmayan eşler; evlat edinme, kuma getirme, boşanma gibi çözüm yollarına başvururlar. Bazı eşler de durumu kabullenip çocuksuz yaşarlar.

3.1.1.2. Gebelikten Korunma ve Gebeliği Sonlandırma

Anadolu’nun farklı bölgelerinde gebeliği önlemek ya da sonlandırmak için birtakım geleneksel uygulamalara başvurulduğunu görüyoruz. İnsanların büyük çoğunluğunun kentlerde yaşaması, kitle iletişim araçlarını kullanması, bir şekilde eğitimle temasının olması, kırsal yaşamın geleneksel uygulamalarının geçmişe göre azalmasını sağlamıştır. Gebelikten korunma ve gebeliği sonlandırmak için daha çok tıbbın yöntemleri kullanılır olmuştur.

Ülke genelindeki uygulamalara baktığımızda örneğin, Safranbolu’da rahme sabun, kil, ebegümece otu, yanmamış kibrit çöpü konulur; şiş rahim içinde dolandırılarak bebek

düşürülür. Ağır kaldırılıp, yüksek yerden atlamak gebeliği sonlandırmak için bir çaredir (Akbulut, 2002, s.4).

Geleneksel yaşamın egemen olduğu kırsal kesimlerde, özellikle gebeliğin sonlandırılması dini açıdan da ters görüldüğü için uygun bulunmamıştır. Bunun yanında, çocuk berekettir, gelen rızıkıyla gelir gibi düşüncelerle doğum teşvik edilmiştir. Ayrıca, uygulamaların kadının hayatı için risk taşıması da diğer halk hekimliği uygulamalarına kıyasla gebeliği sonlandırma uygulamalarının daha sınırlı olmasına neden olmuştur.

Gebelikten korunma ve gebeliği sonlandırma ile ilgili tespit edilen uygulamalar Dört Yol'da şu şekildedir:

Sülük rahme bırakılır ve düşük yaptırılır. Tavuk tüyünün sert kısmı yağa batırılıp rahim kurcalanarak düşürülür (K. 5, K. 13, K. 19, K. 23, K. 28, K. 29, K. 68).

Yüksekten atlatma, ağır yük taşıtma, beli tepeletme, soğukta çıplak oturtup üsütterek düşük yaptırma gibi uygulamalara başvurulur (K. 5, K. 13, K. 19, K. 23, K. 27, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Nişasta suda eritilerek içilir. Aspirin ve benzeri ilaç karışımları içilir (K. 13, K. 28, K. 29).

Gebelikten korunma yöntemleri eşlerin birlikte uyguladığı yöntemlerdir. Kadınların ebe karılara giderek korunma ile ilgili yardım aldıkları görülmektedir. Günümüzde eşler çoğunlukla sağlık kuruluşlarına gidip doktorların tavsiye ettikleri yöntemlerle korunurlar.

3.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılanlar

Doğum öncesiyle ilgili inanış ve uygulamaların yoğun bir şekilde görüldüğü asıl dönem, gebelik dönemidir. Geleneksel toplumlarda gebe olduğu anlaşılan kadın, ilginin odağında yer almakta, çeşitli inanış ve uygulamalarla kuşatılmaktadır. Gebelik, kritik bir süreç olarak değerlendirilmiş ve çocuğun anne karnında normal bir şekilde gelişebilmesi ve kazasız - belasız bir şekilde dünyaya gelebilmesi için de kaçınma ve tabulara büyük önem verilmiştir (Aça, 2019, s.361). Çocuğun düşmesini önlemek için alınan tedbirlerin de tıpkı kısırlığı gidermek için alınanlar gibi bir bölümü akılcı gerçekçi niteliktedir. Ağır şey kaldırmamak, yüksek yerden atlamamak gibi. Bir bölümü ise büyüklük bir anlamı olan sakıncalar ve işlemlerdir. Bunların çoğunda, çocuğun düşmesine sebep olabileceğine inanılan olağanüstü kötü varlıkların etkilerini başka yöne çevirme amacı görülür (Artun, 2019, s.162).

Çocukları yaşamayanlar çocuğun muhafazası için aldığı tedbirler gerek Şamanistlerde ve gerek Müslüman Türklerde aşağı yukarı aynı tedbirlerdir. Yakutlar, aileye musallat olan

ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenha (Tuba)lar çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar. Moğollar ise çocuğu kazan altında üç gün saklarlar. Başkurtlar da Müslüman oldukları halde ölüm meleğini aldatmaya çalışırlar. Çocuğu yaşamasını sağlamak için Yaşar, Dursun, Ölmezbay, Taştan, Kurç (çelik) gibi adlar verildiği gibi, kötü adlar verme adeti de vardır. Bunun sebebi, kötü adı olanlardan ölüm meleği nefret eder de gelmezmiş. Kırgızlarda, italmas (köpek almaz), Çoçkabay (Domuzbay), Kabanbay (Yabani domuz) gibi adlar hep bu inanca göre verilmiştir (İnan, 2020, s.176-177).

Anadolu'daki uygulamalar, genel olarak eski Türk kültürü ve bugünkü Türk dünyasındaki uygulamalarla benzerlik içindedir. Yöreden yöreye farklılıklar görülse de ortak uygulamaların daha yoğun olduğunu görebiliyoruz.

Dörtüyl'de çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması ile ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

Gebelik döneminde ağır iş yaptırılmaz. Morali yüksek tutulur. Üzüleceği bir şey hemen söylenmez. Cenaze, hasta ziyareti gibi üzüntü duyacağı yerlere götürülmez (K. 13, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 68).

Süt, yoğurt, pekmez gibi besleyici gıdalar yedirilir. Doğal bitkilerle beslenir (K. 13, K. 19, K. 23, K. 28, K. 29).

Gebe kadınlar, yatır ve ziyaret yerlerine giderek çocuğunun sağlıklı doğması ve yaşaması için dua eder, adak adarlar. Geçmiş dönemlerde Dilek ağacına çaput bağlama ve taş altından geçme uygulamaları da görülmektedir (K. 13, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 41, K. 60, K. 64, K. 67).

Çocuğu yaşamayan kadınların çocukları bir süre başka bir kadına emzirtilir. "Dursun, Duran, Yaşar, Durdu" gibi isimler koyarlar (K. 5, K. 13, K. 23, K. 28, K. 64).

Gebe kadının düşüp kendine ve çocuğuna zarar vermemesine özen gösterilir. Yürüyüşü ve hareketleri sürekli gözetilir. Yanında bir kişi bulundurulur (K. 13, K. 23, K. 24, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Gebelik döneminde bir üzüntü, huzursuzluk, darlanma yaşanırca ocaklara gidilip üzerine okutulur, muska yazdırılır (K. 5, K. 11, K. 13, K. 23, K. 28, K. 29, K. 32, K. 41, K. 60, K. 62, K. 64, K. 65, K. 67, K. 73).

Yörede düşük yapmaya teba hastalığı denir. Ocağa gidip kasık çektilir. Kasık ve bel kısmına ip bağlanıp 41 düğüm yapılır. Esmâ-ül Hüsna ve Meryem sureleri okunur. İp, doğuma kadar kadının üzerinde kalır. Gebelik döneminde kullanacağı ya da kullanmayacağı ilaçlar doktor tarafından belirlenir. Belli aralıklarla sağlık kuruluşlarına gidilerek gebelik süreci takip edilir.

3.1.1.4. Aşerme

Halk arasında gebelik sürecinin “aşerme” ya da “aş yeme” ve mide bulantısıyla başladığına inanılmaktadır. Aşerme, bugün için gebe kadının canının istediği yiyecekleri ifade etmekle birlikte normalde bazı yiyeceklerden tiksime anlamına gelmektedir. Halk, gebe kadının canının istediği şeylerin mutlaka yedirilmesi gerektiğine, aksi takdirde ana rahmindeki çocuğun bu durumdan olumsuz etkileneceğine inanmaktadır (Aça, 2019, s.361). Gebelik sürecinin bu hassas döneminde, özellikle baba adayları, çok dikkatli ve sabırlı davranırlar. Kadının canının çektiği yiyecekler hiç zaman kaybetmeden tedarik edilmeye çalışılır. Aşeren kadının istediği yiyeceklerle göre çocuğun cinsiyetini tahmin etme de yaygın bir inanıştır. Tatlıysa erkek, ekşiye kız gibi.

Aşermeyle ilgili inanış ve uygulamalar Türk dünyasında da varlığını korumaktadır. Azerbaycan Türklerinde “yerikleme” olarak adlandırılan aşerme, önemli bir yere sahiptir. Hamile kadının canının çektiği yiyecekler mutlaka konu komşudan temin edilir. İstenilen kişi, elinde istenilen varsa mutlaka verir. Annenin arzularının yerine getirilmemesi durumunda çocuğun zarar göreceğine inanılır. Kazakistan Türklerinde, kadının yeriklemesi karşılanmazsa çocuğun sağ ve sol yanağında bir çukur oluşacağına inanılır. Özbek Türklerinde aşeren kadının canının istediği temin edilmeye çalışılır ve hamile kadın çift canlı diye tabir edilir. Kıbrıs Türklerinde hamile kadının aşerdiği vakit, canının Ceylan eti çekmesi doğan çocuğun ileride iyi bir koşucu olacağı olarak yorumlanır (Çeltikçi, 2009, s.514-519).

Anadolu’nun çeşitli yörelerinde aşerme dönemiyle ilgili yapılanlar, genellikle benzer uygulamalardır. Adana’da aşeren kadının istediği verilmezse günah işleneceğine ve çocuğun şaşı olacağına inanılır (Başçetinçelik, 2009,s.56). Tokat’ta hamile kadın ekşi yerse kızının, tatlı yerse oğlunun olacağına inanılır. Bu inanış, bütünüyle Anadolu’da rastlanılması mümkün olan bir durumdur (Yardımcı, 1993, s.260).

Aşerme dönemiyle ilgili gösterilen duyarlılık sadece kırsal yaşamla sınırlı kalmamış, kent kültürü içinde de varlığını korumaya devam etmiştir. Hem eşler arasında hem de toplumsal dayanışma ve paylaşma kültürünü canlı tutma bakımından önemli bir süreç olarak görülebilir.

Dörtüol’da aşermeyle ilgili uygulamalar şöyledir:

Aşerme dönemi gebelikte kritik dönem olduğu için anne olağan dışı davranışlar gösterir. Alınganlık, sinirlilik, fazla uyuma gibi davranışlar olağan karşılanmalı ve sabırlı davranılmalıdır (K. 13, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 64).

Özellikle ekşi yeme, tuz yalama ve şeker emme bu dönemde çok belirgindir (K. 13, K. 23, K. 27, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Aşeren kadın, canının çektiği ne varsa olsun ya da olmasın yemek ister. Buna karşılık bazı yiyeceklere karşı da tiksinti duyar, burnuna koktuğunu söyleyerek uzak durur. Bu yüzden yemek yaptırılmaz (K. 13, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 28, K. 64, K. 68).

Aşeren kadın istediği yiyeceği zamanında yiyemezse çocuğun organlarında eksiklik olacağına inanılır (K. 13, K. 23, K. 24, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Aşeren kadın bu dönemde kimin yüzüne dikkatle bakarsa çocuğun ona benzeyeceğini inanılır (K. 19, K. 20).

Anne kelle ve ciğer yerse çocuğun organları gelişir ve eksiksiz olarak doğar (K. 28, K. 29).

Anne canının çektiği yiyeceği yiyemezse o yiyeceğin izleri çocukta görülür. Örneğin, şeftali canı çekmiş ve yiyememişse çocuğun cildinin şeftali gibi tüylü olacağına inanılır. Buna karşılık bazı yiyeceklerin yenmesi durumunda da yiyeceğin şeklinin çocukta görülebileceği inancı da vardır. Örneğin anne, siyah zeytin yerse çocukta ben olacağına inanılır (K. 5, K. 13, K. 23, K. 24, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

3.1.1.5. Çocuğun Cinsiyetiyle İlgili Tahminler

Çocuğun cinsiyetini öğrenmeye yönelik tahminlerde gebe kadının vücudundaki değişikliklere (kadın çirkinleşirse kız, karnı sağa doğru genişler ya da sivrileşirse erkek olacaktır, yine kadının kalçaları genişlerse kız olacaktır vb.), yeme alışkanlıklarına (ekşiye düşkünlük kız, tatlıya düşkünlük ise erkek çocuğa işarettir), fallık uygulamalara (gebe kadın altında makas bulunan mindere oturursa kız, bıçak bulunan mindere oturursa erkek çocuk olacaktır vb.) odaklanılmaktadır (Aça, 2019, s.361-362).

Çocuğun cinsiyetini belirlemede yapılan yorumların bir bölümü düşlerden çıkarılanlardır. Gebe kadın düşünde ay görürse oğlan, güneş görürse kız; bıçak, tüfek gibi erkek silahları görürse oğlan; makas, iğne, gerdanlık ya da süs eşyaları görürse kız doğuracağı yorumlanır (Boratav, 2016, s.167). Bu pratiklerin ve uygulamaların dışında sorunu Tanrının gücü ve gözlemiyle ele alıp yorumlayan edilgen bir tutuma da rastlanılmaktadır. Bu tür görüş sahipleri, bu konuda “Allah’ın bileceği bir iştir, hiçbir şey yapılmaz” demektedirler (Örnek, 2016, s.190).

Doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme, eski Türk kültüründe çeşitli inanış ve pratikler uygulanmaktaydı. Orta Asya Türklerinde ateş falına bakılarak çocuğun cinsiyeti hakkında tahminler yürütüldüğüyle ilgili bilgiler vardır. Şecere-i Türk’te Özbek hanlarından Kocuğum’un çadır çadır dolaşarak ateşe yağ atıp kadınların falına bakıp “senin oğlan olacak”, “senin kızın olacak” dediği anlatılmaktadır (Yeşil, 2014, s.121).

Anne karnındaki çocuğun cinsiyetini tahmin etme ya da öğrenme konusunda uzmanlaşmış kadınlara bugün bile rastlamak mümkündür. Genellikle doğru çıkan tahminlerin, yüzyıllardır yapılagelen gözlemlere ve istatistiklere bağlı bir şekilde yapıldığını belirtmekte yarar vardır (Aça, 2019, s.362).

Dörtüol'da doğacak çocuğun cinsiyeti ile ilgili inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

Hamile kadının poposu büyümüş karnı yayvanlaşmışsa kız, poposu küçülmüş karın toplu ve öne doğru sivrilmişse oğlan olur (K. 13, K. 19, K. 20, K. 23, K. 28, K. 64).

Kadının canı ekşimsi yiyecekler çekerse kız, tatlı ve şeker çekerse oğlan doğurur (K. 13, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Kelle ütüldükten sonra ikiye ayrılır. Ortaya çıkan çene kemiklerinin uç kısımlarında et parçası kalırsa kız, kemik etten sıyrılıp çıkarsa oğlan olur (K. 19, K. 20, K. 28, K. 29, K. 66).

Sancı belden gelirse oğlan, karın bölgesinde yoğunlaşırsa kız olur (K. 13, K. 23, K. 24, K. 28, K. 68).

Oturulacak yerlere makasla bıçak konur. Kadın makasın üzerine oturursa kız, bıçağın üzerine oturursa oğlan olur (K. 23, K. 28, K. 29).

Anne öfkeli ve hırçın tavırlar gösteriyorsa kız, sakın ve uysal davranıyorsa oğlan olur (K. 13, K. 23, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Gebe kadın rüyasında incir görürse kız, salatalık görürse oğlan doğurur (K. 13, K. 28, K. 29).

Kadının yüzü parlaklaşıp güzelleşirse kız, beneklenip çaparlaşırsa oğlan doğurur (K. 13, K. 28).

Yatır ve ziyaret yerlerine gidilip dua edilip adak adanarak cinsiyet talep edilir. Dilek ağacına çaput bağlanarak çocuğun cinsiyeti ile ilgili dilek tutulur (K. 13, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 25, K. 28, K. 29, K. 41, K. 60, K. 64, K. 67, K. 68, K. 73).

Çocuğun cinsiyeti ile ilgili adak adama, anne dışında baba veya diğer yakınları tarafından da yapılabilir. Bu adaklar genellikle kan akıtma, fakir birine kıyafet alma ya da para verme, çerez dağıtma şeklinde olur.

Erkek çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, ocaklara giderek muska yazdırırlar. Yanlarında götürdükleri zincir, anahtar ve muskaya okuturlar. Okutulan eşyalar doğuma kadar üzerlerinde kalır (K. 28, K. 29, K. 65).

Üst üste kız veya erkek çocuğu olanlar farklı cinsiyette çocuk sahibi olmak istediklerinde çocuklarına “Songül, Yeter, Döne, Döndü” gibi isimler koyarlar (K. 13, K. 19, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Yörede çocuğun cinsiyeti ile ilgili inanış ve uygulamalar, cinsiyetin tahmini ve cinsiyet talep etme şeklindedir. Tüm bu inanış ve uygulamalara rağmen insanlar öncelikli olarak doğacak çocuğun sağlıklı olarak dünyaya gelmesini temenni ederler.

3.1.2. Doğum Sırası

Üretkenliğin önemli bir simgesi olan doğum, tüm toplumlarda olduğu gibi Türk soylu halklarda da zor ve meşakkatli bir süreç olan çocuk sahibi olmanın son ve en önemli basamağıdır. Doğumun sıkıntısız olabilmesi ve bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelebilmesi için bazı ritüel ve pratiklerin uygulanması bakımından oldukça önemlidir (Yeşil, 2013, s.138). Asırlara dayanan bu uygulamaların önemli bir kısmı dinsel, büyüsel uygulamalar olsa da bir kısım uygulamaların bilimsel yöntemlere uygun olduğunu söyleyebiliriz. Uzun süreçler sonunda ortaya çıkan deneyimler bunu doğrular niteliktedir.

3.1.2.1. Doğum Hazırlıkları ve Doğum

Anne adayı ve çocuk için son derece kritik bir aşama olan doğumun kolayca ve tehlikesiz bir şekilde gerçekleşebilmesi, geleneksel toplumlar için hijyene, ustalığa (ebeliğe), tabu ve kaçınmalara riayete, doğumu zorlaştıracı doğaüstü varlıklara karşı önlem almaya bağlıdır. Her şeyden önce doğumun gerçekleşeceği mekânın hem maddi hem de manevi anlamda arındırılması, temizlenmesi ve güvenli bir yere dönüştürülmesi gerekmektedir (Aça, 2019, s.362). Türklerin geleneksel yaşamında doğum olayının her aşamasında olduğu gibi doğum anında da çeşitli pratikler vardır. Eski Türk kültüründen Anadolu halk kültürüne kadar süregelen bu uygulamalar hem Türk dünyasında hem de Anadolu'nun farklı yörelerinde varlığını korumaya devam etmektedir.

Altaylı boylarda ve Kırgızlarda doğum saati yaklaşınca, oba yahut oymak kadınları lohusanın evine toplanırlar. Tecrübe görmüş bir kadın ebe (ineci) vazifesini görür. Çadırın tam orta yerine (ateş yakılan yerine) bir direk yerleştirilerek ona bir urgan bağlarlar. Bu urganın bir ucu duvara bağlanıp lohusanın koltukları altından geçirilir. Kadın çok ıstırap çekmeğe başlarsa albastı yahut al karısı denilen kötü ruhun lohusaya musallat olduğuna hükmederler. Bu kötü ruhu korkutmak, kovmak için erkekler de toplanır, “hay, huy!” diye haykırmaya başlarlar, tüfek ile havaya ateş ederler. Bu gürültü kadın doğuruncaya ve baygınlığı geçinceye kadar devam eder (İnan, 2020, s.171).

Doğum yaklaşınca, hele doğum sancıları başlayınca, ilk hatıra gelen şey doğumun kolay ve başarılı olmasını sağlamaktır. Anadolu Türklerinin geleneklerinde belli başlı doğurma teknikleri vardır. Oturarak, diz çökerek veya çömelerek, yatarak, elleriyle ipe

asılarak. Bunların da gebe kadının duruşlarına, kullanılan aygıtlara, yaptırılan hareketlere göre ve bölgeden bölgeye çeşitlenmeleri vardır (Boratav, 2016, s.170).

Doğu Anadolu’da, doğum sırasında anayı kötü ruh olan Al, Alkarısı, Albasmasına karşı daima korumak, onu böyle bir durumla karşı karşıya bırakmamak için geceleri yanında bulunmaya çalışırlar. Erzurum ve çevresinde, doğum sırasında kadını al basmasın diye yastığının altına bir parça kurt derisi konur. Kadını ve çocuğu koruyacağına inanılan bu pratiğin izleri, ata ruhu inancına dayanır Hakkâri’de, kadın doğum zorluğa çekiyorsa, müezzine ezan okutturulur. Buna, Ezan-ı Ferah, yani doğum yapan kadının feraha, rahata kavuşması için okutulan ezan denir. Buna bağlı olarak, cami damında bulunan yuvarlak taş, dik konur. Bununla, camiye gelen cemaatten zor doğum yapmakta olan kadın için dua edilmesi istenir (Kalafat, 2006, s. 259-260).

Ankara’da, Sivas’ta, Tokat’ta Havva Ana, Fadime veya Meryem Ana adı verilen bir bitkinin suyu hamile kadına içilir. Bu bitkinin verilmesi, doğumu kolaylaştırmak içindir. Bu bitki bir çalı bitkisidir. Kuru iken büzülmüş ve içe kıvrılmıştır. Suyu alınca genişler; bitki açıldıkça doğumun da kolaylaşacağına, hacet kapılarının açılacağına inanılır (Başçetinçelik, 2009, s.68).

Dörtüol’da doğum sırasındaki uygulamalar şu şekildedir:

Doğumun yaptırılacağı yer temiz tutulur. Doğum sırasında genellikle evden başka bir kişi bulunur (K. 5, K. 11, K. 13, K. 23, K. 28, K. 32, K. 64, K. 68).

Doğumun kolay gerçekleşmesi için anne ılık su ile banyo yaptırılır. Pekmez içirilir. Eşi düşürmek için yumurta kabuğu yağlatıp yedirilir. Doğumun zor olacağı anlaşılırsa anne kontrollü bir şekilde sırta alınıp sallanabilir (K. 13, K. 23, K. 27, K. 28, K. 32, K. 64, K. 68).

Çocuk ağlamıyorsa soğuk suya batırıp çıkarılır poposuna hafifçe vurulur. Kordondan kan sağılır (K. 13, K. 28, K. 64).

Anneye sütü gelmesi için yağ, pekmez ve sulandırılan nişasta içirilir. Sütü etkileyeceği için birkaç gün acı ve ekşi yedirilmez. Annenin sütü gelene kadar bebeğe anason, şekerli ve limonlu su içirilir (K. 13, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 64, K. 68).

Doğumu yaptıran ebeye ve yardım edene havlu, bir kalıp sabun, kına, tülbent hediye edilir (K. 13, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 48, K. 64).

Eş kefenle gömülür (K. 8, K. 41, K. 48, K. 57, K. 60, K. 67, K. 73).

Doğumun gerçekleştiği sırada başta baba olmak üzere annenin ve çocuğun yakınları heyecanla müjdeli haberi bekler. Babaya “nur topu gibi oğlan ya da kız” müjdesini veren kişiye baba para verir (K. 3, K. 13, K. 14, K. 25, K. 26, K. 29, K. 48, K. 50, K. 80, K. 82).

Çocuğu olan ev, komşular tarafından taşlanır. Hediye istenir (K. 1, K. 3, K. 14, K. 19, K. 25, K. 29, K. 48, K. 56, K. 57, K. 61, K. 64, K. 67, K. 69, K. 72, K. 80).

Çocuğu olanlar komşulara akrabalara ikramda bulunurlar. Genellikle çerez, lokum, bisküvi, tatlı dağıtma şeklinde olur (K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 27, K. 29, K. 48, K. 61, K. 64, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Çocuğun sağlıklı bir şekilde doğması için adak adanmışsa en kısa sürede yerine getirilmelidir (K. 8, K. 33, K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 67, K. 73).

3.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Doğumun her aşamasında olduğu gibi, çocuğun dünyaya gelip hayata gözlerini açması sırasında da birtakım inanış ve ritüeller ortaya çıkmıştır. Doğumdan hemen sonra yapılan göbek kesme, tuzlama ve yıkama uygulamalarında çocukla ilgili ilk tedbirlerin alındığını ve çocuğun geleceğiyle ilgili beklentilere yönelik olarak ortaya çıktığını görebiliriz. Özellikle, göbek bağı ve “son”la ilgili inanış ve pratikler, çocuğun tüm yaşamını kapsayacak niteliktedir.

Nasıl kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi (plasenta) ya da “sonu” arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki, doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz (Örnek, 2016, s.197). Bu inanış doğrultusunda, göbek bağı, cami avlusu, okul bahçesi gibi çocuğun kişiliğine olumlu etkisi olacağına inanılan yerlere gömülür. Yine, eş ya da göbek bağının toprağa gömülmesi, Türk inancındaki yaratılış tasavvuru olan “topraktan geldik, toprağa döneriz” inancının etkisiyledir.

Çocuğun sonuna (eşine) eski Türk geleneğinde dil sağlayıcı ve çocuk koruyucu bir “ana tanrıça” niteliklerine sahip Umay ile ayrı adın verildiğini Kaşgarlı Mahmut’un sözlüğünden öğreniyoruz. Kaşgarlı, Umay kelimesini açıklarken ona son, eş anlamını verdikten sonra “Umayla tapınsa oğul olur” diyor. Bu, “İnsan Umay’a, çocuk tanrıçasına, tapınırsa çocuk sahibi olur” olarak anlaşılabilir. Bu sözlerde Umay Tanrıça’nın gücünün, yeteneğinin “son”da yer aldığı inancı bulabiliriz (Boratav, 2016, s.173-174). Kaşgarlı Mahmut’un yukarıda bahsettiğimiz mistik anlayışa benzer inanışlar görebiliyoruz. Kazak ve Kırgızlarda çocuk dünyaya geldiği gibi babası toplananlara ziyafet çeker. Ebe buğday unundan bir yemek yapar. Kadınlar bu yemekten yedikten sonra bir çukur kazıp “son”u ve bu yemekten bir parça bir kap ve kaşıkla beraber gömerler. Bu Yakutlarda Ayısıt’a, Altaylarda Umay anaya kurbandır (İnan, 2020, s.176).

Anadolu’da geleneksel kültürümüze baktığımızda çocuğun göbeği ebe tarafından dualarla kesilir. Çocuğa göbek adı verilir. Bazı bölgelerde göbeğin kanı, çocuk al olsun diye yanaklarına sürülür (Artun, 2019, s.172). Konya’da çocuğu kötü gözden korumak amacıyla, göbek bağına bir beze sarıp yatağına, yastığının altına koyarlar. İzmir’de, göbek bağı evde saklanırsa, çocuğun büyüyünce evine bağlı kalacağına, sokağa atılırsa gözü dışarda olacağına, mektep duvarının dibine gömülürse okumayı seveceğine, sıçan çekerse hırsız olacağına inanılır (Boratav, 2016, s.174).

Doğum sırasında gerçekleştirilen bir başka uygulama ise “tuzlama”dır. Çocuğun terlememesi, terinin kokmaması, derisinin sağlam olması için yapılan tuzlama işlemi, doğar doğmaz ya da göbeği kesildikten ve ilk defa yıkandıktan sonra yapılmaktadır. Yeni doğan doğar doğmaz yıkanabildiği gibi, doğumdan üç ya da yedi gün sonra da yıkanabilmektedir (Aça, 2019, s.363).

Tuzlamayı halk geleneği çocuğun teri, nefesi kokmasın diye önceden alınmış bir “sağlık” tedbiri diye niteliyor, ama bunun büyüklük bir işlem olduğuna şüphe yok. Tuzun; nazar, uğur, bereket inançlarındaki kutlu yerini biliyoruz. Örneğin, bir yeni eve ilk girilirken ilk götürülmesi gereken nesneler tuz ile ekmektir. Çanakkale bölgesinde, çocuğun doğumundan sonra verilen ziyafete “tuzluk” denmesi de tuzla ilişkisi olan bir törenin önemini belirtir (Boratav, 2016, s.175).

Dörtüol’daki uygulamalar şu şekildedir:

Çocuğun göbeği ebe kadın ya da aileden bir kişi tarafından kesilir (K. 8, K. 13, K. 23, K. 28, K. 29, K. 41, K. 48, K. 55, K. 60, K. 61, K. 64, K. 68).

Yörede, “çocuğun göbeği nereye düşerse nasibi oradan olur” inancı vardır. Dinine bağlı, ahlaklı bir olması için cami avlusuna gömülür. Okuması isteniyorsa bir okul bahçesine gömülür. Kız çocuklarının evine bağlı olması için eve gömülür (K. 5, K. 7, K. 11, K. 13, K. 15, K. 23, K. 28, K. 29, K. 41, K. 48, K. 55, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68, K. 72, K. 73, K. 74).

Çocuğun tuzlanması önemlidir. Ten kokusu olmaması için çocuk tuzlanır. Tuzlama yapıldıktan sonra bir gün beklenir, sonra yıkanır ve kundaklanıp yatırılır (K. 13, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 48, K. 64, K. 68).

3.1.3. Doğum Sonrası

Doğum sürecinin son aşaması olan doğum sonrasıyla ilgili, bir takım inanış ve ritüel ortaya çıkmıştır. Doğumun diğer evrelerinde olduğu gibi, bu son evre etrafında oluşan uygulamalar çocuğu ve anneyi koruyucu tedbirlerin yanı sıra, çocuğun gelişim süreçlerine ve gelecekteki durumuna yön verecek niteliktedir. Dinsel ve büyüsel uygulamaların çok yoğun

gerçekleştirdiği bu aşama, loğusalık, albasması, kırk basması, kırklana, ad koyma ve çocukla ilgili ilk uygulamaları içerir. Birçoğu, eski Türk inançlarına dayanan bu geleneksel uygulamalar hem bugünkü Türk dünyasında hem de Anadolu kültüründe varlığını korumaya devam etmektedir.

3.1.3.1. Loğusalık/Albasması/Kırk Basması

Halk geleneğinde, bir takım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkilerini belirten esrarlı yaratıkların varlığına inanılır. Olağandışı kimi şartlar içinde onları hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmezler; insana tek başına olduğu zaman, çeşitli kılıklarda kendilerini gösterirler. Bu varlıkları bütün çeşitleriyle adlandırmak için genellikle, “cin” kelimesi kullanılır (Boratav, 2016, s.87). Loğusayı tehdit eden varlıkların başında al karısı gelmektedir. Loğusaya musallat olduğuna inanılan bu ruhun loğusanın gerinmesine, acı çekmesine, eşya ya da nesneleri kırmızı renkte görmesine, bayılmasına, ağzından köpükler gelmesine ve hatta ölmesine neden olabileceğine inanılmıştır (Aça, 2019, s.364).

Loğusalık döneminde, özellikle doğumdan sonraki kırk gün içinde, ananın da çocuğun da türlü zararlı etkilerden korunması gerekir. Balıkesir yöresinde loğusanın sütünün kaçmaması için loğusayı görmeye gelenler ayrılıp giderlerken, bebeğin annesinin “güle güle” dememesi gerektiğine inanılır. Yine, Eskişehir’de loğusanın sütü kaçtığı zaman, yedi Mehmet adlı evden toplanan unla yapılmış pide ve bir soğan, bir çobana verilir; Çoban bunları akşama kadar dağarcığında gezdirdikten sonra, akşam, “size süt getirdim” diye loğusaya verir (Boratav, 2016, s.176).

Loğusalara musallat olan bu kötü ruh Çin Seddinden Akdeniz kıyılarına, buz denizinden Hint’e kadar yayılmış Türk folklor ve hurafelerinde Al karası, albastı, albis, almis adlarıyla yer almıştır (İnan, 2020, s.172). Türklük coğrafyasının hemen her yerinde görülen bu al ruhunun loğusaya verebileceği zararların önüne geçmek için de loğusa kırk gün boyunca tek başına bırakılmamakta, loğusayla bebeğine kırmızı altın takılmakta, loğusanın başına al kurdele ve yazma bağlanmaktadır (Aça, 2019, s.364-365).

Hatay yöresi Yörüklerinde, doğum olduktan sonra erkek-kız evlat fark etmeksizin bebeklerin başlarının altına keskin bir alet konmaktadır. Buradaki amaç bebeği kötü ruhlardan korumaktır. Bebeğin başının altında keskin bir alet olması durumunda buna benzer olumsuzlukların bebeğe ve loğusaya gelmesinin engellendiği düşüncesi hakimdir (Türkan, 2018, s.790).Çukurova yöresi Girit göçmenlerinde, kırklı kadın dışarı çıkmak zorunda kalırsa nazar değmesin diye bebeğin kulağının arkasına is sürer. Çocuğu kırk bastıysa beşiğin

üzerine Kuran asılır. At nalı atılır ve 3 kere ihlas okunur. Böylece kırk basmasından kurtulunacağına inanılır (Şenesen, 2011, s.83-84).

Loğusayla çocuğun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına ve hastalıklara, halkımız “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması” gibi adlar vermektedir (Örnek, 2016, s.202,203). Bu kırk günlük süre içerisinde kırkın karışmamasına özel bir önem verilmektedir. Kırk basması da denilen kırk karışmasının önüne geçebilmek için loğusa ve çocuk kırk gün boyunca dışarı çıkarılmamakta, çıkarıldığında da loğusaların karşılaşmalarına dikkat edilmektedir (Aça, 2019, s.366).

Yaygın kullanımıyla “kırk basması” olarak adlandırılan bu inanış neticesinde birtakım pratikler ortaya konulmuştur. Daha çok çocuğun korunmasına yönelik olan bu uygulamalar, çocuğun kırkı çıkarılınca kadar devam etmektedir. Hem Anadolu’da hem de Türk kültür coğrafyasında çeşitli uygulamalarıyla karşımıza çıkan “kırk basması” inanışı, günümüzde de varlığını korumaktadır. Kırk basmasıyla ilgili yapılan uygulamalar, çocuğun kırk basmasına uğramaması için alınan tedbirler ve kırk basmasına uğradıktan sonraki uygulamalar şeklinde ortaya çıkmıştır. Bebeğin ve loğusanın doğum sonrası kırk gün yalnız bırakılmaması ve dışarı çıkılmaması en yaygın uygulamalardır. Bebeğin beşiğine ayna asma, baş ucuna Kurani Kerim bıçak makas koyma, beşiğe al örtü örtme gibi tedbirler de sıklıkla görülmektedir.

Doğu Karadeniz’de, Doğu Anadolu’nun bazı yerlerinde ve Orta Toroslarda kırkı çıkmamış çocuk evin ve çadırın eşiğinden dışarı çıkarılmaz. Zaruret var ise, çocuğu evin en yürekli kişisi çıkarır ve evin etrafında üç kez dolaştırmadan içeriye almaz. Bu inançtaki incelik “Ev iyesi” ve “kişioğlu” ile ilgilidir. Keza üç sayısı ve tavaf uygulaması vardır (Kalafat, 1994, s.18).

Dörtüol’daki uygulamalar şu şekildedir:

Lohusalık döneminde kadın ve bebek kırkı çıkana kadar yalnız bırakılmaz, evden çıkarılmaz (K. 5, K. 7, K. 11, K. 13, K. 24, K. 27, K. 28, K. 32, K. 53, K. 55, K. 63, K. 65).

Al basmaması için anne ve çocuğun başucuna Kur’an-ı Kerim konur. Beşiğe ayna asılır, makas bıçak konur. Çocuk sarılık olmasın diye üzerine sarı örtü örtülür (K. 5, K. 7, K. 13, K. 15, K. 18, K. 23, K. 27, K. 28, K. 32, K. 33, K. 55, K. 64, K. 65).

Çocuğun hastalıklardan korunması için kalburdan geçirilmiş toprak, sacda kavrulur. Sonra üzeri bezle kapatılır ve çocuk üzerine yatırılır (K. 5, K. 11, K. 32, K. 44, K. 56, K. 61, K. 64, K. 67, K. 71).

Çocuğun gözü kaymaması için tülbentle bağlanır (K. 15, K. 19, K. 20, K. 27).

Ocaklara gidilerek muska yazdırılır ve üzerlerine okutulur (K. 5, K. 7, K. 15, K. 18, K. 23, K. 27, K. 28, K. 29, K. 32, K. 63, K. 65, K. 67, K. 68, K. 73).

Sarılık olan çocuk ocağa götürülerek sarılık kestirilir. Özel duası vardır. Üç defa okunur. Salı günleri okunmaz. Geçmiş dönemlerde sarılık kesme, alın ve kulak arkası çizilerek kan boşaltılıp tuz ve sarımsak sürülerek yapıldı. Tıbbi olarak sakıncalı bulunduğu için artık bu yöntem uygulanmamaktadır (K. 15).

Al basması olan anne ve bebek al ocağına götürülerek okutulur. Albasması süt yoluyla bebeğe geçebilir. İlk 7 gün içinde su ile temasından dolayı su alı olmuşsa tehlikelidir. Bu durumda 24 saat arayla iki üç defa okunması gerekir (K. 7).

Kırkılı çocuğu görmeye gelen kişi kırk basmaması için demir veya kâğıt para verir. Bebeğin üzerine 40 gün boyunca al renkli bir yemeni örtülür (K. 5, K. 7, K. 13, K. 15, K. 23, K. 28, K. 48, K. 53, K. 62, K. 63, K. 64, K. 73).

3.1.3.2. Kırklama

Halk arasında yeni doğanın mezarının kırk gün boyunca açık durduğuna, bu mezarın ancak doğumdan sonraki kırk günün tamamlanmasıyla kapanacağına inanılır. Loğusa ve yeni doğan için son derece kritik bir dönem olarak kabul edilen kırk gün içerisinde ya da bu sürenin dolmasından sonra loğusa ve yeni doğan kırklanmaktadır (Aça, 2019, s.366). Kırk, yarı kırk, kırklı olmak, kırkı çıkmak, kırklamak, kırkını çıkarmak, halk inançlarımızda çok geniş bir coğrafi alana yayılmıştır. Bilhassa Bektaşî inançlı Müslüman Türklerde “kırk”, derinliği çok olan nefeslere, semahlara, meclislere yansımış bir olgudur (Kalafat, 2006, s.268-269).

Kırklama, kırk günlük süre içerisinde “küçük kırklama” ve büyük kırklama adları altında iki kez de yapılabilmektedir. Sulu ve susuz yapılan kırklama, loğusa ile yeni doğanı kendilerine musallat olan kötü ruhlarla hastalıklardan arındırmayı amaçlamaktadır. Susuz kırklama, çocuğun iki kadın tarafından beşiğin altından salavat getirilerek üç kez yuvarlanmasıyla gerçekleştirilirken, sulu kırklamada, el değmemiş su, loğusa ile yeni doğanın başına kırk kez dökülmektedir. Kırklama için kullanılan suya güzel kokulu bitkilerin yanı sıra altın ya da gümüş yüzük ve küpe, altın ya da demir anahtar, kırk adet arpa ve buğday da konulabilmektedir. Kırklama, aynı zamanda su kültü ile de bağlantılıdır. Loğusa ve yeni doğan, suya batırılıp çıkarılarak simgesel anlamda öldürülüp yeniden diriltilmektedir (Aça, 2019, s.366).

Kırklama, Türk dünyasında hâlâ uygulanan bir gelenektir. Anadolu kültüründeki uygulamalarla da aynı kaynaktan beslendiği açıkça görülmektedir. Kırklamayla ilgili yapılan halk bilimi araştırmalarına baktığımızda, geleneğin Anadolu’da daha güçlü devam ettiğini görüyoruz. Bu durum “kırk” motifinin Bektaşî inanç anlayışında daha fazla yer bulmasıyla

açıklanabilir. Keza, bugün Anadolu kültüründe, Bektaşiliğe ait inanç motifleriyle ilgili uygulamaları sıklıkla görebiliyoruz.

Yörüklerde, bebeğin kırkı dolduktan sonra artık çoğu şeyden zarar gelmeyeceği inancı vardır. Bununla birlikte çocuk, kırkında yıkanırken suyuna bilhassa akarsu kenarından veya deniz kıyısından kırk taş atarak yıkanır. Bebeğin ve annenin çamaşırları da hazırlanan su ile yıkanmaktadır. Bebeğin kırk suyu özellikle evin her tarafına damlatılır. Bunun da evi ve aileyi bereketlendireceğine inanılır (Türkan, 2018, s.791).

Türkmen aşiretlerinde loğusanın kırkı çıkarken anne ve çocuk yıkanmaktadır. Çocuk yıkandıktan sonra, eşek veya tazi çuluyla sarılır. Eşek çuluna sarılan çocukların uysal olacağına inanıldığı için kız çocukları eşek çuluna; tazi çuluna sarılan çocukların yaman olacağına inanıldığı için erkek çocukları da tazi çuluna sarılır (Artun, 2019, s.185).

Girit göçmenlerinde kırklamam yapılan suya bebek ileride zengin olsun diye altın, gümüş gibi değerli eşyalar ile buğday kömür tuz atılır. Kırk suyu kız çocuğununsa ileride evine bağlı olması için evin dört köşesine bir miktar serpilir. (Şenesen, 2011, s.83).

Dörtüol'daki uygulamalar şöyledir:

Kırkinci günün sonunda kırk çıkarma yapılır. Taş toplanır. Yeşil ağaç dalı veya gül, reyhan gibi çiçekler taşlarla beraber bir süzeğe konur. Daha sonra süzeğe su dökülerek anne ve çocuğun üzerinde salavat getirerek gezdirilir. Aynı sudan bebeğin yatağına da serpilir. Kırk çıkarılan suyla anne ve bebek banyo yaptırılır (K. 13, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 53, K. 64, K. 68).

Yedisini çıkarma işlemi de yapılmaktadır. Kırk çıkarmadaki uygulamanın aynısı 7 taşla yapılır. Günümüzde kırk çıkarma genellikle yedinci günün sonunda yapılmaktadır.

3.1.3.3. Ad Verme

Türk hayatının hemen bütün safhalarında tarihimiz boyunca ad alma, ad kazanma, ad verme işlemleri mühim bir mevki işgal eder. Kaynağında yaşayış tarzından ortaya çıkan anlayışların, inançların, davranış biçimlerinin yattığı bu işlemlerin büyük bir kısmı, yakın zamanlara kadar hayatımızı yönlendirmiştir. Ad, Türk kültürlü halklar arasında yaşayan, çok uzak Türk geçmişinden günümüze ulaşan bir kültür kodudur. Bu kodu Türk kültür coğrafyasında Uluğ Türkistan, Ural – Altay, Ortadoğu ve Balkanlarda tüm zenginliğiyle görebiliyoruz (Kalafat, 2006, s.279-289).

Eski Türklerde gerçek anlamda ad almak, kişinin göstereceği kahramanlıklara bağlıydı. Eski Yakutlarda küçüklüğünde verilen ad gerçek ad sayılmazdı. Gerçek ad, yay çekip ok attıktan sonra verilirdi. Yakutların bu âdetini eski Oğuzlarda da görüyoruz. Dede

Korkut hikayelerinde “O zamanda bir oğlan baş kesmezse, kan dökmezse ad komazlardı” denilmektedir. Altay ve Yenisey Türklerinin destanlarından anlaşıldığına göre öyle bir devir olmuş ki, bayağı adamların özel adları olmamış, yalnız kabilesinin adını taşımışlardır. Önemli kişiliklerin adlarının kim tarafından ve ne şekilde verildiğiyle ilgili bazı inanışlar vardı. Altay destanlarının kahramanları adlarını tanrılardan, ruhlardan alırlar. Müslüman Kırgız destanlarında ise “peygamber”, “aksakallı evliyalar” ad verirler. Manas’ın adını dört “peygamber hoca” vermiştir. Manas’ın oğlu Simetay’ın adını aksakallı bir eren verdi ve kaybordu (İnan, 2020, s.176).

Anadolu’da çocuğa ad verme işlemi, çeşitli törenler (düğün töreni, beşik töreni, adaş töreni) sırasında gerçekleştirilir. Bu törenler neticesinde öne çıkan unsurların başında, adın sağ kulağa kısık sesle okunan ezan sonrasında üç kez yüksek sesle söylenerek verilmesi gelmektedir. İslami geleneklerin yaşatıldığı kesim ya da ailelerde, ad kim tarafından verilirse verilsin, ad verme törenini kibleye (güneye) dönme, sağ kulağa ezan okuma ve adı kulağa üç kez söyleme biçimlendirmektedir (Aça, 2019, s.371).

Çocuğa ad verme birtakım görenek ve inançlara bağlıdır. “Siz kıyamet gününde kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Onun için isimlerinizi güzel isimler koyunuz”. hadisinden dolayı Türk toplumunda çocuğa verilecek ad genellikle ecdat adları arasından seçilir. Birinci derecede büyük baba ve büyük anne adları konur (Çobanoğlu, 2009, s.1079-1080).

Türk kültüründe ad verme geleneği, köklü bir geçmişe sahip olmakla beraber bugün, karmaşık bir hale gelmiştir. Özellikle, çocuğun isminin ne olacağı ve kim tarafından verileceği konusu tartışmalara sebep olmuştur. Geçmiş dönemlerde çocuğun adının verilmesiyle ilgili uygulamalar, anne ve babalar tarafından tereddütsüz kabulleniliyordu. Günümüzde değişen yaşam tarzları, algılar ve dünya görüşleri, geleneksel inanışların uygulanmasını zorlaştırmaktadır. İnsanların artık kendi yaşam algılarına göre hareket ederken, geleneksel değerlerden de bütünüyle kopmadıklarını görebiliyoruz. Çocuğa dede ya da büyük anne isminin verilmesi özelinde baktığımızda, anne ve babaların hem kendi vermek istedikleri isimleri hem de ata isimlerini vermeyi tercih ettiklerine yaygın olarak tanık olabiliriz.

Dörtüol’da ad vermeyle ilgili tespit edilen inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

Çocuğa ismini verme, bir aile büyüğü veya din görevlisinin çocuğun kulağına ezan okuyup adını söylemesi ile gerçekleşir. Çocuk kucağa alınır, kibleye dönüp ezan okunduktan sonra üç defa ismi söylenir (K. 7, K. 13, K. 19, K. 27, K. 28, K. 29, K. 41. K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

Çocuğa isminin verilmesi ile ilgili farklı uygulamalar da görülmektedir. Kulağa peygamberin ismi söylenir. İlk 3 gün kendi ismi söylenmez. 3. günden sonra çocuğun ismi söylenmeye başlanır (K. 23, K. 24, K. 27).

Çocuğa genellikle ata isimleri konulur. Erkek çocuğa dede, kız çocuğa ninelerin isimleri verilir. Ata isimlerinin yanında ikinci isim de verilebilir (K. 23, K. 28, K. 29, K. 41, K. 55, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 72, K. 73, K. 74, K. 80, K. 82).

Yörede çocuğun adı verilen kişinin karakterine benzeyeceği inancı vardır. Bu konuda adı sahibine çekmek deyimi de sıkça kullanılır. Mübarek kişilerin ismini taşıyan çocuklara adı tatlı, adı güzel, adına kurban olurum şeklinde hitap edilir (K. 23, K. 24, K. 28, K. 29, K. 41, K. 53, K. 60).

3.1.3.4. Çocukta İlkler

Çocuğun kırkının çıkarılmasından sonra gelişim sürecine göre birtakım uygulamalar vardır. Çocuğun, doğumundan itibaren biyolojik olarak büyüüp gelişmesi sürecinde gördüğümüz bu pratikler, zaman içerisinde de gelenekselleşmiştir. Çocukla ilgili ilk uygulamalar olması sebebiyle, halk arasında özel anlamlar yüklenmiş ve bazı tören ve kutlamalar ortaya çıkmıştır. Çocuğun diş çıkarması, saç ve tırnak kesilmesi gibi ilk uygulamalar etrafında birçok inanış ve ritüel oluşmuştur.

İlk saç kesimi, Anadolu Türkleriyle diğer Türk topluluklarında, inanış ve uygulamaların eşlik ettiği bir törene dönüştürülmüştür. İlkere bağlı bu tür törenler, doğal bir varlığın kültürel bir varlığa dönüştürülmesini sağlamaktadır (Aça, 2019, s.367). Azerbaycan Türklerinde çocuğun saçını bir yaşına gelinceye kadar kesilmez. Saç kesene bahşiş verilir ve kesilen saç el ayak altına atılmaz. Kırgızlarda ilk saçın karın saçını denir ve çocuğun kırkı çıktığında saç kesilir. Çocuğun saçını kesecek kişi çok önemlidir. Bu kişi onurlu ve herkes tarafından sevilen birisi olmalıdır. Saçı ilk kesene gömlek hediye edilir (Çeltikçi, 2009, s.514-517). Saç kesme törenleriyle ilgili ortaya çıkan bu inanış ve uygulamalar, bugün Anadolu'nun farklı yörelerinde de yaşatılmaktadır.

Yeni doğanın tırnaklarının ilk kez kesilmesi, tıpkı ilk tıraşta olduğu gibi belirli dönemlerde çeşitli törenlik uygulamalar eşliğinde gerçekleştirilmektedir. Kesilen ilk tırnak, yeniden uzayacak tırnaklar eşliğinde hayatın devamlılığı anlamına gelmektedir. Temizlik ve sağlık açısından olduğu kadar, bebeklerin kendilerine zarar vermemesi için de gerekli olan tırnak kesimi, belirli dönemlerde çeşitli inanış ve uygulamalar eşliğinde gerçekleştirilmektedir (Aça, 2019, s.366).

Çocuğun ilk tırnak kesimiyle ilgili uygulamaların kökeninde dinsel ve büyüsel inanışlar yatmaktadır. Bu inanışların bugün önemli ölçüde azaldığını söyleyebiliriz. Daha çok kırsal yaşam alanlarında gözlemlediğimiz uygulamaların, bugün temizlik ve sağlığa yönelik duyarlılığa evrildiği de görülmektedir. Tırnağın kesilme zamanı da çok önemlidir. Özellikle de bebeğin kırkının çıkmış olmasına çok dikkat edilir. Kırk, çıkarılmadan tırnağı kesilen çocuğun ileride hırsız olabileceğiyle ilgili yaygın bir inanış vardır. Anadolu'daki uygulamalara baktığımızda, tırnak kesimiyle ilgili çeşitli inanışların olduğunu görebiliriz.

Çocuğun biyolojik gelişmesinin belirtilerinden birisi olan diş çıkarma, halkımızca genellikle bir törenle kutlanır. Bu törenin temelinde değişik görüşler yatmaktadır. Bu görüşler içerisinde çocuğun beslenmesiyle ilgili olanlar dikkati çekmektedir. Yiyeceğin ezilmesinde, parçalanmasında ve öğütülmesinde birinci dereceden rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu tören eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını arttırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır (Örnek, 2016, s.225). Çocuğun katı yiyecekler de tüketerek kendi kendisini beslemeye başlamasında önemli bir aşama olarak kabul edilen ilk dişle ilgili kutlamaların merkezinde, tahıl ürünleri (buğday, bulgur, darı vb.) ile “bereket” ve diş sağlığına yönelik beklentilerin önemli bir yeri vardır. Anadolu’da “hedik”, “diş hediği”, “diş buğdayı”, “divgit dökme”, “diş aşı”, “diş börtlemesi” gibi isimler eşliğinde kutlamalar yapılmaktadır (Aça, 2019, s.368).

Halk arasında çocuğun ilk dişinin çıkması sevinçle karşılanır. Bolluk ve bereketin simgesi olan buğday ve darı, bu sevinç ve coşku halinin anlamlandırılması bakımından bir araya getirilerek, kutlamalara dönüştürülmüştür. Türklerin inaçları ve değer yargılarına, yaşam biçimlerine de uygun düşen bu kutlamalar, Anadolu’nun farklı yörelerinde ve diğer Türk topluluklarında sınırlı olsa, günümüzde de devam etmektedir.

Dörtüyl ve çevresinde tespit edilen inanış ve uygulamalar şunlardır:

Çocuğun çıkan ilk dişini gören kişi çocuğa hediye alır. İlk diş çıktığında buğday hediği kaynatılıp komşulara dağıtılır. Bereketli olması için tabaklara para konulur. Günümüzde ilk diş çıktığında aile içinde kutlama yapıldığı da görülmektedir (K. 23, K. 24, K. 25, K. 27, K. 53, K. 55, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68, K. 74, K. 80).

Çocuğun çıkan ilk dişlerine “süt dişi” denilir. Bu ilk dişler dökülmeye başladığında çekilen dişler, çatısı kiremit olan bir evin damına atılır “itin dişi eğri çıksın benim dişim doğru çıksın” denir (K. 3, K. 14, K. 19, K. 53, K. 55).

Çocuğun ilk tırnak kesiminden önce çocuğa babasının cebinden para aldırılır. Babanın parasının bereketli olacağına inanılır. Gece tırnak kesmenin günah olduğuna inanıldığı için

tırnak kesme gündüz yapılır (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 28, K. 29, K. 53, K. 55, K. 64, K. 68, K. 74, K. 80).

İlk saç kesildiğinde büyükler tarafından çocuğa hediye alınır. Hediye genellikle çocuğa ismi verilen kişi alır (K. 19, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 55).

Yörede geçmiş dönemlerde saçın kesilmesi ile ilgili çocuğu yaşamayan ailelerin çocuğun saçını 7 yaşına kadar kestirmediği de görülmekteydi. 7 yaşına kadar saç kestirilmez, elbise alınmaz, hediye olarak getirilen elbiseler giydirilirdi (K. 24, K. 26, K. 27, K. 55).

Saçın tepe kısmında birden fazla kıvrım varsa ileride birden fazla evlilik yapılacağına inanılır. Alın kısmında kıvrım varsa ve enseden aşağı bir saç uzantısı varsa çocuğun aksı bir kişiliğe sahip olacağına inanılır (K. 19, K. 20, K. 28, K. 29, K. 53).

Doğum başlığı altında ele aldığımız geleneksel yöntemler, gebelik öncesinden çocuğun ilk saç kesimine kadarki süreci kapsamaktadır. Hem hayatın hem de hayatın geçiş dönemlerinin başlangıcı olarak kabul ettiğimiz doğum süreci etrafında, birçok inanış ve uygulamanın varlığı ortaya konulmuştur.

Araştırma alanımız olan Dörtöyl yöresinde doğum gelenekleri ile ilgili tespit ettiğimiz geleneksel yöntemlerin; İslamiyet öncesi Türk inanç sistemi, Anadolu İslam kültürü ve yörenin kendi kültürel birikimi etrafında oluşan inanış ve uygulamalar olduğu görülmüştür. Çocuk sahibi olmak isteyen kadınların gebe kalabilmek için dilek ağaçlarına bez bağlaması, taş altından geçme, yatır ve ziyaret yerlerine yemek bırakma uygulamaları; İslam öncesi inanç sistemlerinde var olan ağaç, kaya ve atalar kültünün bir devamı niteliğindedir. Yine çocuğun yedinci veya kırkıncı gününde yapılan “kırk çıkarma” ile ilgili ritüelleri; kaya, su ve ağaç kültleri ile ilişkilendirmek mümkündür. Eski Türk kültüründe yedi ve kırk sayılarına kutsallık atfedilmesi de tespitlerimizi doğrular niteliktedir. Doğum öncesi ve doğum aşamasındaki adak uygulamalarının eski Türk inanışındaki kanlı ve kansız kurban uygulamalarıyla, doğum sonrası toplu yemek verme, hedik kaynatma, kundaklama gibi birçok uygulamanın ise Orta Asya göçebe yaşamı ile ilgili uygulamalar olduğu görülmektedir. Yörede doğum öncesi ve sonrası süreçlerde İslam inancı ile ilgili yapılanlar, Anadolu İslam kültüründe var olan Kur'an ve hadis temelli uygulamalardır.

Gebe kalma ve doğumla ilgili süreçlerde yöreye özgü birtakım inanış ve uygulamalar da ortaya çıkmıştır. Yörede yoğun olarak yetişen bitki türlerinden yapılan karışımlar, nazar muskalarında kullanılan karatavuk kanı uygulaması, yine nazar için yapılan bazı tütsüleme uygulamalarında dinsel ve büyüsel nitelikli inanış ve pratikler görülmektedir.

Doğum gelenekleri ile ilgili inanış ve uygulamalara bir bütün olarak baktığımızda yörede ortaya çıkmış olan dinsel-büyüsel ve gerçekçi nitelikli uygulamaların büyük ölçüde

eski Türk kültürü ve Anadolu İslam kültürünün bir parçası olduğu görülmektedir. Günümüzde bu uygulamaların önemli bir kısmı terkedilmiştir. Tıbbi olanakların daha iyi olması, eğitim seviyesinin yükselmesi gibi sebeplerle insanlar artık daha çok bilimsel yöntemleri tercih etmektedir.

3.2. Sünnet/Kirvelik

Sünnet sözcüğü Arapça kökenlidir ve ilk anlamıyla “işlek yol” demektir. Daha geniş anlamdaysa Tanrının yolunu ya da insanın âdet durumuna soktuğu iyi ya da kötü davranışı anlatır. İslam dininde peygamberin yaptığı, uyguladığı ya da yapmayı, uygulamayı öğütlediği şeylere uymaya “sünnet” denmektedir. Geleneğin köklü oluşunun bir başka gerekçesi de Peygamberin sünnetli doğmuş olduğu inancıdır (Örnek, 2016, s.236).

Sünnet geleneğinin ortaya çıkışını yaygın inanışların aksine Başçetinçelik şöyle izah etmiştir: Sünnet, totem inançlarının bir sonucudur. Erkek çocuk, belli bir yaşa gelince, totem değiştirmede ağır bir sınavdan geçirilirdi. Üreme organının bütün derisi soyulurdu. Sesini çıkarmayan ve acıya katlanan, yiğit sayılırdı. Zamanla yalnız adı geçen yerin ucundaki derinin kesilmesiyle yetinildi. İslam dini, bu çok eski inancı, olduğu gibi benimsedi. Eski Türklerde böyle bir inanç yoktu. Eski Anadolu uluslarında da üreme organı kutsal kabul edildiği için, sünnetin uygulandığını gösteren, açık seçik belgeler yoktur. Bu inancın Eski Araplara, Mısır’dan geçtiği bellidir. Çok Tanrıcı dinlerde, üreme organının kutsal kabul edilerek kesilmesi, toprağa gömülmesi bir gelenek, bir inançtı (Artun, 2019, s.304).

Sünnet zorunluluğu, İslamiyet’in kutsal kitabında açıkça belirtilmemiş ve duyurulmamış olmasına karşın, yine de “İbrahim Peygamberin bu husustaki şeriatına tabi ol” ayeti genel bir kural olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de sünnet geleneğinin yüzyıllar boyu sıkı ve kesin bir biçimde yerine getirilmesinde birtakım inançlar ve görüşler egemendir. Bunların bir bölümü dinsel; bir bölümü de toplumsal, hijyenik ve cinsel içeriklidirler (Örnek, 2016, s.239). Müslüman-Türk geleneklerinde sünnet törelerinin en belirgin yönü, çocuğun bir törenle İslam topluluğuna katılmasının tanıtılmasıdır. Nitekim, kendi dinini bırakıp Müslüman olan kişinin sünnet edilmesini ilk şart, bir çeşit yasa sayma inancı da işlemin bu anlamını belirtir (Boratav, 2016, s.182).

Türkiye’de sünnet geleneğinin uygulanmasında birtakım inanç ve görüşler belirleyicidir. Sünnet her şeyden önce dinselliği (Müslümanlığı) belirten bir işarettir. Ayrıca sünnetli olanın, olmayandan daha temiz olduğu inancı da mevcuttur. Ülkemizde yaşı gelip geçtiği halde sünnet olmamış kimseler kınamalara maruz kalır. Çocuklar 4-5 yaşından

başlayarak 10-15 yaşına kadar sünnet ettirilirlir. Ancak yakın zamanlarda özellikle büyük kentlerde çocukların hemen doğum sonrasında sünnet ettirildiklerine de çocuğun bilinçli olarak korku ve acı yaşamasını önleme gerekçesiyle rastlanmaktadır. Sünnet olacak çocuğa bir sünnet giysisi yaptırmak âdettendir. Bu giysi genellikle üzerinde “maşallah” yazılı bir başlıktan, beyaz bir pantolon ve ceketten oluşur. Çocuk, birkaç gün öncesinden ya da sünnet olacağı gün ata, arabaya, otomobile bindirilerek dolaştırılır. Bu geziye mahalle ya da köyün öteki çocukları da katılır. Davul zurna çalınır ve böylece çocuğun sünnet olacağı bir gösteriyle ilan edilmiş olur (Aydın- Atay, 2009, s.6).

Türk halk kültüründe kirvelik, bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını, başka bir aile büyüğünün üzerine almasıyla iki aile arasında kurulan hısımlığa verilen isimdir. Kirvelik geleneği bu geleneği takip eden kişiye pek çok sosyal ve kültürel görevler yükler. Pek çok yöremizde kan akrabalığına benzer bir şekilde kabul edilen ve kirvenin kendi öz çocuklarıyla kirvelik ettiği çocuk arasında evlenmenin yasak olduğu görülmektedir. Bu durumda esas olan çocuklarını sünnet ettirecek fakir bir aileye ekonomik yönden daha güçlü bir kişinin maddi olarak destek vererek yardımlaşma ve hayır duygusudur (Artun, 2019, s.306).

Dörtüol’da sünnetle ilgili inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

Erkek çocukların sünnet ettirilmesi yörede Müslüman olmanın bir gerekliliği olarak kabul edilir. Bundan dolayı da sünnet hem inançsal hem de geleneksel yaşamda önemli bir yer tutar (K. 33, K. 41, K. 48, K. 55, K. 56, K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

Dörtüol’da çocukların sünnet ettirilme yaşı genellikle 5-10 yaş aralığındadır. Günümüzde daha erken yaşlarda yapıldığı da görülmektedir. Bazen tıbbi açıdan doktor önerisiyle çok küçük yaşta sünnet yapılmaktadır (K. 1, K. 3, K. 14, K. 33, K. 48, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Sünnet olacak çocuğun bir kirvesinin olması gerekir. Bu yüzden aileler, sünnet ettirecekleri çocuklarına kirve belirlerler (K. 1, K. 3, K. 14, K. 33, K. 38, K. 48, K. 55, K. 60, K. 61, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Kirve olacak kişi genellikle akrabalarından, komşulardan ya da anne ve babanın arkadaş çevresinden biri olur. Kirve belirlenirken çocuğun isteği de dikkate alınır. Kirve olacak kişi kirveliğe kendisi de talip olabilir. Kimi zaman çocuk doğmadan dahi kirve belirlenebilir. Kirve olan kişiler yörede genellikle erkek kişilerdir fakat kadınların kirve oldukları da görülmektedir (K. 3, K. 14, K. 33, K. 48, K. 55, K. 61, K. 67, K. 74, K. 80).

Kirve akraba gibidir. Aileden biri kabul edilir. Çocuğun yaşamının her aşamasında (askerlik, meslek seçimi, evlenme gibi...) fikri alınır, aileye ve çocuğa destek olur. Kirve

belirlenirken her zaman olmasa da mali durum ve statünün dikkate alındığı da görülmektedir (K. 3, K. 48, K. 67, K. 80).

Kirvenin sünnet aşamasında maddi ve manevi sorumlulukları vardır. Sünnet masraflarının önemli bir kısmını kirve karşılar. Sünnet kıyafetini alır. Çocuğun ailesine sünnet bohçası hazırlar (sünnet bohçası karşılıklı hazırlanır). Sünnetçiye bahşiş verir (K. 3, K. 14, K. 33, K. 48, K. 53, K. 61, K. 67).

Dörtüol'da sünneti, sağlık memurları, hekimler ve “kirveler” olarak bilinen seyyar sünnetçiler yapar (K. 1, K. 3, K. 14, K. 33, K. 48, K. 61, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Sünnet tarihi belirlendikten sonra aile, kendi çevresini davet eder. Davet bazen davetiyeler ile de yapılır. Davetiyeye anne baba ve kirve isimleri yazılır (K. 1, K. 3, K. 14, K. 33, K. 48, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Sünnetten bir gün önce akşam, sünnete eğlencesi tertip edilir ve sünnet çocuğuna kına yakılır. Sonraki gün öğleden önce konvoy eşliğinde çocuğu rahatlatmak için dolaşılır. Eve dönüşte sünnet yapılır. Öğleye de mevlitli sünnet yemeği verilir (K. 3, K. 33, K. 48, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Sünnet yapılırken çocuk kirvenin kucağında oturur. Tekbir ve salavat getirilerek sünnet gerçekleşir. Alkışlanır ve “oldu bitti maşallah, damat olur inşallah” denir. Bu sırada bir kişi tepsi gezdirerek yakın akrabalarından sünnetçiye bahşiş toplar (K. 1, K. 3, K. 14, K. 33, K. 48, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Yörede bazı kesimlerde sünnet sırasında çocuğu rahatlatmak için “oklava çevirme geleneği” vardır. Oklava çevrilirken dua okunur ve oklava ile halıya vurulur (K. 48).

Yörede sünnet geleneği geçmişteki canlılığı kadar olmasa da varlığını korumaktadır. Bazı ailelerin çocuklarını hastanelerde kimseden habersiz, kirvesiz sünnet yaptırdıkları da görülmektedir.

3.3. Asker Uğurlama ve Karşılama

Toplumumuzda erkek birey açısından, özellikle geleneksel kesimlerde neredeyse sünnet kadar önem ve ağırlık taşıyan bir geçiş dönemi de askerliktir. Türkiye’de 18 yaşını dolduran her erkek bu vatandaşlık görevini yerine getirmekle yükümlüdür. İyi bilinen ve sıklıkla kullanılan “Askerliğini yapmamış adama kız vermezler” deyişi, bu uygulamanın toplum gözündeki anlam ve önemini özetler. Bu bakımdan askerlik görevi için memleketinden ayrılacak erkeğe yönelik olarak birtakım törensel işlemlerin gerçekleştirilmesi söz konusudur (Aydın- Atay, 2009, s.11).

Askere gönderme törenlerini incelediğimizde; tören yapılması, toplu yeme-içmenin olması, kurban adanması, askere gidecek delikanlıya kına yakılması, mevlit okutulması, askerlik duasının okutulması, kurban kesme, uğurlama sırasında davul-zurna eşliğinde toplu halde yörenin halk oyunlarının oynanması, askere giden delikanlıya uğur simgesi olarak koluna kırmızı kurdele bağlanması, kısmetinin askerden delikanlıyı sağ salim getirmesi için ısırttırılan simidin askerlik boyunca saklanması vd. inanç ve pratiklerini görüyoruz. Askere giden delikanlının üzerindeki kötülükleri gidereceği inancı, eski inançların kalıntılarının günümüzde de sürdüğünü göstermektedir. İslami inanca dayalı pratiklerle eski inanç kalıntıları iç içedir (Artun, 2019, s.308).

Askerliğini bitirip tezkeresini alarak evine dönen genç, bekârsa mutluluk uğuru için, evli ise yuvasına kavuşmuş olduğundan dolayı kına alır getirir. Askerden köye döndüğü gün akşamüzeri “Hoş geldin”e ve ailesine “Gözün aydın”a gelen komşu ve akrabaların kızlarından biri kınayı hazırlar. Önce genç kızların eline, sonra oğlanların serçe parmağının iç yüzüne kına yakılır. Gençlerden sonra da yaşlılara kına yakılır. Buna “asker kınası” denilir ve çok uğurlu olduğuna inanılır (Aydın ve Atay, 2003, s.11). Asker dönüşü için kurban adanmışsa kurban kesilir. Kurban eti ya eve sokulmadan fakirlere dağıtılır ya da akraba ve komşular çağrılarak yemek verilir. Son yıllarda askere gönderme ve asker karşılama törenleri daha da canlı bir biçimde yapılmaya başlanmıştır (Artun, 2019, s.308).

Dörtüol’daki uygulamalar şöyledir:

Dörtüol’da askerlik yapma, “vatan hizmeti ve vatan borcu” olarak görülür. Askerliğini yapmayan ya da askerden kaçan bir kişi toplumdan dışlanır (K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 35, K. 49, K. 50, K. 56, K. 61, K. 67, K. 72, K. 74).

Askerlik çağına gelen bir genç, askerlik kararı aldırdıktan sonra çevresine bunu duyurur. Çalıştığı bir iş varsa veya evin işleri ile meşgulse askere gidene kadar işlerine ara verir (K. 1, K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 33, K. 50, K. 67).

Asker adayının morali yüksek tutulur ve rahat ettirilir. Harçlığı verilir, sevdiği yemekler yapılır, gönlünce gezip dolaşması istenir (K. 1, K. 3, K. 14, K. 33, K. 50, K. 55, K. 67, K. 67, K. 72, K. 74).

Askere gidişten bir hafta önce uzaktaki akrabalar ve tanıdıklarla vedalaşıp helalleşmeye başlanır. Daha yakında olan kişilere de veda ziyaretine gidilir. Bu sırada asker evine de veda ziyaretlerine gelinir (K. 21, K. 22, K. 3, K. 55, K. 67, K. 80).

Askere gitmeden bir gün önce akşam, asker eğlencesi tertip edilir. Asker adayının arkadaşları komşular ve yakın çevre eğlenceye katılır. Eğlence bazen evde bazen de bir düğün salonunda yapılır. Asker adayının koluna kırmızı kurdele bağlanır, asker kınası yakılır.

Vatanına sadık olması için dua edilir (K. 1, K. 3, K. 14, K. 53, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Asker uğurlama günü mevlit okutulur ve gelenlere yemek verilir. Asker adayı herkesle vedalaşır ve helallik alır. Büyükler asker harçlığı verir. Uğurlama sırasında konvoy oluşturulur. Korna çalınır ve bayraklar açılır. Aile büyükleri araçlar hareket ederken su döküp dua ederler. Yörede asker uğurlama dönemlerinde otogarlarda kalabalıklar oluşur. Davul zurna eşliğinde halaylar çekilir. Asker adayları havaya atılıp en büyük asker bizim asker sloganı atılır. Daha sonra bir kişi, asker adayını omzuna alır ve bineceği araca götürür. Son bir vedalaşmadan sonra asker uğurlanır ve herkes evine döner (K. 1, K. 3, K. 14, K. 33, K. 49, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Anne ve babalar çocuklarının askerden sağ salim dönmesi için dua eder ve adak adarlar. Dönüş günü geldiğinde karşılanır ve konvoy yapıp evine getirilir. Akrabalar, komşular asker evine gelerek askere hoş geldin, aileye de gözün aydın derler (K. 21, K. 22, K. 49, K. 50, K. 55, K. 67, K. 74).

Yörede askerden gelen kişiye bir süre iş yaptırılmaz. Dinlenip kafasını dağıtması istenir. Sevdiği yemekler yapılır, gönlü hoş tutulur. Arkadaş çevresi tarafından kutlama yapılır (K. 33, K. 49, K. 50, K. 53, K. 55, K. 67, K. 80).

Dörtüol milli hassasiyetin yoğun olarak yaşandığı bir yöredir. Bu bakımdan askerlik vazifesinin yerine getirilmesine büyük önem verilir. Anne babalar için çocuğunu askere göndermek bir övünç kaynağıdır.

İslam inancının temel uygulamalarından biri olan erkek çocuklarının sünnet ettirilmesi etrafında, dinsel ve geleneksel birçok pratik ortaya çıkmıştır. Sünnet olma, hem dini bir yükümlülüğün yerine getirilmesi hem de kişinin toplumsal yaşamındaki diğer evrelerde belirleyici rol oynaması bakımından, hayatın geçiş aşamaları arasında yerini almıştır.

Müslüman bir toplumda sünnet olmamış bir erkek çocuğunun Müslüman kimliğine sahip olamaması, sünnetin evlilik için bir ön koşul olması ve toplumsal yaşam içinde dışlayıcı tavırlara maruz bırakılması, sünnetin önemini ortaya koymaktadır. Sünnet uygulamasının İslam öncesi inanışlarda da varlığı bilinse de asırlar içerisinde İslami bir uygulamaya dönüşmüş ve bu şekilde günümüze kadar gelmiştir. Anadolu İslam kültüründe sünnet uygulaması ile ilgili dinsel ve geleneksel birçok uygulama, her dönemde varlık göstermiştir. Sünnet eğlenceleri, kirvelik, sünnet kıyafeti giyme gibi birçok uygulama günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Halk kültürü araştırmalarında farklı yörelerde yapılan derleme çalışmaları, sünnet geleneği ile ilgili uygulamaları ortaya koymaktadır.

Dörtüol ve çevresinde sünnet geleneği ile ilgili uygulamalar, eski dönemlerde olduğu kadar belirgin olmasa da varlığını korumaktadır. Geçmişte hiç görülmeyen kirvesiz veya eğlencesiz sünnet ettirme günümüzde artık normal karşılanabilmektedir. Değişen yaşam şartları, çalışma hayatı, ekonomik imkânsızlıklar, eğlenme kültürünün değişmesi gibi sebepler her yörede olduğu gibi Dörtüol yöresinde de kültürel yaşamın bütünsel değişimi içerisinde sünnet geleneklerini de etkilemiştir.

Türk kültüründe askerlik görevi, tarihin her döneminde büyük öneme sahip olmuştur. Siyasal yapı, coğrafya, inanç gibi köklü değişimler dahi askerlik olgusuna bakışı değiştirmemiştir. Askerlik, gönüllü ve karşılıksız bir vazife olarak görüldüğü için siyasal ve kültürel süreçlerde her zaman belirleyici rol oynamıştır. Bu durum, askerlik vazifesinin önemli bir değer yargısı olması sonucunu doğurmuştur.

Türk toplumsal yaşamı içinde askerlik vazifesinin yerine getirilmesi, önemli bir kriterdir. Askerliğin aynı zamanda bir coşku ve heyecan içermesi, bu görevin yapılması ile ilgili birtakım ritüelleri de beraberinde getirmiştir. Anadolu'nun hemen her yöresinde asker uğurlama törenleri coşku ve heyecan içinde gerçekleşir. Araştırma alanımız olan Dörtüol yöresi, demografik yapısı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanmışlıklar sebebiyle milli hassasiyetin yoğun olarak yaşandığı bir yerdir. Bu bakımdan, asker uğurlama törenlerinde de coşku ve heyecan doruk noktasında yaşanmaktadır.

Geçiş dönemleri içerisinde sünnet ve askerlik, her ne kadar erkeklerin yerine getirdiği uygulamalar olarak görülse de bu süreçlerin aslında kadın ve erkeğin beraber yaşamıyla doğrudan ilgili olduğu açıktır. Sünnetsize ve askere gitmeyene kız verilmemesi, sünnet törenlerinde söylenen en yaygın deyişin “oldu bitti maşallah, damat olur inşallah” olması, asker türkülerinin büyük çoğunluğunun yâre hitap etmesi gibi birçok faktör, bu süreçlerin erkeğin olduğu kadar kadınların da geçiş süreçleri olduğunun göstergesidir.

3.4. Evlenme

Kökenini insanlık tarihinin başlangıcına kadar götürebileceğimiz evlenme olgusu, insanın biyolojik yönden ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal bir varlık olarak da statü kazanması şeklinde taraf edilebilir. En temelinde insan soyunun devamlılığı, temel ihtiyaçlar ve toplumsal düzen gibi gerekçeler etrafında değerlendirebileceğimiz evlilik, ilk çağlardan itibaren her toplum için önemli bir ritüel olmuştur. İnsan soyunun devamlılığı için evlilik şart mıdır, kadın-erkek birlikteliği yeterli değil midir gibi sorgulamaların yapıldığı bilinmektedir. Bu durum, toplumsal düzen açısından ele alınabilir. Kadın-erkek birlikteliğini meşru bir

zemine çekme ihtiyacının, toplumsal düzenin sağlanması amacıyla olduğu yüksek ihtimaldir. Bu bakımdan evliliğin hem bireysel hem de toplumsal ihtiyaçlar neticesinde ortaya çıkan bir olgu olduğunu söyleyebiliriz.

Kültürlerin oluşumunda yaşam biçimi, inanç, coğrafya gibi etkenler vardır. Her toplum, kültürel kodlarını kendi değer yargılarıyla biçimlendirmiştir. Evlilik, bir ritüel olarak, bütün milletlerde varlığıyla evrensel bir olgudur. Fakat, her kültürde evlilikle ilgili farklı inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda hayatın geçiş dönemlerinden birisi olan evlilik, Türk kültüründe de her zaman önemli bir yere sahip olmuştur.

Türklerde aile kurmak, her zaman toplumsal yaşamın bir gerekliliği olarak görülmüştür. Zira hem örf ve âdetlere hem de İslam inanışına göre yaşam için aile kurmak, bir toplumsal kabul niteliğindedir. Bu bakımdan, aile olmanın ön koşulu olan evliliğe de büyük önem verilmiştir. Evlenmeyle ilgili birçok görenek, gelenek, inanış ortaya çıkmıştır.

3.4.1. Evlenme Biçimleri

Toplumların tarihsel boyutları, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ilişkileri, gelenekleri, kısaca kültürleri evlenme biçimlerini de belirlemektedir. Her toplum ya da grup, kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini yeğlerken, yapısına aykırı düşecek olanları da önlemeye çalışmaktadır (Örnek, 2016, s.255). Türkiye’de yaygın olarak görülen evlilik çeşitleri, Balaman’ın evlilik ve akrabalık türleri üzerine yaptığı araştırmaya göre, görücü yoluyla evlenme, kız kaçırarak evlenme, beşik kertme yoluyla evlenme, berdel evliliği, taygeldi evliliği, baldızla evlilik, çok eşli evlilik, oturak alma evlilik, söz alma-söz verme yoluyla evlilik, kayın biraderle evlilik, kardeş çocukları evliliği, bir dizi erkek kardeşin bir dizi bacılarla bireysel evliliği şeklindedir (Yolcu, 2019, s.375).

Dört Yol halk kültüründe tespit edilen evlenme biçimleri şu şekildedir:

Yörede sıkça görülen evlenme şekillerinden biri, kız ve erkeğin tanışıp anlaşarak, flört ederek yaptığı evliliklerdir (K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 27, K. 49, K. 50, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Kız ve erkeğin aracılar yoluyla tanıştırılması ile yapılan evlilikler de yörede yaygın bir evlenme şeklidir. Genellikle evli bir çiftin çevrelerinde tanıdıkları bekâr kız ve erkeğin tanışmalarına aracı olmaları şeklinde gerçekleşir. Tanışma sonrası görüşmeye başlarlar, anlaşılırsa aileler haberdar edilir ve evlenirler (K. 3, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67, K. 80).

Geçmiş dönemlerde en yaygın evlenme şekli olan görücü usulü ile evlenme günümüzde daha çok kırsal kesimlerde görülmektedir (K. 21, K. 22, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 61, K. 67, K. 80).

Yörede kız kaçırma yoluyla evlenmeler de görülmektedir. Kız kaçırma genellikle ailelerin evliliği onaylamadığı durumlarda gerçekleşir. Aileler arasında bir süre dargınlığa sebep olsa da çoğu zaman aile büyüklerinin araya girmesi ile uzlaşma olur. Düğün yapılırsa kız evi düğüne kerhen gider (K. 49, K. 50, K. 51, K. 52).

Yakın akraba evlilikleri, geçmiş dönemlerdeki kadar olmasa da yörede görülen bir evlenme biçimidir. Akraba evliliklerinin azalmasında, bu tür evlenmelerin tıbben sakıncalı bulunması önemli olmuştur (K. 21, K. 22, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67).

Yörede çok eşli evlilik, geçmiş dönemlerde yapılmaktaydı. Günümüzde çok eşlilik, çocuk sahibi olamayan ailelerde kadının rızası alınarak yapılır. “Yenge getirme” olarak bilinen bu evlilikte ikinci eş dini nikâhlı olur (K. 21, K. 22, K. 33, K. 51, K. 52, K. 55, K. 61, K. 68).

Dul bir kadının önceki eşinden olan çocuğuyla gelerek dul bir erkekle evlenmesi yörede “tay geldi” olarak adlandırılır. Eşini kaybeden kadın ya da erkeğin bir yıl geçmeden evlilik yapması hoş karşılanmaz. Dul kalan bir kadının aradan 3 ay 10 gün geçmeden evlenmesi dini açıdan sakıncalı bulunur. Bu süreye “iddet bekleme” denilir. Evlilik kısa sürede yapılırsa gebe kalma durumunda çocuğun hangi eşten olduğu konusunda belirsizliğin olabileceği düşünülür (K. 8, K. 33, K. 34).

Eski dönemlerde görülen en yaygın evlenme şeklinin görücü usulü evlenme olduğu görülmektedir. Günümüzde ise bu evlenme şeklinin yerini tanışıp anlaşarak ve aracılar yoluyla tanıştırılarak yapılan evliliklerin aldığı tespit edilmiştir. Beşik kертmesi, baldızla ya da kayınla evlenmelere günümüzde artık rastlanmamaktadır. Başlık parası uygulaması yörede görülmemektedir.

3.4.2. Evlilik Çağı//Evlenme İsteğini Belli Etme

Türk sosyo-kültürel yapısına geleneksel olarak kızın ve erkeğin evlenme çağına geldiklerine dair kabullerin başında “buluğa erme” yer alırdı. Günümüzde, gelenek çevresi son derece daralmış olan bu ölçütün yerine kanunen belirlenmiş 18 yaşını doldurmuş olmak yaygınlaşmaktadır. Kızlar 17-18, erkekler askerlik dönüşü 22-23 yaşında evlenme çağına gelmiş olarak kabul edilirler. Evlenme yaşına gelen gençler evlenme isteklerini evin büyüklerine söyleyemezler. Çeşitli yollara başvurarak bu dileklerini belli ederler. Ayakkabıları ters çevirme, devamlı of çekme, süpürge üstüne oturma vb. Evlenme işinde bir

de sıra gözetimi vardır. Ağabeylerin veya ablaların daha önce evlenmelerine dikkat edilir; ancak küçük kızın evlendirilmesinde büyük kızın ya da kızların henüz evlenmemiş olmaları önemli bir engel sayılmamaktadır. Özellikle son yıllarda böyle durumlarda ağabey ve ablalardan izin istenmektedir (Artun, 2019, s.200).

Dörtüol yöresinde evlenme çağı ve evlenme isteğini belli etme ve ile ilgili tespit edilen inanış ve uygulamalar şunlardır:

Evlilik için uygun görülen yaş aralığı erkekler için 22-27, kızlar için 18-25'tir. Üniversite öğrenimi, ekonomik durum, askerlik gibi sebepler günümüzde evlenme yaşını doğrudan etkilemektedir. Tek erkek çocuğu olan aileler çocuklarının bir an önce başını bağlayıp evlendirmek isterler (K. 3, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 27, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 53, K. 55, K. 61, K. 67, K. 74, K. 80).

Yörede yapılan evliliklerde eşler arasında genellikle erkeğin yaşça biraz daha büyük olduğu ya da denk olduğu görülmektedir. Kızın erkekten büyük olduğu az rastlanan bir durumdur. Erkek, kendinden yaşça büyük bir kadınla evlenirse ileride zengin olacağı ile ilgili inanış vardır.

Evlenmede çocuklar arasında sıra gözetilir. Yörede bu konu ile ilgili “yorgan kalkmadan döşek kalkmaz” atasözü yaygındır. Büyük çocuk evlenmeden küçüğünün evlendirilmesi, büyük kardeşin onayı alınarak yapılır (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 51, K. 52, K. 61).

Evlenme çağına gelen erkekler evlenme isteğini annelerine söylerler. Söyleyemedikleri durumlarda ise çeşitli yollarla bu isteklerini anne-babaya belli ederler. Asabi tavırlar sergileme, eve geç saatlerde gelme, evin içinde yüksek sesle dokunaklı türküler söyleme, babasının yatağında genleşerek yatma gibi davranışlar sergiler. Bazen “başımı alıp gideceğim” gibi tehditler de sergilenebilir. Yemek sırasında bulgur pilavına kaşık saplama geleneği de görülmektedir. Evlenmek isteyen erkek çocuk, daha dışa dönük yaşamaya başlar. Düğünlere, eğlencelere sık katılır. Para biriktirmeye başlar. Ev eşyası alır. Kızlar evlenme isteklerini genellikle abi eşlerine bazen de annelerine söylerler. Söyleyemedikleri durumlarda ise içe kapanır ve odalarından çıkmak istemezler. Ev işlerine daha az yardım eder, daha çok çeyizleri ile meşgul olurlar. “Canımdan bezdim, öleyim de kurtulun” gibi tepkiler verebilirler. Kızlar bazen, istedikleri kişiyle evlenebilmek için bunu etrafa duyururlar. Bu şekilde anne ve babanın, “kız yüze çıktı verelim gitsin” demelerini beklerler (K. 19, K. 21, K. 22, K. 24, K. 27, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 61, K. 67, K. 80).

Yetişkin bir kız yastığa oturursa kaçacağına inanılır. Bulaşık yıkarken tabak bardak kırıyorsa kocaya gitmek istediği düşünülür (K. 33, K. 34, K. 37, K. 53, K. 55).

3.4.3. Kısmet Açma

Geleneksel yaşamın egemen olduğu toplumlarda evlilik çağına gelmiş genç kızlar ve erkekler evlenmemişlerse kısmetinin bağlı olduğuna inanılır. Kısmetin açılıp evlilik yapabilmelerini sağlamak amacıyla da birtakım uygulamalar yapılır. Birçoğu dinsel ve büyüsel inanışlardan oluşan bu pratikler, bazen gençlerin kendileri tarafından bazen de büyükler tarafından icra edilir.

Dört Yol'da kısmet açmayla ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

Ocaklara gidilerek muska yazdırılır. Üzerine okutulur. Diğer bir uygulamada dua okunduktan sonra atlet, sirke, çay ve şekere okunur. Eve gidildikten sonra okunmuş sirke ile banyo yapar, hacet namazı kılıp kimseyle konuşmadan yatıp uyur. Okunmuş çay ve şekeri de belli aralıklarla tüketir (K. 5, K. 7, K. 11, K. 19, K. 20, K. 23, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 41, K. 55, K. 61, K. 67, K. 68).

Yatır ve ziyaret yerlerine gidilip dua edilir. Adak adanır. Dilek ağaçlarına çaput bağlanır (K. 23, K. 24, K. 25, K. 28, K. 29, K. 41, K. 53, K. 55, K. 67, K. 68, K. 73).

Kısmetinin kapalı olduğuna inanılan kızlar için cuma günü namazdan çıkan ilk kişiye bıçak ağzı açtırılır (K. 55).

Evlilikler geçmiş dönemlerde daha erken yaşlarda yapılmaktaydı. 30 yaşına gelmiş bir kişi evlenmemişse evde kalmış gözüyle bakılmaktaydı. Günümüzde yaşam şartlarının değişmesi ile 30'lu hatta 40'lı yaşlarda da evliliklerin yapıldığı ve bunun normal karşılandığı görülmektedir. Hayat standardının yükselmesi, kişilerin daha uzak mesafelerde bulunmaları hem erkeğin hem kızların üniversitelere gidip iş hayatına girmeleri, evlenme kararını büyüklerin değil evlenecek kişilerin vermesi gibi sebepler evliliklerin günümüzde daha ileri yaşlarda yapılmasına neden olmaktadır.

3.4.4. Evlilik Öncesi

3.4.4.1. Eş Seçimi

Türk mitolojisinde erkek insani, kadın ise ruhani bir kisveye bürünmüştür. Bu nedenle evlenme bahsi söz konusu olduğunda istiareye yatma, falcılara gitme, yıldız nameye bakma, aksakallı Hızır'dan medet umma gibi uygulamalara başvurulmaktadır. Genel anlamda aday tespitinde kutsal arayış diyebileceğimiz bu durum, destanlarımızdan başlayarak günümüze kadar konuyla ilgili bütün kültür kalıplarına sinmiştir (Ergun, 2010, s.280).

Anadolu'da eş seçimi, genellikle dünür gezme şekliyle yapılır. Erkek, kızı beğenirse dünürlerini gönderir. Bu âdete göre Anadolu toplumunda eş seçme denilince erkeğin kadını seçmesinin kastedildiği anlaşılmaktadır. Eş seçiminde kızın ailesinin mal varlığından kızın

güzelliğine ve akrabalık ilişkilerine kadar birçok şey etkili olur. Özellikle soy-sop, aile, kültür seviyesi, maddi durum, fiziki güzellik, dini inanç, yaşam tarzı ve meslek gibi ölçüler eş seçiminde rol oynar (Çolak, 2012, s.153). Eş seçimiyle ilgili diğer kriterleri de kapsayan denklik arama, sadece evlenecek kişiler için aranan bir ölçü değildir. Evlilik sonrası kurulan akrabalık ilişkisi dolayısıyla, aileler arasındaki bağın daha güçlü ve sağlıklı olması içinde dikkate alınan bir husustur. Özellikle aile büyüklerinin çok önemseydiği bu durum, aileler arasında fazla dile getirilmese de arka planda evliliklerin en belirleyici kriteri olmuştur.

Anadolu’da eş seçimiyle ilgili birçok yöntem ve pratik farklı yörelerde günümüzde de devam etmektedir. Örneğin Bartın’da, kız seçimi yapılırken boy güzelliğine değil huy güzelliğine bakılır. Bunu ifade etmek için de “Güzelden kırk günde bıılır; ama huyu güzelden ömür boyu bıılmazmış” denilir. Kayseri’de gelin seçiminde hamamlar önemli bir yer tutar. Orada kızın vücudu, huyu, bohçasının içindekilerden marifetleri araştırılır. Damat adayının seçiminde ise erkeğin çirkin, hasta ve işe yaramaz olmaması yeterli olup, diğer olumlu özellikleri de soruşturulur (Artun, 2019, s.201).

Dörtüyl ve çevresinde eş seçiminde dikkat edilenler şunlardır:

Çocuklarını evlendirmek isteyen aileler, çocuklarının yakın çevreden evlilik yapmalarını isterler. Hem eşlerin daha uyumlu olacağı hem de ailelerin daha kolay kaynaşacağı düşünülür (K. 3, K. 19, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 50, K. 51, K. 52, K. 61, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Eşler ve aileler arasında denklik gözetilir. Denklik için aranan kriterler genellikle yaş farkı, ekonomik durum, sülale mensubiyeti, eğitim durumu ve estetik görünümüdür. Yörede bu konuda “davul bile dengi dengine, boyu boyuna huyu huyuna, otu çek köküne bak” atasözleri sıkça kullanılır (K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 25, K. 26, K. 27 K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 51, K. 52, K. 61, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Aileler için gelin ya da damadın büyüğüne, atasına yaklaşımı önemlidir. İleride bir düşkünlük durumunda kendilerine bakıp bakmayacağını anlamaya çalışırlar. Bu konuda aile yapısı, yetiştirilme tarzı belirleyici olur. Bu konu aynı zamanda bir asalet ölçüsüdür (K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 51, K. 61).

Gelin adayının aile terbiyesi almış, görgülü, eli işe yatkın biri olması gerekir (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 51, K. 55, K. 61, K. 67).

Yörede erkek arkadaşı olmuş kızlar için “adı çıkmış” denilir. Aileler için bu durum ahlaki açıdan engel teşkil eder ve böyle kızlar gelin alınmak istenmez (K. 1, K. 3, K. 14, K. 24, K. 25, K. 26, K. 49, K. 50, K. 51, K. 67, K. 72, K. 74).

Kızın ailesinin mallı mülklü olması istenir. İleride mirastan çocuklarının da faydalanması beklenir (K. 3, K. 49, K. 50, K. 67, K. 80).

Gelin alınacak kızın önceden ciddi bir hastalık geçirip geçirmediğine bakılır. Gezginci olmaması, evcil olması istenir. Kocasının parasına sahip çıkması, tutumlu olması, kocasını çekip çevirecek biri olması önemlidir (K. 49, K. 50, K. 51, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Damat adayının iş sahibi olması, askerliğini yapmış olması gerekir (K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Erkeğin gözü açık olmalı, ekmeğini taştan çıkaran çalışkan biri olmalı, içki içen kumar oynayan, çok fazla dışa dönük ve hoyrat yaşayan biri olması istenmez. İnançlı, merhametli olması önemlidir (K. 21, K. 22, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52).

Kız ailesi için damadın kızlarına bakabilecek biri olması çok önemlidir. İleride eşler arasında ayrılık yaşanırsa kızın, ailesinin evine dönmesi aile için büyük sıkıntı oluşturur. Bu yüzden damadın uygun biri olmasına çok dikkat edilir

3.4.4.2. Görücülük/Kız İsteme

Evlenme işine, “görücü” denilen ve erkek ailesi tarafından seçilen kadınlar grubunun ziyareti ile başlanır. Görücü ekibin içinde; erkeğin annesi, kız kardeşi, birkaç akraba ve güvenilir komşu hanımlar bulunur. Erkeğin ısrarla üzerinde durduğu bir aday yoksa, kız beğenme yetkisi tamamen bu gruba verilir. Kız beğenilecek olursa, gizlice ailesi, iffeti, hamaratlığı soruşturulur. Olumlu netice alınması halinde, görücülerden birkaçı ikinci bir sefer ağız yoklamasına giderler. Bu ziyaret sırasında kız kesinlikle kendilerine gösterilmez. Görücülerden yaşlı olanı, “Allah’ın emriyle kızınız.... oğlumuz...a istiyoruz” der (Sezen, 2003, s.186).

Kız isteme esnasında güzel konuşma yapabilen, hatırı sayılır, bu işlerden anlayan bir erkek bulundurulur ve kızı o ister. Çünkü ikna etmek, kız evinin şüphelerini gidermek için bu gereklidir. Genellikle aile büyüklerinden olan bu kişi sözü açar ve münasip bir dille kızı istemeye geldiklerini bildirir. Kız tarafı, töre gereği “Hele bir düşünelim” gibi sözlerle olayın üzerine düşmez. Daha sonra cevabı olumluysa damat tarafı yeniden davet edilir, olumsuz ise bir başkası tarafından durum erkek tarafına bildirilir (Çolak, 2012, s.157).

Dörtüyl’da kız isteme süreci şu şekilde gerçekleşir:

Kız evine görücü gitmede ilk temas kadınlar arasında gerçekleşir. Bu ilk gidişte erkek evinden genellikle anne, kız kardeş, yenge, hala, teyze gibi yakınlar olur. Kız evinde de kız ve yakınları olan kadınlar bulunur (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52).

Görücü gidilmeden önce biri aracılığı ile haber gönderilip müsaade istenir. Bu kişi genellikle iki tarafı da tanıyan bir kadındır (K. 19, K. 20, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 61, K. 67, K. 80).

İlk görüşmede aileler tanışılır. Misafirlere kızın elinden kahve ikram edilir. Erkek tarafı ailelerinden, oğullarından bahseder. Burada amaç hem niyeti belli etmek hem de karşı tarafa etkilemektir. Bu sırada kız, erkek evi tarafından göz hepsini alınarak hal ve davranışları, oturup kalkması, konuşması incelenir (K. 1, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 34, K. 50, K. 51, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74).

Kız tarafından anne, durumu babaya usulünce söyler. Bir süre kız ve erkek evi birbirini etraftan soruşturur. Erkek tarafı kızı istemeye karar verirse aracı kişiyle ikinci haberi göndererek kızı istemeye geleceklerini bildirirler. Kızın verilmesinde babanın kararı belirleyicidir. Baba onay verirse anne, kızının fikrini alır ve erkek tarafına “gelsinler” cevabı verilir. Cevap olumsuz ise kızın yaşı, eğitimi gibi gerekçelerle görüşme reddedilir (K. 3, K. 19, K. 20, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Eskiden kız verilmeden önce, kız ve erkeğin görüşmeleri mümkün değildi. Günümüzde kızın babasının haberi olmadan bilinen bir yerde kısa süreli görüşmeler yapılabilmektedir. Bu görüşmelerde genellikle kızın küçük erkek kardeşi de bulundurulur (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 61).

Kız ve erkek, aileler tarafından araştırılırken erkeğin içki ve kumar gibi kötü alışkanlıklarının olup olmadığına, çalışkanlığına, inançlı olup olmadığına, çevre ile ilişkilerine, ekonomik durumuna dikkat edilir. Kızın ise ahlakı, sağlık durumu, görgüsü, giyim kuşamı soruşturulur. Eski dönemlerde kızın hamama götürülerek fiziki durumuna bakıldığı da görülmekteydi (K. 3, K. 19, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 80).

Kız evine ikinci gidişte damat adayı da götürülür. Ailenin erkek büyükleri de gider. Kızı isteyecek kişi belirlenir. Giderken arabalara tatlı ve içecekler de konur. Kız evi, misafirleri karşıladıktan sonra oturma odalarına geçilir. Kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde oturur. Gelin adayı misafirlere kahve pişirip ikram eder. Damadın kahvesine tuz atılır. Damadın tepkisi, sabırlı olup olmadığı test edilir. Bir süre sohbet edildikten sonra erkek evinden baba ya da bir aile büyüğü geliş amaçlarını söyleyerek konuya girer ve usulünce kızı ister. Kız tarafından da baba ya da bir aile büyüğü “hayırlı olsun” diyerek kızı verir. Kız ve erkek, büyüklerin elini öper. Tatlı ve içecekler getirilir ve herkese ikram edilir. Ertesi gün tatlıdan komşulara ve yakın çevreye de dağıtılır. Evliliğin bu ilk adımına yörede “söz kesme, küçük tatlı, hecelik” denilir. Aynı gün aileler arasında nişan düğünü de belirlenir (K. 1, K. 3,

K. 14, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

3.4.4.3. Söz Kesme/Tatlı Yeme

Kız isteme sürecinin olumlu sonuçlanmasından sonra söz kesme merasimi yapılır. Nişan öncesi yapılan söz kesme törenine genellikle kız ve erkek tarafının birinci derece akrabaları ve yakın dostları davet edilir. Kızın ve erkeğin yakınları arasında tanışıp kaynaşmalarına da vesile olan bu tören, erkek tarafının tedarik ettiği tatlıların yenilmesiyle kutlanır.

Söz kesmede başlık, takı, eşya, çeyiz, nişan günü üzerine konuşulup karar verilir. Bu konuşulan konular yörelere göre değişir; ancak ne şekilde olursa olsun evlenme aşamalarında erkek tarafı, kız tarafına göre âdetleri yerine getirmede daha aktif olmak zorundadır . Bütün bunlar konuşulurken, sözü edilen kızın ortalıkta görünmemesi gerekir. Öte yandan, eğer oğlan ya da kız tarafı yaşlı ise, yaşlı tarafa saygılı davranmak için gerek söz kesme gerekse nişan sade bir biçimde yapılır (Örnek, 2016, s.266-267).

Dörtüol'da söz kesme ve tatlı yemeyle ilgili yapılanlar şöyledir:

Tatlı yeme gününe “büyük tatlı, şirincelik, nişan” da denilmektedir. Yakın dönemlere kadar tatlı ve nişan ayrı yapılmaktaydı. Günümüzde artık tatlı, nişanın yerini de almıştır (K. 3, K. 19, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 72, K. 74).

Söz kesildikten sonra kız ve erkek evi tatlı gününü belirlerler. Bu süre genellikle bir iki ay olur: Tatlının nerede yapılacağı ve nasıl tertip edileceğini kız tarafı belirler. Yörede, tatlının kız tarafında yapılması gelenektir. Günümüzde kız tarafının belirlediği düğün salonu, çay bahçesi gibi yerlerde de yapılabilmektedir (K. 3, K. 19, K. 20, K. 50, K. 51, K. 52, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Tatlı günü belirlendikten sonra aileler uzaktaki tanıdıkları, akrabaları, komşuları tatlıya davet ederler. Davet sözlü olarak yapılır. Davetiye ya da okuntu verilmez. Geçmişte, nişanın ayrı yapıldığı zamanlar nişan davetiyesi de bastırılırdı (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 51, K. 52, K. 60, K. 67, K. 80).

Tatlı ile ilgili masrafları erkek tarafı karşılar. Tatlıdan bir hafta önce alışverişe çıkılır. Aileler birbirine hediyeler alır. Eskiden bu uygulamaya nişan bohçası denilmekteydi. Hediyeler daha çok giyim kuşam eşyaları olur. Kız ve erkek farklı bir zamanda yüzük beğenmeye giderler. Tatlı günü damat gelini ve kız kardeşlerini, kendi kız kardeşlerini kuaföre götürür (K. 3, K. 19, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 51, K. 52).

Tatlıda takı takılması geçmişte nişanlarda olduğu kadar yaygın değildir. Takıyı sadece kız ve erkeğin yakın çevresi takar. Asıl hediyeler düğünde verilir. Erkek tarafından takı getirmeyenler, bir sini tatlı yaptırıp gelirler (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 51, K. 52, K. 60).

Tatlı günü kız ve erkek tarafının çevresi tanışıp kaynaşırlar. Birkaç saat sonra kız tarafından bir aile büyüğü yüzükleri takar. Dua okunup tebrik merasimi yapılır. Tatlıda çerez dağıtma geleneği de hâlâ görülmektedir (K. 19, K. 20, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Nişan yüzüğünün kurdelesinden küçük parçalar kesilir. Darısı bulaşsın diye bekârlara verilir (K. 24, K. 25, K. 26, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 67, K. 77).

3.4.4.4. Nişan/Nişanlılık

Anadolu’da nişan merasimi, aile arasında sadece bir yüzük takma şeklinde veya bir salonda, kalabalık davetliler huzurunda ve özel hazırlıklar yapılarak iki şekilde gerçekleştirilir. Yüzük, özel bir merasimle takılır. Nişan yüzükleri, ince kırmızı bir kurdele ile birbirine bağlanır ve bir tepsi içinde getirilir (Çolak, 2012, s.167). Bugün şehirlerde ve küçük yerleşim yerlerinde de devam eden “nişan” geleneği, kimi yerlerde “söz kesimi”, “kız isteme” gibi âdetler gerçekleştirilirken yapılmış sayılır; kimi yerlerde ise maddi gücü yerinde olan ailelerde özellikle ayrı bir nişan töreni yapılır (Artun, 2019, s.204).

Nişanlılık süresi ailelerin durumuna bağlıdır. Özel durumlara göre bu süre uzayıp kısalabilmektedir. Geleneksel kesimde önceleri nişanlıların birbirlerini görmeleri ve görüşmeleri engellenirken günümüzde görüşme, yakın akrabaların olduğu ortamlarda gerçekleşmektedir. Nişandan ayrılan çiftlerin daha sonra köy içinden birbirleriyle evlenmesi zor olduğundan bu yöntem uygulanmaktadır. Nişandan sonra bazı yörelerimizde dini nikah da yapılmakta, bu durumda çiftler birbiri ile rahatlıkla görüşebilmektedir (Artun, 2019, s.205).

Nişanlılık döneminin çok önemli görüldüğü Yörüklerde her bayram, oğlan tarafı kız tarafını ziyaret eder. Kız tarafına ziyarete gidilirken çikolata, lokum, vb. hediyeler alınarak kız evine gidilir. Ayrıca oğlan tarafı kız tarafına (annesine, babasına ve kardeşlerine) elbiselik kumaş, gömlek, havlu, seccade, vb. hediyeler alırlar. Kız tarafı da erkek tarafını en iyi şekilde ağırlar. Nişanlılık döneminde erkek tarafı, özellikle kurban bayramında kız tarafına süslediği bir boynuzlu koçu götürmekle yükümlüdür (Türkan, 2018, s.794). Malatya yöresinde nişan törenine, “duvak açma” ya da “lokum yeme” isimleri verilmektedir. Nişan, davul-zurnalı ya da mevlitli olmaktadır. Nişan töreni kız evinde yapılır. Nişan masraflarını oğlan evi

karşılıklıdır. Her iki tarafın da yakın akraba, eş-dostları törene “buyurcu” göndererek çağırılır (Kurt, 2012, s.117-118).

Dörtüol’da nişanlanma sürecinde yapılanlar şunlardır:

Yörede nişanlılık süresinin uzun tutulmaması tavsiye edilir. Sürenin kısa tutulması dini açıdan daha uygundur (K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 60).

Nişanlılık döneminde kız ve erkeğin görüşmesi, kızın babası ya da ağabeyinin izniyle olur. Eskiden nişanlı çiftler, aileler olmadan görüşemezlerdi. Günümüzde nişanlı çift bir yere giderken kızın küçük erkek kardeşi de olur (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 60, K. 67, K. 80).

Nişanlılık dönemi, ailelerin de kaynaşmasına vesile olur. Karşılıklı yemekli davetler yapılır (K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 49, K. 50, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Bayramlarda kız evine ailece gidilir ve kıza hediye götürülür (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 34, K. 37, K. 51, K. 52, K. 60).

Nişanlı bir kızın tek başına ya da arkadaşlarıyla gezmesi hoş karşılanmaz. Damat adayı da eski alışkanlıklarına devam ediyorsa büyükler tarafından uyarılır (K. 3, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 27, K. 49, K. 50, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Düğün günü, kız ve erkeğin aile büyükleri tarafından uygun bir zamanda belirlenir. Genellikle bayram ziyaretlerinde olur. Düğün günü belirlenirken ailelerde askerden, hacdan gelecek biri varsa geldikten sonraya gün konur. Yakın çevrede ağır bir hasta varsa gün belirleme bir süre ertelenir. Yörede düğün gününün belirlenmesine “gün kesme” denilir (K. 3, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74).

Yörede düğün zamanı için genellikle yaz başı ve güz dönemleri belirlenir. Bu dönemler buğday, sebze ve narenciye hasat dönemleri olduğu için düğün masrafları daha rahat karşılanır (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 60).

3.4.4.5. Düğün Hazırlıkları / Sağdıç

Dörtüol ve çevresinde düğün için yapılan hazırlıklar şunlardır:

Düğün hazırlıkları en az bir hafta öncesinden başlar. Uzakta olan ailenin diğer çocukları, amca, hala, teyzeler yatılı kalırlar (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 49, K. 50, K. 67, K. 72).

Düğün ekmeği (yufka ekmek) yapılır. Eksik mutfak eşyaları tedarik edilir. Düğün yemeğinde kullanılacak teşt, kazan yetersizse komşu ve akrabalarından alınır. Masa, sandalye getirtilir (K. 19, K. 20, K. 24, K. 27, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67, K. 74).

Hazırlıklar hem kız hem erkek evinde yoğun bir şekilde yapılır. Kadınlar ve erkekler arasında görev dağılımı olur. Aileler eksik bir şey bırakmamaya özen gösterir. Yörede bu hassasiyeti ifade eden “yüze çıkmak” deyimini sıkça kullanılır (K. 2, K. 19, K. 20, K. 34, K. 55, K. 60, K. 80).

Kız ve erkek evi dayanışma halindedir. Birbirlerinin eksiklerini tamamlarlar (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 33, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 53).

Evlerde ve evin avlusunda düğün temizliği yapılır (K. 19, K. 20, K. 24, K. 27, K. 33, K. 34, K. 37, K. 51, K. 52, K. 60, K. 67, K. 80, K. 82).

Damat tarafından kıza; gelinlik, kardeşlerine ve anne babaya düğün kıyafetleri alınır. Kız evine masa sandalye gibi düğünde gerekecek malzemeler gönderilir. Düğün salonu, düğün günü belirlendikten sonra damat tarafından tutulur (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 77, K. 82).

Damat, resmi nikâh için ilgili kurumla görüşüp gün alır. Dini nikâh için bir cami imamı ile görüşüp söz alır (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 51, K. 52, K. 67, K. 72, K. 74).

Damat, düğünden önce yakın arkadaş çevresinden evli bir kişiyi sağdıç olarak belirler. Sağdıç olarak evli bir kişinin tercih edilmesi düğün tecrübesi yaşamış olmasıdır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Sağdıç, düğün bitene kadar damada ve düğün evine yardımcı olur. Yapılacak işleri organize eder, görev dağılımı yapar, misafirleri karşılar (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 51, K. 52, K. 60, K. 72, K. 74).

Yörede düğün sırasında geline yardımcı olan bir kişi de olur fakat bu kişi sağdıcin görevlerini yapsa da sağdıç olarak nitelendirilmez. Sağdıçlık daha çok damat için kullanılır (K. 19, K. 20, K. 24, K. 27).

3.4.4.6. Davet/Okuntu

Düğüne çağrı, Anadolu’nun birçok yerinde “okuntu, okuma” ile yapılır. Kimi yerlerde bu maksatla gönderilen hediyelere “yolluk” derler. Bu işi çoğunlukla kadınlar görür. Erkekler erkek, kadınlara kadın okuyucuların gönderildiği yerler de vardır. Okuyucular ya sabun, şeker, mum gibi birer simge değerinde şeyler ya da kumaş gibi hediyeler götürürler. Düğüne çağrılan kimselere düğün kesimlerinin (gelin hamamı, kına, duvak,...) günlerini, yerlerini haber verirler, bahşişler alırlar (Boratav, 2016, s.201).

Eski Türklerde davet aracı olarak kullanılan “ok”tan türetilen okuyucuya Sivas’ın bazı ilçelerinde “Mumcu” denilmektedir. Okuntu geleneği, zaman içerisinde şartların değişmesiyle yerini düğün davetiyelerine bırakmıştır. Okuntu geleneğindeki elbiselik kumaş, havlu, mendil, çorap, şeker veya çerez gibi hediyelerin yerini kart; sözlü davet cümlelerinin yerini ise kartlardaki muhtelif ifade ve ibareler almıştır (Boyras, 2009, s.89-90).

Günümüzde okuntu geleneğinin izlerine az da olsa kırsal kesimlerde rastlanmaktadır. Değişen yaşam koşulları, iletişim araçlarının yaygınlığı ve düğün davetiyelerinin gelenekleşmesi gibi faktörler geleneksel davet anlayışının büyük ölçüde unutulmasına sebep olmuştur. Okuntu geleneğinin daha çok Yörük ve Türkmen yerleşkelerinde varlığını koruduğu görülmektedir.

Doğanşehir’de düğüne davet hâlâ buyurcular tarafından yapılır. Okuntu, düğünden 3-5 gün önce dağıtılır. Buyurcu, gidilen yerin yakınlık derecesine göre hediyeler götürür. Bu hediyeler, elbiselik kumaş, gömlek, tülbent, havlu, çorap, mendil, bardak, sabun vb. eşyalardır. Bu hediyelere karşılık buyurcuya da bazı hediyeler verilir (Kurt, 2012, s.123). Düğün daveti, bazı yörelerde farklı şekillerde de yapılmaktadır. Gaziantep’in İslahiye ilçesinin Kırıkçalı Köyü’nde düğüne davet, özel olarak pişirilen düğün ekmeğinin dilimlerinin her birinin bir eve gönderilmesiyle yapılmaktadır. Erkek tarafı mumla, kibritle de eşi dostu düğüne davet edebilmektedir (Artun, 2019, s.207).

Dörtüol’da düğüne davet şöyle gerçekleşir:

Yörede düğün davetine buyur etme denilir. Uzaktaki tanıdıklar bir ay öncesinden davet edilir. Yakın çevreyi davet, düğünden bir hafta önce başlar (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Düğün daveti davetiyelerle, okuntuyla ve uzaktakilere de telefonla sözlü olarak yapılır (K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 49, K. 50, K. 67, K. 72, K. 74).

Davetiyeler erkek evi tarafından bastırılır ve kız evine de yeterli sayıda verilir. Davetiyelerde mutluluğun bir ifadesi olarak özlü bir söze ya da tek dörtlük şiire yer verilir (K. 1, K. 3, K. 14, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 67).

Yörede okuntu dağıtma geleneği halen canlılığını korumaktadır. Davetiye yerine geçen okuntular, yakın akraba çevresine ve komşulara verilir. Okuntuyu genellikle yaşını almış bir kadın dağıtır. Gömlek, atlet, çorap, şalvarlık gibi giyim eşyalarının yanı sıra mendil, çay bardağı, kibrit, topak şeker, peşkir gibi eşyalar da okuntu olarak dağıtılabilir (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 60).

Düğüne davet sırasında unutilan kimse olmamasına özen gösterilir. Bu yüzden önceden davet listesi çıkarılır ve görev taksimi yapılır (K. 1, K. 3, K. 14, K. 49, K. 50, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Yörede düğün davetleri çoğu zaman küskünlerin barışmalarına da vesile olur (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 60).

3.4.4.7. Çeyiz

Çeyiz, evlilik hazırlığının en önemli aşamasıdır. Onunla yeni bir ev kurmak için ihtiyaçları tamamlama amaçlanır. Anadolu'da aileler, çocukların kendilerine Allah'ın bir emaneti olduğunu düşünerek, onları yuvadan uçurmak ve yeni bir ev kurmak için çeyiz hazırlamayı bir görev bilirler (Çolak, 2012).

Çeyiz asma, çeyizi sergileme Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde usta kişiler, çeyizi iplere asarak sergiler. Komşular, genç kızlar çeyiz görmeye gelir, işlenen çeyizden örnekler alırlar. Bazı bölgelerde çeyiz olan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Oğlan evine kız evine çeyizin götürülmesi kimi bölgelerde düğünden birkaç gün öne olurken, kimi bölgelerimizde gelinin göçürülmesiyle birlikte olur (Artun, 2019, s.210).

Dörtüol'da çeyiz alma sırasında yapılanlar şunlardır:

Yörede çeyiz getirmeye “çeyizci gitme” denilir. Çeyiz, düğünden iki gün önce getirilir (K. 2, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 72, K. 74, K. 82).

Çeyiz günü erkek evinde hazırlık yapılır. Çeyizin getirileceği yer hazırlanır. Konvoy oluşturulup davul zurna çalınarak kız evine gidilir (K. 1, K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 50, K. 51, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Gelinin eşyaları araca yüklenir. Kız evinden bir kişi çeyiz sandığının üzerine oturup bahşiş alana kadar kalkmaz. Alınan bahşiş gelinin cüzdanına konur (K. 19, K. 20, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Kız evinden saksıda ya da tenekede olan bir çiçeğin alınması gelenektir (K. 2)

Eşyalar gelin ve damadın oturacağı eve getirilir. Kız ve erkek tarafından gelen kadınlar eşyaları yerleştirir. Buna “ev düzme” denir. (K. 19, K. 20, K. 24, K. 27, K. 34, K. 49, K. 50, K. 55).

3.4.5. Düğün

Düğün yapma geleneği, evrensel bir kültür mirasıdır. Toplumların kültürel kodlarıyla iç içe geçmiş olan bu gelenek, en küçük kabile topluluklarından kentli yaşam alanlarına kadar günümüzde de varlığını canlı bir şekilde sürdürmektedir. Kuşkusuz her toplumun örf, âdet ve inançlarına göre şekillenen düğünler, insan yaşamının geçiş dönemlerinden birisi olan evlenmenin toplumsal boyutunun, en belirgin hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk hayatında toy vermek kutsal bir olaydır ve toyu veren kişinin de bu toyun karşılığında Tanrı tarafından ödüllendirileceği düşünülmüştür. Bu sebeple Oğuzlar arasında pek çok toy düzenlendiği görülmektedir. Düğün, iki gencin evlendiği sırada yapılan büyük bir toydur. Toy etmek, düğün yapmak, eğlence tertiplemek, ziyafet vermek anlamına da gelmektedir. Düğün aşı ve açları doyurma anlayışı da bütün Türklerin müşterek inançlarından biridir. Oğuz kavimlerinde düzenlenen bu toylar, tarihten günümüze kadar Türk kültür evreni içerisinde toplumun birlik ve beraberliğini, dayanışma ruhunu, paylaşma çabasını, sevinç ve üzüntülerin ortak bilincini ortaya koyan önemli törenlerdir (Bakırcı, 2019, s.140-141).

Anadolu’da düğün zamanı, iki tarafın anlaşması ile kararlaştırılır. Bu süre çok kısa olabileceği gibi senelerce de uzayabilir. Köylü ve göçebe ortamlarda düğünün güzün yapılması bir kural gibidir. Harman işlerinin, kış hazırlıklarının sona ermiş, yayladan dönülmüş olması ve düğün masraflarını karşılayabilme bakımından en elverişli zaman güz mevsimidir (Boratav, 2016, s.200). Anadolu’da düğünler genellikle iki gün sürmekle birlikte bazen farklı uygulamalar da görülmektedir. Ege’de düğün dört gün olup, birinci gün bayrak dikme, ikinci gün kına, üçüncü gün gelin alma, dördüncü gün duvak günüdür. Aslında fiili olarak; düğün cuma akşamı başlayıp, pazar akşamı sona erer. Yani tam iki gün sürer. Bu iki günden önce yapılanlara düğüne hazırlık, sonra yapılanlara da düğün sonu faaliyetler denilebilir. Bazen de salon düğünlerinde bu süre sadece bir günle sınırlandırılmıştır (Çolak, 2012, s.170).

Yörede geleneksel düğünlere “köy düğünü” denilir. Düğünler yapıma şekline göre; salon düğünü, mevlitli düğün, davullu düğün diye adlandırılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74).

Düğün üç gün sürer. Cuma günü başlar, pazar günü sona erer (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 60).

Köy düğününde üç gün üç gece eğlence tertip edilir (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 60).

Yörede düğünün ilk gününe “komşu düğünü” denir. Aynı gün akşam gençler eğlence tertip ederler (K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 34, K. 50, K. 51, K. 60, K. 67, K. 80).

3.4.5.1. Bayrak Dikme

Türk kültüründe düğün, “bayrak kaldırma” töreni ile başlar. Güveyin kılavuzu konumundaki, yaşlı bir erkek oklavayı eline alır. İki bacı, kızıl bir yazmayı oklavanın üstüne koyar ve “Sallallahü Salavat, Sallallahü Muhammet! kutlu olsun, akıbeti hayırlı olsun” der; yazmayı oklavaya saracak şekilde dikerler. Erkek üç kez oklavayı sallar: “Uludur ulu, sofrası dolu, bizim pirimiz Hacı Bektaş Veli” der ve yazma oklavaya dolanarak evin bir köşesine koyulur. Evin önüne de dört beş metre boyunda, bazen yedi-sekiz metre uzunluğunda taşınabilen bayrak direği, tepesine küçük yuvarlak ayna ve renkli yazmalar takılarak dikilir. Böylelikle düğünün başladığı ilan edilmiş olur (Ergun, 2010, s.281).

Bayrak asma düğüne davet ve çağrı anlamı taşımaktadır. Günümüzde sadece köy yerlerinde düğün yapan kişilerin uyguladığı bir âdet olarak varlığını devam ettirmektedir. Bayrak asma töreni ile o evde düğün olduğu ilan edilmektedir. Ayrıca bu davranış, Türk milletinin bayrağa olan saygısını da ortaya koyması açısından önemlidir (Çolak, 2012, s.169-170). Bayrak asma âdeti, derlenilen birçok yörede benzerlik göstermektedir. Bayrak asma, düğünün başladığına işaretler ve bayrak indirildiğinde son gün olan gerdek tamamlanmış olur. Birçok yerde gerdeğin başarılı olmasıyla bayrak indirilirken silahlar sıkılmakta, etrafa duyurulmaktadır (Artun, 2019, s.208).

Yörüklerde, cuma günü erkek evine bayrak dikilerek düğün başlamış olur. Bayrak dikimi yanında bayrağa evlilik sağlam olsun diye soğan, tatlı olsun diye elma ve bereketli olsun diye nar asılır. Dikilen bu bayrak, düğün bitene kadar burada kalır. Bayrak dikilmesi düğünün başlamasının simgesidir ve bayrak gerdeğin sabahı indirilir (Türkan, 2018, s.795).

Feke yöresinde, erkek evine damadın arkadaşları düğünün başladığı gün bayrak dikerler. Bayrak direğinin ucuna soğan ya da tavuk tüyü geçirilir. Bayrak dikilirken salavat getirilir ve bu arada havaya atılan bir tavuk veya horoza ateş edilir. Böylece kan akıtılmış olur (Karakaş, 2005, s.51). “Doğanşehir’de bayrak, damadın arkadaşları tarafından düğün başlamadan bir gün önce gece, oğlan evinin damına davul-zurna eşliğinde oynanarak ve havaya ateş edilerek dikilmektedir. Bayrak dikilen direğin ucuna elma saplanır. Bayrak indirilirken ucuna saplanan elmayı alan kişi damada verirse, karşılığında bahşiş alır (Kurt, 2012, s.131).

Dörtüol’da bayrak dikme geleneğiyle ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

Bayrak, düğünün ikinci günü olan cumartesi günü dikilir. “Bayrak yemeği” için hazırlıklara sabah erkenden başlanır. Yemek kazanları, teştler kurulur, düğün çorbası pişirilir (K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 77, K. 80, K. 82).

Bayrak merasimi ögle vaktinde yapılır. 3-4 metre uzunluktaki bir çubuk ya da kamışın ucuna bayrak bağlanır. En uç kısma da bir soğan takılır. Avludaki ağacın en yüksek yeri tespit edilir. Ağaca, “analı babalı gençler çıksın” denilir. Bayrak, gençler tarafından ağaca dikilir ve salavat getirilir. Kamışın ucundaki soğana ve havaya silah atılır. Soğanı düşürene gömlek verilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Yörede bayrak günü, düğünün en geniş katılımlı günüdür. Ögle namazında herkes bayrak yemeğine davet edilir. Damat da gidip kız evini davet eder. Kız evinden gelemeyenlere yemek götürülür (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 34, K. 50, K. 51, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Bayrak yemeğine gelenler yemekten sonra düğün sahiplerini tebrik eder ve damadın babasına hediyesini zarfa koyup verir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 51, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Bayrak günü düğün yemekleri piştikten sonra kazanların ağzı tepsilerle kapatılır. Kadınlar, damadı ve babasını çağırır. “Kazanın kapağı açılmıyor” denilerek bahşiş istenir (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 24, K. 25, K. 26, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 60).

Bayrak kaldırma, düğünün resmen ilanıdır. Bayrak dikilmiş evin düğün evi olduğu anlaşılır. Bayrak bir hafta yerinde kalır. İndirene gömlek verilir (K. 2, K. 3, K. 33, K. 34, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74).

Bayrak yemeğinden sonra hem kız evinde hem erkek evinde kına akşamı için hazırlıklar yapılır. Damadın yakını olan kadınlar kız evine giderler (K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 24, K. 25, K. 27, K. 34, K. 50, K. 55, K. 60, K. 80, K. 82).

3.4.5.2. Kına

Kına yakmak, Türk inançlarında seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterir. İnanca göre, o işareti taşıyan canlı ve cansız varlıkların mukaddesliğine inanılır ve onlara dokunulmaz. Bu niteliği taşıyan nesne ve şeylere dokunmak, onlara saygısızlık göstermek, uğursuzluk ve felaket getirir inancı ile adanmışlar koruma altına alınmış olurdu. Düğünlerde, nişanlarda kına yakma âdet, bu inancın kalıntıları olarak devam etmektedir. Bunun içindir ki, asker adayına, kurban edilecek hayvana, evliliğe aday olan gençlere, sünnet olacak çocuğa kına yakılır (Kalafat, 2006, s.307-310).

Geline kınayı kocası ölmemiş ya da kocasından ayrılmamış bir kadın yakar. Kınada ağıt yakmak, gelini ağlatmak Anadolu’nun birçok yerinde görülen bir gelenektir. Düğünde kızın bir daha dönmemesi üzerine ağıt yakılır. Kına yakılırken gelinin ve güveyin avucuna

konan para kısmet içindir. Onları kötülüklerden koruyacağına inanılır. Bir tür saçıdır. Geline kına yakılırken başına al örtülmesi, al basmasından korunmak içindir. Kötülük ve nazardan korunmak için gelinin yüzü örtülür. Bazı köylerde kına öncesi gelin ve güveyin iki rekât namaz kılması eski Türk inançlarıyla İslamiyet'in nasıl iç içe yaşadığının göstergesidir (Artun, 2019, s.212). Gelin kınasında yakılan mumlar ışık-nur sembolüdür. Genç kızların gelin etrafında dönerek kırmızı örtülerle halay çekmesi göğün katlarını sembolize etmektedir. Gelinin kınasını yakan kişinin de bunu taşımasına dikkat edilmektedir (Mutlu bir evliliği olan çocuk sahibi, iffetli, toplumda sevilen sayılan bir 'yenge'(Ergun, 2010 , s.279).

Kına merasimi Dört Yol'da şöyle gerçekleşir:

Kına gecesi kız evinde yapılır. Kız evi müsait değilse kız tarafının belirleyeceği bir yer tutulur ve kına eğlencesi tertip edilir (K. 19, K. 20, K. 24, K. 25, K. 27, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 67, K. 74, K. 80).

Kına yakılan kişinin her şeyinin tam olması için kınayı yakacak kişinin analı babalı biri olması istenir (K. 19, K. 20, K. 24, K. 25, K. 27)

Kına yakılmadan önce gelin ve damadın üzerine al yazma örtülür. Kızın yakınları “gelinin eli açılmıyor” derler. Kaynana çağırılır. Gelinin avucuna altın lira konur ve kına yakılır (K. 19, K. 20, K. 24, K. 25, K. 27)

Kına yakma sırasında kadınlar kına tepsisini elden ele gezdirerek gelin ve damadın etrafında dönerler. Kına türküleri söylenerek gelin ağlatılmaya çalışılır (K. 2, K. 19, K. 20, K. 34, K. 37, K. 50, K. 55, K. 60, K. 67, K. 80, K. 82).

“Elimi yuduğum arklar
Belimi verdiğim dutlar
Silip süpürdüğüm yurtlar
İşte koyup gidiyorum

Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası
Başında mumlar yanası
İşte koyup gidiyorum” (K. 34, K. 55)

Kına yakıldıktan sonra oğlan evinden getirilen kına çerezi dağıtılır (K. 2, K. 3, K. 24, K. 27, K. 34, K. 50, K. 55, K. 67).

Kına dönüşü erkek evinde büyük eğlence tertip edilir. Davul-zurna çalar, halay çekilir, silah atılır. Eğlence sabaha kadar sürer (K. 2, K. 3, K. 20, K. 21, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67).

3.4.5.3. Gelin Alma/Gelin İndirme/Saçı

Gelin almaya gidenlere “gelinci”, “gelin alıcı”, “gelin götürücü” adları verilir. Gelin alma gününde kız, baba evinde hazırlanmaktadır. Öğleden sonra oğlan evinden kız evine gelen kadınlar, gelinin yanına girmek ister. Kız evinden güçlü kuvvetli birkaç kişi de kapının önünde durarak bahşış ister. Önce kayınvalide içeri girer ve gelinin bulunduğu odaya giderek üç “İhlas”, bir de “Fatıha” okur. Gelin baba evinden çıkarılmadan önce, varsa kızın erkek kardeşi yoksa kız tarafından bir erkek, sandığın üzerine oturur ve oğlan tarafından “sandık hediyesi” adı altında bir miktar bahşış ister. Erkek kardeşi gelinin elinden tutarak arabaya kadar refakat eder. Eskiden ata, bugün arabaya binmeden önce gelin, arabanın etrafında üç kez dolaştırılmakta, son kez doğup büyüdüğü yerlere bakmakta, bu sırada, davullar-zurnalar “gelin ağlatma havası” çalarak gelini ağlatmaktadır (Töret, 2013, s.39-41).

Gardaş kuşağı olarak da adlandırılan kuşak bağlama geleneği, Türklerin düğün geleneğinde her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Genellikle gelinin erkek kardeşleri tarafından, erkek kardeş yoksa, birinci derece yakını bir erkek tarafından bağlanır. Kuşak gelinin beline iki defa bağlanıp çözülür ve üçüncüde bağlanır. Gelinle ailesi arasında bir vedalaşma anı olan bu türende geline iyi dileklerde bulunur. Kuşak bağlama, günümüzde hem geleneksel düğünlerde hem de düğün salonlarında ya da özel mekanlarda yapılan düğünlerde yaşatılan bir gelenektir.

Türk topluluklarında gelinin babanın evinden alınışından gerdek anına kadarki süre içinde değişik saçılar dağıtılmaktadır. Bu pratiklerde amaç, gelin ve güveyin birleşmesine engel olabilecek iyeler/cinler/arvaklar için bir tedbir almaktır. Böylece kazayı-belayı defettiklerine inandıkları gibi, sacdan nasibini alanlar da bunun kendilerine uğur ve bereket getireceği inancıyla onu uzun süre saklarlar (Köksal, 1996, s.76). Şamanist ve Müslüman Türklerin evlenme törenlerinde müşterek olan Şamanizm unsuru gelinin geldiği gün başına saçı saçmaktır. Bu saçı, her devirde topluluğun istihsal ettiği en mühim mahsulünden olmuştur. Avcılık devrinde avın kanı, yağı ve eti, çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı, çiftçilik devrinde darı, buğday, muhtelif meyveler saçı olarak kullanılmıştır (İnan, 2020, s.170).

Anadolu'nun birçok yöresinde gelin indirmeyle ilgili âdetler, günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Özellikle geleneksel köy düğünlerinde görülen bu geleneksel uygulamalar yöreden yöreye farklılıklarda gösterebilmektedir.

Kırıkhan Yörüklerinde, evlenen çiftin üzerine pirinç ve bulgur atma (saçı) geleneği vardır. Söz konusu uygulama, evliliğin ve yeni hanenin bereketli olması içindir. Yeni evlenen çiftlerin bir an önce çocuk sahibi olması dileğiyle gelinin kucağına bir kız bir erkek çocuk verilir (Türkan, 2018, s.795-796). Malatya yöresinde gelin arabadan yenge ve kız kardeşleri tarafından çıkarılır. Gelin indirilirken davul-zurna çalar ve gelin kaynanasıyla karşılıklı oynar. Bu sırada havaya elma atılır ve silahla elmaya ateş edilir. Gelin kapıdan içeri girmeden nasibi bol olsun diye eşikte kaşık ve testi kırdırılır. Evi aydınlık olsun diye cam bardak kırdırılır. Bardağı ilk vuruşta kıramazsa evinde sözü geçmeyeceğine inanılır. Gelin eve girmeden, bolluk olsun diye başının üzerinden çerez saçılır ve kaynanası tarafından başının üzerinden ayna ve Kur'an-ı Kerim tutularak eve alınır (Kurt, 2012, s.150).

Dört Yol'da gelin alma ve indirme süreciyle ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

Yörede gelin almaya "Gelinci gitme" denilir. Gelin almaya pazar günü öğle namazından sonra gidilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Erkek evinde araç konvoyu yapılır. Gelin arabası süslenir. Damadın babası ön koltuğa oturur (K. 1, K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Kız evinde son hazırlıklar yapılır. Gelinin duvağı hazırlanır (K. 19, K. 20, K. 24, K. 27).

Gelin alayı korna sesleri ile kız evine geldiğinde davul zurna, indi bindi havası çalar (K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 60).

Gelinin erkek kardeşleri sırayla gelinin kuşağını bağlar. Kuşak gelinin beline iki kez bağlanıp çözülür ve üçüncü bağlamada düğüm atılır. Gelin, ailesi ile vedalaştıktan sonra babası tarafından gelin arabasına bindirilir (K. 2, K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 24, K. 25, K. 26, K. 17, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 60, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80, K. 82).

Konvoy, bir süre dolaştıktan sonra erkek evine gelir. Konvoy eve yaklaştığında yol kesilir ve damadın babasından para istenir. Alınan para geline verilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Gelin arabası evin girişinde durduğunda büyük şal atılır ve üzerine tepsi ya da kalbur konur (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 34, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67, K. 72, K. 74, K. 80).

Sağdıç, gelinin ineceği kapıyı tutarak kaynana ve kayınbabaya “ne veriyorsunuz” der. Geline; tarla, ev, inek gibi hediyeler vaat edilir. Sağdıç, geline verileni kendisine sorar. Gelin kabul ederse kapı açılır ve gelin indirilir. Gelin inerken kaynana aracın üzerine buğday, şeker ve bozuk para saçar. Alkışlanır ve silah atılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 34, K. 49, K. 50, K. 55, K. 67).

Damat gelini içeri götürdükten sonra kolonya şişesi ile dışarı çıkar ve herkesin üzerine kolonya serper. Kolonya, darısı bulaşsın diye özellikle bekârların üzerine serpilir. Kolonya şişesi bir taşla atılıp kırılır. Damat tebrikleri kabul eder (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 34, K. 49, K. 50, K. 67).

Gelin ve damada takılar takılır, hayırlı olsun denilir (K. 19, K. 20, K. 27, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 55, K. 67, K. 80).

3.4.5.4. Nikâh-Gerdek

Nikâh, evliliğin hem yasalar çerçevesinde hem de inançsal ve toplumsal “açıdan” meşru bir hale getirilmesidir. Aynı zamanda evliliğin teminatı da olan nikâh, evliliğin sona ermesi durumunda da belirleyici rol oynar. Türk kültüründe her bakımdan büyük öneme sahip olan nikâh yapma, evlenecek olan çiftlerin bir araya gelebilmeleri için yerine getirilmesi gereken bir uygulamadır. Anadolu’da nikâh törenleri sırasında ve nikâh sonrasında ilgili birçok inanın olduğu bilinmektedir.

Anadolu’da nikâh, dini ve resmi nikâh şeklinde yapılmaktadır. Dini nikâhın yasalar açısından bir bağlayıcılığı yoktur ve zorunlu değildir. Günümüzde birçok yerde resmi nikâhla beraber dini nikâhın da yapıldığı görülmektedir. Nikâhın kıyılma zamanıyla ilgili kesin bir zaman dilimi yoktur. Genellikle her iki nikâh da düğün öncesinde yapılmaktadır.

Medeni ya da dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine “gerdek” denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Nikâhtan sonra bir araya gelecek çiftin kalacağı yere “gerdek evi”, “gerdek damı”, “gerdek odası” gibi adlar verilmektedir. Gelinle güveyin karı-koca oldukları geceye “gerdek gecesi” ya da “zıfâf gecesi” denmektedir. Gerdekten sonraki günlerde gelin ve güveyin baba evlerini ziyaret ederek el öpmeleri ve hediye almaları da evlenme törenleri içerisinde yer alan yaygın âdetlerdendir. Buna “el öpme”, “baba evine gitme” vb. adları verilmektedir (Örnek, 2016, s.272-274).

Gerdek gecesiyle ilgili Anadolu’da çeşitli uygulamalar ve inanışlar görülmektedir. Gelinin yanında gerdek gecesinde bir yenge bulunmaktadır. Yenge gelin ile güveyi el ele tutuşturup gelini güveye teslim ettikten sonra dışarı çıkar. Bu arada gelin hiç konuşmaz ve güveyi, gelini konuşturmak için çeşitli yöntemlere başvurur. Güveyin gelini konuşturmasının tek yolu ise “yüz görümlüğü” denilen hediye vermektir. Bu arada gelin ayakta beklerken güveyi iki rekât namaz kılar. Kızla gelen yenge birleşmenin işaretini aldıktan sonra kız evine gidip müjdeyi verir (Artun, 2019, s.221).

Yörede Resmi nikâh, düğün haftasında kıyılır. Gelin ve damadın yakınları, erkek evinde toplanır ve şahitler huzurunda nikâh kıyılır (K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 67, K. 72, K. 74).

İmam nikâhı düğünden bir iki gün önce kıyılır. Nikâh sırasında hoca tarafından damada mihr sorulur. Genellikle ev, bahçe, altın, para olur. Kadın güvence altına alınır (K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 56, K. 57, K. 60).

Gelin, gerdekten önce yüz görümlüğü olmadan yüzünü göstermez. Yüz görümlüğü olarak beşibiryerde takılır (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 34, K. 37, K. 60).

Gelin, yeni geldiği evin düzenini öğrenene kadar iş yaptırılmaz. Gerdek sabahı evi gelinin süpürmesi istenir (K. 2, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37).

3.4.6. Düğün Sonrası

Anadolu’da gerdek ertesi bölgelere göre çok zengin çeşitlemeler gösterir. İstanbul’da ve Anadolu’nun birçok yerinde “paça” deyiimiyle adlandırılır. Bu adlandırma, o gün yemekte konuklara paça ikram edilmesiyle ilgilidir. Bu güne Toroslar bölgesinde çarşaf, Mudurnu ve Çivril’de duvak, Hatay ve Kerkük’te suphe, Kastamonu ve Sinop’ta samet, samat, semet, Kayseri’de güveybaşı, Yörüklerde kâkül denilmektedir. Evlenme gelenekleri dizisinin düğün dönemi “paça günü” törenleriyle sona ermiş olur. Sonraki günler, gelinin ve güveyin el öpme gezileri, oğlan eviyle kız evinin karşılıklı ziyafetleri ve hediye alıp vermeleri gibi çeşitlemeler gösterir (Boratav, 2016, s.214).

3.4.6.1. Duvak

Duvak Eski Türkçe’de tumak, tu ak, tuvak olarak kullanılan gelinlerin başına takılarak yüzlerini örten tül den ve telli süslü örtüdür. Gerdek sabahı bekâretini ispatlamış olan gelinlerin yüzünün ve alnının açık olduğunu göstermek için duvak açma töreni yapılarak duvağı açılır. Dış etkilerin etkisi altında olan ve dikkatleri üzerine çeken gelin, duvağı

açılmak suretiyle bütün bu etkilerden de uzaklaşmış olmaktadır. Yörelere göre duvak açma, duvak serpmeye, duvak savma olarak da adlandırılmaktadır. Pek çok uygulamayı bünyesinde barındıran duvak açma seremonisinde ayrıca, gelinin çocuk sahibi olması, evine bağlı hamarat birisi olması isteği de yatarak yine sempatik büyüden yararlanılmıştır (Kurt, 2012, s.158).

Duvak günü kimi yörelerde çeşitli büyüsel pratikler de uygulanmaktadır. Bunların bazılarında gelin kibleye doğru dönerek bir yastığa diz çöküp dua etmektedir. Yastığın etrafında üç kez döndürülmekte, ardından yastığın üzerine diz çöktürülmektedir. Ortaya konan yastığın üzerinden atlatılmakta ve dilekte bulunması istenmektedir. Ayrıca beraberinde getirdiği tuz ve şekeri, mevlitte ortaya konan okunmuş tuz ve şekerle karıştırmaktadır. Tuz ve şekerin üstünde durduğu sehpayı üç kez salavatla kaldırarak dilekte bulunmaktadır. Yapılan bu pratiklerde amaç, gelinin yeni geldiği bu evde ağzının tatlı, geçiminin iyi, çocuklarının sağlıklı olmasıdır. Yastığın obje olarak kullanılması, evlilik için toplumumuzda sıkça kullanılan “bir yastıkta kocama” sözünün bir yansımasıdır. Bu pratikte çiftlerin aynı yastığa yıllarca baş koymaları istenmektedir (Artun, 2019, s.223).

Türk toplum yaşamında evlenip yuva kurmak kutsal bir olgudur. Evliliğe kutsallık atfedilmesi, evlenme süreçleri ile ilgili dinsel, büyüsel, geleneksel ve yöresel birçok inanış ve uygulamayı beraberinde getirmiştir. Evlilikte Anadolu kültüründe var olan inanış ve uygulamaların birçoğunda, eski Türk inançlarının ve göçebe kültürünün izlerinin günümüzde de devam ettiğini görebiliriz. İslam inancı ve geleneksel Türk kültürü ile yoğrulmuş olan Anadolu Türk kültürü, evlenme ile ilgili tüm aşamalarda karşımıza çıkmaktadır.

Dörtüyl yöresinde evlenme ile ilgili var olan geleneksel ve inançsal uygulamalar, Anadolu kültürünün bütünlüğü içinde varlığını korumaya devam etmektedir. Çalışma sürecinde kaynak kişilerle yüz yüze görüşmelerde ve düğün ortamlarında yapılan gözlemlerde, yörenin evlenme ile ilgili geleneği ortaya konulmuştur. Evliliğe giden süreçte, kısmet açma uygulamaları ile başlayan çalışmamız, gelin indirme sonrası uygulamalara kadarki tüm aşamaları kapsamaktadır. Kız istenirken Allah'ın ve peygamberin zikredilmesi, dini nikâh yapılması, bazı düğünlerin mevlitli olması, düğün tarihleri belirlenirken kutsal günlerin dikkate alınması, gerdek öncesi namaz kılınması gibi birçok uygulama İslam inancının evlilik sürecindeki etkisini ortaya koymaktadır. Geline kırmızı kuşak bağlama, gelin arabasına buğday saçma, kısmet açmak için dilek ağacına bez bağlama, yatırlara yemek götürme, adak adama gibi eski Türk inanışı ve göçebe yaşamı ile ilgili birçok uygulama da evlenme sürecinde tespit edilmiştir. Fal baktırma, kurşun döktürme, tütsü yapma ve bazı

muska yazma şekillerinde görülen büyüsel nitelikte uygulamalar da evlenme süreçlerinde varlığını korumaya devam etmektedir.

3.5. Ölüm

Canlılarda yaşamsal fonksiyonların tamamen durması anlamına gelen ölüm, hayatın en önemli gerçeklerinden biri olup en eski dönemlerden bu yana insanoğlunu derinden etkilemiş ve onu bu konuda çeşitli düşüncelere sevk etmiştir. Ölüm olayı karşısında hissedilen ve ölüm sonrasındaki bilinmezlik bütün toplumlarda çeşitli inanma, âdet, töre ve törenleri beraberinde getirmiştir (Çıblak, 2002, s.1).

Türkler arasında da ölüm olayı, doğum ve onu takip eden evlilik gibi en önemli geçiş aşamalarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm, bir son gibi görünse de gerek eski Türk dinlerinde gerekse Türklerin mensubu bulundukları İslam dininde bir yok oluş olarak algılanmamış; ölümle her şeyin bitmediğine, sadece bu dünyadan öbür dünyaya geçildiğine inanılmıştır (Çıblak, 2002, s.2). Müslüman Türklerin ruh, ölüm ve öteki dünyayla ilgili tasavvurları, İslam inancına esaslanmakla birlikte İslamlaşmadan önceki tasavvurları da içermektedir. Mezara ve mezarlıklara olan duyarlılık, türbe ve yatır ziyaretleri, ölmüşlere saygısızlık etmemek ve yapılan saygısızlıkları affetmemek, ölünün üçünü, yedisini, kırkını ve elli ikisini geçirmek, ölmüşlerin ruhlarına ulaşacağı düşüncesiyle hayır yapmak, su verenlere “ölmüşlerinin canına değsin” demek vb. Müslüman Türklerin ölümle ilgili eski inanış ve uygulamalarını İslami bir renge büründürerek sürdürdüklerini gösteren örneklerdendir (Aça, 2019, s.390).

3.5.1. Ölüm Öncesi

İnsanoğlunun ölüme karşı geliştirdiği duyarlılık, ölüm öncesine bağlı bazı inanış ve uygulamaları da doğurmuştur. Bu tür inanış ve uygulamaların merkezinde de insanı bir gölge gibi takip eden ölümden uzak kalma, onu öteleme arzusu yatmaktadır. Bu nedendir ki insanlar, felaketlere ve ölüme neden olabilecek söz ve davranışlardan uzak durmaya, felaket ve ölüm getirebilecek doğaüstü varlıkların öfkelerini üzerlerine çekmemeye çalışmışlardır. İnançlarıyla kendisini kuşatan ve koruyan bir zırh oluşturan insanoğlu, tabuları ihlal ettiği, felaket ve ölüm getirebilecek doğaüstü varlıkları öfkelenirdiği ve en önemlisi de “kut”unu yitirdiği takdirde, bu zırhın ortadan kalkacağına, savunmasız bir duruma düşeceğine inanmıştır (Aça, 2019, s.391).

3.5.1.1. Ölümü Düşündüren Önbelirtiler

Ölüm belirtileri ile ilgili inançlar, ölecek kişinin bazı davranışları, bir takım uğursuzluk olarak kabul edilmiş olan belirtiler, bir kısım hayvanların bazı tutumları, ev ve eşyalarla ilgili bazı mesajlar, görülen rüyalar, tabut, cenaze, su kazanı gibi ölü ile ilgili şeyler etrafında toplanmıştır. Ayrıca psikolojik metaforlar, mecaz, eğretilene denilebilecek bazı inanç içerikli bulgularla da ölüm arasında bağlar kurulmuştur (Kalafat, 2006, s.364).

Ülkemizde en yaygın ölüm belirtilerinden birisi, rüyalarda görülen olay ve nesnelerin muhtemel ölüm ile irtibatlandırılması biçimindedir. Kişi rüyasında ölü bir kimsenin eşyalarını görür ise, rüyayı görenin yakında öleceğine inanılır. Rüyasında bir ağacın kırılmasını veya yettiği mevsim haricinde meyve-sebze görürse, kendisinin ya da aileden birisinin öleceğine inanır. Rüya da ağrıyan dişin çektirilmesi, azı dişin kırılması yakın bir akrabanın öleceğine işaret olarak inanılır. Azı dişin kırılması, yakınlardan yaşlı birinin öleceği inancını canlandırır (Ersoy, 2002, s.3-4).

Halk inanmalarında ölümü önceden haber verdiği sanılan belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer kaplamaktadır. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezileri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları, bu türden inanmaların oluşmasında ve evrensel bir çizgiye erişmesinde büyük bir rol oynamaktadırlar. Evcil ve yabani hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları yaklaşan bir ölümün işareti olarak yorumlanmaktadır (Örnek, 2016, s.288).

Ölümü çağrıştıran işaretler olduğu düşünülen inanışların temelinde, psikolojik etkenlerin varlığı önemli rol oynamaktadır. Büyük çoğunluğu aklın ve bilimsel gerçekliğin çok uzağında olan bu inanışların, İslam inancıyla da çoğu zaman örtüşmediği görülmektedir. Daha çok kırsal yaşamın kapalı toplum yapısında kuşaktan kuşağa süregelen bu tür inanışlar, ölümün varlığının insan bilincinde yarattığı olumsuz etkiler olarak da düşünülebilir.

Dört yol'daki inanış ve tahminler şunlardır:

Durgun bir hali olan ve sık sık dalıp giden bir kişinin ölümünün geldiği düşünülür (K. 7, K. 8, K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

Öfkeli davranma, yüksek sesle konuşma ölüm belirtisidir (K. 8, K. 21, K. 22, K. 56, K. 57, K. 61).

Hayata karşı umutsuz olma, dünya işlerinden uzaklaşma ölüm belirtisi olarak görülür (K. 3, K. 4, K. 8, K. 33, K. 34, K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67).

Ölümü yaklaşan kişiler halsizleşip takatten düşer. Yavaş hareket eder (K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 61, K. 73).

Çekingen ve ürkek davranan, üzerine tembellik çöken kişilerin ölümü yaklaştığı söylenir (K. 4, K. 37, K. 56, K. 57, K. 67).

Ölümü yaklaşan kişinin içine korku düşer. Panik bir hali olur (K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

Benzi solar. El ve ayaklarında şişkinlik olur. Burnu kararır. Hızlı nefes alıp verir (K. 4, K. 8, K. 41, K. 57, K. 61).

Daha önce olmadığı kadar çevresine iyi davranan, cömert bir tutum sergileyen kişilere “ölüm aklına gelmiş” denir (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 25, K. 26, K. 34, K. 57, K. 61).

Yatağa düşen bir kişinin gözünün feri gitmişse, gözünü kırpmadan sabit bir yere bakıyorsa ölümü yaklaştığı düşünülür (K. 8, K. 21, K. 22, K. 37, K. 41, K. 57, K. 61).

Yıldız kaydığında birinin öldüğüne inanılır. Aniden bir kuş sürüsü uçarsa günahkâr birinin öldüğüne inanılır. Bir evin yakınında baykuş ötüyorsa o evden ölü çıkacağına inanılır (K. 3, K. 4, K. 53, K. 55).

Sürekli geçmişten bahseden anılarını anlatan bir kişinin ölümü geldiği düşünülür (K. 4, K. 8, K. 25, K. 26, K. 61, K. 67).

3.5.1.2. Kaçınmalar

Ölümü hatırlatan, başka bir söyleyişle ölüme önbelirti sayılan belli olayların, eşyanın, düşlerin, psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin yanı sıra, yerine getirilmediği zaman ölüm getirileceğine inanılan birtakım işlemler ve davranışlar da vardır. Ölenle ilintili kimi araç-gerecin, davranışın ve durumun ölüm getireceği korkusunda temellenmektedir. Yaygın olarak; bir mahallede ölen olursa, o mahalledeki su dolu kapların boşaltılması, ölü yıkanırken uyuyan kimselerin uyandırılması, cenaze çıkınca ardından su dökülmesi ölü yıkandıktan sonra su ısıtılan kazanın ters çevrilmesi vb. bu türden uygulamalarıdır (Örnek, 2016, s.292).

Anadolu’nun farklı yörelerinde ölümden kaçınmalarla ilgili çeşitli uygulamalar görülmektedir. Kandıra Türkmenlerinde ölümü düşündürdüğü için kedi, köpek, tavşan, tilki, yılan gibi hayvanların öldürülmesinden uzak durulur. Bardak, ayna gibi cam bir eşyanın kırılmasının her türlü felaketi uzaklaştırdığı gibi, ölümü de uzaklaştırdığına inanılır. Mezarlıklarda ağaçların kesilmesinden ve çiçeklerin kopartılmasından kaçınılır (Artun, 2019, s.232).

Dört Yol’da ölümle ilgili kaçınmalar şunlardır:

Ölüm korkusundan uzaklaşmak isteyen kişiler iyiliksever olur, insanları kırmamaya çalışır (K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 37, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

İbadete yönelir. Allah'ı zikreder (K. 4, K. 8, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

Mezarlık ziyaretlerine gitmez. Taziye yerlerinde çok kısa oturur. Ağır hasta ziyaretlerine gitmek istemez. Ölümle ilgili konuşulduğunda oradan uzaklaşır veya konuyu değiştirmek ister (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 41, K. 57, K. 61, K. 67, K. 68).

Bazı kişiler sala okunduğunda pencereleri kapatır. Uyurken lambayı açık bırakır. Evde yalnız kalamaz (K. 2, K. 8, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 56, K. 57, K. 61).

Gece evin çatısında veya yakınında baykuş ötüyorsa kovalanır. Evin yakınında sürekli havlayan bir köpek varsa uzaklaştırılır (K. 2, K. 3, K. 4, K. 25, K. 26, K. 33, K. 53, K. 57).

3.5.2. Ölüm Sırası

Bir hastanın yanına gelenleri tanımaz hale gelmesi, yüzünün sararması, soğuk soğuk terlemesi, gözlerinin tavana dikilmesi, ayaklarının şişmesi, vücudunda “hasbır” adı verilen kırmızı beneklerin oluşması, sayıklaması, ayağının soğuması, dilinin tutulması gibi durumlar ölüm anının yaklaştığının belirtileridir. Can çekişmesinin acısını azaltmak için hastanın ağzına zemzem suyu damlatılır. Başında Kur'an okunur. Hasta çok can çekişirse, sevdiği birini beklediğine inanıldığından, uzaktakilerin resmi gösterilir (Kurt, 2012, s.172).

3.5.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Ölüm anıyla ilgili inanış ve uygulamalar Türk topluluklarında ve Anadolu'da günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Daha çok dini inançlarla ilgili olan pratikler hastanın başında Kur'an okunması, zemzem suyu içirilmesi, şehadet getirtilmesi ve ezan okunması gibi uygulamalardan oluşmaktadır.

Dörtüyl'de ölüm anıyla ilgili inanış ve uygulamalar şöyledir:

Ölümü yaklaşan kişinin başı beklenir, yalnız bırakılmaz (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 73).

Kur'an okunur. Sürekli şehadet getirilir. Hastaya şehadet getirtilir. Hasta şehadet getiremiyorsa işaret parmağını oynatması istenir (K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 68, K. 73).

Hasta konuşabilecek durumdaysa helallik alınır (K. 8, K. 21, K. 22, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

Ağır hasta olan evde sessizlik hâkimdir. Uzakta olanlar durumdan haberdar edilir (K. 8, K. 41, K. 56, K. 57, K. 61).

3.5.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Hasta ölünce çenesi çekilir, tülbentle sıkılır. Elbiseleri çıkartılıp yere temiz bir yatağa yatırılır. Göz kapakları kapatılır. Üzerine temiz bir örtü örtülür. Baş kible yönüne çevrilir. Eller göbek üstüne konur. Ölünün karnının üstüne; içine şeytan girmesin, ardından birini götürmesin, şişmesin diye bıçak, demir, makas vb. konur. Ölünün ruhu ve Azrail çıksın, melekler girsın diye pencereler açılır. Ayak baş parmakları birbirine bağlanır. Takma dişleri varsa alınır. Ölüm anında ayak ucunda ezan okunur (Artun, 2019, s.233).

Ölen kimsenin gözleri kapatılır gözü açık gitmesi istenilmez. Bazı yörelerde gözü açık gitme “Bu dünyada gözü kaldı” şeklinde bir inanca yol açar. Bazı yörelerde de gözü arkada kalan kimsenin ileride çirkin görünebileceğine inanılır. Ağız kapatılarak bağlanan ölünün ağzının kapatılması “Ağızına şeytan girmesin” inancı ile de açıklanır. Ölü baş kible yönüne gelecek şekilde çevrildikten sonra bazı kesimlerce mezara sergi serilir ve buna izah getirilir. Ayakları yanlarına getirilir ve başparmakları bir bezle bağlanır. Üzerine örtülmüş beyaz bezin üstüne ölü bayan ise şişmesin diye makas, erkek ise aynı makasla bıçak konur. Makasla bıçaktan ilki Türk kültürlü halklarda bayanları ikincisi ise erkekleri simgeler (Kalafat, 2006, s.376).

Dörtüol’da ölün sonrası uygulamalar şunlardır:

Zekârete düşen hasta, ölüm anında sağ tarafa, kibleye çevrilir. Gözleri kapatılıp kolları vücuduna paralel uzatılır. Çenesi çatılır, ayak parmakları birbirine bağlanır. Üzeri çarşafla örtülür (K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 67, K. 73).

Mevtanın başucunda Kur’an okunmaz, evin diğer bir odasında okunur (K. 41, K. 57).

Cenazenin olduğu yere kimse yaklaştırmaz. Sabaha kadar şişmemesi için üzerine tahra ya da bıçak konur (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

Cenazenin başında yüksek sesle konuşulup ağlanırsa ruhu incinir (K. 8, K. 34, K. 56, K. 57).

3.5.2.3. Ölümün Duyurulması

Ölüm olayı çevreye sala yoluyla duyurulur. Bir evde ağır hasta varsa zaten herkesin kulağı orada olur. Ölüm gerçeği ile karşılaşan ölü yakınları evden eve bağırıp çağırırlar ve komşular ölüm haberini duymuş olurlar. Uzak akrabalara ölüm telefonla haber verilir. Kaza, kalp krizi gibi ani bir ölümden, ölüm haberi alıştırma alıştırma söylenir. Hatta “öldü” demek yerine “hastalandı” demek tercih edilir (Artun, 2019, s.234).

Ölüm olayı Türk kültür coğrafyasında çeşitli şekilde duyurulur. Ölen kişinin pabuçları, uçları dışarıya gelecek şekilde kapının eşiğinin önüne konur. Bunları ihtiyaçlı kimseler ölünün hayrına alıp götürür. Türkmenli Türk kültür coğrafyasında caminin hemen yanındaki taziye mekanlarına siyah bez pano üzerine beyaz boya ile ölüm duyurulur. Kim ne zaman öldü ne zaman nereden cenazenin kaldırılacağını halk buradan öğrenir. Anadolu Türk kültür coğrafyasında daha ziyade ölüm salası verilerek duyurulur. Ayrıca bu amaçla basından da istifade edilir (Kalafat, 2006, s.374).

İlk önce yakın akraba çevresi, aile büyükleri haberdar edilir. Vefatı duyanlar cenaze evine gelmeye başlarlar (K. 2, K. 3, K. 4, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50 K. 56, K. 57, K. 60, K. 61).

Uzakta olan tanıdıklar aranarak söylenir (K. 3, K. 8, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

Vefat gece olmuşsa sabah erkenden sala verilir (K. 2, K. 4, K. 8, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 67).

Ölen kişi yörede tanınan etkin biri ise diğer camilerde de sala verilir (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 34).

3.5.2.4. Cenazenin Bekletilmesi

Müslüman Türklerde cenaze bekletilmeden toprağa verilmektedir. Sabah ölenler öğle vaktinde, öğle vakti ölenler ikindi vaktinde, ikindiden sonra ölenler ise gece bekletilip sabah defnedilir. Cenazenin defni, uzaktaki akrabaların da gelebilmesi için geciktirilebilir. Çin kaynakları, eski Türklerin ilkbaharda ölenleri güz mevsiminde, kışın ölenleri ise bahar mevsiminde defnettiklerini kaydetmişlerdir. Tuva-Tojinler, Yakutlar ve Tolar ölümlerini ölüm gününde, Altay-Kızıllar ve Kaçın Hakaslar ikinci günde, Telengitler ve Sagaylar ölümünden sonraki üçüncü günde gömerler. Sarı Uygurlarda ceset üç ile yedi gün evde kalır, gömme işlemi lama tarafından belirlenen günde yapılır (Aça, 2019, s.394).

Anadolu'da ölenin bir an önce gömülmeye hazırlanmasıyla ilgili birtakım gerekçeler ortaya konulmuştur. Çubuk ve Lalahan'da, kokmasın diye, Ayaş'ta, öte dünyada bir an önce gidip hesap versin diye, Sivas'ta, beyni soğumasın diye, Nallıhan'da, ailesi daha fazla üzülmesin diye, Kayseri'de, ceset şişmesin ve bir an önce toprağına kavuşsun diye, Çankırı'da, acı bir an önce unutulsun diye, ölü bekletilmek istenmez ve hemen gömülür (Örnek, 2016, s.296). Anadolu halk inanışlarında, ölünün gömülmesinin geciktirilmesinin ölenin ruhuna acı vereceği inanışı vardır. Ölenin bir an önce toprağına kavuşturulması mevtanın ruhunu rahatlatacağı inancı yaygındır. Cenazenin gün batmadan gömülmesi de

makul karşılanır. Bu inanışlardan dolayı, ölüm olayının gerçekleştiği gün, genellikle defin de yapılır.

Yörede ölüm olayı akşam gerçekleşmişse defin sabah yapılır. Gece defin yapmak mekruhtur. Cenaze bekletilemeyecek bir halde ise defin gece yapılır (K. 8, K. 33, K. 34, K. 41 K. 56, K. 57, K. 60, K. 67, K. 73).

Ölen kişinin ameli iyi ise bir an önce toprağa kavuşmak ister (K. 8, K. 34, K. 41, K. 57).

Cenazeye uzaktan gelecek bir yakını varsa bir süre bekletilebilir (K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60).

Bekletme işlemi, yakın çevrede morg varsa orada yapılır. Evde bekletiliyorsa şişmemesi için üzerine tahra, bıçak gibi bir metal konulur (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50 K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

3.5.2.5. Cenazenin Gömülmeye Hazırlanması

Cenazenin gömülmeye hazırlanışıyla ilgili, dinsel ve geleneksel bakımdan yapılması zorunlu olan hazırlıklar vardır. Bu hazırlıklar üç önemli işlemde geçmektedir. Yıkama, kefenleme ve cenaze namazı. Her üç işlemin çevresinde dinsel olanların yanı sıra birçok geleneksel âdet ve inanma da kümelenmekte, bunlar çoğu zaman da ön plana geçmektedirler (Örnek, 2016, s.295).

Cenaze yakınları mezarlığa giderek definin nereye yapılacağını tespit eder. Mezarı kazacak kişiler bulunur, mezar yeri gösterilir (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

Cenazeyi yıkayacak kişi bulunup haber verilir (K. 2, K. 3, K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

Camiye gidilerek imama haber verilir, tabut ayarlanır (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 56, K. 57, K. 61).

Cenazenin yıkanacağı yer hazırlanır. Yıkamada kullanılacak lif, sabun, kazan, tas, kefen alınır (K. 4, K. 8, K. 41, K. 57, K. 60, K. 67, K. 73).

3.5.2.6. Yıkama ve Kefenleme

Ölüyü gömmek için önce dinsel ve geleneksel kurallar içinde yıkamak gerekir. Yıkama işini ölü yıkayıcılar, hocalar, ölünün yakınları, bu işi bilen insanlar yapar. Ölü yıkama işi evin içinde, bahçesinde veya hastanede yapılabilir. Ölünün yıkandığı su, temiz olduktan sonra her yerden alınabilir (Artun, 2019, s.235). Ölü, meslekten yıkayıcılar, hocalar,

bu işte tecrübeli olanlar, “dini bütünler” tarafından yıkanır. Ölü yıkanırken, yıkayana yardım eden bir iki kişiyle ölünün yakınlarından ve komşularından kimileri de bulunur. Genellikle yıkama sırasında az kimse bulunmaktadır. Kadınları kadın, erkekleri erkek yıkayıcılar yıkarlar. Kadının yıkandığı yerde erkek, erkeğin yıkandığı yerde kadın bulunmaz (Örnek, 2016, s.297).

Cenazenin yıkanmasıyla ilgili yapılan işlemler Türk topluluklarında ve Anadolu’da bugün de varlığını canlı bir şekilde korumaktadır. Yıkama işlemlerinde ortaya çıkan uygulamalar, daha çok dinsel inanışla ilgili olmakla birlikte, geleneksel pratiklerin de varlığını koruduğu görülmektedir.

Yıkamadan sonraki işlem, kefenlemedir. Erkek kefeni üç parça beyaz bezden, kadın kefeni ise beş parça beyaz bezden oluşmaktadır. Kefen bezinin makasla kesilmemesi, elle yırtılması ve dikilerek birleştirilmemesi esastır. Müslüman olmayan Türk grupları ile bazı Müslüman Türk gruplarında (örneğin, Tahtacılar) ölünün giysileriyle defnedildiği de görülmektedir. Yakutlarda da ölümler elbiseleri giydirilmiş bir şekilde gömülmektedir. Anadolu’daki Tahtacıların ölüyü en temiz ve en güzel elbiseleri ile defnetmeleri, bazı araştırmacılarca Hristiyanlığın bir kalıntısı ya da etkisi olarak değerlendirilmiştir (Aça, 2019, s.395).

Yıkama işlemi için evin yakınında sakın bir yere çadır kurulur. Bakır teşte veya kara kazanda su kaynatılır. Aynı suyla yıkama sırasında mevta abdest aldırılacağı için suya el sürdürülemez. Yıkama sırasında kullanılacak malzemeler (tas, lif, sabun, pamuk, kurulama bezi, gül suyu) çadıra getirilir (K. 4, K. 8, K. 23, K. 34, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 64, K. 67, K. 73).

Yıkamayı imamlar veya ehil kişiler yapar. Erkek kişiyi erkek yıkayıcı, kadını kadın yıkayıcı yıkar. Yıkama sırasında iki ya da üç kişi bulunur. Ölen 7 yaşından küçük erkek (sabi) çocuksa kadın yıkayabilir (K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 23, K. 41, K. 60, K. 67, K. 68).

Mevtanın gözleri açıksa kapatılır. Bağlı olan ayak parmakları çözülür. Yıkama yapıldıktan sonra üç parça bezle kurulama yapılır. Son olarak üç parça kefen giydirilip tabuta konur (K. 4, K. 8, K. 41, K. 57, K. 60, K. 67, K. 73).

Yıkama sırasında cenaze yakınları üzüntüleri artmaması için çadırdan uzak tutulur (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26).

Eşi ölen bir kişinin nikâhı düştüğü düşünülerek, eşine gösterilmesi uygun görülmez (K. 8, K. 41, K. 57, K. 73).

Cenaze, ölen kişinin çocuklarına yanlarında bir aile büyüğünün yardımıyla gösterilebilir. Yıkama sırasında çocukları bir tas su döker (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 56, K. 57, K. 61).

3.5.2.7. Cenazenin Taşınması

Yıkanan ölünün bir tabuta konularak mezarlığa götürülmesi, Anadolu Türkleri başta olmak üzere, Türk boyları arasında yaygın bir uygulamadır. Ölünün taşındığı dört kollu tabut, insanların omuzları üzerinde mezarlığa doğru götürülürken insanlar sırayla tabuta omuz verirler. Anadolu’da ölümler, İslamiyet doğrudan toprağa gömmeyi emrettiği için tabutsuz gömülmektedir. Tabutun ağaçtan yapılması, Türklerdeki ağaç kültü inancıyla da doğrudan bağlantılıdır. Ölünün mezara kadar taşınmasını sağlayan tabut, genellikle İslam’ın rengi olarak kabul edilen yeşil renge boyanmaktadır. Tabut üzerine örtülen yeşil örtü ölü evinden, komşulardan, camiden alınır. Genellikle yeşil renkli ve üzerinde Arapça dualarla kutsal kişilerin adları bulunan bu örtülere “tabut örtüsü”, “Kâbe örtüsü” ve “sal örtüsü” denilmektedir. Tabutun üzerine halı, kilim ve battaniye örtüldüğü de vakidir. Tabutun üzerine ölenin cinsini, yaşını ve toplumsal statüsünü belirten giysi eşyaları da konmaktadır. Kadınlar için yemeni, yazma, tülbent, eşarp; erkekler için de şapka, ceket, palto, sarık gibi eşyaları; askerler için şapka ve madalya; genç kızlar için telli duvak ya da gelinlik konmaktadır. Şehit düşen askerlerin tabutları günümüzde Türk bayrağına sarılmaktadır (Aça, 2019, s.395-396).

Cenaze tabuta konulduktan sonra üzerine kilim veya halı atılır (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 57, K. 61, K. 67).

Tabut omuza alınarak erkekler tarafından taşınır. Topluluk içinde herkes tabuta omuz verir. Dönüşümlü olarak mezarlığa kadar götürülür (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 50 K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68, K. 73).

Son dönemlerde mevtanın cenaze araçlarına konularak götürüldüğü de görülmektedir. Araç, mezarlığa yakın bir yerde durdurulup tabut omuza alınarak mezarlığa girdirilir (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 41, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67).

Kadın mevtayı, birinci derece yakını olan erkekler taşır (K. 4, K. 8, K. 19, K. 23, K. 34, K. 4, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68, K. 73).

Cenazenin taşınmasında tabuta omuz vermek büyük sevaptır (K. 4, K. 8, K. 34, K. 41, K. 60).

3.5.2.8. Cenaze Namazı

İslam dinine göre Müslüman olan herkesin cenaze namazı kılınır. Cenaze namazının kılınması için, ölünün Müslüman olması, İslami kurallara göre yıkanmış olması, cemaatin olması, cemaatin tabutun önünde olması, namazı kıldırılacak imamın kibleye karşı yere yakın bir yere konmuş olan tabut içindeki ölünün göğsü hizasında durması gerekir. Cenaze namazı, dört tekbirden meydana gelir. Cenazenin önünde imam, imamın arkasında cemaat sıralanır. Cenazenin kadın, erkek, çocuk ve kız çocuk oluşuna göre namazda okunması gereken dualar değişir. Cenaze namazı ile namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit “aklama” yapılır (Artun, 2019, s.236).

Cenaze namazı mezarlıkta kılınır. Namaza geçilmeden önce helallik alınır (K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 67, K. 73).

Erkeğin de kadının da cenaze namazı erkekler tarafından ayakta kılınır (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

İmam, “Mevtayı nasıl bilirdiniz?” der. Herkes “Allah rahmet eylesin.” der (K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 23, K. 25, K. 26, K. 34, K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 73).

Namaz sonrası tabut tekrar omuzlara alınır ve salavat getirilerek mezara götürülür. Cenaze yakını topluluğa borçlarını sorar. Mevtanın ahirete borçlu gitmemesi sağlanır (K. 4, K. 8, K. 37, K. 41 K. 50, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67).

3.5.2.9. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Ölüm konusundaki ritüeller, sadece doğal bir fenomenin (canın veya ruhun bedenden ayrılması) değil hem ontolojik hem de toplumsal bir rejim değişikliğinin söz konusu olması nedeniyle, oldukça karmaşıktır. Ölü hem mezar sonrasındaki kaderini ilgilendiren bazı sınavlardan geçmeli, hem de ölümler topluluğu tarafından kabul edilip içlerine alınmalıdır. Bazı halklarda ancak defin ritüeli ölümü doğrular. Başka yerlerde ise birisinin ölümü ancak cenaze töreni gerçekleştirildikten sonra geçerli sayılır (Elinde, 2019, s.163-164).

Eski çağlarda, her ne kadar tamamı Türkler ve onlara komşu halkların gelenekleri arasında olmasa da farklı pek çok cenaze ritüeli vardır. Gömmek, yakmak, ağaca asmak, mumyalamak, ölü bedeni yırtıcı kuşlara parçalatmak bunlar arasındadır (Kapusuzoğlu, 2015, s.510). Türkler ölümlerini yakma, ağaca asmak, küp içinde ana rahmindeki pozisyonda gömüyorlardı. Hunlar döneminde tabut kullanılmaya başlanmıştır. Kurganların üzerine toprak yığarak mezarın üzerinde âdeta tepecik yapmak, zengin adamların mezarları üzerine ehram

gibi evimsi binalar yapmak Tengri'nin yukarıda olduğu düşüncesinin bir sonucudur (Kalafat, 2006, s.410).

Anadolu'nun çeşitli yerleşim merkezlerinde cenazenin gömülmesi sırasında ya da sonrasında gerçekleştirilen dinsel uygulamaların yanı sıra mezarlıklarda birçok inanç ve pratiğin, büyüsel nitelikli işlemlerin de yerine getirildiği görülmektedir. Adana'da ölünün ağzına dünyadan doyumlu gitmesi için toprak konur. Tahtacılar arasında ise "gözünü toprak doyursun" denilerek gözüne bir miktar toprak atılır. Bu yolla ölünün gözünün geride kalması engellenmiş olur. Sivas'ın bazı köylerinde ölüyle beraber onun sevdiği eşyalarının da gömüldüğü, mevsim kış ise üşümemesi için buna yatak yorganın da ilâve edilmediği; Urfa'da ise yeni gelinlerin ziynet eşyalarıyla beraber defnedildiği tespit edilmiştir (Çıblak, 2002, s.3-4).

Mezarlıkta defin sırasında orada bulunan fakir kişilere, çocuklara yiyecek veya şeker dağıtma; mezarın üstüne buğday ya da şeker serpme, ölülerin ruhlarına dağıtılan bir saçdır. Bilindiği üzere saç, her topluluğun kendi emeğiyle kazandığı en kıymetli ve kutsal saydığı nimetlerden biri olup, ruhlara sunulan kansız kurbandır. Aynı şekilde mezara su ya da yemek bırakma da birer kansız kurban olup ölen kişilerin ruhlarına sunulmaktadır. Bu yolla ölünün gittiği yerde de rahat etmesini sağlayarak geri dönmesi engellenmek istenmektedir. Mezara ağaç dikilmesi eski Türklerde yaygın olarak görülen ağaç kültürüyle ilgilidir. Ağaç, yerin dibindeki kökleri, göğe doğru yükselen gövdesi ve gökyüzüne dağılan dal, budak ve yapraklarıyla olduğu kadar mevsimden mevsime kendini yenilemesi ve daha birçok özelliğiyle en eski dönemlerden bu yana dini bir yapıya sahip olmuştur. Ayrıca çoğu zaman hayatın ve ebediliğin sembolü olarak kabul edilmiştir (Çıblak, 2002, s.6-7).

Cenazeyi mezara iki kişi indirir. Bu kişiler yakınları veya gönüllü kişilerdir. Kadın cenazelerini de erkekler indirir. Kocas, çocukları ya da kardeşi olur (K. 2, K. 4, K. 8, K. 19, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41 K. 56, K. 57, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68).

Cenaze, sağ kulağı üzerine kibleye doğru yatırılır. Baş kısmındaki ipler çözülür. Üzeri toprak geçmeyecek şekilde sapırtmayla (tahta) kapatılır. Günümüzde sapırtma yerine beton veya briket kullanılmaktadır. Mezara toprak atılmaya başlandığında, imam tarafından Yasin-i Şerif okunur (K. 2, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 25, K. 26, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

Defin yapılırken kadınlar mezarın başında bulunmazlar. Mezarlığa gelen erkekler toprak atarlar. Mezara toprak atma hem yardım için hem de sevap olduğu için herkes tarafından yapılır. Toprağı atan, küreği yere bırakır ve başka biri yerden alıp devam eder (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61).

Gömme işlemi tamamlandıktan sonra mezara baştan sona su dökülür ve mezarın üzerine murt çalısı dikilir (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 72, K. 73, K. 74).

Mezara dikilen çalının ölünün ruhunu rahatlattığına inanılır. Ayrıca, mezara yabani hayvanların zarar vermesi engellenir (K. 4, K. 8, K. 34, K. 41, K. 57, K. 61, K. 67, K. 72, K. 74).

Topluluk mezardan uzaklaştıktan sonra imam mezarın başına gelerek talkın verir. Mevtaya kim olduğunu hatırlatır ve sorular sorar (K. 4, K. 8, K. 41, K. 50, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

Cenaze yakınları mezarlığın çıkışına sıralanarak taziye kabul eder. Başsağlığı dileyenler cenaze evine giderler (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67).

3.5.3. Ölüm Sonrası

Defin işlemlerinin tamamlanarak cenazenin toprağa verilmesinden sonra, ölen kişinin yakınları tarafından yerine getirilmesi gereken birtakım işlemler vardır. Cenaze evinde birinci günden itibaren başlayan bu uygulamalar, genellikle ölenin seneyi devriyesine kadar sürer. Yas tutma, belirli günlerde Kur'an okutup yemek verme, ölenin eşyalarını ihtiyaç sahiplerine verme, varsa borçlarını ödeme ve mezarlık ziyaretleri gibi âdetlerden oluşmaktadır.

3.5.3.1. Cenaze Evi

Cenazenin defnedilip mezarlıkta yapılan işlemler tamamlandıktan sonra cenaze evine dönülür. Ölenin yakınlarının acısını paylaşmak amacıyla taziye ziyaretleri başlar. Ziyaretler, taziye gelenlerin mevtanın yakınlarına başsağlığı dileyerek cenaze evinde bir süre bulunması şeklinde gerçekleşir. Günümüzde cenaze evini ziyaret, genellikle ilk üç gün yoğun olarak yapılır. Sonraki günlerde daha çok yakın çevre ve uzaktan gelenlerin ziyaretiyle devam eder.

Cenaze evlerindeki taziye sürecinde ölen kişinin yakınları hem yaşadıkları acı hem de gelen gidenle meşgul olmalarından dolayı yemek yapma, temizlik gibi konularda zorluklar yaşamaktadırlar. Bu bakımdan yakın çevre ve komşular, cenaze evine yemek getirir ve tertip, düzen konularında cenaze evi sahiplerine yardımcı olurlar. Yardımlaşma ve dayanışmanın belirgin şekilde ortaya çıktığı bu süreç, cenaze evinin sakinleşmesine kadar devam etmektedir.

Cenaze evinde sessizlik hâkimdir. Gelen gidenler de sükûnetle hareket eder (K. 2, K. 4, K. 8, K. 23, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 41, K. 50, K. 57).

Taziye ziyaretlerine “başsağılığına gitme” denilir. Cenazenin yakınları gelenlerin görebileceği bir yerde oturur ve başsağılığı dileklerini kabul eder (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 21, K. 22, K. 23, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68, K. 73,).

Cenaze evinde gündüz ve akşam belli aralıklarla Kur'an okunur. Dua edilerek ölen için helallik istenir (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 25, K. 26, K. 37, K. 50, K. 57, K. 61, K. 67).

Cenaze evinde ilk üç gün yemek yapılmaz. Komşular ve akrabalar yemek yapıp getirirler. Son dönemlerde cenaze sahipleri, birinci günden sonra yemek sipariş etmektedir (K. 4, K. 8, K. 19, K. 21, K. 34, K. 37, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 64, K. 68).

Yörede yakın zamanlara kadar cenaze evinde taziyeler yedisi çıkarılana kadar sürmekteydi. Günümüzde, üçüncü günden sonra cenaze evi sakinleşmektedir. Üçüncü günden sonra genellikle uzakta olup gelemeyenler görülür.

Cenaze evinde gülünmez. Televizyon, radyo açılmaz. Cenaze sahipleri süslü, gösterişli kıyafetler giymezler. Kadınlar makyaj yapmaz, başörtüsü takarlar (K. 2, K. 3, K. 19, K. 21, K. 22, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 57, K. 61).

Kadınlardan ağıt yakanlar olur. Ağıtlar konuşma şeklinde de yakılır. Ölenin son zamanları, yaptıkları, ağıt biçiminde söylenir. Ağıt yakma çok uzatılırsa diğer kadınlar müdahale ederek sakinleştirirler (K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 37, K. 41, K. 50, K. 57, K. 61, K. 67, K. 68).

Ölen genç biri ise feryat figan ağlayanlar olur. Elleri dizlere vurularak ağlama, bazen kendinden geçme de olabilir (K. 8, K. 23, K. 57, K. 68).

Cenaze evinde yas tutulur. Yas, cenazenin kırkı çıkarılana kadar devam eder. Yas süresince eğlenilmez. Erkekler sakallarını kesmez, arkadaş ortamlarına gitmezler. Kadınlar süslenmezler. Eşler ilişki yaşamaz (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 25, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68).

Cenaze süresi içinde yakın çevrede düğün, nişan yapılacaksa ertelenir. Erteleme olmazsa da cenaze yakınlarıyla görüşülüp eğlence tertip etmeden yapılması için müsaade istenir (K. 4, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

3.5.3.2. Ölenin Eşyaları/Devir-Iskat

Ölünün üst baş eşyası ile ilgili en yaygın görenek, bunları fakir fukaraya bağışlamaktır. Birçok yörede “soyka” denilen giysi, çamaşır, yatak çarşafı gibi bu eşya,

bağışlanmadan önce bir arınma işleminden geçirilir. Sadece bir simge anlamında bir arındırmada olabilen (su serpmeye, dışarıda ayazlandırma gibi) bu törelerin, ölünün dönüp gelerek, eşyasını kullanacak olanlara zarar vermesini önleme tedbiri olduğu, bu konuda yapılan açıklama ve yorumlardan anlaşılıyor (Boratav, 2016, s.227).

Ölenin ayakkabıları birilerine verilebildiği gibi evin dışına da konulabilmektedir. Ölenin giysilerinin yıkanarak ya da havalandırılarak arındırılması ve başka birilerine verilmesinin arkasında da ölenin ruhunun geri dönebileceği endişesi yatmaktadır. Giysi ya da eşya dünyalılığı, başka bir deyişle ruhun maddi varlığını ifade etmektedir. Bu nedendir ki: tekrar maddi varlığa bürünmek isteyen ruhun öncelikle geride bıraktığı elbiselere yönelebileceğine, onun üzerine dönüp durabileceğine inanılmıştır. Bu cümlelerden, ölüden kalan bütün giysilerin başkalarına verildiği gibi anlam çıkarılmamalıdır. Bazı kıyafetler, ölenlerden kalan yüzük, bilezik, çakı ve tespihlerle birlikte hatıra olarak saklanabilmektedir (Aça, 2019, s.398).

Ölen bir Müslümanın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği yeminleri için bir fakire fidye verilmesi gerekmektedir. Bu işleme fıkıh dilinde “devir” ya da “ıskat” denilmektedir. Fidyeye için, ölen kişi sağlığında bir miktar para ayırdığı gibi, mirasçıları ya da vekilleri de onun adına bu iş için para ayırabilirler (Örnek, 2016, s.302-303). Müslümanlar arasında “devir” gelenek haline gelen bir uygulamadır. Ölenin, yaşadığı döneme ait olan kılmadığı namazlar ve tutmadığı, oruçlar hesaplanarak bir ya da birkaç fakire “fitre” verilir. Eğer mirasından ayrılan mal ya da para, borcunu karşılamıyorsa, eldeki malın tutarı kadar para veya altın, en çok yoksulun bulunduğu “devir işlemi” ile elden ele gezdirilir. Bu işlem, bütün malların karşılığı ıskat tutarına ulaşıncaya kadar devam eder. Devir bittikten sonra dualar edilir, “ıskat akçesi” devire katılan fakirler arasında paylaştırılır (Artun, 2019, s.238).

Ölen kişinin sağlığında bir kenara koyduğu bir miktar para veya altını olur. Buna “kefen parası” denir. Bu para cenaze masraflarında kullanılır. Ölenin borçları, varsa kendi parasından yoksa da yakınları tarafından ödenir. (K. 3, K. 4, K. 21, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67, K. 68, K. 72, K. 74).

Ölenin parası ve malı mirastır. Eşi ve çocukları arasında taksim edilir (K. 4, K. 8, K. 19, K. 20, K. 23, K. 34, K. 57, K. 61).

Ölenin eşyalarının kullanılabilir olanları fakirlere verilir. Saat, yüzük, tespih gibi eşyalar hatıra olarak alınabilir (K. 2, K. 4, K. 19, K. 20, K. 23, K. 25, K. 26, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67, K. 72, K. 74).

Devir uygulaması yaygın olmasa da yapılmaktadır. Devri yedi kişi yapar. Ölenin günahlarına karşılık parasından yedi kişiye verilir. Bu kişilere “aldın kabul ettin mi” denilir. Verilen paranın miktarı, ölen kişinin sağlığında yerine getirmedeği ibadetlere göre belirlenir (K. 8, K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 73).

Devir, ölen kişinin vasiyetinde varsa yapılır (K. 56, K. 57).

Devir, dinde yeri olmayan mudat bir uygulamadır (K. 41, K. 56, K. 57, K. 60, K. 73).

3.5.3.3. Anma Günleri/ Helva Yapma

Ölünün anıldığı, ruhuna adanarak Kur'an, mevlit okunduğu, aş verildiği belli günler daha çok, ölümün kırkıncı ve elli ikinci günleriyle yıldönümü, daha seyrek olarak da üçüncü ve yedinci günleridir (Boratav, 2016, s.228). Halk arasında ölünün ruhunun ancak ölümden sonraki üçüncü gün bedeni bir kuş biçiminde terk ettiğine, yedinci günde geride kalanları bir kez daha görebilmek ve kendisi için ağlayıp ağlamadıklarını öğrenmek için yine bir kuş biçiminde geri dönerek evin bacasına ya da çadırın duman deliğine konduğuna, kırkıncı günde canlılarla vedalaştığına inanılmaktadır. Ölümün birinci yıl dönümünde hafızlar bir araya getirilerek hatimler indirilmekte, yemekler yedirilmekte, hayırlar yapılmaktadır (Aça, 2019, s.399). Halk arasında ölünün elli ikinci gününde etin kemikten ayrıldığına inanılır. Bu inanıştan dolayı, elli ikinci günde de Kur'an ve Mevlit okutularak, yemek verilip helva dağıtılır. Ölünün anılmasıyla ilgili belirli zamanlarda yapılan uygulamalar daha çok İslam inancına göre yapılmaktadır.

Ölü aşı törenini en eski devirlerden beri din ayrılıklarına bakmadan bütün Türk ulusları devam ettirmişlerdir. Bu törenin en iptidai şekli ormanlı bazı Altay oymaklarında görüldüğü gibi doğrudan doğruya ölünün kendisine aş – yemek vermek olmuştur. Sonraları ölünün ruhuna ateş tanrısı vasıtasıyla göndermek, kurban sunmak, daha sonraları ölünün ruhunun da iştirak ettiği tasavvur edilen ziyafetler tertip ederek kurbanlar kesmek şeklini almıştır (İnan, 2020, s.195).

Cenazenin yedinci gününde ölenin helvası yapılır. Aynı gün yemek verilip mevlit okutulur. Helva günü, cenazeden sonraki ilk cuma yapıldığı için yedinci günden önce de helva yapılabilir. Yapılan helva; gelenlere, komşulara, cuma namazı sonrası herkese dağıtılır (K. 3, K. 4, K. 21, K. 22, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68).

Helvayı kadınlar yapar. Elinin ayarı iyi olan bir kişiye yaptırılır. Diğerleri de sevabına el vururlar (K. 3, K. 4, K. 19, K. 23, K. 25, K. 26, K. 34, K. 50, K. 57, K. 61, K. 67).

Helva kavrulurken kıvama gelmesi için, “Benim elim değil, Fadıma anamızın eli” denilir (K. 19, K. 23, K. 64, K. 68).

Cenazeden sonraki ilk cuma akşamı (perşembe gecesı) mevtanın ruhunun evini ziyaret ettiğine inanılır. Perşembe akşamı ölenin ruhuna Kur’an okutulur (K. 8, K. 19, K. 23, K. 34, K. 53, K. 57, K. 61, K. 64, K. 68).

Cenazenin üçüncü günü mevlit okutulur. Gelenlere şerbet ikram edilir. Kırkınıcı gün, ölen kişinin burun kemiğı düşer. Mevtanın acısını hafifletmek için ruhuna Kur’an okutulur. Elli ikinci gün, et çürüyerek kemikten tamamen ayrılır. Et kemikten ayrılırken, günahlarının da gitmesi için mevtanın ruhuna Kur’an okunur (K. 8, K. 19, K.20, K. 23, K. 41, K. 57, K. 60, K. 61, K. 64, K. 68, K. 73).

Yedinci gün, sorgu melekleri mevtanın başına gelerek, dünya hayatında yaptıklarıyla ilgili mevtayı hesaba çekerler (K. 8, K. 19, K. 23, K. 34, K. 57, K. 61, K. 67, K. 68).

Ölen kişinin senesi dolduğunda mevlit okutulur. Lokum, bisküvi dağıtılır (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 20, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 56, K. 61, K. 64).

Yörede, anma günleriyle ilgili inanış ve uygulamalar, günümüzde de devam etmektedir. Bu uygulamalar içerisinde ölenin helvasının yapılması istisnasız herkesin yaptığı bir uygulamadır. Helva yapma, ölümle özdeşleşmiştir. Halk arasında ölen kişiler için “helvası yendi” denir. Sağlığına dikkat etmeyen hoyrat yaşayan kişilere “helvanı yerler” denilir. Anma günlerinde yapılan uygulamalar, öleni günahlarından arındırmak ve kabir azabından kurtarmak içindir.

3.5.3.4. Yas Tutma/Ağıt Söyleme

Yas, toplum tarafından bizim için önemli olarak tanınmış insanların ve yakınlarımızdan birinin kaybıyla duyulan acı ve üzüntüyü, toplumsal kalıplar içerisinde ifade etmektir (Örnek, 2016, s.306-307). Ölen kişinin ardından ağıt söylendiğı gibi yas da tutulur; ancak İslamiyet’e göre ölünün ardından ağlamak, yas tutmak doğru değildir. Alaska Türklerinde yas üç veya yedi gün sürer. Dağıstan Türklerinde ise ölenin akrabaları yas tutar. Yasın süresi akrabalık derecelerine göre değişmektedir (Artun, 2019, s.237).

Türkler yas dönemlerinde elbiselerini ters giyerler ve ölen kişinin atının kuyruğunu keserler. Atın kuyruğunun kesilmesi “tullama” geleneğinin devamındaki bir ritüel olarak düşünülebilir. Ayrıca, kazaklarda ölen kişinin yedisinde verilen ziyafetten sonra ölünün hayattayken bindiğı en sevdiğı atlardan bir iki tanesinin kuyruğı ve yelesi kesilir. Kuyruğı kesilen atın üzerine eyer takımı ters çevrilerek yerleştirilir (Kapusuzoğlu, 2015, s.511). Eski oğuzların yas âdetleri Dede Korkut Hikayelerinde çok tafsilatlı tasvir edilmiştir. Beyrek’in

babası kaba sarığını kaldırıp yere vurdu. Çekti, yakasını yırttı. Oğul, oğul diyerek ağladı, inledi. Ak perçemli anası ağladı, gözünün yaşını döktü; acı tırnaklarıyla ak yüzünü parçaladı, al yanağını çekti yırttı; simsiyah saçını yoldu. Kızı, gelini kas kas gülemez oldu. Kızıl kına ak ellerine yakmaz oldu. Yedi kız kardeşi ak çıkardılar, kara elbiseler giydiler. Beyrek'in nişanlısı kara giydi, ak çıkardı (İnan, 2020, s.198).

Yas süresince gerek kadın gerek erkek gerekse ailenin öteki üyeleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Genellikle renkli ve süslü şeyler giyilmez, süslenilmez, gezmeye eğlenceye gidilmez, yıkanılmaz, tıraş olunmaz. Bu arada nişan, düğün, sünnet vb. törenler ya ileri bir tarihe alınır ya da sessiz sedasız yapılır (Örnek, 2016, s.308). Yasın sona erdirilmesi birçok yerde, bazı kurallara bağlanıyor. Bunun için ölüm olayından sonra gelen ilk bayramın (bazı yerlerde birkaç bayramın) geçmesi gerekir. İlk yas bayramında, ölü evindekiler bayram gezmesine çıkmazlar, ziyaretçi onlara gelir, konuklara şeker yerine acı kahve ikram edilir. Kadınların yas giysilerini çıkarmaları, kara yazmaları atıp renkli yazma bağlamaları, erkeklerin sakallarını tıraş etmeleri gibi davranışlar yasin sona erdiğini belirleyen törenlerdir (Boratav, 2016, s.230).

Cenaze evinde sessizlik hâkimdir. Gelen gidenler de sükûnetle hareket eder (K. 2, K. 4, K. 8, K. 23, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 41, K. 50, K. 57).

Taziye ziyaretlerine “başsağılığına gitme” denilir. Cenazenin yakınları gelenlerin görebileceği bir yerde oturur ve başsağılığı dileklerini kabul eder (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 21, K. 22, K. 23, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68, K. 73,).

Cenaze evinde gündüz ve akşam belli aralıklarla Kur'an okunur. Dua edilerek ölen için helallik istenir (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 25, K. 26, K. 37, K. 50, K. 57, K. 61, K. 67).

Cenaze evinde ilk üç gün yemek yapılmaz. Komşular ve akrabalar yemek yapıp getirirler. Son dönemlerde cenaze sahipleri, birinci günden sonra yemek sipariş etmektedir (K. 4, K. 8, K. 19, K. 21, K. 34, K. 37, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 64, K. 68).

Yörede yakın zamanlara kadar cenaze evinde taziyeler yedisi çıkarılana kadar sürmekteydi. Günümüzde, üçüncü günden sonra cenaze evi sakinleşmektedir. Üçüncü günden sonra genellikle uzakta olup gelemeyenler görülür.

Cenaze evinde gülünmez. Televizyon, radyo açılmaz. Cenaze sahipleri süslü, gösterişli kıyafetler giymezler. Kadınlar makyaj yapmaz, başörtüsü takarlar (K. 2, K. 3, K. 19, K. 21, K. 22, K. 23, K. 33, K. 34, K. 37, K. 50, K. 57, K. 61).

Kadınlardan ağıt yakanlar olur. Ağıtlar konuşma şeklinde de yakılır. Ölenin son zamanları, yaptıkları ağıt biçiminde söylenir. Ağıt yakma çok uzatılırsa diğer kadınlar

müdahale ederek sakinleştirirler (K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 37, K. 41, K. 50, K. 57, K. 61, K. 67, K. 68).

Ölen genç biri ise feryat figan ağlayanlar olur. Elleri dizlere vurularak ağlama, bazen kendinden geçme de olabilir (K. 8, K. 23, K. 57, K. 68).

Cenaze evinde yas tutulur. Yas, cenazenin kırkı çıkarılana kadar devam eder. Yas süresince eğlenilmez. Erkekler sakallarını kesmez, arkadaş ortamlarına gitmezler. Kadınlar süslenmezler. Eşler ilişki yaşamaz (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 25, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 60, K. 61, K. 64, K. 67, K. 68).

Cenaze süresi içinde yakın çevrede düğün, nişan yapılacaksa ertelenir. Erteleme olmazsa da cenaze yakınlarıyla görüşülüp eğlence tertip etmeden yapılması için müsaade istenir (K. 4, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67).

3.5.3.5. Mezar Ziyaretleri / Mezarlık ve Ruhlarla İlgili İnanmalar

Ölümden sonra da hayatın sürdüğü inancı, ölenlerin yaşadıkları bir dünya olacağı inancını da doğurmuştur. Ölülerin eğleştikleri yerler olarak ilkin gömüldükleri yerler, yani mezarlıklar düşünülmüştür. Böylece yer altındaki ölümler dünyası tasarımı doğmuş; ruh inancının gelişmesiyle de giderek ruhların gökyüzünde eğleştikleri inancı oluşmuştur (Örnek, 2014, s.112).

Eski Türklerden günümüze kadar Türk toplumları için mezarlar ve mezarlıklar kutsal yerler olarak kabul edilmiş, sık sık ziyaret edildiğinde ölümlerin mutlu olacağına inanılmıştır. “Atalar kültü” eskiden olduğu gibi bugün de işlevini sürdürmektedir (Artun, 2019, s.240). Ölünün mezarlıkta ilk kez ziyaret edildiği gün ya da zaman konusunda belirli bir kural bulunmamakta, söz konusu gün, ölü sahiplerinin düşünce ve yorumlarına göre değişebilmektedir. Buna göre, mezarın definden sonra ilk ziyareti Ankara’da ertesi sabah güneş doğmadan önce; Eskişehir, Erzurum, Sivas, Niğde ve Kırşehir’de bir hafta sonra; Kastamonu’da ve yer yer Eskişehir ile Sivas’ta kırk gün sonra; Kayseri ve Çorum’da gömüldükten sonra gelen ilk Cuma vb. günlerde yapılmaktadır (Çıblak, 2002, s.8).

Eski Türkler, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhları memnun etmek, onların yardımını ve rızasını kazanmak amacıyla yiyecek-içecek dağıtırlardı. Bunlara “saçı” adı verilmiştir. Saçılar öz itibarıyla “kansız kurban” niteliğindedir. Mezarların üstüne serpilene arpa, buğday, bulgur gibi yiyecekler de iyeleri memnun etmek amacını taşır. Kansız kurbanlar sayesinde kara iyeleri memnun ederek mezardan uzaklaştırmak ya da ak iyelerin yardımını kazanmak amacının güdüldüğü söylenebilir. Mezar arpa ya da buğday

serpilmesindeki amaç; mezar başına gelen hayvanların bunları yemesi ve ölüye sevap kazandırmasıdır (Artun, 2019, s.241-242).

Anadolu'da mezarlığa yiyecek götürme geleneğinin yanı sıra ağaç götürüldüğü de tespit edilmiştir. Mersin'de arife günleri mezarlık ziyareti sırasında mezarın başına murt dalları dikilir. Adana ve Hayat'ın Dört Yol ilçesinde de aynı geleneğe rastlanır (Çıblak, 2002, s.9). Mezar üzerine dikilen bitkilerin hem mezarın kaybolmasını önlediğine hem de sallandıkça ölünün günahlarının döküldüğüne inanılır (Artun, 2019, s.243).

Mezarlıklar en fazla cuma, arife ve bayram günlerinde ziyaret edilir. Arife günlerinde herkes yakınlarının mezarına murt dalı diker (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 41, K. 50, K. 53, K. 55, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 72, K. 73, K. 74).

Mezarlıkta yüksek sesle konuşulmaz. Mezarın üzerine basmak, üzerinden atlamak günahtır. Mezarlık kenarından geçerken Fatiha okunur. Araçla geçiliyorsa müzik kapatılır (K. 8, K. 34, K. 41, K. 53, K. 55, K. 57).

Mezarı parmakla göstermek uğursuzluktur. Gösterilen parmak ısırılır (K. 53, K. 55).

Mezarlığa abdestsiz girmek günahtır (K. 4, K. 8, K. 33, K. 34, K. 57, K. 61, K. 67).

Ölen birisi iyi yönleriyle anılmalıdır. Ölenin dedikodusunu yapmak uygun değildir (K. 8, K. 21, K. 22, K. 33, K. 34, K. 37, K. 56, K. 57, K. 60, K. 61, K. 67, K. 73).

Mezar taşlarındaki yazıları okuyan insanlarda unutkanlık olur. Gece sakız çiğneyen, ölü eti çiğnemiş olur (K. 19, K. 20, K. 53, K. 55).

Yörede mezarlığın olmadığı bazı yerlerde yatır niteliğinde tek mezarlar bulunmaktadır. Bunlar dışında Ali Baba, Ziya Efendi, Asar Dede gibi ziyaret yerlerinde türbe mezarları vardır. İnsanlar bu mezarları sıklıkla ziyaret eder, dua ederler. Eski dönemlerde bazı mezarlıklara yemek götürme, dilek ağacına çaput bağlama uygulamaları da vardı. Bu uygulamalar artık görülmemektedir.

Ölüm karşısındaki çaresizlik insanların, tanrıyla olan münasebetlerinde her zaman belirleyici rol oynamıştır. Semavi dinlerin ve diğer inanç sistemlerinin ölümü yeni bir başlangıç olarak izah etmesi, ölüm öncesi ve sonrası ile ilgili birçok ortak uygulamayı ortaya çıkarmıştır.

Anadolu'da ölümle ilgili süreçlerde var olan inanış ve uygulamaların büyük ölçüde İslam temelli olduğu görülmektedir. Eski Türk inançları ile bazı yöresel uygulamaların dahi İslami bir görünüm kazandığı dikkat çekicidir. Bu durumu belki de başta söylemiş olduğumuz inanç ve ölüm arasındaki yoğun ilişki ile izah etmemiz mümkün olacaktır. Çalışma sırasında kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde eski Türk inanışında var olan birçok

uygulamanın İslami bir uygulama olarak algılandığı tespit edilmiştir. Mezarlara murt alıı dikme, yatırlara yemek bırakma, ölü­ün yedinci ve kırkinci gününde yemek verme, yas sırasında sakal kesmeme gibi uygulamalarda eski Türk inanışlarında var olan atalar kültü ile İslam'daki ahiret inancının aynılaştığını görebiliriz.

4. BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMALAR

4.1. Dini Bayramlar

Bayramlar, kökenleri grup hayatından alan kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan, çok amaçlı ve çok işlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir (Artun, 2019, s. 295). Dini bayramlar, toplumsal yaşamın hem inançsal hem de geleneksel uygulamalar bakımından canlı tutulması konusunda özel bir yere sahiptir. Yılın belirli günlerinde kutlanan Ramazan ve Kurban Bayramları, asırlardır süregelen bir inanç ve gelenek olarak kültürel mirasın nesilden nesile aktarılmasında önemli bir paya sahiptir.

Ortak duygu ve düşünüşün, yardımlaşmanın, paylaşma kültürünün, toplumsal birlikteliğin, büyüğe saygı küçüğe sevginin, ikramın, barışın, kardeşliğin, hoşgörünün, toplumu ve kültürü canlı tutan daha birçok değer yargısının hatırlandığı zamanlardır bayramlar. Kültürel mirasın ve toplumsal hafızanın canlı tutulmasına vesile olan bayram günleri, geçmişten günümüze kadar kültür coğrafyamızda önemini korumaya devam etmiştir.

4.1.1. Ramazan Bayramı

Kutsal ayların sonuncusu olan Ramazan ayından sonraki üç gün kutlanan Ramazan Bayramı, Ramazan ayıyla ve oruç tutma ile bütünleşmiştir. Ramazan ayının dinginliği ve yorgunluğu bayramla beraber terkedilir. Oruç tutan tutmayan herkes bayramı coşkuyla karşılarlar.

Bayram öncesinde misafirlere ikram edilecek yiyecekler hazırlanır. Bayram şekeri, tatlılar, çörekler, somunlar... Bayram temizlikleri yapılır ve çocuklar için bayramlıklar alınır. İlk gün bayram namazı ile başlar, bayramlaşma ve büyüklerin ziyaret edilmesi ile devam eder. Bayramdan önce fitre verilir. Fakirlere yardım yapılır. Birçok yörede “Şeker Bayramı” olarak da adlandırılan Ramazan Bayramı, inancın ve geleneğin belirgin şekilde icra edildiği günlerdir.

Dörtüöl yöresinde Ramazan Bayramı ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Yörede Ramazan Bayramı’na, Şeker Bayramı veya Çörek Bayramı da denilir. Bayramdan birkaç gün önce herkes bayram çöreği yapar. Bayram ziyaretine gelenlere ve bayram çocuklarına ikram etmek için bayram şekeri ve kolonya alınır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 33, K. 34, K. 45, K. 47, K. 51, K. 52, K. 53, K. 55, K. 56, K. 69).

Bayram öncesinde herkes evinde ve evinin avlusunda bayram temizliği yapar. Bayram ziyaretine uzaktan yatılı gelecekler için yer hazırlanır. Yapılacak işler bitirilir. Bayrama iş bırakılmaz (K. 2, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 27, K. 33, K. 45, K. 55, K. 56).

Bayram alışverişine çıkılır. Hem evin eksikleri temin edilir hem de bayramlık kıyafetler alınır. Bayram günü çocuklara verilecek bayram harçlıkları mutlaka ayrılır (K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 45).

Arife günü kadın-erkek herkes mezarlık ziyaretine gider. Dua okunur, mezarların etrafı temizlenir ve mezarların üzerine önceden tedarik edilen murç çalıları dikilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 25, K. 26, K. 33, K. 45, K. 53, K. 55, K. 69).

Bayram günü herkes erken kalkar. Erkekler bayram namazına gider. Bayram namazı bittiğinde camiden çıkılmadan imam tarafından caminin ihtiyaçları ve ihtiyaç sahipleri için yardım talep edilir. Görevlendirilen birkaç kişi cami çıkışına konulan bir kutunun başında durur ve yardım yapanlara “Allah kabul etsin” derler (K. 3, K. 25, K. 26, K. 33, K. 45, K. 55, K. 69).

Bayram namazı çıkışında aralarında küslük ve husumet olanlar, sözü dinlenen ileri yaşta kişiler tarafından barıştırılır (K. 33, K. 55, K. 69).

Eski dönemlerde, bayram namazı sonrası mezarlık ziyaretleri de yapılmaktaydı (K. 25, K. 26, K. 55, K. 74).

Bayram namazından eve dönen erkekler ilk iş olarak evinde tüfek, tabanca ne varsa onunla silah atar. Buna yörede silah boşaltma denilir. Silah boşaltma, barışın ve kardeşliğin ifadesidir (K. 2, K. 3, K. 14, K. 33, K. 34, K. 53, K. 69).

Bayram sabahı küçük büyük herkes bayramlık kıyafetlerini giyerler. Yörede bayramlaşma ilk önce aile içinde başlar. Çocuklar anne-babalarının elini öper ve bayram harçlıklarını alırlar. Anne ise kocasının elini öper (K. 1, K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 25, K. 24, K. 33, K. 45, K. 55, K. 69).

Bayramlaşma için küçükler büyükleri ziyaret eder. Önce yakın çevredeki akrabalar ve komşulara gidilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 33, K. 45).

Bayramın ilk günü herkes evinde ekşili çorba pişirir. Bayram ziyaretine gelenler yemek vaktinde gelmişlerse ekşili çorba ve yanında bayram çöreği ikram edilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 33, K. 45, K. 53, K. 55).

Çocuklar gruplar halinde evlere el öpmeye giderler. Yanlarına aldıkları poşetlerle bayram şekeri toplarlar. Çocuklara para verenler de olur (K. 2, K. 4, K. 14, K. 25, K. 26, K. 33, K. 45, K. 55, K. 69).

Uzaktaki tanıdıklara genellikle bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde gidilir (K. 2, K. 4, K. 45, K. 69).

4.1.2. Kurban Bayramı

Arapça “kurb” kökünden gelen Kurban kelimesi, İslam inancı içinde Allah’a yakınlaşma anlamına gelmektedir. Kurban Bayramı’nda, imkânı olan her Müslümanın kurban kesme yükümlülüğü vardır. Kesilen kurbanın üçte ikisi fakirlere dağıtılır. Kurban kesme dışındaki uygulamalar Ramazan Bayramı’nda yapılanlar gibidir. Bayram öncesi hazırlıklar, bayramlık alma, bayram namazı kılma, bayram ziyaretleri, şeker ikramı gibi...

Kurban olarak kesilecek hayvanlar koyun, keçi, deve ve sığırdır. Büyükbaş olan hayvanlar birden fazla kişi tarafından da kesilebilir. Kurban derileri; bir hayır kuruluşuna, camilere veya fakirlere verilir. Borçlu olanların kurban kesmesi uygun görülmez. Kurban, bayramın son günü olan dördüncü güne kadar kesilmelidir.

Kurban Bayramı’ndaki bütün bu uygulamaların yanı sıra bazı uygulamaların ise eskiden yapılıp günümüzde yapılmadığını görmekteyiz. Kurban Bayramı’nda kurban edilecek koçlara kına yakılması, koçların gelin telleri, kurdele ile süslenmesi, kurban kimin adına kesilecekse o kişinin oruç tutması, kurulan bayram yerlerinde çocukların eğlenmesi gibi uygulamaların giderek zayıfladığını hatta görülmediğini söyleyebilmek mümkündür (Artun, 2011, s. 3).

Dörtüol’da Kurban Bayramı ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Yörede Kurban Bayramı öncesinde kadınlar bayram ekmeği (yufka ekmek) yaparlar (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 46, K. 55).

Kurbanlık hayvanlar bir ay öncesinden ayırılır. Bayram öncesinde ve bayram günü kurbanlık alanlar da olur. Ahır tarzı bir yeri olanlar aylar öncesinden alıp kurbanlıklarını beslerler (K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 33, K. 45, K. 47, K. 69).

Yörede kurbanlık olarak koyun, keçi ve sığır tercih edilir. Büyükbaş kurban kesenler yedi kişiden oluşan hisseye girerler (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 25, K. 45, K. 47).

Fakir olanlar ve borçlu olanlar kurban kesmezler. Kurban kesemeyenlere kesenler et verir. Bazılarına ise imkânı olanlar kurbanlık alırlar (K. 3, K. 14, K. 33, K. 41, K. 60, K. 69, K. 73).

Bayram öncesinde Ramazan Bayramı’nda olduğu gibi bayram temizlikleri yapılır ve bayram alışverişine gidilerek bayramlık, bayram şekeri, kolonya, çikolata alınır. Arife günü mezarlık ziyaretine gidilir (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 45, K. 46, K. 47, K. 55, K. 69).

Bayram sabahı, erkekler bayram namazından gelince aile içinde bayramlaşıldıktan sonra ilk iş kurban kesilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 25, K. 26, K. 33, K. 45, K. 47, K. 69).

Kurban kimin adına kesilecekse o kişi kurbanın kesildiği yere gider. Kurbanı kesen kişi üç defa “vekilin olup kurbanını keseyim mi” der ve onay aldıktan sonra kurban kesilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 23, K. 25, K. 26, K. 45, K. 47, K. 69).

Kesilen kurbandan en az yedi parça etin yedi eve dağıtılması gerekir. Kurban derileri genellikle camilere, vakıf ve derneklere verilir. Bazen zor durumda olanlar için bir ekip kurulup kurban derisi toplanır (K. 3, K. 14, K. 45, K. 47, K. 45, K. 47, K. 69, K. 72, K. 74).

Kurban Bayramı’nın ilk günü kurban etinden “lökletme” yapıp yenilir (K. 4, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 45, K. 47, K. 55, K. 69).

Bayramın ilk günü kurban kesimi ile meşgul olduğu için, bayram ziyaretleri ve bayramlık giyme daha çok ikinci günden sonra olur (K. 2, K. 14, K. 45, K. 46, K. 47).

Dörtüol’da dini bayramlarla ilgili inanış ve uygulamalar büyük ölçüde canlılığını korumaktadır. Arife günü yapılan mezarlık ziyaretlerinde murt çalısı dikme, bayram ekmeği yapma, silah boşaltma, bayram çöreği yapma, ekşili çorba pişirme gibi gelenekleşmiş uygulamaların günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Özellikle ileri yaşta olan kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde eski dönemlerdeki bayram kutlama geleneklerinin günümüzden çok farklı olmadığı tespit edilmiştir. Günümüzde, yaşam alanlarının değişmesi ve yoğun çalışma hayatı, bayram etkinliklerinin biraz daha kısa tutulmasına neden olmuştur.

4.2. Kutsal Aylar ve Günler

Kutsal aylar, üç aylar olarak bilinen (Recep, Şaban, Ramazan) ayları ve Muharrem ayıdır. Müslümanlar için kutsal günler; cuma günleri, kandil günleri ve Muharrem ayının onuncu günü olan aşure günüdür. Aşure gününde herkes aşure kaynatır ve komşularına dağıtır. İslam tarihinde Kerbela olayı, Hz. Nuh’un tufandan kurtuluşu, Hz. Musa’nın Kızıldeniz’i yarması, Hz. Eyüp’ün yaralarının iyileşmesi, Hz. Yusuf’un kuyudan kurtulması gibi önemli olayların bugüne denk geldiğine inanılır.

Cuma günleri Müslümanların kutsal gündür. Bugünde, topluca namaz kılınır. Hayır işlenir. Mezarlık ziyaretlerine gidilir. Kandil günleri olan Regaip, Berat, Miraç kandilleri ve Kadir gecesi üç aylar içinde idrak edilir. Kandil gecelerinde Kur’an okunur, ibadet edilir. İnsanlar birbirlerini arayarak kandillerini tebrik ederler. Tatlı, çörek, şerbet, simit yapıp dağıtılır.

Dörtüol’da kutsal aylar ve günler ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Cuma günleri erkekler camiye giderek cuma namazı kılar. Perşembe gecesi, cuma akşamı kabul edildiği için insanlar kendilerini günden uzak tutmaya çalışırlar (K. 2, K. 14, K. 19, K. 20, K. 41, K. 47, K. 56, K. 60, K. 67, K. 69, K. 73).

Üç aylar girdiğinde Ramazan öncesinde de oruç tutanlar olur (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 56, K. 64).

Ramazan ayının ilk gecesi sahura kalkıp oruç tutmaya başlanır. Ramazan'dan bir gün önce akşam teravih namazı başlar, kadın erkek herkes camide teravih namazı kılar (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 33, K. 45, K. 46, K. 55, K. 56, K. 64, K. 69).

Ramazan orucunun ilk iftarında tavuklu dövme pilavı pişirilir. Sahurlarda hoşaf ve tereyağlı bulgur pilavı yapılır. Hoşaf susuzluk için, pilav tokluk içindir (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 45, K. 46, K. 47, K. 53, K. 55, K. 56, K. 64).

Muharrem ayının onuncu günü olan aşure gününde, kadınlar evlerinde aşure pişirip komşulara dağıtırlar (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 46, K. 64).

Üç aylar içinde idrak edilen kandil günlerinde oruç tutulur, ibadet edilir. Evlerde helva kavrulup komşulara dağıtılır. Kur'an okutulur. Gelenlere lokum bisküvi ve şerbet ikram edilir (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 46, K. 55, K. 56, K. 64, K. 69).

Kandil günlerinde uzakta olan kişiler, yakınlarını büyüklerini arayarak kandillerini kutlarlar (K. 2, K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 45, K. 46, K. 47, K. 56).

Yörede kutsal günlerde ve aylarda insanlar daha yoğun ibadet ederler. Bu zamanlarda içki, kumar, küfür etme, yalan söyleme gibi kötü alışkanlıklardan uzak durmaya çalışılır. Kutsal aylarda ve günlerde fakirlere, düşkünlere, hastalara yardım etmenin; çocukları, zihinsel engellileri sevindirmenin büyük sevap olduğuna inanılır.

4.3. Millî Bayramlar

Millî bayramlar, bir bağımsızlık nişanesi olarak her yıl belirli günlerde kutlanmaktadır. İşgalden kurtuluş ve idare anlayışı ile temellendirilen millî bayramlar; 29 Ekim, 23 Nisan, 19 Mayıs ve 30 Ağustos günlerinde yurt genelinde kutlanır. Bununla beraber, yöresel kurtuluş bayramları da millî bayramlar niteliğindedir.

Kutlamalar resmî törenler ile başlar. Saygı duruşu ve İstiklal Marşı sonrasında günün önemini anlatan konuşmalar yapılır. Her kurum kendi bünyesinde etkinlikler yapar. Resmî törenler içerisinde halk oyunları, sportif etkinlikler, yarışmalar, gösteriler de yer alır. Resmî kutlamalar bittikten sonra, genellikle yerel yönetimlerin ve derneklerin organize ettiği konserler, tiyatro gösterileri, sergiler, şiir dinletileri yapılır.

Millî bayramlar, toplumun hemen her kesiminin katılımı ile kutlanır. Bu bakımdan birlik ve beraberliğin, ortak ulus bilincinin ve aidiyet duygusunun artması konusunda önemli bir yere sahiptir.

Dört Yol'da millî bayramlarla ilgili etkinlikler şu şekildedir:

Yörede millî bayramlar coşkuyla kutlanır. İlçenin giriş ve çıkışına, resmî kurum binalarına, bayrak ve Atatürk fotoğrafı asılır. Esnaflar, toplu taşıma araçları ve evler bayraklarla süslenir (K. 21, K. 22, K. 26, K. 35, K. 38 K. 42, K. 55, K. 66, K. 75, K. 76, K. 78, K. 83).

Bayram kutlamalarına mülki amirler, resmî kurum müdürleri ve siyasi temsilciler tarafından Atatürk Anıtı'na çelenk bırakılıp, saygı duruşunda bulunulup, İstiklal marşı okunarak başlanır (K. 3, K. 26, K. 35, K. 38, K. 42, K. 55, K. 75, K. 76).

Okullarda bayram kutlamaları için günler öncesinden hazırlık yapılır. Şiir dinletileri, tiyatro gösterileri, halk oyunları hazırlanır (K. 14, K. 26, K. 38, K. 39, K. 40, K. 53, K. 54, K. 55, K. 77, K. 78).

Bayram kutlamaları, okulların kendi içinde yaptığı etkinlikler dışında ortak kutlama alanlarında da düzenlenir. Okulları temsilen öğrenci grupları gelir ve bayram kutlanır (K. 26, K. 35, K. 38, 3K. 39, K. 55, K. 77, K. 78, K. 81, K. 83).

Bayram kutlamalarına saygı duruşu ve İstiklal Marşı ile başlanır. Günün önemini içeren açılış konuşmaları yapılır. Şiir dinletileri, gösteriler, sportif faaliyetler, halk oyunları gibi etkinliklerle devam eder (K. 3, K. 14, K. 26, K. 35, K. 38, K. 55, K. 72, K. 74, K. 75, K. 77, K. 78, K. 81).

Bayram günü akşam kaymakam tarafından resmî kurum müdürleri ve siyasi temsilcilere davet verilir (K. 66, K. 75, K. 76, K. 83).

Dört Yol'un düşman işgalinden kurtuluş günü olan 9 Ocak günü yörede coşkuyla kutlanır. İşgalden kurtuluş, temsili gösterilerle canlandırılır. 9 Ocak "Çete Bayramı" olarak adlandırılır. Direniş çetelerini temsilen davul - zurna eşliğinde silah atılarak şehir turlanır (K. 2, K. 3, K. 14, K. 26, K. 35, K. 40, K. 55, K. 66, K. 72, K. 74, K. 75, K. 76, K. 81, K. 83).

9 Ocak akşamı belediye tarafından konserler düzenlenir (K. 26, K. 35, K. 38, K. 53, K. 55, K. 66, K. 75, K. 76, K. 83).

Dört Yol, millî hassasiyetin yüksek olduğu bir yöredir. Kurtuluş Savaşı'nın sembol şehirlerinden biri olması da bu hassasiyeti daha yukarılara taşımıştır. Yörede kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, millî mücadele ve millî bayramlar konusunun özel bir hassasiyetle ve coşkulu bir ifade ile anlatıldığı tespit edilmiştir.

4.4. Bereket Törenleri

En ilkel dönemlerden itibaren insan içinde doğduğu çevre de dâhil olmak üzere varlığın sırrını, oluşumun nedenini aramış, bu nedenle inanca bağlı olarak kutsalın ve büyüünün temelleri atılmıştır. Doğayı tam çözemeyen ilkel topluluklar, onun gücü karşısında onunla barışık olma gereği duymuş, doğaüstü güçlerden yararlanma yolları aramış, onları yönlendirmeye çalışıp yaşadığı zorluklara çözüm aramıştır (Artun, 2011, s.3).

Türk halk kültüründe bolluk-bereket ile ilgili inanç ve uygulamalar yeni yılda başlar, baharda sürer, hasat zamanı doruğa çıkar ve böylece bütün bir yıl, yani yaşam boyu sürer. Anadolu'nun bugünkü yaşamında hâkim olan İslamiyet ile birlikte bir sihir sistemi olan Şamanlığın ve eski kültlerin izleri, bolluk ve bereketle ilgili inanış ve uygulamalarda bir arada yaşamaktadır. Bu inanç ve uygulamaların tespit edilip değerlendirilmesi sonucunda Türk kültürünün köklerine de bir ölçüde ulaşılabacaktır (Şenesen, 2011, s. 210).

4.4.1. Nevruz

Nevruz, doğanın uyanması ile baharın gelişini müjdeleyen gün olarak 21 Mart tarihine denk gelmektedir. “Yeni gün” anlamına gelen Nevruz, toprağa bağlı yaşayan toplumlar için yılın en önemli zamanı olmuştur. Kış mevsiminin bitiş sürecinde sırasıyla hava, su ve toprağın ısınarak doğanın uyanması süreci, baharın gelişi ile tamamlanır. Toprağın uyanışı üretim ve bereket anlamına geldiği için insanlar bugünü coşku ve heyecanla karşılamışlardır.

Nevruz günü, insanlar tarafından çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. Asırlara dayanan bu kutlamalarda ateş üzerinden atlama, demir dövme, halay çekip türküler söyleme gibi eğlenceler tertip edilmektedir. Baharın gelişi bir uyanış ve arınma olarak da görülmüştür. Evlerde Nevruz temizliği yapılması, yıkanıp arınma da bu uyanışın uygulamaları olarak görülmektedir.

Nevruz günü eski eşyaların suya atılmasında, Nevruz sabahı akarsularda yıkanılmasında, Nevruz sabahı taze su içilip, hayvanlara da taze su içirilmesinde, evlerdeki kaplarda bulunan suların dökülüp yeniden su ile doldurulmasında su kültüne bağlı olan suyun iyileştirici, tazeleyici olduğu eski Türk inancını görebilmekteyiz. Yine Nevruz ateşinden atlandığında hastalıklardan arınıp o yıl hastalanılmayacağına inanılmasında, hayvan sahiplerinin hayvanlarını yakılan Nevruz ateşinden atlatmalarında veya iki ateş arasından geçirmelerinde ateş kültüne bağlı ateşin arındırıcı, iyileştirici yönü olduğuna dayanan eski Türk inancının izlerini görmekteyiz. Yine Nevruz günü yapılan mezarlık ziyaretinde, mezarın üstüne bırakılan şeker ve tatlı uygulamalarında da atalar kültüne bağlı, atanın ruhunu

memnun etme, eski Türk inancını ve iyeleri memnun etmek için saç dağıtma pratiğini görmekteyiz (Artun, 2011, s.5)

Dört Yol'da Nevruz'la ilgili tespit edilen uygulamalar şu şekildedir:

Yörede 21 Mart günü çeşitli derneklerin organize ettiği etkinlikler yapılır. Baharın gelişi, nevrüz ateşi yakılıp üzerinden atlanarak, demir dövülerek ve halay çekilerek kutlanır (K. 2, K. 42, K. 45, K. 53, K. 54, K. 55, K. 79).

Nevruz yörede baharın gelişinin kutlandığı eski bir Türk geleneği olarak kabul edilir (K. 2, K. 42, K. 53, K. 54, K. 55).

Nisan ayının ilk yağmurunun kutsallığına inanılır. Şifa olacağına inanıldığı için el yüz yıkama, duş alma, cilt temizliğinde kullanılır. Bu yağmur suyu, büyük kaplara konularak biriktirilir. 1 Nisan'da kâğıtlara dilek yazılarak akarsuya bırakılır (K. 2, K. 53, K. 55).

4.4.2. Hıdırellez

Hıdırellez, Hızır ve İlyas'ın her yıl buluştuğuna inanılan 6 Mayıs gününü ifade eder. Bugüne "Hızır-İlyas" günü de denilmektedir. Türklerin arasında İslamiyet'ten önce de her yıl yapılan bahar / yılbaşı bayramı kutlamaları, İslamiyet'ten sonra Hızır ve İlyas'ın şahsında dini bir muhtevaya bürünmüş ve Hıdırellez adını almıştır. İslamiyet öncesi Türk kültürü ile İslamiyet sonrası Türk kültürünün yoğrulmasından ortaya çıkan, gönüllerin alındığı Hıdırellez gününde çeşitli törenlerin icra edilmesi, özellikle günümüzde sağlık-şifa, mal-mülk-servet, niyet-kısmet ve bolluk-bereket talebine yönelik olduğu anlaşılmaktadır (Aras, 2002, s.47-52).

Gerek Anadolu'da ve gerekse Anadolu dışındaki Türk topluluklarında Hıdırellez'in yaklaşması ile çeşitli hazırlıklar yapılmaktadır. Evler baştanbaşa silinmekte, ev eşyaları, mutfak eşyaları, üst-baş baştanbaşa temizlenmektedir. Bu çabalar, Hızır Aleyhisselam'ın eve uğramasını sağlamak için yapılmaktadır. O gün için aile reisi ev halkına yeni elbiseler, ayakkabılar almayı zorunluluk olarak hissetmektedir. Diğer yandan Hıdırellez günü kuzu veya oğlak kesilmesi, çeşitli yemeklerin hazırlanması, bu arada birçok yiyeceğin hazırlanması tamamlanır. Hıdırellez'i bazı yerlerde bir gün öncesinden oruç tutarak da karşılayanlar bulunmaktadır (Artun, 2011, s.327).

Dört Yol'da günümüzde Hıdırellez kutlamaları yapılmamaktadır 1970'li yıllara kadar mayıs ayının 1 ve 3'ü arasında bahar şenlikleri niteliğinde bazı kutlamalar yapılmaktaydı. Bu kutlamalarda kırlara gidilerek yöresel yemekler yapılır, halay çekilir, oyunlar oynanırdı (K. 2, K. 42, K. 53).

4.4.3. Yağmur Duası

Anadolu’da rastlanan yağmur duası inancı eski Türk inançlarına bağlıdır. Türk hayatında su ve yağmur, hayatın ve bereketin kaynağıdır. Bu yüzden su, mukaddesler arasında kabul edilir. Bunun bir ifadesi de onun bugün de Türk hayatında rahmet sıfatı ile anılmasıdır. Türk dünyasının hemen her yerinde “yağmur yağıyor” yerine “rahmet yağıyor” denir. Böylece onun tanrının iyilik bağışı olduğu vurgulanır. Anadolu’da, bu tür bir pratikle yağmur yağdırıldığı söylenir (Şenesen, 2011, s.212).

Dört Yol’da yağmur yağdırma ile ilgili inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

Yağmur rahmet ve bereketidir. Yağmurun yağmaması Allah’ın insanlara bir uyarısıdır. Eğer yağmur yağmıyorsa orada insanlar günah işliyor demektir (K. 21, K. 22, K. 33, K. 50, K. 56, K. 57, K. 61).

Yağmurun yağması için camilerde topluca dua edilerek Allah’tan rahmetini göndermesi dlenir (K. 2, K. 8 K. 21, K. 22, K. 33, K. 55, K. 56, K. 57, K. 61).

Modu Modu ve Çomçalı Gelin

Modu modu ve çomçalı gelin iki şekilde yapılır; birinci uygulamada, T şeklindeki bir sopaya çocuk giysileri giydirilip ev ev gezdirilir. Evlere gidildiğinde bebeği gezdirenlerin üzerine su dökülür ve ellerindeki torbaya buğday konulur. İkinci uygulamada çomçanın ucuna mendil bağlanarak gelin yapılır. Evlerden yağ, un, bulgur, şeker, tuz toplanır (K. 2, K. 21, K. 22, K. 29, K. 42, K. 45, K. 53, K. 55).

Çomçalı gelin nar ister
Allah’tan rahmet ister
Koç koyun kurban ister
Sicim gibi yağmur ister

Çomçalı gelin çok ister
Yağdan bulgurdan ister
Un verenin kızı olsun
Yağ verenin oğlu olsun
Kırk gün yağmur yağsın
Elli gün çamur olsun

Eski dönemlerde yağmur yağmadığında yatır ve ziyaret yerlerine gidilerek oradan bir taş alınır, denize ya da çaya bırakılırdı. Yağmur yağana kadar taş sudan çıkarılmazdı. Aynı

taş yağmurun kesilmesi istenildiğinde sudan çıkarılırdı (K. 25, K. 26, K. 53, K. 54, K. 55, K. 74).

4.5. Yayla Şenlikleri / Festivaller

Mevsimlik göçler, insanlık tarihi kadar eski olan, bazen zorunluluk bazen de gelenekleşmiş bir alışkanlık olarak varlığını sürdürmektedir. Geçimini hayvancılıkla sağlayan topluluklar, mevsimsel olarak hayvanları için uygun yemler aramaktadırlar. Özellikle yaz mevsiminde, hayvanların sıcaktan telef olmamaları ve iyi beslenmeleri için yaylaları tercih ederler. Bu durum aynı zamanda bir yaşam biçimini de beraberinde getirmektedir. İnsanların yaz mevsiminde sıcaktan bunalarak yaylalara çıkmaları da yayla yaşamının oluşumunda önemli bir yere sahiptir.

Bahar ile başlayan yayla göçleri sonbahar sonuna kadar devam etmektedir. Bu süre içerisinde kutlamalar, eğlenceler, şenlikler yapılmaktadır. Ateş yakma, silah atma, davul zurna eşliğinde halaylar çekme, türkü söyleme, hikâye anlatma gibi birçok etkinliğin yapıldığı yayla şenlikleri, günümüzde de canlılığını korumaktadır. Yörüklerin koyun kırkma, koç katımı, döl müjdesi kutlamaları yaylalara gidiş ve dönüşte yapılan göç kutlamaları da yayla şenliklerinde önemli bir yer tutar.

Festivaller Anadolu'nun her yerinde, yörenin özelliklerine bağlı olarak yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Kutlama kültürünün bir parçası olan festivallerde hem ekonomik açıdan gelir sağlanmakta hem de yörenin tanıtımı yapılmaktadır. Festivallerde sergilenen ürünler o yöre ile özdeşleşmiş ürünlerdir. Tarım ürünleri, hayvansal gıdalar, deniz ürünleri, giyim kuşam, dokumacılık, seramik gibi birçok ürün Anadolu'nun farklı yörelerinde sergilenmektedir. Festivaller şenlik havasında geçer. Yöresel halk oyunları, gösteriler, şiir dinletileri, konserler festivallere renk katmaktadır.

Dörtöyöl yöresinde yapılan şenlik ve festivaller ile ilgili etkinlikler şu şekildedir:

Dörtöyöl İlk Kurşun Kültür Sanat ve Turunçgil Festivali

Turunçgil Festivali Dörtöyöl Belediyesi'nin gerçekleştirdiği ve çeşitli dernek ve kuruluşların da katkı sağladığı bir organizasyondur. 2014 yılından itibaren yapılan festival aralık ayı içerisinde düzenlenir. 19 Aralık ilk direniş tarihi olduğu için kutlamalar bu tarihe göre ayarlanır. Festival İlk Kurşun Parkı'nda yapılan resmî programla başlar. Festival alanında çocuklara özel etkinlikler yapılır. Halk oyunları gösterileri, yerel sanatçıların konserleri ile devam eder. Turunçgil sergileri kurulur. Akşam saatlerinde Dörtöyöl ve İlk

Kurşun üzerine konferans düzenlenir. Ulusal sanatçılar konser verir. Üç dört gün süren festivaller kapanış programı ile sona erer (K. 3, K. 55, K. 66, K. 72, K. 74, K. 75, K. 76, K. 83).

Küllü Köyü Geleneksel Keldaz Bayrağa Saygı Şenliği

Keldaz Bayrak Dikme Şöleni 2007 yılından itibaren yapılmaktadır. 2240 metre rakımı olan Keldaz, Amanosların ikinci yüksek zirvesidir. Şenlik, ağustos ayı içerisinde düzenlenir. Sabah erken saatlerde kabileler halinde gidilir. Yaklaşık 10 kilometre yürüyerek zirveye ulaşılır. Dağın en zirve kısmına bayrak dikilir. İstiklal Marşı okunur. Kur'an-ı Kerim okunur. Havaya silah atılır. Öğle saatlerinde kavurma yapılır ve gelenlere ikram edilir. Kabileler arasında sohbetler olur. Zirvede yetişen Daz Çayı, Daz Kekliği, Yayla Çiçeği bitkileri toplanır. Hava kararmadan Küllü köyüne dönülür (K. 25, K. 26, K. 55, K. 74).

Yaylalar Arası Spor Müsabakaları

Yayla sezonu içerisinde Bağrıaçık, Üçkoz, Musacı ve Karıncalı yaylaları arasında futbol ve voleybol müsabakaları düzenlenir. Turnuva şeklinde yapılan müsabakalarda ödül olarak kazanan takıma kaybedenler tarafından yemek ve tatlı ısmarlanır (K. 2, K. 38, K. 45, K. 55, K. 66, K. 70, K. 79).

Yaylalarda, derneklerin ve çeşitli sponsorların organize ettiği etkinlikler yapılır. Yayla kültürünü yaşatma ve tanıtmaya amacıyla yapılan bu organizasyonlar şenlik havasında gerçekleşir. Yöresel yemekler yapılır. Büyüklerin de katıldığı çocuk oyunları oynanır. Eski yayla yaşamına ait uygulamalar yapılır (K. 2, K. 14, K. 25, K. 26, K. 38, K. 45, K. 55, K. 66, K. 74).

Yayla yaşamının daha farklı olduğu eski dönemlerde yayla evleri “ağme” denilen çalı ve ahşaptan yapılırdı. Bu evlerin çatı ve gölgeli kısmı kışın kar baskısı ile çökmemesi için sökülürdü. Dönüş zamanı geldiğinde sökülen kısımlar yayla meydanına getirilerek üç gün üç gece göç ateşi yakılırdı. Ateş etrafında oyunlar oynanır, eğlenceler düzenlenirdi. Yine bu dönemlerde “sahriye” denilen haftalık ya da ayın belli günlerinde etkinlikler yapılırdı. Pınar başları dere kenarları gibi yerlere gidilir, yöresel yemekler pişirilir, müzik eşliğinde (tef, tepsi) oyunlar oynanırdı. Eğlenceler sırasında meydan ateşi yakılır ve etkinlikler ateş etrafında gerçekleşirdi (K. 2, K. 45, K. 79).

Dört Yol yerleşim yeri olarak Amanos Dağları'nın eteğinde yer almaktadır. Yaz mevsiminin çok sıcak geçmesinden dolayı insanlar, yaylalara gitme ihtiyacı duyarlar. Dört Yol'a bağlı olan yayla yerleşkelerine mayıs ayından itibaren yoğun bir göç yaşanır. Bazı

yaylaların eski yerleşim yerleri olması da bu gidişleri arttırmıştır. Geniş alanlara yayılan yaylalara yapılan bu göçler yayla yaşamını ve kültürünü ortaya çıkarmıştır.

5. HALK İNANIŞLARI

Türk toplumu binlerce yıllık tarihinde, çeşitli dinlere ve kültürlere girmiş, bu dinlerin ve kültürlerin etkisi altında kalarak İslamiyet'e girdikten sonra da eski dinlerin, kültürlerinin etkisini sürdürmüşlerdir. Gerek yazılı kaynaklarda gerekse sözlü bilgilerde halk inançları konusunda Anadolu'nun değişik yerlerinde önemli benzerlikler bulunmaktadır ki bu, Anadolu topraklarında yaşayan insanların aynı tarih ve kültüre sahip olduklarının bir göstergesidir (Artun, 2019, s.346)

Anadolu'nun farklı yörelerinde halk inanışları ile ilgili birçok ortak inanış olmakla beraber coğrafi koşullar ve farklı yaşam alanlarına göre değişen inanış ve uygulamalar da görülmektedir. Halk inanışları; genel olarak tabiat olayları ile ilgili inanışlar, insanlarla ilgili inanışlar, hayvanlarla ilgili inanışlar, bitkilerle ilgili inanışlar, gün ay mevsimlerle ilgili inanışlar ve birtakım dinsel-büyüsel inanış ve uygulamalardan oluşmaktadır.

5.1. Tabiat Olaylarıyla İlgili İnanışlar

Ay ve güneşi parmakla göstermek günahdır. Gösterilmişse o parmakten kan akıtmak gerekir (K. 1, K. 2, K. 19, K. 20, K. 28, K. 53, K. 54).

Mığır'ın tepesinde duman olursa yağmur yağacaktır. Ava gidilmez (K. 25, K. 26, K. 55, K. 66).

Kırmıtın çok olduğu sene kar çok yağar. Kavak, yaprağını tepesinden dökmeye başlarsa kışın çok sert geçeceğine inanılır (K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 55).

Keçiler kuyruğunu kışının arkasına alırsa soğuk hava geleceği, yağmur yağacağına işarettir (K. 23, K. 25, K. 26, K. 55, K. 74).

Ağustos ayının 19-22'si arasında "kuyruk doğması" olur. Geceleri serinlemeye başlar. Buhar kalkar. Kuyruk doğması, yaz mevsiminin sonuna işarettir. Kuyruğun doğmasıyla incir, üzüm gibi meyveler olgunlaşır. Yörede bulunma ilgili "doğdu kuyruk, kalmadı koruk" denilir (K. 2, K. 8, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23, K. 53, K. 54, K. 55).

Hilal olarak görünen ayın yönü kuzeye meyilli ise hava çok kurak, doğuya meyilli ise yağışlı geçecektir. Ay'ın etrafında duman harmanlanırsa yağmur yağacaktır (K. 53, K. 55.)

Kızıl arının çok olması o yıl kışın çok sert geçeceğine işarettir. Meşe palamudu çok tutarsa kış çok sert geçer (K. 53)

Ay tutulunca kurtulması için silah sıkılır, teneke çalınır (K. 19, K. 23, K. 27, K. 45, K. 53, K. 54).

Dolu çok fazla yağdığı zaman durması için, anasının ilk çocuğuna dolu kestirilir. Yağmur yağdırmak için ziyaret yerinden bir taş alınıp suya ıslanır (K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 53, K. 54, K. 55, K. 74).

Ateşte yanan odunların orta kısmındaki odunları çok parlak olursa yakında yağmur yağacaktır (K. 55)

Gökte yıldız kayarsa biri ölmüş demektir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 19, K. 20, K. 53, K. 55).

Bir kız, süt pişmiş ve dibine tutmuş kazanın dibini kazıyarak yerse, o kızın düğününde kar yağar. Nar çiçeği çok açtığı zaman çok yağmur yağar, sel gider (K. 53, K. 55)

Dolunun kesilmesi için avluya bıçak atılır (K. 53, K. 54, K. 55).

Sonbaharda ağaçların tepesinde yaprak kalırsa kış mevsimi çok sert geçer (K. 2, K. 23, K. 43, K. 53, K. 54, K. 55).

Gökkuşağının altından geçen cinsiyet değiştirir (K. 53, K. 54, K. 55).

Tavuk tek ayağını kaldırıp başını kanadının altına sokarsa yağmur yağar (K. 2, K. 28, K. 43, K. 45, K. 53).

Arılar kovanların ağzını sıkıca kapatırsa kış çok soğuk olur. Balıklar fırtınadan önce suyun üzerine çıkar (K. 53, K. 54).

5.2. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar

5.2.1. İnsanlarla İlgili İnanışlar

Yürümeyi bilen çocuk emeklerse misafir gelecektir. Kadınlar hamur yoğururken hamur dışarı sıçrarsa misafir gelecektir (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 43, K. 45, K. 53, K. 54, K. 55, K. 61, K. 70).

Küçük çocukların üzerinden atlanarak geçilirse çocuğun boyu çıkmaz (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 45, K. 53, K. 54).

Konuşamayan çocukların konuşması için Muhammed ismi bulunan yedi evden yiyecek alınır. Bu yiyecek karıştırılarak yemek pişirilir. Fakir ve yetimlere dağıtılır (K. 23, K. 24, K. 55).

Bir insanı hıçkırık tutarsa veya yüzü kaşınırsa birileri onu anıyor demektir. Hıçkırık tutana “kimin yumurtasını çaldın” denilir (K. 2, K. 19, K. 20, K. 24, K. 27, K. 42, K. 43, K. 53).

Yetişkin bir kız çocuğu yastığa ya da süpürgeye oturursa kaçacağı düşünülür (K. 23, K. 25, K. 26, K. 27, K. 53, K. 55).

Bir insanın üzerinde düğme veya sökükle dikilirken konuşmak iyi sayılmadığı için diken kişi ağzına ip alır ve konuşmaz (K. 24, K. 53, K. 55).

Çocuğun beşiği boşken sallanırsa çocuğun başı ağrır (K. 19, K. 20, K. 24, K. 27, K. 43, K. 53, K. 54, K. 55).

Gözü renkli olanların gözü çok değer. Kısa boylular fesat olur. Bununla ilgili yörede “Musa’dan, kısıdan, köseden korkulur” denir (K. 2, K. 19, K. 25, K. 26, K. 38, K. 53, K. 61, K. 70).

5.2.2. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Gece bir evin yakınında baykuş öterse o evden ölü çıkacağına inanılır (K. 2, K. 8, K. 21, K. 22, K. 24, K. 25, K. 26, K. 50, K. 53, K. 55, K. 56, K. 57, K. 61, K. 67, K. 70).

Kertenkeleye dişini gösterirsen dişin çürür (K. 53, K. 54, K. 55).

Kaybolan bir hayvanı bulmak için üç defa Vedduha duası okunup bıçağın ağzına üflenir ve bıçak kapatılır. Kaybolan hayvan bulunana kadar bıçak açılmaz (K. 55).

Bir yerde hayvanlar uzun süre uluyup bağırırsa deprem veya bir felaket olacağı düşünülür (K. 2, K. 24, K. 53, K. 55, K. 61, K. 70).

Yılanın ayağını görenin cennete gideceğine inanılır (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 45, K. 55, K. 61).

Eşekten düşen iflah olmaz. Kuş yuvası bozanın eli çolak olur (K. 2, K. 14, K. 21, K. 22, K. 38, K. 42, K. 43, K. 45, K. 50).

Kedi ön ayakları ile yüzünü yıkarsa misafir gelecek demektir. Güneşli havada yağmur yağıyorsa dağda kurt doğuruyor demektir (K. 2, K. 19, K. 24, K. 53, K. 54, K. 55, K. 74).

Kurbağa ile oynayanın elinde siğil oluşur. Ölünün yanına kedi yaklaştırılmaz. Yılan, yıldız görmeyince ölmez (K. 2, K. 8, K. 19, K. 23, K. 24, K. 43, K. 45, K. 53).

Beyaz kelebek mutluluk ve talih, pembe kelebek sıhhat ve afiyet, sarı kelebek keder ve hastalık, siyah kelebek ölüm getirir (K. 53).

Katırın doğurması ahir zamanın geldiğine işarettir. Katır doğurursa kıyamet yakındır (K. 2, K. 19, K. 25, K. 26, K. 53, K. 54, K. 50, K. 61).

Kırlangıçlar, yuva yaptıkları evleri yangından korur. Leylekler, her kış mevsiminde hacca gider. Deniz kuşları müminlerin ruhlarını cennete götürür (K. 53, K. 54, K. 55, K. 61).

Güvercin, kumru, kırlangıç ve leylek vurmak günahıdır (K. 2, K. 14, K. 19, K. 20, K. 38, K. 43, K. 45, K. 50, K. 53, K. 61, K. 70).

Bir yerde sürü halinde kuşlar birden havalanıyorsa günahkâr biri ölmüş demektir (K. 53).

Ölünün üzerinden kedi atlarsa peş peşe ölüm olacağına inanılır (K. 2, K. 53).

5.2.3. Ağaçlarla İlgili İnanışlar

Ağaçlar yapraklarını erken dökerse o yıl ölüm olayının çok olacağına inanılır (K. 2, K. 20, K. 24, K. 43, K. 45, K. 50, K. 53, K. 54, K. 61).

İncir ağacından düşen iflah olmaz (K. 2, K. 8, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 38, K. 42, K. 43, K. 45, K. 47, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 61, K. 70).

İlk meyve ve sebze şifa niyetine yenir (K. 2, K. 19, K. 20, K. 38, K. 45, K. 50, K. 53, K. 55, K. 70).

Bahar mevsiminde gök gürlemesi olursa ot tohumlarının serpiildiğine inanılır (K. 53, K. 54).

İncir ağacının altında yatılmaz. Yatana ağırlık basar, hasta olur (K. 53, K. 54, K. 55, K. 61).

Nar cennet meyvesidir. Nar tanelerini yere düşürmeden yiyen kişi cennete gider (K. 2, K. 8, K. 14, K. 19, K. 20, K. 29, K. 38, K. 42, K. 43, K. 45, K. 50, K. 53, K. 55, K. 61, K. 70).

Çam ağacı lanetlidir. İnanışa göre: Hz. İbrahim'i ateşte yakmak için sadece çam ağacının odun verdiği ve bu odunları katırın taşımasından dolayı çam ağacı ve katır lanetlenmiştir. Çam ağacının kesildiği yerden ıskın vermemesi, katırın da üreyememesi bu yüzdendir (K. 2, K. 14, K. 19, K. 20, K. 29, K. 43, K. 45, K. 50, K. 53, K. 61, K. 70).

Zeytin ağacı diken uzun yaşar (K. 2, K. 3, K. 4, K. 14, K. 29, K. 45, K. 61, K. 79).

Düğün bayrağı meyve veren ağaca dikilir (K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 29, K. 33, K. 34, K. 37, K. 55, K. 55).

5.3. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

5.3.1. Eşyalarla İlgili İnanışlar

Ayakkabı ve çorabı önce sağ ayağına giyenin, o gün işi rast gider (K. 24, K. 55).

Çay bardağının içinde çay kalıntısı olursa misafir gelecektir. Çay çöpleri uzun olursa uzun boylu, kısa olursa kısa boylu misafir gelecektir (K. 2, K. 14, K. 19, K. 24, K. 29, K. 38, K. 43, K. 45, K. 53, K. 54, K. 55, K. 70).

Düğünde kız evinden fincan çalanın kendi düğünü de çabuk olur (K. 23, K. 24, K. 27, K. 55).

Hastalıkların geçmesi dileklerin kabul olması için ziyaret yerlerine çaput, iplik, mendil, yazma bağlanır (K. 2, K. 19, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29, K. 42, K. 50, K. 53, K. 54).

Herhangi bir cam eşyanın (bardak, vazo, kül tablası...) kırılması bir belanın def edilmesidir (K. 23, K. 24, K. 55).

Evdeki misafirin gitmesi istendiğinde süpürge ya da gelenlerin ayakkabılarına tuz dökülürse misafirler gider (K. 22, K. 53, K. 54).

Düğünlerde gelin indirildiğinde kazasız belasız eve geldiği için ayağının altında şişe kırılır (K. 2, K. 3, K. 14, K. 21, K. 22, K. 33, K. 37, K. 50, K. 56, K. 61, K. 64, K. 67).

Kapının önündeki ayakkabıların üst üste gelmesi yolculuğa işarettir (K. 2, K. 14, K. 19, K. 24, K. 55, K. 70).

Kapıyı pencereyi yontarsanız eve alacaklı gelir (K. 53).

Gece aynaya bakmak günahtır (K. 19, K. 23, K. 24, K. 53, K. 55, K. 61).

Gelinin yatağına ilk erkek çocuk oturursa gelinin erkek, kız çocuğu oturursa kız doğuracağına inanılır (K. 23, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 37, K. 43, K. 53, K. 56).

Tuzu yere dökmek günahtır. Döken kişi öbür dünyada döktüğü tuzu kirpikleri ile toplar (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 38, K. 45, K. 50, K. 53, K. 56, K. 61, K. 70).

Hallaçtan yatak geldiğinde, erkek ve kız iki küçük çocuk yatağa oturtulur. Hangi çocuk yatağa uzanırsa yatak sahiplerinin ilk çocuğu o cinsiyetten olurmuş (K. 2, K. 53).

Kırkılı çocuğun başına makas ve iğne konur. Beşiğine ayna asılır (K. 19, K. 20, K. 28, K. 29, K. 53, K. 55).

Bardak kırılması aydınlığa işarettir (K. 24, K. 53, K. 54, K. 55).

5.3.2. Su ile İlgili İnanışlar

Ayakta su içmek günahtır (K. 2, K. 3, K. 8, K. 19, K. 20, K. 25, K. 26, K. 38, K. 43, K. 45, K. 50, K. 53, K. 56, K. 70).

Suya idrar yapmak, tükürmek günahtır (K.8, K. 14, K. 25, K. 26, K. 38, K. 45, K. 50, K. 53, K. K. 55).

Sıcak su dökülürken “destur” denir (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 50, K. 56, K. 61).

İki su bir yemek sayılır (K. 53).

Yola gidene “gittiği gibi gelsin” denilerek, arkasından su dökülür (K. 2, K. 3, K. 8, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 53, K. 55, K. 56, K. 61, K. 64).

Geceleri göle girmek iyi değildir. Geceleri gölde cinler, peri kızları yıkanır (K. 8, K. 19, K. 24, K. 50, K. 53, K. 54, K. 56, K. 61, K. 64).

Birine su vermek sevaptır. Su verene “Su gibi aziz ol” denilir (K.1, K. 2, K. 3, K. 8, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 38, K. 43, K. 45, K. 50, K. 56, K. 61).

Su tedavi edicidir. Hasta olana, bayılana, sinirlenip kendini kaybedene, hıçkırık tutana vd. su içirilir (K. 2, K. 14, K. 24, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 64).

Su, besmelesiz içilmez (K. 4, K. 8, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 38, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 61, K. K. 64, K. 70).

Su hem arıdır hem arıttıcı. Bu yüzden peygamber ile özdeştir (K. 4, K. 8, K. 41, K. 50, K. 53).

5.3.3 Ateşle İlgili İnanışlar

Soğanın kabuğunu yakmak günahtır, şeytanın parası olduğuna inanılır (K. 2, K. 19, K. 20, K. 24, K. 53, K. 64).

Ateş ve kül besmelesiz dökülmez, dökülürse cin çarpar (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 50, K. 64).

Ateşle oynayan çocuk gece altını ıslatır (K. 2, K. 4, K. 14, K. 19, K. 23, K. 50, K. 53, K. 61, K. 64, K. 70).

Ateşin üzerine konulan sac ayağının biri boşta kalırsa şeytanlar yemek pişirir (K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 53, K. 64).

Ateşte yanan odunun orta kısmındaki közler parlak olursa rahmet yağar (K. 55).

5.3.4 Ekmekle İlgili İnanışlar

Yanmış ekmek yiyen kişi para bulur (K. 53, K. 54, K. 55).

Perşembe gecesini sofraya silkelemek günahtır (K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 64).

Yatılan yerde ekmek kırıntısı olursa cin çarpar (K. 2, K. 4, K. 8, K. 14, K. 25, K. 26, K. 38, K. 43, K. 50, K. 56, K. 61).

Ekmeği küçük parçalara bölerek yiyenin çok çocuğu olur (K. 19, K. 23, K. 24, K. 50, K. 53, K. 54).

Ekmeklik hamur yoğururken kıvama gelmesi için “Benim elim değil, Fadıma anamızın eli” denir (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 64).

Bir erkeğe sacda pişirilen ekmek fazla pişirse evleneceği kızın yüzünün çapar olacağına inanılır (K. 19, K. 20).

Ekmek nimettir. Ekmeğin üzerine basmak günahtır. Yerde görülen ekmek alınıp besmele çekilerek yüksek bir yere bırakılır. Süpürülen ekmek kırıntıları çöpe atılmaz (K. 2, K. 4, K. 8, K. 14, K. 25, K. 26, K. 38, K. 43, K. 50, K. 56).

5.4. Cinlerle İlgili İnanışlar

Ekmek kırıntılarının olduğu bir yere idrar yapanı cin çarpar.

Bir şey kaybolduğunda bir taş tükürülür ve diğer bir taşla da tükürülen yer kapatılır. Bu şekilde şeytanın gözünün kapatıldığına inanılır. Daha sonra “olsun olsun şeytanın gözü kör olsun” denilerek aramaya başlanır. Buna “cin bağlama” da denilir (K. 55).

Gece ıslık çalınırsa oraya şeytanlar toplanır (K. 2, K. 8, K. 25, K. 16, K. 29, K. 43, K. 50, K. 53, K. 55, K. 56, K. 70).

Esnerken ağzını kapatmayanının ağzına şeytan kaçır (K. 2, K. 14, K. 38, K. 50, K. 70).

Gaz lambalarının etrafında dolaşan küçük sinekleri şeytan gönderirmiş. Sineklere, hanginiz lambayı söndürürseniz ona kızımı vereceğim dermiş. Böylece sinekleri kandırıp yakarmış (K. 53).

Göz önünde olan bir şey aniden kaybolursa “şeytan aldı götürdü satamadan getirdi” denilerek aranır (K. 2, K. 14, K. 19, K. 20, K. 38, K. 50, K. 56, K. 61, K. 70).

5.5. Bolluk-Bereketle İlgili İnanışlar

Yemek pişirirken yemeğin pişmesi beklenmeden yenilirse yemeğin bereketi kaçır (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 46, K. 64).

Gelinin başına serpiyen buğday ve paraların bolluk, bereket ve çok çocuk getireceğine inanılır (K. 2, K. 14, K. 19, K. 20, K. 23, K. 25, K. 16, K. 33, K. 42, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 61, K. 64).

Kırlangıçların eve yuva yapması zenginliğe işarettir (K. 2, K. 45, K. 53, K. 61, K. 70).

Hacdan hacıların getirdiği hurmaların çekirdeğinden üç tanesi cepte saklanırsa o kişinin cebi bereketlenir, parası hiç eksik olmaz (K. 55, K. 56).

Çay, kahve içilirken tepsinin ortasından alan kişi zengin olur (K. 24, K. 25, K. 26, K. 55, K. 74).

Kar çok yağdığında o yılın bereket yılı olacağına inanılır. Bununla ilgili “kar senesi var senesi” denilir (K. 2, K.14, K. 23, K. 25, K. 26, K. 42, K. 45, K. 55, K. 79).

Bir kişinin elbisesi üzerindeyken sökükle dikmek fakirlik getirir (K. 53, K. 55).

Yeni bir işyeri açıldığında kazanılan ilk para yere atılır. “Siftah senden bereket Allah’tan” denilir (K. 2, K. 3 K. 4, K. 38, K. 42, K. 50, K. 61, K. 70).

Sağ avuç içi kaşınırsa para gelecektir. Sol avuç kaşınırsa para gidecektir (K. 2, K. 14, K. 19, K. 20, K. 38, K. 53, K. 55, K. 64, K. 70, K. 50).

Ekmek sofrası gece silkelenirse evin bereketi kaçar (K. 2, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 64).

Dışarıya maya verilirse evin bereketi kaçar (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 55).

5.6. Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

Birinin önünden kara kedi geçmesi uğursuzluk getirir (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 25, K. 26, K. 38, K. 45, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 61, K. 64, K. 70).

Gelin indirmede, gelinin üzerine saçılan para uğur olarak saklanır (K. 2, K. 14, K. 23, K. 24, K. 55).

Çıkarılan ayakkabı ters olursa veya ağzı aşağı durursa eve uğursuzluk gelir (K. 2, K. 14, K. 19, K. 38, K. 45, K. 50, K. 53, K. 70).

Yataktan sol tarafından kalkmak uğursuzluktur (K. 38, K. 50, K. 53, K. 55).

Pazartesi günleri çamaşır yıkamak uğursuzluk getirir. Salı günü biçki yapmak uğursuzluktur (K. 2, K. 14, K. 24, K. 53, K. 54, K. 64).

Gece komşulara soğan, sarımsak, karabiber, kara kazan vermek uğursuzluktur. Kara haber getirir (K. 2, K. 19, K. 24, K. 46, K. 50, K. 53, K. 55, K. 64).

Kadının erkeğin yolunu kesmesi, önünden geçmesi uğursuzluktur (K. 2, K. 3, K. 19, K.2 K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 50, K. 53, K. 56, K. 61).

Düz tabanlar uğursuz olur (K. 53).

Baharda gök gülerse uğur getirir. Tohumlar serpilir (K. 53).

İlk meyve, uğur ve sağlık getirmesi için şifa niyetiyle yenir (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 20, K. 33, K. 43, K. 45, K. 50, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 61, K. 70).

Evin penceresine beyaz kelebek konarsa uğur getirir. Uğur böceği birinin üzerine konarsa o kişinin talihi açık olur (K. 2, K. 14, K. 25, K. 26, K. 38, K. 42, K. 45, K. 50, K. 53, K. 55, K. 70).

5.7. Nazar-Nazarlık

Uyuyan çocuğun yüzüne bakılırsa nazar değer (K. 5, K. 7, K. 32, K. 46, K. 62, K. 63, K. 65, K. 68, K. 84).

Göğ gözlülerin, kısa boyluların, fesat olanların gözü çok değer (K. 2, K. 5, K. 7, K. 14, K. 32, K. 38, K. 56, K. 62, K. 63, K. 70, K. 84, K. 85).

Gözünün değdiğine inanılan insanlar için “gözü kurşun gibi, uçan kuşu düşürür, tüfeksiz ava gider, maşallah dediği üç gün yaşar” ifadeleri kullanılır (K. 2, K. 3, K. 14, K. 38, K. 43, K. 45, K. 61, K. 66, K. 70, K. 79).

Bir kişiden övgü ile bahsedilirken o kişi nazara gelmemek için poposunu kaşır (K. 2, K. 3, K. 14, K. 19, K. 38, K. 45, K. 53, K. 54, K. 55, K. 61, K. 68, K. 70).

Bir kişinin güzel taraflarından bahseden kişi gözü değmesin diye “maşallah, Allah nazardan korusun, Allah esirgesin” der (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 46, K. 50, K. 68).

Birinin başına gelen kötü bir durum için, tahtaya vurularak “Ocaklardan yırak, Allah başa vermesin” denilir (K. 2, K. 19, K. 23, K. 29, K. 38, K. 42, K. 43, K. 53).

Nazara karşı evin kapılarını nal, mavi boncuk, yavru kaplumbağa kabuğu, eski ayakkabı asılır. Çocukların beşiklerine mavi boncuk, nazar muskası asılır (K. 2, K. 3, K. 14, K. 25, K. 26, K. 33, K. 38, K. 45, K. 53, K. 55).

Çiçeklere yumurta kabuğu asılır. Hayvanların boynuna dağdağan ağacının yemişi ipe dizilip mavi boncukla beraber asılır. Üzerlik otu tohumu evlere ve ceplere konur (K. 53).

Nazara geldiği düşünülen biri, üzerlik otunun dumanına tutulur. “Üzerlik yüz bin evlilik, gelsin iyilik gitsin kötülük; yüzerliksin evlasın, yüz bir derde devasın” denilir (K. 2, K. 45, K. 53, K. 79).

Puhur denilen tütsü yapılarak nazara gelen kişi, dumanına tutulur. “Kor gözü komşu gözü, tor gözü tayfa gözü, degenin çıksın gözü” denir (K. 5, K. 7, K. 11, K. 19, K. 20, K. 24, K. 32, K. 53, K. 62, K. 63, K. 68, K. 84).

Zahter (kekik) tütsülenerek, nazara gelen kişi dumanına tutulur. “Köprüden geçenin çömelip s....., zahter zahter zahter” denilir (K. 2, K. 3, K. 5, K. 7, K. 11, K. 14, K. 19, K. 20, K. 32, K. 45, K. 46, K. 47, K. 61, K. 84).

Nazara karşı ocaklara gidilerek muska yazdırılır ve nazar duası okutulur. Nazar duası okunurken okuyan kişi sıkça esniyorsa o kişinin nazara geldiğine inanılır. Her yaştan kişiler, boyunlarına cevşen takar (K. 5, K. 7, K. 11, K. 32, K. 42, K. 45, K. 62, K. 63, K. 84).

Eski dönemlerde nazar muskası yazılırken muskanın içine tüylerinde başka hiçbir renk olmayan karataş kanı sürme uygulaması da yapılmaktaydı (K. 19, K. 20, K. 61).

Dörtüol'da nazar için göz değmesi, göze gelme ifadeleri sıkça kullanılır. Yörede kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, nazar ve nazarlık inancının yaygın bir şekilde devam ettiği tespit edilmiştir. Nazar ocaklarının varlığını koruması, nazarlıkların her yerde görünür olması, tezgâhlarda cevşen satılması gibi birçok uygulama, nazarla ilgili inancın günümüzde de devam ettiğini göstermektedir.

Yörede eski dönemlerde kurşun dökme yapıldığı bilinmektedir. Bu uygulamaya inancın zayıf olması, sıcak bakılmaması sebebiyle zaman içerisinde uygulamanın kaybolmasına neden olmuştur. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, tütsü uygulamasının yaygın olduğu tespit edilmiştir.

5.8. Yatır ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar

İnsanlar geçmişle gelecek arasında bir bağlantı kurmaya çalışmışlardır. Anadolu insanı kendilerine yurt kuran ve seçkin kişileri sonsuza değin yaşatmak hem de kendi hayatlarını onlarla paylaşmak için bazı mekânlara kutsiyet vermişlerdir. Halen ziyaret edilmekte olan bu makamlardan bazılarının eski inanç ve kültürlerden izler taşıması durumu büyük ölçüde değiştirmemiştir. Bunların ötesinde bazı efsane ve menkıbeler ile süslenen ziyaret olgusu yörenin kültürel ve dini değerleri ile de zenginleştirilmiştir (Artun, 2019, s. 367).

Dörtüol ve çevresinde ziyaret yerleri ile ilgili inanış ve pratikler şu şekildedir:

Dörtüol'da yaygın olarak ziyaret edilen Ziya Efendi, Asar Dede, Ali Baba ve Kesik Baş Türbeleri bulunmaktadır. Bunlar dışında Kırıkhan ilçesindeki Beyazıt Bestami Türbesi de yöre halkının sıklıkla gittiği ziyaret yerlerindendir. Yörede türbeler dışında ziyaret edilen yatırlar da bulunmaktadır.

Türbeleri ziyaret eden insanlar hastalıklara şifa bulmak, kaza ve belalardan korunmak, çocuk sahibi olmak, evlenip yuva kurmak bazen de Allah'ın rızasını almak için, hayır duası etmek amacıyla dualar edip adak adarlar (K. 5, K. 7, K. 11, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 32, K. 68).

Ziyaret yerlerine bireysel olarak gidildiği gibi kabileler halinde de gidilir. Yatılı kalındığı zamanlarda önceden hazırlık yapıp gidilir adarlar (K. 5, K. 7, K. 19, K. 20, K. 24, K. 46, K. 68).

Yörede yaygın bir uygulama olmasa da ziyaret yerlerinde ağaçlara bez bağlama uygulaması da görülmektedir adarlar (K. 28, K. 29, K. 53, K. 55).

Türbe ve yatırları ziyaret eden insanlar mübarek zat olduğuna inandıkları bu insanlar aracılığıyla “onların yüzü suyu hürmetine” Allah’ın rızasını almaya çalışırlar ve iyi niyetlerinin kabul olmasını dilerler ve adak adarlar (K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 27, K. 28, K. 29).

Eski dönemlerde bazı mezarlıklarda bulunan yatırlara yemek yapıp götürme uygulaması da görülmekteydi. Zaman içerisinde özellikle de din görevlilerinin telkinleriyle, bu tür inanışların batıl olduğu anlatılmış ve günümüzde bu tür uygulamalar artık kalmamıştır (K. 28, K. 29, K. 41).

Dört Yol halk kültüründe türbe ve yatırları ziyaret etme geleneği yaygın bir şekilde günümüzde de devam etmektedir. İnsanlar farklı il ve ilçelerde bulunan türbelere de gitmektedir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde ve ziyaret yerlerindeki gözlemlerimizde yöre halkının dini inanışında ziyaret yerlerinin önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kurban-Adak

Müslümanlar için kurban kesme dini bir vecibenin yerine getirilmesidir. Kurban bayramlarında kesilen kurbanlar, Allah’ın rızasını alma ve Allah’a yakın olma maksadıyla yapılan bir ibadet şeklidir. Maddi imkânı olan her Müslümanın kurban kesme yükümlülüğü vardır.

Kurban kesme, adak yoluyla da yapılabilir. İnsanlar, olumsuz durumlardan kurtulma veya elde etmek istedikleri bir şeyi talep etme maksatları ile adak adarlar. Hastalanıldığında sağlığına kavuşmak için, bir iş sahibi olabilmek için, evlenip yuva kurabilmek için, çocuk sahibi olabilmek için... İnsanlar adağı kendisi için adayabildiği gibi bir başkası içinde adayabilirler. Eşi, çocuğu, anne babası, arkadaşı veya tanıdığı, yakınlık duyduğu biri için de adak adanabilir.

Adak, kurban kesme dışında farklı şekillerde de adanabilir. Oruç tutma, fakirlere yardım etme, yarım kalan bir işi tamamlama, bir hayır kurumuna bağış yapma gibi çeşitli adak adama yolları vardır.

Dört Yol halk kültüründe adakla ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Yörede kurban kesme yoluyla adak adamaya “kan akıtma” denilir (K. 4, K. 8, K. 33, K. 43, K. 45, K. 55, K. 56, K. 61, K. 67, K. 68, K. 69).

Kurban kesmeden başka adak olarak fakirlere para verme, birine kıyafet alma, oruç tutma, evlenecek birine yardım etme, çocukları sevindirme kendini bir şeyden mahrum

bırakma gibi birçok uygulama vardır (K. 3, K. 8, K. 14, K. 19, K. 20, K. 28, K. 29, K. 33, K. 38, K. 45, K. 67, K. 69).

Adak kesen kişi adağını bir hayır kurumuna da gönderebilir (K. 2, K. 3, K. 33, K. 67, K. 69).

Çocuğu askerde olanlar, çocuğunu evlendirmek isteyenler, çocuk sahibi olmak isteyenler, iş sahibi olmak isteyenler, hastalıktan kurtulmak isteyenler, sınavlarda başarılı olmak isteyenler genellikle adak adarlar (K. 2, K. 3, K. 4, K. 8, K. 14, K. 33, K. 38, K. 45, K. 67, K. 68, K. 69).

Adak adandığı zaman mutlaka yerine getirilmelidir. Yerine getirilmezse gerçekleşen olumlu durumdan hayır çıkmayacağına inanılır (K. 4, K. 8, K. 33, K. 45, K. 68).

Adağı adayan kişi kesilen kurbanın etinden yiyemez. Yerse adak kabul olmaz. Farkında olmadan yemişse yediği kadar et alıp dağıtılmalıdır (K. 33).

Rüya/Fal

Rüya

Bilimsel açıdan yapılan izahatlarda rüyanın, insanların bilinçaltında var olan yaşantılarının ortaya çıkması üzerinde durulur. Uyku halinde pasif durumda olan insan zihni rüyalar yoluyla bir bakıma dinamizm kazanır.

İnsanlık tarihi boyunca her toplumda rüyalara anlam yükleme anlayışı görülmüştür. Rüneyı anlamlandırma, inançlara gelenek ve göreneklere göre farklılıklar göstermiştir. Rüyalara mistik bir boyut kazandırma çabası ise neredeyse tüm insanlığın ortak bir uygulaması konumundadır. Olumlu olumsuz birçok yorumun, çıkarımın öngörünün ortaya çıktığı rüya tabirleri günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Dörtüol'da rüyalarla ilgili inanışlar şu şekildedir:

Rüyada görülen şeyler olumlu da olsa olumsuz da hayra yorulması gerektiğine inanılır (K. 5, K. 11, K. 19, K. 24, K. 46, K. 68, K. 77, K. 85).

Rüyada görülenin tersinin çıkacağı ile ilgili yaygın bir inanış vardır (K. 5, K. 24, K. 46, K. 68, K. 77).

Rüyada kısarak görmek yolculuğa işarettir (K. 5, K. 19, K. 77).

Rüyada ölüm görmek, gören kişinin ömrünün uzayacağı anlamına gelir (K. 5, K. 11, K. 19, K. 68, K. 77, K. 85).

Rüyada mübarek bir zat görmek hayır ve berekete, hidayete ermeye işarettir (K. 5, K. 11, K. 24, K. 39, K. 46, K. 56, K. 68).

Rüyada, ölmüş bir yakını görmek hayırlı bir ömür sürmeye delalettir (K. 19, K. 39, K. 46, K. 68, K. 84, K. 85).

Rüyada hayvan gören bir kişi hayırlı haberler alacak ve mutlu günler görecektir (K. 68, K. 77).

Rüyada akarsu, deniz, göl gören kişi zengin olacak demektir (K. 2, K. 5, K. 24, K. 46).

Rüyada meyveli bir ağaç görmek bolluk bereket ve zenginliğe işarettir. Yaprğını dökmüş ağaç görmek ölüme işarettir (K. 2, K. 11, K. 24, K. 53, K. 55, K. 68, K. 85).

Rüyada kar, yağmur görmek bolluk, bereket ve sağlık demektir. Vakitsiz yağdığını görmek ise hastalık ve kötüye işarettir (K. 53, K. 55)

Fal

Fal yolu ile gelecekle ilgili bilgi edinme yolu insanlık tarihinin her döneminde farklı adlandırmalarla da olsa var olagelmıştır. Fal baktırma insanların gelecekte yaşayacakları ile ilgili merakı, beklentileri olumlu ya da olumsuz yönleriyle ortaya koyma işlemidir. Fal bakan kişiler bazen olumsuz gördükleri şeyleri söylememeyi de tercih ederler.

Dörtüol'da falla ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Fal bakanların bir kısmı, ilgi alanı veya bir hobi olarak bakanlardır. Devamlı fal bakıcılığı yapanlara ise falcı denilmektedir (K. 1, K. 2, K. 5, K. 24, K. 39, K. 68, K. 78, K. 84, K. 85).

El falı, kahve falı, iskambil falı, su falı en yaygın fal çeşitleridir (K. 1, K. 5, K. 24, K. 46, K. 39, K. 68, K. 78, K. 84, K. 85).

Tas içerisindeki suya taş atılarak oluşan su kıvrımlarına göre kişinin geleceği ile ilgili tahmin yapılır (K. 1, K. 39, K. 78).

El falında avuç içlerindeki çizgilerin görüntüsü üzerinden kişinin bahtı, kısmeti, evliliği, maddi durumu gibi konulara bakılır (K. 5, K. 24, K. 39, K. 46, K. 68, K. 78, K. 84, K. 85).

Fincan falı olarak da bilinen kahve falında, fincan içerisindeki kahve tavelerinin aldığı şekiller üzerinden fal bakılır (K. 5, K. 24, K. 39, K. 46, K. 68, K. 84, K. 85).

Falın dini açıdan sakıncalı bulunmasından dolayı, halk arasında fal baktıranlara ve falcılara sıcak bakılmadığı da görülmektedir. Yörede geçmiş dönemlere göre eğitim seviyesinin de yükselmiş olması fal baktırmaya olan ilgiyi azaltmıştır.

6. HALK BİLGİSİ

6.1. Halk Sağaltmacılığı

6.1.1. Halk Hekimliği

Geleneksel halk hekimliği uygulamaları, hastalıkların halk tarafından kendi olanakları ile giderilmesidir. Bu uygulamalar, teşhis ve tedavi yöntemleri ile beraber, koruyucu önlemleri de içermektedir. İnsanlar tıbbi imkânlara ulaşamadıkları zamanlarda, bazen de tıbbın çare üretemediği durumlarda kendi tedavi yöntemlerini uygulamışlardır. Halk hekimliği uygulamaları alternatif tıp olarak da adlandırılan gerçekçi uygulamaların yanında dinsel-büyüsel nitelikte birtakım uygulamaları da kapsamaktadır. Gerçekçi nitelikte uygulamalar “şifacılar” tarafından yapılırken dinsel ve büyüsel nitelikli uygulamalar ise ocaklardaki okuyucular tarafından icra edilmektedir.

Atlı-göçebe yaşam tarzları nedeniyle tabiat şartlarına dirençli fertlere ihtiyaç duyan eski Türklerde halk hekimliği uygulamaları çok zengindir. Bu, onların hastalıklar, sağaltma yöntemleri ve bunları uygulayanlar için kullandıkları kelimelerde de açıkça görülmektedir (Atnur, 2010, s.52). Türk kültüründe çok etkili olmuş bir inanç sistemi olan Şamanizm’de hastalıkları iyileştirmek için pek çok sihirsel uygulamanın varlığı bilinmektedir. Hekimlik görevi üstlenerek bu uygulamaları gerçekleştirenler şaman, kam ya da baksı adı verilen sihirbaz ve otacılar, yöntem ve tekniklerin uygulayıcıları olarak ön plana çıkmaktadır. Günümüz Türkiye sahası halk hekimliği uygulamalarında ise ocaklı, ebe, sınıkçı, efsuncu gibi çeşitli isimlerle anılan kişiler bu görevi gerçekleştirmektedir (Kurt, 2017, s. 51).

Dörtüyl halk kültüründe halk hekimliği ile ilgili tespit edilen uygulamalar şu şekildedir:

- a) **Çeşitli Otlar ve Bitki Türleriyle, Kocakarı İlaçlarıyla Yapılan Tedaviler (Şifacılık)**
- b) **Romatizmal Ağrıların Tedavileri**

Kantaron otunun çayı günde 3 öğün içilir. Yağı, ağrı olan bölgeye günde 3 defa ovularak sürülür (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 24, K. 44, K. 45, K. 47, K. 55, K. 71, K. 79).

Çörek otunun yağı günde 3 defa sürülür. Çayı günde 3 defa içilir (K. 12, K. 24, K. 44, K. 45, K. 55, K. 71).

Hambalis (murt) ve zeytinyağı karışımı kavanozda altı ay bekletilir. Ağrıyan yerlere sürülür (K. 2, K. 3)

Ballıbaba (fincan otu) otunun çiçeği ve çubuğu, on dakika çay gibi demlenip içilir (K. 12, K. 44, K. 45, K. 71).

Kas ağrılarında ılgın çalısının çayı içilir (K. 12, K. 44, K. 45, K. 55, K. 71, K. 79).

Yeşil zeytin ezilerek macun haline getirilir, vücudun ağrıyan yerlerine sürülür (K. 3, K. 12, K. 14, K. 37, K. 45, K. 79).

Bel, kemik ve eklem ağrılarında har (defne) yaprağı ve tohumu ezilerek macun haline getirilir, ağrıyan yerlere sürülüp 2 gün bekletilir (K. 2, K. 12, K. 45, K. 71, K. 79).

Isıtılmış toprak, kiremit bir beze sarılıp ağrıyan yerlere konur (K. 2, K. 3, K. 37, K. 45, K. 47).

Eklem ağrılarında çam kozalağı çayı içilir (K. 2, K. 12, K. 14, K. 24, K. 37, K. 45, K. 71, K. 79, K. 86).

Cilt Hastalıkları

Saç dökülmelerinde badem yağı kullanılır (K. 12, K. 24, K. 45, K. 55, K. 71, K. 86).

Sinek ısırıklarında ve bitlenmede lavanta yağı sürülür (K. 2, K. 12, K. 45, K. 71, K. 81, K. 86).

Kepeklenme ve saç dökülmesinde defne sabunu sürülür (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 45, K. 79).

Kaşıntı, mantar ve sivilcelerin tedavilerinde bittım sabunu ve kükürt sabunu kullanılır (K. 12, K. 24, K. 55, K. 71, K. 86).

Cilde canlılık, parlaklık katmak için cilt lekelerinde, portakal çiçeğinin yağı sürülür (K. 2, K. 3, K. 12, K. 24, K. 44, K. 45, K. 47, K. 55, K. 71, K. 79, K. 81, K. 86).

Saç diplerini güçlendirmede ve cilde canlılık katmada ısırgan suyu içilir (K. 2, K. 12, K. 14, K. 45, K. 47, K. 81).

İt dirseği (arpacık) tedavisinde, sarımsak ezilerek arpacığın üzerine bastırılır (K. 2, K. 3, K. 14, K. 44, K. 45, K. 55, K. 79).

Derideki yarılma ve çatlamalarda, mantarda, kaşıntılarda avakado yaprağı ve zeytinyağı karışımı üç aylık damıtmadan sonra cilde sürülür (K. 3, K. 12, K. 45).

Kantaron çiçeği ve zeytinyağı kırk gün süreyle damıtılıp cilde sürülür (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 24, K. 37, K. 45, K. 47, K. 71, K. 86).

Zeytin çekirdeği ezilerek macun haline getirilir ve cilde sürülür (K. 3, K. 12, K. 45, K. 47, K. 81).

Siğil tedavisinde siğil otu, macun haline getirilerek sürülür (K. 2, K. 12, K. 37, K. 45, K. 79).

Sıgırkuyruğu otu dövülerek macun haline getirilir ve siğil üzerine sürülür. Siğilin üzerine incir sütü damlatılır (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 37, K. 45, K. 47, K. 71, K. 79, K. 81).

Alerjik rahatsızlıklarda keçiboynuzunun yemişi kaynatılıp içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 45, K. 47).

Tüm vücutta oluşan kaşıntılarda, yonca otu (eğrelti otu) kaynatılan suyla yıkanılır (K. 2, K. 45, K. 79).

Yılancık çıkan yere yılanın kafası dövülüp sarılır (K. 53).

Yaraların Tedavileri

Yara, yanık, ezik ve hemoroit (basur) olan bölgeye kantaron yağı sürülür (K. 2, K. 12, K. 14, K. 44, K. 45, K. 71, K. 86).

Ağız içi yaraların tedavilerinde günde üç öğün ada çayı içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 44, K. 45, K. 71).

Tırnak çevresinde iltihaplanma olan dolama tedavisinde, asma sürgününün uç kısımları ezilerek yaraya yapıştırılır ve muşamba ile kapatılır (K. 2, K. 3, K. 14).

Uçuk olan yere odun külü bastırılır (K. 3, K. 14, K. 45, K. 47).

Yaraların iltihabını kurutmak için sinir (siğil) otunun yaprağı ezilerek yaraya sürülür. Ayrıca yaprak yaraya bez gibi sarılarak tampon yapılır (K. 2, K. 12, K. 37, K. 45, K. 79).

Kanama olan kesikli yaralarda bıçak otu (aslanpençesi) ezilerek macun yapıp yaraya sürülür. Kanı durdurma özelliği vardır (K. 2, K. 12, K. 44, K. 45, K. 71, K. 86).

Enfeksiyon oluşan yaralara, çam reçinesi (bal mumu) ve zeytinyağı suda kaynatılarak krem haline getirilip sürülür (K. 2, K. 12, K. 44, K. 45, K. 71, K. 79, K. 81, K. 86).

Kıl dönmelerinde ve iltihaplı yaraların patlatılmasında, doğal zeytinyağı sabununun tozunun tükürükle macun haline getirilmesinden oluşan karışım uygulanır. Aynı yöntem soğan, yumurta, lokum ve hamurla da yapılır (K. 2, K. 3).

Bağırsak yaralarında ve basur tedavisinde pancar (yılancık otu) kullanılır. Hap haline getirilerek içilir (K. 12, K. 24, K. 44, K. 55, K. 71, K. 86).

Gribal Enfeksiyonların Tedavisi

Soğuk algınlığı, öksürük, üşütme, nezlede; adaçayı, kuşburnu, ballıbaba çayı içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 44, K. 45, K. 71, K. 86).

Bronşitte ebegümece çiçeği ve ekinezya çayı içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 45).

Gribal enfeksiyonlarda nane limon, kekik, ıhlamur, yenidünya çiçeği çay olarak içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 44, K. 45, K. 71, K. 79).

Faranjit tedavisinde, balgam söktürmede papatya çayı ve adaçayı içilir (K. 2, K. 12, K. 44, K. 71, K. 79, K. 81, K. 86).

Enfeksiyona bağlı halsizliklerde mezda kozalağının çayı içilir (K. 2, K. 45, K. 79).

On yaşını geçmiş dut ağacının kabuğu kaynatılarak içilir (K. 3).

Ağrıların Tedavisi

Karın Ağrısı

Katır kekiği çayı içilir (K. 2, K. 12, K. 44, K. 45).

Civanperçemi çayı içilir (K. 2, K. 12, K. 24, K. 44, K. 55).

Murt dalının sürgün kısmı avuç içinde ovulduktan sonra derin nefesle içe çekilir (K. 3)

Kiremit veya tuğla ısıtılıp beze sarılır ve karın bölgesine konulur (K. 2, K. 3, K. 37, K. 45, K. 47, K. 79).

Karın bölgesine sıcak su torbası konur (K. 3, K. 12, K. 14, K. 37, K. 73).

Kulak / Diş / Baş Ağrısı

Baş ağrısında katır kekiği otu ve kantron otunun çayı içilir (K. 2, K. 33, K. 44, K. 45, K. 71, K. 79, K. 81).

Hayıt çubuğu ateşe tutulur. Kesilen yerden çıkan su kulağa damlatılır (K. 3).

Diş ve bademcik ağrısında ıhlamur ve limon suyu karışımı ile gargara yapılır (K. 3, K. 14, K. 37, K. 45, K. 47, K. 79, K. 81).

Migren ve sinüzit için sarıcan ağacının kabuğu kaynatılıp içilir (K. 2, K. 12, K. 14, K. 44, K. 45, K. 79).

Başı ağrıyan kişi ılık suyla banyo yaptırılıp uyutulur (K. 3, K. 44, K. 45, K. 77, K. 81).

Dişin ağrıyan yerine kolonyalı pamuk veya tütün bastırılır (K. 3, K. 14, K. 45, K. 47, K. 71, K. 79, K. 81).

Sirkeye batırılmış havlu veya tülbent alına bastırılır (K. 2, K. 3, K. 14, K. 45, K. 81).

Diş ağrısında tuzlu su ile ağız çalkalanır ve gargara yapılır (K. 2, K. 3).

Baş ağrıdığına alına salatalık veya elma kabuğu konulur (K. 2, K. 45).

Kulak ağrısında ağrıyan yere tavşan yağı sürülür (K. 53).

Diğer Tedaviler

Mide ağrısı ve ülser için kantaron otu çayı içilir (K. 2, K. 12, K. 24, K. 44, K. 55).

Böbrek iltihabı ve kum dökmek için altın otu (sarıçiçek, ölmez çiçek) çayı içilir (K. 44, K. 45, K. 71, K. 86).

Prostat için yakı otu çayı içilir (K. 2, K. 45).

Damar tıkanıklıklarında karabaş otu çayı içilir (K. 44, K. 45, K. 71, K. 86).

Kadın hastalıkları, âdet söktürmede civanperçemi otunun çayı içilir (K. 44).

Sinir, stres, uykusuzluk için melisa çayı ve lavanta çayı içilir (K. 2, K. 12, K. 14, K. 24, K. 44, K. 45, K. 55, K. 71, K. 79, K. 86).

İdrar yolları rahatsızlıklarında ısırgan çayı içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 45, K. 79).

Ülser için mezda sakızı balla karıştırılarak yenilir (K. 2, K. 44, K. 45, K. 55).

Akciğer enfeksiyonunda mezda kozalağı kaynatılıp içilir (K. 2, K. 12, K. 45, K. 79).

Tansiyon dengelemede, şekeri düşürmede turunç ekşisi ve nar ekşisi içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 44, K. 45, K. 71, K. 79, K. 81, K. 86).

Bağırsak kurdu dökme ve diyet için portakal kabuğu çayı içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 44, K. 45, K. 47, K. 79).

Kemik erimesi, kansızlık için keçiboynuzunun meyvesi kaynatılıp içilir (K. 2, K. 12).

Amip, ishal için ebelik otu tohumu kaynatılıp içilir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 45).

Kabızlıkta soğukluk (semiz) otu salatası yenir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 45, K. 47, K. 79).

Tansiyon ve diyabet için kıvılcık şerbeti içilir (K. 2, K. 12, K. 14, K. 37, K. 44, K. 71, K. 79).

Astım, koah, bronşit için çam kozalağı çayı ve reçeli, çıtımk (sakızağacı) sürgününün çayı içilir. Zencefil, zerdeçal, bal karışımı yapılır (K. 2, K. 12).

Kalp, damar tedavisinde ardıc tombağı ve çoban çökerten otu çay gibi içilir (K. 45).

Böbrek yağlanması ve taş düşürmede sarmaşık yaprağı kaynatılıp içilir (K. 14).

Karaciğer yağlanması alıç çayı içilir (K. 2, K. 45, K. 79).

Kanser tedavisinde ısırgan suyu içilir (K. 3, K. 37, K. 45, K. 47, K. 55, K. 79).

Damar tıkanıklıklarında çınar yaprağı kaynatılıp içilir (K. 2, K. 3, K. 14, K. 45, K. 47, K. 79).

Tansiyon ve şeker hastalıklarında defneyaprağı ve zeytin yaprağı kaynatılıp içilir. Kırk kilit otunun çayı içilir (K. 2, K. 12, K. 14, K. 24, K. 55).

İshal için ayva yaprağı çay gibi içilir (K. 3)

Zehirlenmelerde tuzlu su ve ayran içilir (K. 3, K. 14, K. 45, K. 47, K. 79, K. 81).

Kolesterol için greyfurt suyu içilir. İki adet ceviz içi bir diş sarımsakla bir bardak suda içilip tortusu da yenir (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 24, K. 37, K. 45, K. 47, K. 55).

Geçici felç ve ems tedavilerinde ılgın çalısı çay gibi içilir (K. 2).

Boğaz ağrısında turunç ikiye bölünüp bir bez içinde boğaza sarılır (K. 2, K. 3).

Hepatit-B tedavisinde köpek dışkısı kullanılır (K. 2).

Cinsel hormonları güçlendirmede çavşır (mutluluk) otu, keçiboynuzu ve sumak ağacı dalı kullanılır (K. 2, K. 3, K. 12, K. 14, K. 44, K. 45, K. 47, K. 71, K. 79, K. 86).

Bel ve sırt ağrılarında zeytinyağı sürülür. Çatalın sap kısmına pamuk sarılıp Ispirto dökülerek yakılır. 4-5 bardağın iç kısmı ısıtılarak bele şişe çekilir (K. 19, K. 20)

b) Dinsel ve Büyüsel Nitelikli Tedaviler

İnsanlar hastalıklarına şifa bulmak için çeşitli yollara başvururlar. Geçmiş dönemlerde tıbbi imkânlardan faydalanamayan, özellikle kırsal kesimlerde yaşayanlar kendi tedavi yöntemlerini geliştirmişlerdir. Bunlar içerisinde dinsel ve büyüsel nitelikli tedavi yöntemleri de önemli bir yer tutmaktadır. Hastalıklara çare bulmak için ziyaret yerlerine ve okuyucu ocaklarına gitme günümüzde de insanların başvurduğu bir tedavi yöntemidir.

Dörtüol'da dinsel ve büyüsel nitelikli tedavi yerleri ve yöntemleri şunlardır:

Yılan, akrep, çıyan gibi zehirli hayvan sokmalarını önlemek için yılanlılar ocağına gidilerek tuz efsunlatılır. Efsunlu tuz, evlerin etrafını kapatacak şekilde çevrilerek dökülür. Zehirli hayvanlar tarafından ısırılma durumunda ise ocakta icracı tarafından zehir çıkarılır (K. 32, K. 36).

Köstü Yarası Tedavisi:

Yedi köstü ocağından cuma günü el teması olmadan alınan toprak 41 parçaya bölünür. Üç cumartesi günü yara, alınan toprakla çevrilerek okunur (K. 5).

Siğil Tedavisi:

Cuma günü sala öncesi tuza okunur. Okunan tuz bir taşın altına gömülür (K. 5).

Temreğe Tedavisi:

Temreğe etrafı kalemle çevrilir ve üzerine üç cuma günü üçer defa okunur (K. 5)

Pöçük Çekme:

Pöçük kantron yağıyla bir hafta yağlandıktan sonra parmakla kaldırılır (K. 5)

Teba Hastalığı (Düşük Yapma):

41 düğüm yapılan ip, kasıkla bel arasına bağlanıp okunur. Bağlanan ip doğuma kadar üzerinde kalır. Düşük yapılmaması için son âdet günü kasık çekme uygulaması da yapılır (K. 5).

Alaca Tedavisi:

Alaca hastalığında ciltte açık renkli geniş benekler oluşur. Cuma günleri Kur'an'dan sure okunur. Korkan çocuklar için de aynı okuma yapılır (K. 5).

Anemi (Kansızlık) Tedavisi:

Okunmuş çiğ badem, fındık, kuru üzüm, kuru incir ve ceviz içi, 41 gün boyunca belli sayılarla yenir (K. 5).

Üç Harflilerle İlgili Tedavi:

Sorunun yaşandığı yere gidilerek Kur'an'dan ayetler okunur. Okuma, bir gün arayla iki defa yapılır. Önlem olarak muska yazdırma da yaptırılır (K. 7).

Al basması, iç sıkıntısı, karabasan, nazar durumlarında ocağa gidilip okutulur ve muska yazdırılır (K. 7).

Umma, kızıl yuğruk, kabakulak ve zonaya üç defa okunur (K. 11).

Kırık-çıkık, ezilme, burkulma, kas zorlanmaları durumunda kırıkçılar ocağına gidilir. İlk tedavi yapıldıktan sonra duruma göre zeytinyağı, egzersiz, krem tedavileriyle takip edilir. Tedavi, tıbbi yöntemlerle beraber yapılır (K. 6)

Sarılık Tedavisi:

Okuma salı günleri yapılmaz. Üç defa okunur. Bu süreçte yumurta, pekmez, tereyağı yenir. Eski uygulamalarda alın ve kulak arkası çizilerek tuz, sarımsak sürülüp sarılık kesilirdi (K. 15).

Sarılık olana karatavuk kanı sürülür (K. 53).

6.1.2. Halk Veterinerliği

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesimler için yaşam alanları daha çok kırsal kesimler, yaylalar, mera alanları gibi coğrafi koşulların zor olduğu yerlerdir. Hayvanları için veterinerlik hizmeti alamayan ve ilaç tedarik edemeyen insanlar, geçim kaynağı olan hayvanlarını kendi geliştirdikleri yöntemlerle tedavi etmek durumunda kalmışlardır. Bitkisel ilaçlarla, hayvansal ürünlerle veya çeşitli karışımlar yapılarak uygulanan bu tedavi yöntemleri kimi yörelerde “baytarlık” olarak da bilinmektedir.

Dörtüol ve çevresinde halk veterinerliği ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Kırık Çıkık Tedavisi:

Hayvanın ayağında kırık çıkık olduğunda önce ayak gerdirerek yerine getirilir. Sabun-yumurta-tuz-keçi kılı karışımı macun haline getirilerek keçe veya bez üzerine serilir. Macun, kırığın olduğu yere sarıldıktan sonra tahtadan yapılan tampon ayağa sarılır. Sargı, kangrene çevirmemesi için üçüncü gün açılıp kontrol edilir. Genellikle 15-20 gün kalır (K. 9, K. 10, K. 16, K. 58, K. 59).

Ön kol kırıldığında kırık olan yerden ayağa kadar ucu delik bir tahta ile tutturulur. Deri delinir ve vidalama yapılır. Tampon en az 20 gün kalır (K. 16).

Tabak Hastalığı Tedavisi:

Tırnak aralarında ve ağızda oluşan yaradır. Tuz-sarımsak-nar ekşisi veya sumak karıştırılıp yaraya sürülür (K. 9, K. 10, K. 16, K. 58, K. 59).

Şap eritilerek ağıza atılır (K.9, K. 10).

Göğ taşı, kireçle sulandırıp sürülür (K. 16).

Şeftali yaprağı dövülüp yaraya sürülür (K. 3).

Çiçek Hastalığı Tedavisi:

Koltuk altlarında kasıklarda ve dilde oluşan beneklenmedir. Bulaşıcı olduğu için aşılama yapılır (K. 16).

Andız katranı kaynatılarak içirilir (K. 16).

Yeni doğanları çiçekten korumak için yoğurt-tuz-sarımsak karışımı yapılır. Kızgın şiş ile burun dağlanır ve karışım dağlanan yere sürülür (K. 58, K. 59).

Uyuz-Mantar-Kelerme Tedavisi:

Uyuz vücudun her yerinde, kelerme baş ve sırt kısımlarında olur (K. 16)

Uyuz olan hayvanın önce kılı kırkılır ve deriye yanık yağ sürülür (K. 58, K. 59).

Mantar olan hayvana kantaron ve ispirto sürülür (K. 16).

Kelermede kantaron yağı ve yanık yağ sürülür (K. 3, K. 16).

Uyuz olan hayvana bir yemek kaşığı kamalak katranı içirilir (K. 9, K. 10).

Çam katranıyla tereyağı karıştırılıp uyuz olan yerlere sürülür (K. 9, K. 10)

Bit-Pire-Sakırğa (Kene) Tedavisi:

Bitlenme durumunda zeytinyağı ve kırık tütünün tozu sulandırılıp sürülür. Zeytinyağının tortu da kullanılır (K. 16).

Kantaron ve tereyağı karıştırılıp sürülür (K. 9)

Hayvanın kılı kırkılır (K. 58).

Gaz yağı sürülür (K. 3, K. 14, K. 16).

Sakırğa (kene) yapıştığında makasla kesilir. Kesilen yere kantaron suyu sürülür. Kurak mevsimlerde görülür (K. 3, K. 16).

Kabızlık-İshal-Hamurlama (Hazımsızlık) Tedavisi:

Hayvanların ishal olmasına “ötürük tutma” denilir. İshal olan hayvana selvi çamı kozalağı dövüldükten sonra kaynatılıp suyu içirilir. Kamalak katranı bir kaşık içirilir (K. 3, K. 9, K. 10, K. 16).

Kabızlıkta soda ve karbonat içilir. Soğukluk (semiz) otu yedirilir (K. 9, K. 10, K. 16).

Kabızlıkta ve hamurlamada sabun eritilip içilir (K. 58, K. 59).

Kabızlıkta şeker şerbeti içirilir. İshalde sumak ekşisi sulandırılıp içirilir. Ebelik otu yedirilir (K. 16).

Hamurlamada maya eritilip içirilir (K. 9, K. 10).

İshalde kiraz ekşisi içirilir (K. 58).

Diğer Tedaviler

Ciğerkara hastalığında iğne yaptırılır (K. 58)

Yavru doğumdan önce gelirse çıkış yeri kılıyla dikilir (K. 58).

Doğumda yavru ters gelirse parmakla karşılıklı genişletme yapılır (K. 16).

Zehirlenmede hayvana süt içirilir (K. 16).

Tırnak kabarmasında tırnaktan kan akıtılarak hayvan rahatlatılır (K. 9, K. 10).

Hayvanlar akciğer hastalığına yakalandıklarında hava değişimi olması gerekir ve göç ettirilir (K. 9, K. 10).

Kanama olan yere kanı durdurmak için zeytinyağı sürülür (K. 16).

Öksürük olan hayvanlara selvi kozalağı kaynatılıp suyu içilir (K. 3).

Koyunlara, koça gelmeleri için çavşır otu yedirilir (K. 47).

6.2. Halk Meteorolojisi

Halk biliminin, halkın hava olaylarını yerel deneyimlerine dayanarak değerlendirmesi, yorumlaması, sonuçlar çıkarması, birtakım mutlu ve mutsuz olaylara ön belirti sayılması ile ilgili geleneksel inançları, bunlara dayalı uygulamalarını derleyip değerlendiren alt dalı, halk meteorolojisi olarak adlandırılır. Yaşlı ve tecrübeli insanlar bir yönüyle büyüklerinden duyarak öğrendikleri ve diğer yönüyle de yaşayarak uygulamalarına şahit oldukları insan vücudundaki ağrıların, bulutların, ağaçların, hayvanların, bitkilerin, ayın, güneşin durumuna bakarak hava tahmini yaparlar (Artun, 2019, s. 259).

Dörtöl'de Meteorolojiyle ilgili tahminler ve inanışlar şu şekildedir:

Kırmtın bol olduğu sene kar çok yağar (K. 25, K. 26, K. 55).

Keçiler kuyruğunu kışının arkasına alırsa soğuk hava geleceği, yağmur yağacağına işarettir (K. 23, K. 25, K. 26, K. 55, K. 74).

Ağustos ayının 19-22'si arasında kuyruk doğunca havadaki pus kalkar, gece yıldızlar görünmeye başlar. Pusun kalkmasıyla hava serinler. Kuyruk, diğer yıldızlardan daha büyük ve daha parlaktır. İlk önce Şam'da ortaya çıkar (K. 19, K. 20, K. 53, K. 55, K. 56).

Mığır'ın tepesinde duman olursa yağmur yağacaktır (K. 25, K. 26, K. 55, K. 66).

Hilal şeklinde olan ayın yönü kuzeye bakıyorsa hava çok kurak, doğuya bakıyorsa yağışlı olur (K. 53, K. 55).

Ayın etrafında duman harmanlanırsa yağmur yağacaktır (K. 53).

Kızıl arı çok olursa o yıl kış çok sert geçer (K. 53).

Meşe palamudu çok tutarsa kış çok sert geçer (K. 25, K. 26, K. 55).

Gece kurbağalar çok bağırırsa yağmur gelir (K. 53, K. 55).

Nar çiçeği çok açarsa yağmur yağar, sel gider (K. 55).

Sonbaharda ağaçların tepesinde yaprak kalırsa kış çok sert geçer (K. 2, K. 3, K. 43, K. 53, K. 54, K. 55).

Baharda gök gürlemesi, ot tohumlarının serpildiğine işarettir (K. 53).

Tavuk tek ayağını kaldırıp başını kanadının altına sokarsa yağmur yağacaktır (K. 2, K. 38, K. 43, K. 45, K. 53).

Örümcek, ağını sabah erkenden yaparsa o gün, hava açık olur (K. 53).

Arılar kovanların ağzını sıkıca kaparsa kış soğuk geçecektir. (K. 53, K. 54).

Fareler yamaçta delik açmışsa sel gelecektir (K. 53).

Balıklar suyun yüzeyine çıkmışsa fırtına gelir (K. 53).

Salyangozların kabuğundan çıkıp harekete geçmeleri yağmur yağacağına işarettir (K. 53).

Güneşli ve bulutsuz bir havada yağmur yağıyorsa, dağda kurt doğuruyor demektir (K. 53, K. 55).

Cırlavuk fazlaysa yaz mevsimi çok sıcak geçecektir (K. 53, K. 55).

6.3. Halk Takvimi

Halk takvimi, insanların içinde bulundukları çevresel koşullardan yola çıkarak günleri, ayları, mevsimleri veya belli bir zaman dilimini kendi ifade biçimi ile adlandırmasıdır. Zamanın adlandırılmasında coğrafi koşullar, iklim, uğraş alanları, inanışlar, tarım ve hayvancılık gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Örneğin, yaz mevsiminin uzun sürdüğü kurak iklimlerde yazla ilgili, kış mevsiminin belirgin olduğu sert iklimlerde kışla ilgili adlandırmalar öne çıkmaktadır.

Dörtüol'da halkın takvimi ile ilgili adlandırmalar şu şekildedir:

Halk takvimine göre kışın bitişi cemre düşmesi ile belli olur. Cemre hava, su ve toprağa birer hafta arayla düşer. 20 Şubat'ta başlar 6 Mart'ta toprağa düşmesi ile tamamlanır. Toprağın uyanışı baharın gelişi anlamına gelir (K. 19, K. 20, K. 43, K. 53).

Kuyruk doğması yaz mevsiminin sonu, sonbaharın başlangıcıdır. 19-22 Aralık'ta kuyruk doğar, buhar kalkar, hava yükselip geceler serinler. Yaylalardan iniş, kuyruk doğduktan sonra başlar. Kuyruk doğmadan önceki hafta çok sıcak olur, buna “kuyruk sıcaklığı” denilir (K. 2, K. 19, K. 20, K. 43, K. 53, K. 55).

Karpuz kabuğu suya düştüğünde yaz mevsimi gelmiş demektir (K. 19, K. 20, K. 43, K. 69).

İlkbaharın bitişi yazın başlaması 20 Mayıs 10 Haziran arasındır. Halk arasında bu döneme “harman zamanı” denilir (K. 20, K. 43, K. 56, K. 68, K. 69).

Portakal ve mandalina kesiminin başlaması kış mevsiminin gelişidir. Halk arasında “makas vurma” denilen bu dönem 20 Kasım'da başlar (K. 2, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 43, K. 45, K. 57, K. 69).

Kış mevsimi çok soğuk zamanlar için “zemheri, karakış, dana buyduran” denilir (K. 19, K. 20, K. 43, K. 45, K. 69, K. 70).

Dağlara kar düşüp ayaz başladığında, zemheri soğukları yaşanır. Halk arasında bu en soğuk döneme “Avadis çağrıldı mı?” denilir. Rivayete göre; Avadis isminde bir kişi dağa oduna gider. Kar bastırınca geri dönemez ve donarak ölür. Karısı da eşini aramaya gittiğinde Avadis'in cesedini görür. Avadis öldüğünde tebessüm eder haldedir. Bu durumu gören karısı;

Beni gördün gülersin
Mercimek aşı dilersin
Baktın gördün kar yağıyor
Kaçıp eve gelseydin

diyerek ağıt yakmıştır. Bu olaydan sonra kar soğuklarının gelmesi Avadis'in çağırılması ile anılmıştır (K. 20).

Martın sonuç günü garının kışı yaşanır. Isınmaya başlayan havaların aniden değişerek kış soğğunun tekrar yaşandığı dönemdir. Rivayete göre; yaşlı bir kadın dereye çamaşır yıkamaya gitmiştir. Aniden başlayan yağmur ve fırtına kadını, çamaşır kazanına düşürmüştür. Bu olaydan sonra halk arasında bu döneme “garının kışı” denilmiştir. Kış mevsiminin sonları olan bu dönem yakacakların tükendiği, toprağın ekilmeye başlandığı, hayvanların yayıma götürüldüğü zamanlarda kış artık çekilmez olur. Bundan dolayı halk arasında “mart ayı dert ayı”, “mart çıktı dert çıktı” denilir (K. 2, K. 19, K. 20, K. 43, K. 69).

Nisan ortalarında “Abdilin kışı” denilen soğuklar yaşanır. Farklı yörelerde Avril, Arpil de denilen bu dönem Rumi takvimde 5 Nisan’a denk gelir. Aniden bastıran fırtına ve yağmurlar görülen bu dönem için “kork Abdil’in kışından camızı ayırır eşinden” denilir. Yağmurların sele dönüşmesi, evlerdeki hayvanlara zarar verdiği için kullanılan bu söz, yörelere göre farklı şekillerde de ifade edilmektedir (K. 20, K. 43).

Nisan ortalarından 10 Mayıs’a kadar olan döneme “cıvcık ötümü” denilir. Bu dönem, hasadın başlamadığı ve erzakların da tükendiği zamanlar olduğu için bu adla anılır. Kuşlar yiyecek bulamadıkları için feryat figan öterler. 10 Mayıs’ta ilk arpa hasadı yapılmasıyla, sebze ve meyvelerin çıkması ile beraber bu dönem biter (K. 19, K. 20, K. 43, K. 69).

Temmuzun 15 ile 20 Ağustos tarihleri arasında yoğun sıcaklar yaşanır. Bu sıcaklara “incir puharı” denilir. 20 Ağustos’ta kuyruk doğmasıyla hava serinler (K. 2, K. 19, K. 20, K. 43, K. 45, K. 69).

Şubat ayı çok yağış olduğu için “sidikli şubat” denilir (K. 20).

Nisanda gökyüzünde leyleklerin görülmesi, ilkbaharın geldiğini gösterir (K. 2, K. 45, K. 70).

Ağustos ayının en sıcak günleri için “cırlavuk ötümü” denilir (K. 43).

6.4. Halk Matematiği

Halk matematiği genellikle insanların aralarında yaptıkları alışverişlerinde, günlük malzemelerini ağırlık ve ölçü birimi olarak kullandıkları yöntemdir. Kullanılan ağırlık ve ölçü birimleri, yörelere göre çeşitli adlar alabilmektedir. Halk matematiğinde bir materyal kullanılarak sabit bir ölçüm yapıldığı gibi, bazen tahmini, göz kararı ölçümler de yapılabilmektedir.

Dört Yol'da halk matematiği ile ilgili ölçü, ağırlık birimleri ve diğer yöntemler şöyledir:

Bir okka yaklaşık 1300 gramdır (K. 20, K. 43, K. 69).

Bir gülek 32 kilogramdır (K. 19, K. 20, K. 43, K. 69).

Bir teneke 15-16 kilogramdır. 2 teneke bir güleğe eşittir. (K. 19, K. 20).

Bir tas 7-8 kilogramdır. İki tas bir tenekeye eşittir (K. 20, K. 56, K. 57).

İki urubla bir tasa eşittir (K. 69).

2 kalbur dolusu buğday bir tenekeye eşittir (K. 43).

Yarımdan biraz eksik olana seklem denir (K. 20, K. 43).

1 arşın 70 cm'dir (K. 20).

Bir kulaç yaklaşık 1 metredir (K. 20).

Bir adım yaklaşık 1 metredir (K. 57, K. 69).

Mesafe bırakmadan adımlama yaklaşık 20-25 santimdir (K. 57, K. 69).

Elin beş parmağı ile yüzük parmağı açıldığında oluşan mesafeye “karış” denilir. Bir karış yaklaşık 20 cm. (K. 45, K. 70).

Başparmakla işaret parmağı açıldığında mesafeye “sümbüç” denir. Bir sümbüç yaklaşık 15 cm. (K. 45, K. 70).

7. HALK MUTFAĞI

Dörtüol'da yöresel yemekler ve yapılışları şu şekildedir:

Yiyecek-İçecek Türleri ve Yapılışları

Çorba Türleri

Toğga

Malzemeler:

Kışın; 1 bağ ıspanak, 500 gram dövme, 1 su bardağı nohut, 1 su bardağı un, 1 kilogram yoğurt, tuz.

Yazın; 1 adet taze balkabağı, 250-300 gram pirinç, yarım bağ taze nane, 1 su bardağı un, 1 kilogram yoğurt, tuz.

Hazırlanışı: Yoğurt bakır kazanda sulandırılıp çırpılarak ayran haline getirilir. Un katılıp çırpılarak yedirilir. Ateşe konulup kaynayana kadar ara vermeden (kesilmemesi için) karıştırılır. Kaynamaya başlayınca önceden haşlanmış olan dövme ve nohut konulur ve karıştırmaya devam edilir. Önceden doğranmış olan ıspanak da eklendikten sonra 5-6 dakika sonra kazan indirilir (K. 20, K. 30, K. 31).

Soğanlı Köfte (Toğga Köftesi)

Malzemeler: Bir yemek tabağı un ve bulgur, soğan, tereyağı, baharat.

Hazırlanışı: Bulgur, soğuk suyla bir süre yoğurulup yumuşatıldıktan sonra un katılır ve hamur kıvamına gelene kadar yoğurulur. Köftelik doğranan soğanlar, tereyağı ve baharatla karıştırılarak köfte içi hazırlanır. Hazırlanan köfteler toğga pişerken konulur. Köfteler yüzeye çıkmaya başladığında pişmiş olur (K. 19, K. 20).

Börekli Çorba (Düğün Çorbası)

Malzemeler: İki yemek tabağı un, 500 gram kıyma, kuru soğan, bir su bardağı nohut, salça, baharat, tuz, kuru nane, turunç ekşisi.

Hazırlanışı: Yoğurulan hamur kare şeklinde kesilir. Artan hamur küp şeklinde nohut büyüklüğünde kesilerek yağda kızartılarak kıkırdak hazırlanır. Köftelik doğranan soğan kıyma ile karıştırılır. Salça, baharat, sıvı yağ ve tuzla yoğrulur. Kesilen hamurlar içle tek tek kapatılır. Yarım kazan su kaynatıldıktan sonra börekler suya atılır. Börekler suyun yüzeyine çıkmaya başlayınca hazırlanan sos konulur ve altı kapatılır (K. 19, K. 20, K. 30, K. 31, K. 68, K. 77).

Fellah Köftesi

Malzemeler: Bir yemek tabağı bulgur ve un 1 bağ ıspanak, 3-4 diş sarımsak, nar ekşisi, salça, tuz.

Hazırlanışı: Un, bulgur ve salça ile yoğurulan hamur küçük parçalara ayrılır. Avuç içinde yuvarlanır. Üzerine parmakla bastırılır. Köfteler 15 dakika suda haşlandıktan sonra ıspanak, sarımsak, salça ve nar ekşisi ile kavrukları hazırlanan sos eklenir. Bir taşırım kaynadıktan sonra hazır hale gelir (K. 20).

Analı Kızlı (Düğün Çorbası)

Malzemeler: Bir yemek tabağı bulgur, 2 su bardağı un, 250 gram dövülmüş et, 250 gram kıyma, yarım su bardağı pirinç, sıvı yağ, kuru nane, salça, turunç ekşisi, tuz, kimyon.

Hazırlanışı: Bulgur, un, dövülmüş et, salça, kimyon ve tuz yoğrularak hamur haline getirilir. Avuç içinde fındık ve ceviz büyüklüğünde yuvarlanır. Büyük köfteler hazırlanan kıyma içi ile doldurulup tekrar yuvarlanır. Önceden hazırlanan et suyu haşlanmış nohut ve pirinçle 10 dakika kaynatılır. Önce küçük köfteler sonra büyükleri atılır. En son sıvı yağ, kuru nane, salça ve turunç ekşisi ile hazırlanan sos eklenir. 15 dakika kaynatıldıktan sonra hazır hale gelir (K. 19, K. 23, K. 24).

Cüçük Çorbası

Malzemeler: Celfin veya aynı yaşta horoz, 1 su bardağı pirinç, yarım yemek kaşığı domates ve biber salçası, karabiber, sıvı yağ ve tuz.

Hazırlanışı: Satırla parçalanan tavuk eti kısa bir süre kızartılır. 10-15 dakika suda haşlandıktan sonra pirinç, salça, karabiber ve tuz eklenir. Pirinç açılana kadar pişirilir (K. 20, K. 23).

Uğürtmek Yahnisi

Malzemeler: 1 bağ uğürtmek (yeşil soğanın göbeğinden çıkan tohum sürgünü), salça, nar ekşisi, tuz, sıvı yağ.

Hazırlanışı: Uğürtmek fındık büyüklüğünde doğranıp kavrulduktan sonra salçalı su ve nar ekşisi katılarak 15 dakika pişirilince hazır olur (K. 47).

Ekşili Çorba

Malzemeler: Nohut, fasulye, dövme, kabak, domates, lahana, biber, kuru nane, sarımsak, salça, yağ, nar ekşisi.

Hazırlanışı: Önce bakliyatlar suda kaynatılır. Sonra sebzeler eklenir. Pişmeye yaklaştığında ekşisi konur. Nane, sarımsak sosu eklenerek indirilir (K. 20, K. 30, K. 31, K. 77).

Dutmaç (Erişte)

Malzemeler: 2 su bardağı un, kuru nane, sıvı yağ, sarımsak, salça, yeşil mercimek, tuz, turunc ekşisi.

Hazırlanışı: Hamur ince ve kare şeklinde küçük kesilir. Artan hamurla kare şeklinde kıkırdak kesilir. Kaynayan suya önce mercimek atılır. Ekşi ve tuz eklenerek 10 dakika kaynatılır. Hamur konularak bir taşırım kaynatılır. Sosu ve kıkırdak eklenip indirilir (K. 47).

Malota

Malzemeler: Yarım su bardağı mercimek, 1 yemek kaşığı pirinç, salça, sıvı yağ, bir baş soğan, pul biber, tuz.

Hazırlanışı: Kaynayan suya pirinç ve mercimek konulur. Kıvama gelene kadar pişirilir. Rendelenmiş soğan, salça, pul biberle hazırlanan sos eklenerek hazır olur (K. 19).

Tırşık (Ekşitme)

Malzemeler: Bir bağ pancar, 1 kilogram yoğurt, 1 bardak dövme, yarım bardak nohut, yarım bardak un.

Hazırlanışı: Pancar akşamdan ince kıyılarak haşlanır. Sonra yoğurt, un ve dövme eklenip üzeri hava almayacak şekilde kapatılır. Bu ekşitme için yapılır. 24 saat sonra ocağı konulup nohut eklenir ve 2 saat pişirilerek hazır hale getirilir (K. 20, K. 68).

Katıklı Çorba

Malzemeler: 1 kilogram yoğurt, 2 su bardağı dövme, 400 gram yeşil fasulye, 1 baş sarımsak tuz, su ve buz.

Hazırlanışı: Fasulyeler kırılır. Dövme ile haşlanır, sulandırılmış sarımsaklı yoğurda katılır. İçine buz kırıkları atılarak soğuk yenilir (K. 20, K. 47).

Sütlü Çorba

Malzemeler: 1 kilogram süt, yarım su bardağı pirinç, tuz, karabiber.

Hazırlanışı: Süt kaynatıldıktan sonra pirinci atılır. Pirinç açılana kadar pişirilir. Tuz ve karabiber ekleyip indirilir (K. 20, K. 39).

Bulgur Yemekleri

Köfteçi (Sıkmaç)

Malzemeler: 2 su bardağı kırmızı mercimek, bir su bardağı bulgur, kuru soğan, pul biber, sıvı yağ, salça, kimyon, tuz.

Hazırlanışı: Mercimek açılana kadar haşlandıktan sonra bulgur eklenir ve bir süre pişirilir. 10 dakika dinlendirildikten sonra yoğurulup macun haline getirilir. Kare şeklinde küçük doğranmış soğan, salça ve kimyon kavrularak sos şeklinde hazırlanan iç, köfte ile yoğurulur. Aynı iç, köfte yanında da konulur. Avuç içinde sıkmaç yapılan köfteler, yanına hazırlanan içi bastırılarak yenir (K. 30, K. 31, K. 47).

Sarmaçi

Malzemeler: Bir yemek tabağı bulgur, bir yemek kaşığı salça, 2 adet domates, bir bağ yeşil soğan, tere, maydanoz, sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Bulgur, sıcak suyla yumuşatıldıktan sonra doğranmış yeşillikler, sıvı yağ, salça ve tuz konulup hafifçe yoğurularak hazır hale getirilir (K. 19, K. 30, K. 31, K. 47).

İç (Kısır)

Malzemeler: Bir yemek tabağı bulgur, salça, sıvı yağ, tere, maydanoz, yeşil soğan, sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Bulgur, salça katılarak macun haline gelene kadar yoğurulur. Sonra doğranmış yeşillikler, sıvı yağ ve tuz eklenerek karıştırılır (K. 17, K. 18, K. 30, K. 31, K. 44).

Mercimekli Bulgur Pilavı

Malzemeler: 2 su bardağı bulgur, 1 bardak yeşil mercimek, sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Önce mercimek açılana kadar pişirilir. Sonra bulgur eklenir. Suyunu çekene kadar pişirilir. Tavadaki eritilen yağ eklenerek hazır hale gelir (K. 20).

Nohutlu Köfte

Malzemeler: 1 kilogram nohut, 2 su bardağı bulgur ve un, 2 adet kuru soğan, kimyon (dışına), karabiber, salça, sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Nohut, haşlanıp tencerede tokmakla dövülerek macun haline getirilir. Kavrulmuş soğan, karabiber ve biber salçası ile karıştırılır. Un, bulgur, salça ve kimyon yoğurularak dış hamur hazırlanır. Parçalara ayrılan hamur parmakla oyularak doldurulur. Köfteler kızartılarak ya da haşlanarak yenir. Genellikle toğga ile yenilir (K. 19).

Soğanlı Pilav

Malzemeler: 1 su bardağı bulgur, 2 baş soğan, 1 adet domates, 2 tane yeşilbiber, salça, pul biber sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: 2 bardak suya 1 bardak bulgur eklenerek suyunu çekene kadar kaynatılır. Kavrulmuş soğan ve diğer malzemeler konulup karıştırılır. Aynı yemek lahanası ile de yapılabilir (K. 20, K. 39).

Et Yemekleri

Lökletme (Haşlama)

Malzemeler: 2 kilogram kemikli kuzu eti, limon, tuz.

Hazırlanışı: Kemikli et satırla parçalara ayrıldıktan sonra bakır kazana konularak su ve tuzu konulur. Et kemikten ayrılınca kadar pişirilir. Yenilirken bolca limon sıkılır (K. 17, K. 18, K. 81).

Et Doldurma (Kaburga Dolması)

Malzemeler: 1 adet kuzu kaburgası, kuru soğan, dövme (pirinç), bulgur, nohut, şehriye, salça, karabiber, sıvı yağ.

Hazırlanışı: Küçük doğranmış soğanlar salça ve karabiberle yoğurularak iç hazırlanır. Kaburganın dış kısmındaki boşluk, soğan içi ile doldurulduktan sonra dikilir. Büyük bakır kazana konularak su eklenir. Yaklaşık 3 saat pişirilir. Et pişmeden yarım saat önce dövme ve nohut eklenir. Piştikten sonra kaburganın kemiği sıyrılıp et parçalanır. Etle pişen soğan içi pilav üzerine konur. En üste de etler konularak servis edilir (K. 20, K. 81).

Tavuklu pilav

Malzemeler: 1 adet köy tavuğu, dövme, (bulgur veya pirinç de olabilir) 2 baş kuru soğan, nohut, salça, şehriye, sıvı yağ, karabiber, tuz.

Hazırlanışı: Soğan, salça ve karabiberle hazırlanan soğan içi tavuğun içine doldurulduktan sonra dikilerek kapatılır. 2-3 saat haşlanarak pişirilir. Pişme yaklaştığında dövme ve nohut eklenerek birlikte pişirilir. Tavuk çıkarıldıktan sonra yağda kızarmış şehriye, pilavın üzerine dökülür. İç çıkartılıp tavuğun eti parçalanır. Tavuk etleri iç ile beraber pilavın üzerine konularak servis edilir (K. 23, K. 24).

Etli Kömbe

Malzemeler: 1 kilogram kuzu kıyma, yarım kilogram kuru soğan, 2 kilogram un, zeytinyağı, 1 yemek kaşığı salça, karabiber, tuz, 1 bardak yoğurt.

Hazırlanışı: Yufka ekmek büyüklüğünde açılan hamur 12-13 kat hazırlanır. Sini önce yağlanır ve en alta 3 kat hamur konur. Malzemeler çiğ kıyma ile karıştırılıp harç yapılır. En üste kadar tek kat hamur kapatılır. En son 3 kat hamurla kapatılır. Dilimlenir ve yoğurtla zeytinyağı yedirilir. Hazırlanan sini köz üzerine konulup üzeri saca kapatılır. Sacın üzerine biraz kül atılır. Külün üzerinde ince çalı yakılır. Altı ve üstü kızardıktan sonra ateşten indirilir (K. 19, K. 68).

Mantar Kavurması

Malzemeler: 1 kilogram organik mantar, 1 adet domates, salça, 1 baş kuru soğan, sıvı yağ, karabiber, 2 adet yeşilbiber, tuz.

Hazırlanışı: Kare şeklinde doğranan mantar, domates ve biberler kavrulup soğan ile karıştırılır. Salça, baharat, tuz ve bir bardak su eklenip yarım saat pişirilir (K. 81).

İçli Köfte

Malzemeler: 1 kilogram kuzu kıyma, 250 gram dövülmüş dana eti, yarım kilogram kuru soğan, 1 kilogram un, 2 bardak bulgur, sıvı yağ, salça, karabiber, kimyon, tuz.

Hazırlanışı: Un, bulgur, dövülmüş et ve salça, kimyon yoğrularak hamur haline getirilir. Yumurta büyüklüğünde koparılan hamurlar parmakla oyulur. Kıyma, soğan, salça ve karabiber ile kavrulan iç önce soğutulur. Köfteler doldurulup ağzı kapatıldıktan sonra, yarım limon sıkılmış kaynayan suya konulur. Suyun yüzeyine çıkmaya başlayınca alınır. Nar ekşisi ile yenilir (K. 20, K. 47, K. 68, K. 77).

Sebze ve Ot Türleri

Ispanak Yahnisi

Malzemeler: 1 bağ ıspanak, bir baş soğan, biber salçası, zeytinyağı, karabiber, tuz, nar ekşisi, sarımsak.

Hazırlanışı: Ispanak doğrandıktan sonra kavrulmuş soğan ile karıştırılır. Tuz, karabiber ve ekşi ilave edilir. 1 su bardağı su eklendikten sonra 10-15 dakika sonra pişmiş olur (K. 20, K. 39).

Aceba

Malzemeler: 1 kilogram aceba, bir kuru soğan, salça, sıvı yağ, 1 adet domates, limon, tuz.

Hazırlanışı: Acebeler kırılır ve yağ, soğan, salça ve doğranmış domatesle 10-15 dakika kavrulur. 2 su bardağı su konulup yarım saat pişirilir. İndirmeden önce yarım limon sıkılır (K. 39).

Libiye

Malzemeler: 1 kilogram libiye, soğan, 1 adet domates, salça, sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Libiye kırılır ve soğan, salça, tuz, yarım bardak su, tuz konulup kavrulur. İki bardak su ve domatesi eklenip yarım saat pişirilir (K. 39).

Kömeç

Malzemeler: Bir bağ kömeç, yarım çay bardağı bulgur, 1 baş kuru soğan, sıvı yağ, biber ve domates salçası, tuz.

Hazırlanışı: İnce kıyılan kömeç; salça, soğan, sıvı yağ, tuz, 3 diş ezilmiş sarımsak ve yarım bardak su eklenerek yarım saat kavrularak pişer. Sonra bulguru eklenir. 10 dakika sonra kapatılır (K. 47).

Ot Kavurma

Malzemeler: Kuşekmeği, sarıkız, at kağırcığı, karakız otu, 1 baş kuru soğan, salça, sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Otlar doğranıp suda haşlanır. Sıkılır. Kavrulmuş soğanı konulup karıştırılarak hazır hale getirilir (K. 17, K. 18).

Çiçek Dolması

Malzemeler: Kabak çiçeği, 2 su bardağı pirinç, 1 kuru soğan, 2 adet domates, 1 bağ maydanoz, 1 diş sarımsak, salça, limon, sıvı yağ, tuz, karabiber.

Hazırlanışı: Pirinç ile hazırlanan iç, çiçeklerin içine konularak ağız kısımları bükülür. Kazana sıralı şekilde kat kat konulur. Bir bardak su ve tuz eklenir. 40 dakika kısık ateşte pişirilir (K. 17, K. 18).

Lahana Sarması

Malzemeler: 1 adet lahana, 2 su bardağı pirinç, 1 kuru soğan, 1 bağ maydanoz, salça, 1 adet domates, karabiber, sıvıyağ, tuz, 1 diş sarımsak, yarım limon.

Hazırlanışı: Lahana el büyüklüğünde doğranıp haşlanır. Hazırlanan iç lahanaya sarılarak kazana yerleştirilir. Tuz, 1 bardak su eklenip 40 dakika pişirilir. Yarım limon sıkılıp altı kapatılır (K. 19).

Fasulye Kavurması

Malzemeler: Yarım kilo yeşil fasulye, bir kuru soğan, salça, sıvı yağ, tuz, yarım domates.

Hazırlanışı: Fasulye kırılıp haşlanır. Sonra suyu sıkılır. Soğan, salça, tuz, domatesle yağda 5 dakika kavrulur (K. 20).

Domates Kavurması

Malzemeler: Yarım kilogram domates, 1 kuru soğan, 2 adet yeşilbiber, pul biber, sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Domatesler kare şeklinde doğranarak kazana konur. Kavrulmuş soğan, doğranmış yeşilbiber, yarım bardak su, tuz ve pul biber eklenip 10-15 dakika pişirilir (K. 39).

Sünüberi

Malzemeler: Yarım su bardağı yeşil mercimek, 1 kuru soğan, 4 adet patlıcan, 2 adet domates, 1 baş sarımsak, salça, sıvı yağ, karabiber, tuz.

Hazırlanışı: Kare şeklinde doğranan patlıcanın yarısı alt kısmına yerleştirilir. Üzerine mercimek, soğan, sarımsak, domates, salça konulup karıştırılır. 2 bardak su eklenip üzerine kalan patlıcan, yeşilbiber ve domates konulup 45 dakika pişirilir (K. 19, K. 47).

Hamur İşleri

Soğanlı Börek

Malzemeler: 1 kilogram kuru soğan, 1 kilogram un, 2 yemek kaşığı biber salçası, pul biber, karabiber, zeytinyağı, tereyağı.

Hazırlanışı: Hamur, tabak büyüklüğünde açılır. Çiğ soğan ile hazırlanan iç, birer avuç konularak kapatılır. Kapatılan kısım tabağın kenarı ile yarım daire şeklinde kesilir. Odun ateşinde ısıtılmış büyük sacın üzerine konulan börekler çevrilerek pişirilir. Pişen börekler tereyağı sürülür (K. 19, K. 23, K. 24, K. 68).

Bazlama

Malzemeler: Hamur, tereyağı, tulum peyniri.

Hazırlanışı: Bir yufka ekmek hamuruyla ekmeğin yarı büyüklüğünde kalınca açılan hamur oklavaları sarılarak sacın üzerine konulur. Pişen bazlamalar tereyağı sürülüp katlanır. Tulum peyniri ile yenilir (K. 23, K. 24, K. 68).

Eğrice (Kül Kömbesi)

Malzemeler: 1 kilogram kuru soğan, biber salçası, zeytinyağı, pul biber, karabiber.

Hazırlanışı: Malzemeler kıyılmış çiğ soğana karıştırılarak harcı hazırlanır. 2 yufka ekmek büyüklüğünde hamur açıldıktan sonra iç doldurulup kapatılır. Önce sacın üzerinde hafifçe pişirildikten sonra sacın altındaki küle gömülür. Üzerine köz çekilip 15-20 dakika sonra çıkarılır (K. 20, K. 23, K. 24).

Diğer Yiyecekler

Küncüleme

Malzemeler: 500 gram küncü, yarım lahana, nar ekşisi, sarımsak, tuz.

Hazırlanışı: Küncü, tavada 30 dakika kavrulduktan sonra ekmek tahtasına konulup soğutulur. Cam şişe ile ileri-geri yaparak ezilir ve macun haline getirilir. Sarımsaklar konulup küncü ile beraber ezildikten sonra bir kaba konulur. İnce kıyılıp haşlanan lahana, suyu sıkılıp küncü ile karıştırılır. Yarım çay bardağı nar ekşisi ve tuzu eklenerek hazır hale getirilir (K. 19, K. 20).

Döyme Turşu

Malzemeler: 2 adet salatalık, kuru nane, sarımsak, nar ekşisi.

Hazırlanışı: Salatalıklar ince ve kare şeklinde doğranır. Yarım çay bardağı nar ekşisi, 4 diş ezilmiş sarımsak, tuz ve su eklenir. Üzerine kuru nane serpilir. Genellikle iç (kısır) yanında yenilir (K. 19, K. 20).

Soğan Öfelemesi

Malzemeler: 4 adet kuru soğan, 4 yumurta, tereyağı, karabiber, pul biber, maydanoz.

Hazırlanışı: Halka şeklinde doğranan soğan, tuzla öfelenerek acısı alınır. Sonra suya konulup elle suyu sıkılır. Tereyağı, maydanoz, pul biber ve karabiber ile yoğurulup servis tabağına serilir. Haşlanan yumurtalar halka şeklinde doğranarak üzerine konulur (K. 19).

Söğürtme

Malzemeler: 1 kilogram patlıcan, 50 gram salçalık biber, 4-5 adet kuru soğan, nar ekşisi, pul biber, tuz.

Hazırlanışı: Malzemeler közün üzerine konularak yumuşayana kadar pişer. Kabukları soyulduktan sonra doğranarak servis tabağına konulur. Üzerine bolca nar ekşisi dökülüp pul biber ve tuz serpilir (K. 47, K. 68).

Süllüm

Malzemeler: 1 bağ kömeç sürgünü, nar ekşisi, tuz, pul biber.

Hazırlanışı: Kömeç 4-5 santim uzunluğunda doğranarak haşlanır. Suyu sıkılarak tabağa konulur. Üzerine nar ekşisi, pul biber ve tuz eklenir (K. 20).

İçecek Türleri

Gül Suyu

Malzemeler: Kırmızı gül, limon tuzu, toz şeker.

Hazırlanışı: Gül yaprakları şişelere bastırılır. Su ve limon tuzu eklenip ağzı kapatılır. Yapraklar eriyene kadar (15-20 gün) açılmaz. Şekerli su ile hazırlanan şerbet soğutulur. 10 bardaklık şerbete bir bardak gül suyu konulur (K. 20)

Sütlü Çay

Malzemeler: Süt, çay, şeker.

Hazırlanışı: Çay bardağının üçte birine çay konulduktan sonra kaynatılmış süt eklenir (K. 17, K. 18, K. 81).

Sıkılmış Portakal ve Greyfurt Suyu

Malzemeler: Portakal, greyfurt, şeker, su.

Hazırlanışı: Portakal veya greyfurtların suyu sıkılarak plastik şişelere konulur. 10-15 gün dinlendirilir. Şekerli su ile yapılan şerbet ile karıştırılarak içilir (K. 47).

Kızılıçık Şerbeti

Malzemeler: Kızılıçık, şeker.

Hazırlanışı: Kızılıçık 15-20 dakika kaynatıldıktan sonra tülbentten geçirilerek süzülür. Sonra şeker eklenerek şişelenir (K. 4, K. 23, K. 24, K. 25)

Böğürtlen Şerbeti

Malzemeler: Böğürtlen, şeker.

Hazırlanışı: Böğürtlenler dikeninden ayrıldıktan sonra geniş bir kapta soğuk suyla yıkanır. 5-10 dakika kaynatıldıktan sonra ezerek süzektan geçirilir ve şişelere doldurulur (K. 23, K. 24, K. 25).

Tathıllar

Kabak Tatlısı

Malzemeler: Yarım adet kızarmış balkabağı, 1 su bardağı pirinç, 1 su bardağı şeker, yarım su bardağı çekirdeksiz kuru üzüm, karabiber, tuz, 1 yemek kaşığı tereyağı.

Hazırlanışı: Kabağın kabuğu soyulduktan sonra kare şeklinde doğranır. Kazana yerleştirilen kabağın üzerine pirinç, şeker, karabiber, tereyağı, üzüm konulup 2 su bardağı su eklenerek kısık ateşte 30 dakika pişirilir (K. 4, K. 20, K. 23, K. 24).

Hamur Tatlısı

Malzemeler: 1 su bardağı un, 1 su bardağı şeker, sıvı yağ.

Hazırlanışı: Hamur, katı çorba kıvamında hazırlanır. Kaşıkla alınarak ısıtılan yağ bırakılır. Hamurlar portakal yaprağı büyüklüğünde kızartılır. Şerbeti ılık hale getirildikten sonra üzerine dökülür ve 10-15 dakikada hazır hale gelir. Hamur tatlısı şerbet yapılmadan, toz şekere bastırılarak da yenilebilir (K. 20, K. 39, K. 68).

İrmik Helvası

Malzemeler: 1 su bardağı ırmik, 1,5 su bardağı şeker, 1 paket margarin, 50 gram çam fıstığı, 50 gram kuş üzümü.

Hazırlanışı: İrmik, çam fıstığı ile kavrulur. Önceden hazırlanan şerbet eklenir. Üzüm konulduktan sonra indirilip ağzı kapatılır. 10-15 dakika sonra irmik kabarır. Tatlı, avuçta sıkma yapılarak servis edilir (K. 4, K. 19, K. 25).

Çörek (Bayram Çöreği)

Malzemeler: 2 kilogram un, 2 kilogram şeker, 500 gram irmik, 500 gram tahin, 1 kilogram yoğurt, 1 kilogram süt, çeyrek paket maya, 2 parça tarçın, 1 kilogram tereyağı, 500 gram küncü.

Hazırlanışı: Tereyağı eritilip una dökülür ve un hafifçe ovulur. Unun orta kısmı açılıp diğer malzemeler konulur ve hamur haline getirilir. Hamurun hazırlandığı bakır leğenin üzerine 3 kat bezle, sıkıca kapatılarak mayaya gelmesi beklenir. 2 saat sonra üzeri açılır. Kopararak parçalara ayrılan hamur, avuç içinde ovularak yassı şekline getirilir. Bir tarafı küncüye bastırarak çörekler bir sofraya üzerine dizilir (K. 20, K. 30).

Turunç Tatlısı

Malzemeler: 15-20 adet turunç, 1 kilogram şeker, 1 tatlı kaşığı limon tuzu.

Hazırlanışı: Turunç kabukları tencerede 10-15 dakika kaynatıldıktan sonra ipe dizilir. Suya bastırılan kabuklar bir hafta boyunca suyu yenilenerek acısı alınır. Acısı alınan kabuklar süzektan geçirildikten sonra suyu ve şekeri konularak pişirilir. Üzeri köpüklenip rengi açılmaya başlayınca limon tuzu eklenir ve 10-15 dakika daha kaynatılıp ocaktan indirilir. Turunç tatlısı, reçel olarak da tüketilebilir (K. 23, K. 24, K. 25).

Belirli Günlerde Yapılan Yiyecek ve İçecekler

Yörede Ramazan ayının ilk iftarında evlerde tavuklu dövme pilavı yapılır. Her sahurda tereyağlı bulgur pilavı ve hoşaf pişirilir. Bayramdan üç dört gün önce bayram çöreği pişirilir. Çörek, kadınlar tarafından imece usulü yapılır. Bayramın ilk günü evlerde ekşili çorba pişirilir ve gelenlere çörekle beraber ikram edilir. Kurban Bayramı'nın ilk günü akşam yemeğinde lökleme yapılır (K. 4, K. 23, K. 24, K. 25).

Düğünlerde bayrak yemeğinde börek çorbası veya analıkızlı yapılır. Yanında mutlaka dövme pilavı pişirilir. Kına gecelerinde eve gelenlere lokum, bisküvi, şerbet ikram edilir, çerez dağıtılır

Cenazelerin üçüncü günü helvası yapılır. 7. günü mevlitli yemek verilir. Cenaze evinde mevlit okutulduktan sonra şerbet dağıtılır. Ölen kişilerin ölüm yıl dönümlerinde mevlit okutulup lokum, bisküvi ve şerbet dağıtılır (K. 4, K. 19).

Muharrem ayının 10. günü aşure pişirilip komşulara dağıtılır. Üç aylar girdiğinde ırmık helvası kavrulup komşulara dağıtılır

Asker uğurlama ve sünnet törenlerinde koç kesilir, gelenlere kavurma yapılır. Davetlerde misafirlere genellikle tavuklu pilav ve mevsimine göre güveç tava pişirilir (K. 23, K. 24, K. 25).

Kışlık Hazırlıklar

Yaz sonlarında kadınlar yufka ekmek yaparlar (K. 23, K. 24, K. 68).

Bulgurluk ve unluk buğday alınır. Bulgurluk buğday bakır testte pişirilip damlarda kurutulur ve değirmende çektilir (K. 19).

Nar ve turunç ekşisi kaynatılıp cam şişelere konulur (K. 19, K. 20).

Yaş incirler toplanıp belben kaynatılır (K. 19).

İncir, üzüm, çağla, çilek, kabak, turunç, vişne reçeli yapılır (K. 20, K. 47, K. 77).

Dağlarda ve bahçelerde yetişen ıhlamur, kekik, kantaron çiçeği, nane, dağ çayı toplanır ve kurutulur (K. 2, K. 4).

Yaz sonunda yaylalarda ceviz çırpılır (K. 2, K. 68, K. 69).

Biber, salatalık, domates, lahana turşuları vurulur (K. 17, K. 18, K. 19, K. 20, K. 47, K. 68).

Tiyek toplanıp plastik şişelere basılır. Patlıcan ve biber iplere dizilip kurutulur (K. 19).

Biber ve domates salçası kaynatılır. Yeşil zeytin tokmakla kırılarak şişe ve bidonlara konulur. Domates kaynatılıp konserve yapılır (K. 19, K. 20).

Portakal kesilip sarma kâğıtları ile sarılarak kasalara dizilir. Mağazalarda muhafaza edilir. Bu uygulamayı “yatağa alma” denilir (K. 2, K. 4).

Yemek yeme, biyolojik bir gereklilik olarak insanın en temel ihtiyaçlarından biri durumundadır. İnsanların yeme-içme ihtiyacı zaman içerisinde belli alışkanlıklara dönüşmüştür. Bireyin toplumla ilişkisinde ve toplumlar arası ilişkilerde kaynaştırıcı bir role sahip olan yeme-içme kültürü kültürlerin oluşum süreçlerinde önemli bir yapı taşı olmuştur.

Toplumların bilinen tarihleri kadar eski olan yemek kültürleri, süreç içerisinde farklı kültürlerle etkileşimlerle ve değişen yaşam şartları ile zenginleşerek gelişmiştir. Yemek kültürünün oluşmasında coğrafi faktörler önemli bir etkindir. Yüksek kesimlerde hayvancılıkla uğraşan toplulukların yiyecek ve içecekleri daha çok et ve süt ürünlerinden oluşmaktadır. Ovalarda tarımla uğraşan kesimlerin yemek kültürü ise daha çeşitli olmakla beraber tarımsal ürün ağırlıklıdır. Sıcak iklimde yaşayan kesimlerin mutfak kültürünün sebze ağırlıklı, soğuk ve karasal ikliminde yaşayanların mutfak kültürünün tahıl ürünleri ağırlıklı olduğu açıkça görülmektedir. Yine, kıyı kesimlerde yaşayanların yemek kültüründe deniz ürünlerinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Toplumların mutfak kültürünün oluşmasında tüm bu coğrafi faktörlerin yanı sıra yaşam tarzları, demografik yapı, ekonomik koşullar, doğal afetler, savaşlar, kıtlık, hastalıklar, inançlar ve siyasal sebeplerin hepsi birer etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk yemek kültürünün oluşum süreçlerinde hemen her faktörün etkili olduğu görülmektedir. Türklerin, tarihi süreç içerisinde geniş coğrafyalarda varlık göstermesi hem farklı yaşam alanlarını hem de farklı kültürleri tanımalarını sağlamıştır. Orta Asya yaşam alanında daha çok tarım ürünleri ve hayvansal ürünler ile sınırlı olan Türk yemek kültürü, asırlar içerisinde yaşanan bu yayılma süreçlerinde zenginleşerek genişlemiştir. İnançsal aidiyet, Türk yemek kültürünün oluşmasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Türklerin İslam öncesi dönemlerde mensup oldukları inanç sistemine bağlı olarak yaptığı ayin ve törenler yemek kültürlerine önemli ölçüde tesir etmiştir. Müslüman Türklerin, İslam'ın yasakladığı yiyecek ve içecekleri tüketmemesi yine Türk yemek kültürü için önemli bir etken olmuştur.

Türk yaşam tarzında kutlama ve anma etkinlikleri, tarihin her döneminde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu etkinliklere özel hazırlanan yemekler, toplumsal yaşamda önemini hâlâ korumaktadır. Yemek kültürü, Türk kültürü içerisinde görgü ve adap açısından da çok önemlidir. Yemeğin sunumu, yenilme şekli, paylaşılması, yenilme zamanı gibi birçok faktör, Türk yemek kültürünün içerisinde yer almaktadır.

Türklerin Orta Asya'dan Balkanlar'a uzanan zengin yemek kültürü, Anadolu yemek kültüründe de varlığını sürdürmektedir. Çalışma alanımız olan Dört Yol yöresi de Anadolu'nun bu zengin yemek kültürü içerisinde önemli bir yere sahiptir.

8. OYUN, EĞLENCE VE SPOR

8.1. Çocuk Oyunları

Dünyanın varoluşundan beri insanlar arasında varlığını sürdüren oyun, insanların çocukluk döneminde kendisini ve çevresini tanımasına yardımcı olur. Oyun, içinde bulunduğumuz dünyayı çocuğun dünyasına indirger. Çocuk, gerçek dünya ile ilgili sorularının cevaplarını kendi dünyasında bulmaya çalışırken bulunduğu yaş grubuna uygun olan oyun kendisine bu imkânı sağlar. Geleneksel çocuk oyunlarında, çocuk temelde iki işlev görür. Birincisi çocuğun fiziki ve zihni gelişimini destekleyen oyunlardır. Sözgelimi, tekerlemelerle başlayan oyunlar çocuğun dil kazanma ve iletişim becerisini geliştirir. İkincisi ise geleneksel oyunlar aracılığıyla yarının büyüğü olan çocuk içinde bulunduğu toplumun değerlerini kazanır. Çocuk, oyun ortamında sevgi, saygı, dostluk, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma, iyilik kötülük, haklılık haksızlık, dürüstlük, kurallara uyma ve benzeri pek çok sosyal ve kültürel değeri oyunların içinde değerler eğitimi aracılığı ile öğrenir (Sümbüllü-Altınışik, 2016, s. 75-84).

Çocuklar, oyuna daha beşikteyken başlarlar. Eline bir çingirak vererek sallamasını, sesi tanımasını ve eğlenmesini isteriz. Oyun, çocuk için bir ihtiyaçtır. Yeri ve zamanı geldiğinde oyun oynamalarına izin verilmeli, onlara rehberlik yapılmalı, oyunların kuralları öğretilmelidir. Çocuklar, oyunlar sayesinde kişilik, sorumluluk, karar alma, uyarılma, idare etme ve kurallara uymayı öğrenirler. Tabii dikkat edilecek önemli bir konu vardır. O da çocuklar, oyunu seçerken topluca oynanabilen, arkadaş ayrımı yapmadan, faydalı olan oyunlar seçmeli, zarar verecek tehlikeli oyunlar oynamamalıdır (Aslan, 2003, s. 89).

Çocuk oyunlarının ortaya çıkmasında birçok etken vardır. Yaşam biçimleri, coğrafi yapı, kültür, inanç, gelenek ve görenekler bu oyunların kültürlere ve yörelere göre farklılıklar göstermesine neden olmuştur. Yapılan derleme çalışmalarında, Anadolu'nun her yerinde yöre ile özdeşleşmiş çocuk oyunlarının olduğu görülmektedir. Çalışma alanımız olan Dört Yol yöresi de Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi, geleneksel çocuk oyunlarının varlığı bakımından oldukça zengindir.

Dört Yol'da oynanan çocuk oyunları ve oynama şekilleri şu şekildedir:

Yayla Oyunları

Kızak Kaydırma

Genellikle üç dört kişiyle oynanır. Bir buçuk metre uzunluğunda 30 santim genişliğinde ince bir tahtadan kızak yapılır. Kızağın alt kısmı yonca otu sürtülerek kayganlaştırılır. Daha sonra zemini çam pürü ile kaplı sarp bir yer tespit edilir. Başlama ve varış yerleri önceden belirlenir. Tepe kısma çıkılıp yan yana sıralanır. Belirlenen bitiş yerine ilk ulaşan kişi oyunu kazanmış olur. Yarış sırasında kızaktan düşenler olduğu için tehlikeli durumlarla karşılaşılabilir. Yarışı kaybedenler kazanana yiyecek ya da içecek alır (K. 2, K. 14, K. 38, K. 79).

Kale

Grup şeklinde ve yarışma niteliğinde oynanan oyunda genellikle 8-10 kişi olur. Oyun başlamadan önce kaybeden grubun alacağı ödül belirlenir.

Oyuncular iki gruba ayrıldıktan sonra üçgen şeklinde yassı ve büyük taşlar birer metre arayla dizilir. Gruplar arasında 10-15 metre mesafe olur. Gruplar kendi arasında sıraya dizilerek karşı tarafın taşlarını devirmek için sıra ile taş atar. Yerde sıralı dizilmiş taşların tamamını ilk deviren grup seti kazanmış olur. Toplam 3 setten oluşan oyunda 2 seti kazanan oyunu kazanmış olur. Oyun sonunda kaybeden grup kazanan gruba başta belirlenen ödülü alır (K. 38, K. 78).

Araba Yarıştırma

En az iki kişiyle oynanan araba oyunu 10-15 kişilik kalabalık grup arasında da oynanabilir. Yayla şartlarında insanlar çocuklar için tahta arabalar yaparlar. Araba, kalın bir ağacın gövdesi yontularak bütün halde çıkartılır. Bu şekilde daha sağlam ve dayanıklı olması sağlanır. Tekerler ve direksiyon kısmı yine ağaçtan yapılır.

Arabası olan çocuklar eğimli bir arazide yan yana sıralanıp araba yarışı yaparlar. Tahtadan araba yapma yayla yaşamının geçmişten günümüze gelen vazgeçilmez bir geleneğidir (K. 2, K. 14, K. 38).

Çatal Kırmaca

İki kişi arasında oynanan çatal kırmaca oyunu iyi nişancının ölçüldüğü ödüllü bir oyundur. Yaylalarda çocuklar kuş avına gittikleri için kendilerine kuş lastiği yaparlar. Kuş lastiğinin çatal kısmı yaylalarda yetişen kiraz, demircik gibi sert ve dayanıklı ağaçlardan yapılır.

Oyunu oynayacak kişiler belirledikleri mesafeye sırayla çatalı dikerler. Çatal yerde ters çevrilerek dikilir. Sırayla çatala taş sıkılır. Çatalın biri kırılana kadar oyun devam eder. Çatalı kırılan kişi kuş lastiğini kırana verir (K. 78, K. 79).

Salıncak

Salıncak oyununda oyuncu sayısı sınırı yoktur. Yüksek bir ağacın kalın dalına salıncak kurulur ve sırayla sallanılır. Sallanma sırasında kim daha uzak mesafeye gidip gelirse oyunu o kazanmış olur. Salıncak oyunu cesaret gerektirdiği için bazı çocuklar oynamazlar. Salıncak kurmak için sarp yerlerde ve bir tarafı uçurum olan ağaçlar tercih edilir. Bu şekilde oyunun daha heyecanlı olması sağlanır (K. 2, K. 79).

Gıngırabiç

Gıngırabiç oyunu genellikle 4-5 kişi tarafından oynanır. Oyuncu sayısını gıngırabiç yapılan ağacın durumu belirler. Yeni büyüyen bir ağaç, tepe kısmına ip atılıp yere çekilir. Ağaca tahterevallili özelliği kazandırılarak üzerine oturulur. Ağacın esneme gücüne göre ağırlık verilmesi gerekir. Aksi durumda binen kişiler savrulabilir. Gıngırabiç oyunu tehlike içerdiği için düz ve zeminin taşlık olmadığı yerlerde oynanır (K. 2).

Su Oyunları

Tırtıl

Çayda yüzme sırasında oynanan tırtıl oyunu, bir çeşit yakalama oyunudur. Genellikle 7-8 kişi ile oynanır. Oyunun oynanacağı alan suyun durgun olduğu havuz şeklinde geniş bir yer olmalıdır. Önce ebe belirlenir. Oyun başladıktan sonra diğer kişiler ebeden uzaklaşır ve sudan çıkmaya çalışır. Ebelenecek kişinin sudan çıkmamış olması gerekir. Sudan çıkan kişi ebe 10'a kadar saydığında tekrar suya girmek zorundadır. Kim ebelenirse o kişi ebe olur. Tırtıl oyununda iyi yüzmek ve çabuk hareket etmek gereklidir (K. 14, K. 70).

Deve Güreşi

Oyun 4 kişi arasında oynanır. Suyun göbek mesafesinde olan bir yerinde iki kişi diğer iki kişiyi omzuna alır. Omuzda olanlar karşı omuzda olan kişi ile ayakta olanlar da kendi aralarında birbirilerini iterek düşürmeye çalışırlar. Deve güreşi oyunu güç ve denge gerektiren bir oyundur (K. 14, K. 38, K. 70, K. 78).

Nefes Tutma

Nefes tutma oyunu 4-5 kişi arasında oynanır. Oyunda bir hakem olur. Hakemin başla komutu ile oyuncular derin nefes alıp suya yüzüstü yatarlar. Sudan en son başını çıkaran kişi, oyunu kazanmış olur. Aynı oyun iki kişi arasında süre tutularak ya da sayı sayılarak de oynanabilir (K. 14, K. 66, K. 70).

Su Serpme

Oyun iki kişi arasında oynanır. Suyun diz seviyesinde olan sığ yerlerinde oynanır. İki kişi aralarında 1 metre mesafede yüz yüze dönüp eğilerek birbirlerine su serperler. Su iki avuçla sert bir şekilde serpilir. Su serpme sırasında karşıdaki kişiye bakılmalıdır. Başını yana çeviren ya da aşağı eğen kişi oyunu kaybeder (K. 2, K. 14, K. 70).

Dipten Gitme

4-5 kişi arasında oynanan bu oyun, yarış niteliğindedir. Suyun derin ve uzun mesafeli yerlerinde oynanır. Sırayla suya dalınır ve herkes en uzak mesafeye gitmeye çalışır. Oyunu genellikle iyi yüzenler ve nefesini uzun süre tutabilenler kazanır (K. 2, K. 14, K. 66, K. 70, K. 78).

Sokak Oyunları

Yakartop

Oyun, en az 12 kişilik kalabalık grupta oynanır. Grup önce ikiye bölünür. 10 metre mesafeye karşılıklı iki çizgi çekilir. Birinci grup çizgilerin iç kısmında toplanır. İkinci grup ikiye bölünüp çizgilerin arasına geçer. Karşılıklı top atarak ortadaki gruptakileri vurmaya çalışırlar. Topla vurulan kişiler oyun dışı kalır.

Topun yere temas etmeden çarpması gerekir. Toptan kaçan kişilerden biri gelen topu havada yakalarsa bir can kazanmış olur. Kazandığı her canı oyun dışı kalan bir arkadaşını kurtarıp oyuna dâhil edebilir. İçerde olan son kişi vurulana kadar oyun devam eder (K. 38, K. 39, K. 77).

Gülle (Baş)

Gülle oyunu bir sokak oyunudur. En az 2 kişi arasında oynanır. Belirlenen yere kaçarlı oynanacaksa o kadar sayıda gülle dizilir. Dizilen güllerin baş kısmı söylenir. 10-15 metre mesafeden sıra ile atılır. Oyuncuların güllerini vurmak için attığı gülle diğerlerinden büyük olur ve buna elcik denir. Baş vurulursa sıralanan güllerin tamamı alınır. Baştan sonra

hangisi vurulursa vurulandan başlayarak diğer uçta olanlar alınır. Oynayacak güllesi kalmayanlar oyun dışı kalır (K. 2, K. 14, K. 38, K. 70, K. 78, K. 79).

Toplu Saklambaç

Oyun en az 8 kişi ile oynanır. Ebe olan kişi topun başına geçerek 30'a kadar sayar. Diğerleri de saklanır. Saklanan kişiler ebenin toptan uzaklaşmasını bekler. Bu sırada ebelenenler kurtarılmayı beklerler. Kurtarıma şöyle olur: Ebe toptan uzaklaştığında saklanan kişi koşarak gelir ve topu ayağı ile uzak bir yere uzaklaştırır. Ebe topu alıp yerine getirene kadar ebelenenler hızlıca saklanırlarsa kurtulmuş olurlar. Herkes ebelenmişse ilk ebelenen kişi ebe olur ve oyun devam eder (K. 14, K. 38, K. 70).

Batırık (Çivi Saplama)

Kışın çamurlu havalarda oynanan bir sokak oyunudur. İki kişiyle oynanır. Merkeze belirlenmiş bir noktaya ulaşmaya çalışılır. Merkezin etrafına çivi ile daire çizilmeye çalışılır. Çivi saplanmadığında sıra karşı tarafa geçer. Atılan iki çivinin arasına çivi ile çizgi çizilir. Bu çizgiler daire şeklinde birbirini tamamlarsa oyuncu kazanmış olur. Daireler çizilirken birbirlerinin üzerinden geçmemeli ve belirlenen sınırların dışına çıkmamalıdır (K. 55, K. 70).

Dokuz Taş

İki kişi arasında oynanan oyun toplam 18 taşla oynanır. Oyuna başlayan kişi taşların hepsini havaya atar ve elinin üst kısmının üzerine kondurur. Elinin üzerinde tek taş bırakıp tekrar havaya atar ve elinin içine kapar. O taşı havaya atarak diğer taşları toplamaya çalışır. Yerden taşlar toplanırken diğer taşlara temas edilirse veya havaya atılan taş yere düşerse oyuncu yanmış olur ve sıra diğer kişiye geçer. Tüm taşlar toplanırsa diğer kişi kaybetmiş olur ve oyuna devam edebilmek için taş toplamaya gider. Taş toplamaya gidene “aptala gitti gelmedi, anası yorgan vermedi” denilir. (K. 39, K. 78).

Gıçgıcı

Eski bir oyun olan gıçgıcı oyunu en az iki kişiyle oynanır. Gıçgıcı, uzunluğu 1-2 metre olan 2 ağaç saptan oluşur. Altan 30-40 santimetre yukarısına ayak konularak yere basılır. Çatal kısmına basılıp sap kısmından tutularak üzerinde yürünür. Eski dönemlerde yağmur çok yağdığı zamanlar yollar çamur olduğu için çocuklar okula gıçgıcıyla

gidebilirlermiş. İhtiyaç için kullanılan gıcgıcıcı, zaman içerisinde bir eğlence ve oyun aracı olarak kullanılmıştır. Günümüzde bilinmeyen bu oyun bir denge ve yarış oyunudur (K. 55).

Çift mi Tek mi?

Oyun iki kişi arasında oynanır. Tahmin ve şans oyunudur. Bir kişi eline belli sayıda çağla çekirdeği alıp elini kapatır. Sonra elini yumruk yapıp karşıya uzatır ve “çift mi tek mi?” diye sorar. Cevap verildikten sonra el açılır ve sayılır. Kim kazanırsa eldeki çekirdek sayısı kadar kazanır. Çağla çekirdeklerinin iç kısmı yemiş olarak tüketilir ve bu amaçla toplanır. Zaman içerisinde oyun, aracı olarak kullanılmış ve çocuklar tarafından toplanıp biriktirmeye başlanmıştır (K. 38, K. 70).

Modu Modu

Yağmur yağmadığı zaman büyükler çocukları toplar “çocuklar çıkın da bir yağmur duası yapın. Cenab-ı Allah belki siz sabi çocukların yüzüne bakar da bir yağmur verir, ekinlerimiz iyi olur” derlerdi.

15-20 kişi toplanır, “modu modu çağrılacak” derler. Elleri bir çomça alır, ucuna bir mendil bağlar ve gelin yaparlar. Çocuklar ev ev, kapı kapı gezerek omuzlarındaki heybeye yağ, un, bulgur, tuz, şeker veya buna benzer şeyleri isterken hep bir ağızdan şu tekerlemeyi söylerler:

Modu modu

Anan neyden doğdu?

Bir kaşık sudan

Çomçalı gelin ne ister?

Gökten bir yağmur ister

Bir kaşık un ister

Un verinin kızı olsun

Tuz verinin oğlu olsun

40 gün yağmur yağsın

50 gün çamur olsun

Ver Allah'ım ver

Sellice bir yağmur ver

derler. Toplanan un, yağ, bulgur ve diğer malzemelerden pilav pişirilir. Yemek yenildikten sonra çocuklar:

Almacık almacık
Herkes evine dağılmacık
derler ve herkes evine gider (K. 55).

Patlangoç

Oyun en az iki kişiyle genellikle 4-5 çocuk arasında oynanır. Patlangoç, ağaç dallarından yapılan bir el silahıdır. İncir veya pellempüs ağacının dalı 10-15 santim uzunluğunda kesilir. Daha sonra kızgın bir şişle içi delinerek, özü çıkarılarak boru haline getirilir. Nar ya da portakal ağacından bir çubuk kesilip uç kısmı yontulur. Yontulan kısım oyulan çubuğun içine tam oturacak şekilde ayarlanır. Dardağan ağacının tombak denilen olgunlaşmamış yemişi toplanır ve mermi olarak kullanılır. Tombaklar patlangoçun iki ucunu da kapatır. Çubukla ağız kısmından basınç yapıldığında patlama sesi ile beraber uç kısmındaki tombak sert bir şekilde hedefe gider. Çocuklar arasında patlangoçla ses çıkarma ve hedef vurma yarışmaları yapılır. Gruplara ayrılıp savaş oyunu oynanır (K. 14, K. 38, K. 66, K. 70).

9. SONUÇ

Amanosların eteğinde ve Doğu Akdeniz'in kıyısında bir yerleşke olan Dört Yol yöresi; tarihi, stratejik konumu, demografisiyle önemli bir kültürel birikime sahiptir. Genel olarak Çukurova kültürünün karakteristiğine sahip olan Dört Yol, son yüzyıl içerisinde Girit, Selanik ve Ahıska bölgelerinden toplu göçler almıştır. Özellikle son elli yıl içerisinde başta İSDEMİR olmak üzere sanayileşme atılımları, narenciye üreticiliği ve ticari faaliyetler, turizm, yaylacılık, ılıman iklim özelliği gibi durumlar, yurdun farklı yerlerinden göçlere sebep olmuştur. Bu durum neticesinde demografik yapı daha katmanlı bir hal almıştır.

Çalışmada konu başlıkları sıralı olarak takip edilmiştir. İlk bölümde yörenin tarihi, nüfusu, coğrafi özellikleri ve ekonomisi ile ilgili tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışma; konu, amaç, kapsam yönünden de değerlendirilmiştir. Geçiş dönemlerinin araştırıldığı ikinci bölümde doğum, sünnet, askerlik, evlenme ve ölüm konuları; inançsal, geleneksel, yöresel ve Türk kültürünün bütünlüğü içinde araştırılarak kayıt altına alınmıştır. Doğumla ilgili geleneksel yöntemlerden; tıbbi açıdan sakıncalı olması ve sağlık kuruluşlarına rahatlıkla ulaşılabilmesi sebebiyle uzaklaştırıldığı görülmektedir. Çocuk sahibi olabilmek ve çocuğun sağlıklı doğması için yatırlara, ziyaret yerlerine ve okuyucu ocaklarına gitme uygulamalarının devam ettiği görülmektedir. Ad verme, ilk saç kesimi, ilk diş çıkarmayla ilgili geleneksel ve inançsal uygulamalar da önemli ölçüde varlığını korumaktadır. Yörede sünnetin dini bir yükümlülük olduğu inancı hâkimdir. Sünnetle ilgili geleneksel uygulamalar geçmişteki kadar önemsenmemektedir. Sünnet eğlenceleri, kirvelik, sünnet kıyafeti gibi uygulamalar hâlâ varlığını korusa da günümüzde artık sünnet, dini açıdan ve sağlık açısından önemsenmemektedir. Dört Yol, yöre olarak milli hassasiyete sahip olması sebebiyle askerliğe de özel bir önem verilmektedir. Yörede asker uğurlama ve karşılama törenlerinin büyük ölçüde varlığını koruduğu tespit edilmiştir. Asker eğlenceleri, kına yakma, konvoy ve omuza alma, harçlık verme gibi uygulamalar günümüzde de devam etmektedir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde ve gözlemlerimizde askerlik yapmayana kız vermeme anlayışının artık değiştiği tespit edilmiştir. Ayrıca; askerliğin ileri yaşlarda da yapıyor olması, askerlik süresinin daha kısa olması ve bedelli askerlik uygulamalarının geleneği etkilediği gözlemlenmiştir.

Yörede evlilikle ilgili adetlerin geçmiş dönemlere göre değişimler yaşadığı tespit edilmiştir. Kız isteme, tatlı yeme, bayrak merasimi ve düğün yemeği, kuşak bağlama, düğün konvoyu ve gelin indirme uygulamalarının yaygın olarak devam ettiği tespit edilmiştir. Çeyiz

alma, saç, yol kesme ve gelin alma uygulamaları ise daha çok kırsal kesimde sürdürülmektedir. Günümüz şartlarında düğün yapmanın maddi olarak külfetli olması, yoğun çalışma hayatı ve salon düğünlerinin cazibesi; düğün sürelerinin kısalmasına ve geleneksel uygulamalarını zayıflamasına sebep olmuştur.

Ölüm öncesi ve sonrası ile ilgili uygulamalar daha çok İslam inancı ile ilgili olduğu için günümüzde de varlığını korumaktadır. Özellikle ölüm sonrası ile ilgili uygulamalarda eski Türk inanışlarının izleri görülmektedir. Mezarlara çalı dikme, cenazenin yedinci ve kırkinci günlerinde yemek verme, yas tutmayla ilgili bazı uygulamalarda İslam öncesi inanışların varlığını koruduğu görülmektedir. Yörede taziye, geçmiş dönemlerde yedi gün sürerken günümüz şartlarında üç gün sürmektedir. Cenaze yemeği ve helva dağıtma da artık üçüncü gün yapılmaktadır.

Bayram, tören ve kutlamaların araştırıldığı üçüncü bölümde; Ramazan ve Kurban Bayramları, kutsal aylar ve günler, milli bayramlar, bereket törenleri, geleneksel ve inançsal açıdan ortaya konulmuştur. Kandillerde camiye gitme ve oruç tutma, Muharrem ayında aşure pişirme, Ramazan ayının son günlerinde çörek yapma uygulamalarının yaygın olarak devam ettiği tespit edilmiştir. Arife günü yapılan mezarlık ziyaretlerinde mezarlara murt çalısı dikme uygulaması günümüzde de devam etmektedir. Yörede Nevruz, Hıdırellez ve bereket törenleri ile ilgili geçmiş dönemlerde birtakım uygulamaların olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde günümüze kadar gelen gelenekleşmiş bir uygulama tespit edilmemiştir.

Kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde ve gözlemlerimizde canlı-cansız varlıklar, uğur-uğursuzluk, gök cisimleri ve tabiat olayları ile ilgili yaygın bir inanışın olduğu tespit edilmiştir. Yörede halk inanışları içerisinde nazarla ilgili inanışlar, çok daha canlı ve yaygındır. Göz değmesi ile ilgili yapılan kişi tasvirlerinin günümüzde de sıkça dinlendirildiği gözlemlenmiştir. Nazara karşı; cevşen ve muska takma, tütsü yapma ve nazar ocaklarına gitme yaygındır. Yörede nazara okuma sadece ocaklarda yapılmamaktadır. Gözlemlerimizde, yetmiş yaşın üzerinde önemli sayıda kadın kişilerin okuma yaptığı görülmüştür. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde halk inanışlarının özellikle kırsal kesimlerde geleneksel yaşam tarzına bağlı olarak daha yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Halk sağaltmacılığıyla ilgili tespit ettiğimiz inanış ve uygulamalar; dinsel-büyüsel nitelikte uygulamalar ve şifacılık başlığı altında ortaya konularak kayıt altına alınmıştır. Sağaltma ocaklarındaki icracılar ile yaptığımız görüşmelerde ve gözlemlerimizde yöre halkının ocaklara olan ilgisinin günümüzde de devam ettiği görülmüştür. Ocaklarda icra edilen uygulamalar, usta-çırak ilişkisi ve el verme yöntemi ile kuşaktan kuşağa aktarılarak

günümüzde de varlığını korumaktadır. Özellikle kırık-çıkık ocağı, yılanlılar ocağı, al ocağı, sarılık ocağı ve nazar ocaklarına yaygın olarak gidildiği gözlemlenmiştir.

Dört Yol yöresinin Amanosların eteğinde bir yerleşim yeri olması şifalı bitkilerle tedavi yöntemleri konusunda önemli bir birikimin oluşmasını sağlamıştır. Yörede şifacılığı meslek edinmiş olan aktarlar ve şifacıların dışında bu işi kendine hoby edinmiş kişiler de bulunmaktadır. Yörede şifalı bitkilerle yapılan tedavilerin tıbbi karşılıklarının bilinmesiyle ilgili önemli bir birikim olduğu gözlemlenmiştir. Halk veterinerliği ile ilgili tedavi yöntemlerinin daha çok geçmiş dönemlerde olduğu tespit edilmiştir. Bu uygulamalar günümüzde zorunlu hallerde ve hayvanların yaylalara çıkarıldığı zamanlarda yapılmaktadır.

Dört Yol'da mutfak kültürünün doğal yaşam alanı ile paralel olarak geliştiği görülmektedir. Yöresel yemekler, tatlılar ve içecek türlerinin ana malzemelerinin büyük ölçüde yörede yetişen ürünlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Daha çok bulgur ve hamur ağırlıklı olan yöresel yemekler, çeşitli olarak oldukça zengin bir görünümündedir. Yöre halkının yöresel yemeklere ve özellikle de belirli günlerde yapılan yiyeceklerle karşı özel bir ilgisinin olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak son dönemlerde yöresel yiyeceklerin fırın, şarküteri, market, yemek şirketleri gibi yerlerde yaygın olarak yapıldığı gözlemlenmiştir.

Çalışmamızda yörede tespit edilen çocuk oyunları oynanma yerlerine göre; yayla, sokak ve su oyunları olarak alt başlıklarla ortaya konulmuştur. Yörede oynanan çocuk oyunlarının yaşam alanı ile birebir örtüştüğü görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2018). Köken Mitleri Evlilik Kurumunun Ortaya Çıkışını Nasıl Açıklıyordu? Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 11(21), 1-14.
- Aça, M. (2019). Halk Bilimi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alptekin, A.B. (2009). Ceyhun'dan Ceyhan'a Evlenme İle İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, 39, 307-321.
- Aras, E. (2002). Türklerde Hıdrellez Geleneği. Millî Folklor, 14(54), 39-54.
- Artun, E. (2002). Anadolu İnanç Önderlerini Besleyen Eski İnanç Sistemleri, Dinler, İnanışlar. Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildirileri, TÜRKSEV Yayınları, 25-39.
- Artun, E. (2011). Çukurova Halk Kültüründe Törenler Bayramlar Şenlikler. Fethiye 3. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı Bildirisi, Fethiye Belediyesi, Muğla.
- Artun, E. (2018). Türk Halk Bilimi. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, K. (2008). Milli Mücadelede İlk Kurşun Ve Dört Yol. İskenderun: Dört Yol Belediyesi Kültür Yayınları.
- Aslan, K. (2011). Dört Yol'da Çocuk Oyunları. Color Ofset Matbaacılık, İskenderun.
- Aslan, K. (2021) Atatürk Dört Yol'da Dört Yol Belediyesi Kültür Hizmetleri.
- Atnur, G. (2010). Sibiryadaki Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları, Bilig, 55, 51-70.
- Aydın, S.A., A.T. (2009). Halk Bilimi Toplumsal Uygulamalar Törenler ve Ritüelleri Geçiş Törenleri. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi.
- Bakırcı, N. (2019). Dede Korkut Kitabı Bağlamında Oğuzlarda Toy Geleneği. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7(20), 130-142.
- Başçetinçelik, A. (2009). Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm. Adana: Altın Koza Yayınları.
- Boratav, P.N. (2016). 100 Soruda Türk Folkloru, Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Boyras, Ş. (2009). Okuntudan Davetiyeye Bir Dönüşümün Anatomisi. Milli Folklor, 21(84), 87-96.
- Çeltikçi, O. (2009). Türk Dünyası Kültüründe Doğum Üzerine Ortak Uygulamalar. Journal Of Azerbaijani Studies, 12, 511-521.
- Çıblak, N. (2002). Anadolu'da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç Ve Pratikler. Türk Kültürü, 474, 605-614.

- Çolak, A. (2012). Hadis Temelli Anadolu Düğün Adetleri. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 247-188.
- Eliade, M. (2019). Kutsal ve Kutsal Dışı. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ergun, P. (2010). Türk Gelininin Mitolojik Göçü. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(24), 273-290.
- Ersoy, R. (2002). Türklerde Ölüm ve Ölü İle İlgili Rit Ve Ritüeller. Milli Folklor 54, 87-101.
- İnan, A. (2013). Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kalafat, Y. (1994). Türk Halk İnançlarında Hususi İle Doğu Anadolu'da Ve Orta Toroslarda Kırk Motifi. Milli Folklor, 22, 15-21.
- Kalafat, Y. (2006). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri. Ankara: Ebabil Yayınları.
- Kalafat, Y. (2009). İslamiyet ve Türk Halk İnançları. Ankara: Berikan Yayınları.
- Kalafat, Y. (2011). Türk Kültürlü Halklarda Ulucanlar. Ankara: Berikan Yayınları.
- Kalafat, Y. (2011). Türk Kültür Coğrafyasında Halk Kültüründen Milli Stratejiye. Ankara: Berikan Yayınları.
- Kaplan, M. (2011). Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din ve Büyü İlişkisi. Milli Folklor, 23(91), 150-156.
- Kapusuzoğlu, G. (2015). Çin Kaynaklarına Göre Türk Kültür Çevresinde Evlenme Ve Cenaze Gelenekleri. Tarih Araştırmaları Dergisi, 34(58), 507-522.
- Karakaş, A. (2005). Feke Halk Kültürü Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kırmızı, Ö. (2015). Erdemli Halk Kültürü Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Korkmaz, E. V., Korkmaz, Y., Gözübenli, B. (2018). Hatay'ın Dört Yol İlçesinde Turizm Faaliyetlerinin Geliştirilmesi Üzerine Bir Durum Analizi, SSS Journal, 5(52), 7307-7314.
- Köksal, H. (1996). Türk Düğünlerinde "Saçı" Geleneği, Buna Bağlı Ritler, Pratikler. Bilig, 1, 75-81.
- Kurt, B. (2012). Doğanşehir Halk Kültürü Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kurt, B. (2018). Malatya İli Doğanşehir İlçesi Halk Hekimliği Uygulamalarında Eski Türk İnançlarının Yansıması, Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11, 57.
- Oğuz, M.Ö. (2013). Türkiye'de Folklorun İlk Makaleleri, Milli Folklor, 25(99), 5-14.
- Örnek, S.V. (2014). 100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

- Örnek, S.V. (2014). Türk Halkbilimi. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de Evlenme Biçimleri. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 27, 185-195.
- Sümbüllü, Y.Z., Altınışik, M.E. (2016). Geleneksel Çocuk Oyunlarının Değerler Eğitim Açısından Önemi. ETÖ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 73-85.
- Şenesen, R.O. (2011). Türk Halk Kültüründe Bolluk ve Bereket İle İlgili İnanç Ve Uygulamalarda Eski Türk Kültürü İzleri, Folklor/Edebiyat, 17(66), 209-228.
- Şenesen R.O. (2011). Çukurova Bölgesi Girit Göçmenleri Halk Kültürü Araştırması. Adana: Karahan Yayıncılık.
- Terzi, M.A – Ergün, A (2012) Kinet’ten Ümraniye’ye Osmanlı Belgelerinde Dört Yol. Dört Yol Belediyesi Kültür Hizmetleri.
- Töret, A.B. (2013). Yapısal ve İşlevsel Özellikleri İle “Gelin Göçürme” (Muğla İli Örneği). Türklük Bilimi Araştırmaları, 34, 35-56.
- Türkan, H.K. (2018). Kırıkhan Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri. Turkish Studies, 13(20), 779-806.
- Yeşil, Y. (2013). Türk Dünyasında Doğum Sırasında Gerçekleştirilen Ritüeller. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 2(6), 155-162.

KAYNAK KİŞİLER

- K1: Hidayet Belen, 1970, usta, Hatay/Dört Yol/Kuzuculu Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dört Yol.
- K2: Nazım Sönmez, 1964, aktivist (AKED Başkanı), Hatay/Dört Yol/Kuzuculu Mahallesi, lise, Hatay/Dört Yol.
- K3: Ferhat Aydın, 1966, çiftçi, Hatay/Dört Yol/Yeşilköy Mahallesi, lise, Hatay/Dört Yol.
- K4: Hasan Erkin, 1950, lokantacılık, Hatay/Dört Yol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dört Yol.
- K5: Emine Akkoyun, 1961, ev hanımı, Hatay/Dört Yol/Çaylı Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dört Yol.
- K6: Hüseyin Ünlüsınıkçı, 1952, çiftçi, Hatay/Dört Yol/Altınçağ Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dört Yol.
- K7: Mustafa Peköz, 1955, emekli, Hatay/Dört Yol/Altınçağ Mahallesi, lise, Hatay/Dört Yol.
- K8: Selahattin Ulaş, 1947, çiftçi, Hatay/Dört Yol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dört Yol.
- K9: Ömer Bayır, 1966, hayvancılık, Hatay/Dört Yol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Gaziantep/İslahiye.

- K10: Raşit Polat, 1950, hayvancılık, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Gaziantep/İslahiye.
- K11: Durdane Kara, 1961, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K12: Şahin Toksoy, 1972, aktar, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K13: Zeliha Edik, 1953, ebe, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K14: Tuncay Dokuz, 1973, işçi, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K15: Fahriye Say, 1940, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Altınçağ Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K16: Öznur Karagül, 1950, hayvancılık, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K17: Bilger Pekgürler, 1978, eğitimci, Hatay/Dörtyol/Altınçağ Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K18: Zehra Dan, 1942, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Altınçağ Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K19: Emine Öz, 1946, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K20: Mediha Akgül, 1948, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K21: Osman Nuri Argun, 1933, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, okur-yazar, Hatay/Dörtyol.
- K22: Osman Çakıcı, 1936, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, okur-yazar, Hatay/Dörtyol.
- K23: Elmas Şahin, 1948, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, okur-yazar değil, Hatay/Dörtyol.
- K24: Kadriye Şahin, 1972, kuaför, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K25: Ali Osman Şahin, 1969, lokantacılık, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K26: Yaşar Aslan, 1963, işçi, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K27: Yasemin Şahin, 1972, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K28: Ayten Soylu, 1948, ebe, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K29: Asar Soylu, 1947, emekli, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K30: Berrin Arslan, 1961, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.

- K31: Fatma Arslan, 1972, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K32: Zahide Güçlü, 1953, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K33: İbrahim Korkmaz, 1939, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K34: Zülfü Burgaç, 1932, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, okur-yazar, Hatay/Dörtyol.
- K35: Ayhan Çetin 1950, emekli, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K36: Cengiz Macit, 196, işçi, Hatay/Dörtyol/Çaylı Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K37: Selahattin Dokuz, 1938, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, okur-yazar, Hatay/Dörtyol.
- K38: Mehmet Kara, 1980, işçi, Hatay/Dörtyol/Çaylı Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K39: Emel Akgül, 1982, öğretmen, Hatay/Dörtyol/Çaylı Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K40: Murtaza Kara, 1958, tornacı, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K41: Ahmet Benli, 1957, HBB mezarlıklar müdürü, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K42: Ahmet Bülent Ulusoy, 1960, gümrük müşaviri, Hatay/Dörtyol/Sanayi Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K43: Bünyamin Akgül, 1936, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol
- K44: Muhittin Kılınç, 1968, aktar, Hatay/Dörtyol/Yeşil Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K45: Arif Ateş, 1970, aktivist, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K46: Hülya Ateş, 1970, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K47: Özcan Gözübenli, 1970, şöfor, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K48: Basri Arıkanoglu, 1970, sağlık memuru, Hatay/Dörtyol/Altınçağ Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K49: Mehmet Budak, 1954, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K50: Ali İhsan Karayanık, 1956, emekli, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, lise, Adana/Kozan.
- K51: Hasan Güven, 1952, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Sanayi Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.

- K52: Ramazan Güven, 1950, mali müşavir, Hatay/Dörtyol/Sanayi Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K53: Ahmet Hintoğlu, 1952, yazar, Hatay/Dörtyol/Ocaklı Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K54: Hasan Edik, 1976, iş adamı, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K55: Kadir Aslan, 1952, yazar, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Ocaklı, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K56: Osman Herek, 1945, hayvancılık, Hatay/Dörtyol/Yeniyurt Mahallesi, okur-yazar, Hatay/Dörtyol.
- K57: Nurettin Genç, 1948, değirmencilik, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K58: Yaşar Güçlü, 1963, hayvancılık, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K59: Ahmet Güçlü, 1983, hayvancılık, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K60: Mehmet Gültekin, 1969, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Altınçağ Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K61: İlker Çelebi, 1954, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K62: Halil Palta, 1941, emekli, Hatay/Dörtyol/Karakese Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K63: Zeynep Akçay, 1960, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Karakese Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K64: Emine Küçük, 1937, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Karakese Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K65: Rıfkı İşli, 1940, emekli, Hatay/Dörtyol/Karakese Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K66: Hamza Edik, 1968, işçi, Hatay/Dörtyol/Numune Evler Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K67: Osman Çalışkan, 1968, esnaf, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K68: Zübeyde Ateş, 1974, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K69: Mehmet Ateş, 1944, emekli, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K70: İlhan Deniz Ateş, 1977, işçi, Hatay/Dörtyol/Kuzuculu Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K71: Medine Çolak, 1956, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, ilkokul, Hatay/Dörtyol.
- K72: Muhlis Aslan, 1983, çiftçi, Hatay/Dörtyol/Özerli Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.

- K73: Mustafa Uzun, 1973, esnaf, Hatay/Dörtyol/Altınçağ Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K74: Ali Kara, 1974, işçi, Hatay/Dörtyol/Yeşilköy Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K75: Oğuz Yener Bayazıt, 1977, Dörtyol Belediyesi basın yayın şefi, Hatay/Dörtyol/Numune Evler Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K76: Hasan Türkoğlu, 1988, memur, Hatay/Dörtyol/Numune Evler Mahallesi, önlisans, Hatay/Dörtyol.
- K77: Yasemin Akgül, 1977, öğretmen, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K78: Halil Er, 1978, öğretmen, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, üniversite, Hatay/Dörtyol.
- K79: Fatih Çelebi, 1968, aktivist AÇED Başkanı, Hatay/Dörtyol/Sanayi Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K80: Erol Eriman, 1965, tüccar, Hatay/Dörtyol/Sanayi Mahallesi, lise, Hatay/Dörtyol.
- K81: Sabahat Koyuncu, 1957, terzi, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, ortaokul, Hatay/Dörtyol.
- K82: İhsan Serin, 1977, tüccar, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, lise, Diyarbakır.
- K83: Serdar Doğanay, 1988, memur, Hatay/Dörtyol/Numune Evler Mahallesi, önlisans, Hatay/Dörtyol.
- K84: Nurten Çalışkan, 1945, ev hanımı, Hatay/Dörtyol/Karakese Mahallesi, okur-yazar, Hatay/Dörtyol.
- K85: Büşra Çalışkan, 2001, öğrenci, Hatay/Dörtyol/Karakese Mahallesi, önlisans, Hatay/Dörtyol.
- K86: İsmail Adalı, 1987, aktar, Hatay/Dörtyol/Kışlalar Mahallesi, lisans, Hatay/Dörtyol.

EKLER

Ek 1. Sözlük

Ağ: Beyaz

Acar: Yeni

Ağsak: Topal

Ahrap: Akrep

Ağme: Çamurla sıvanmış çalı ev

Alıç: Dağ meyvesi

Amel: İshal

Andız: Ardıç, kavak ağacı

Abdal: Müzisyenlik, sünnetçilik, toplayıcılık yapan, çadırda yaşayan esmer tenli gezgin topluluk

Arşın: Uzunluk ölçüsü birimi

Aş: Bulgur pilavı

Avcar: Sos

Baldırcan: Patlıcan

Bıçkı: Testere

Bocit: Sürahi

Böy: Örümcek

Celfin: Yumurtlamamış tavuk

Cere: Topraktan yapılmış büyük su testisi

Cırlavuk: Ağustos böceği

Cıvcık: Serçe

Cücük: Altı aylık horoz ve tavuk

Çağla: Yabani kayısı

Çaput: Bez

Çardak: Gölgelek

Çepel: Bulaşık

Çerçi: Gezgin satıcı

Çete: Kuvva-i Milliyeci

Çetil: Fidan

Çıkın: Bohça

Çıtmak: Dalıyla koparılmış meyve

Çomca: Büyük tahta kepçe
 Darbız: Her tarafı sulanmış toprak
 Darı: Mısır
 Davar: Keçi
 Deyiş: Özlü söz
 Dezze: Teyze
 Döşek: Yatak, minder
 Eşik: Kapı önü
 Evraç: Sacda ekmek ve börek pişirmeye yarayan yassı uzun tahta
 Fesat: Sinsi
 Filkete: Koncalı iğne
 Firik: Olgunlaşmamış meyve
 Gıç: Bacak
 Gıngırıcı: Tahteravalli
 Göğ: Gökyüzü
 Gülle: Misket
 Harnıp: Keçiboynuzu
 Hedik: Haşlanmış buğday, mısır
 İşgın: Taze sürgün
 Kaçkaç: Milli mücadelede işgal sırasında halkın dağlara sığınması
 Kalbur: Buğday eleği
 Karı: Yaşlı, tecrübeli kadın
 Katık: Ayran
 Kernip: Su kabı
 Kerpiç: Topraktan yapılmış tuğla
 Kömeç: Ebegümeçi
 Köstü: Köstebek
 Kuşluk: Sabahla öğle arasındaki vakit
 Küncü: Susam
 Murt: Mersin bitkisi
 Teşt: Büyük bakır leğen
 Tikeç: Tel kazığı
 Tiyek: Taze üzüm yaprağı
 Telmin: Sarmaşık türü meyve ve sebzelerin sürgün kısmı

Urupla: Tahıl ölçeği

Üğürtmek: Yeşil soğanın sürgün kısmı

Yazı: Tarla

Yetenek: Zamansız açan çiçeğın meyvesi

Yörep: Sarp yamaç

Yüz yapışkan: Bukalemun

Zamzalak: Meyvesi salkım taneli ve zehirli ağaç türü

Zekaret: Hastanın ölmeden önceki son hali

Ek 2. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Yüksel AKGÜL
ÖĞRENCİ NO	201811032
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Türk Dili ve Edebiyatı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	Tez
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2021/ 2022 GÜZ / BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Halk Bilimi
TEZİN AMACI	Halk bilimi öğelerinin Hatay ili Dört Yol ilçesindeki kullanımlarının tespiti
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Hatay ili Dört Yol ilçesindeki halk bilimsel unsurlarının tespit edilmesi
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	Yok

İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	Yok
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	Yok
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ OLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - OLÇEKLERİN UYGULANACAĞI	Yok
EKLER (ANKETLER, OLÇEKLER, FORMLAR, ... V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) (.....) Sayfa Ölçeği. 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları. 4) (.....) Sayfa
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Yüksel AKGÜL	ÖĞRENCİNİN İMZASI: Belgenin Aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. TARİH: 18 / 04 / 2022
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU	
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.	
2. Anılan konu Türk Dili ve Edebiyatı faaliyet alanı içerisine girmektedir.	

Ek 3. Çağ Üniversitesi Tez Anket İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ACELE

Sayı : E-23867972-050.01.04-2200005671

02.08.2022

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.

İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan Yüksel Akgül isimli öğrencimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 1 Adet öğrenciye ait tez evrakları listesi.

Ek 4. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2200006082
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

17.08.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 02.08.2022 tarih ve E-23867972-050.01.04-2200005671 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen **Yüksel Akgül** isimli öğrencimizin tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

Ek 5. Fotoğraflar**Resim 1. Amanos dağları genel görünüm****Resim 2. Amanos Dağları Kuzuculu sit alanında kaya mezarları**

Resim 3. Balıkçı barınağı

Resim 4. Buğülen şelalesi Çat

Resim 5. Çat kilise

Resim 6. Çat eski konaklar

Resim 7. Devayma mağarası

Resim 8. Doğal dikit Rabat köyü

Resim 9. Dört yol anıt meydanı

Resim 10. Dört yol beşik göl

Resim 11. Dörtöyl dörttaş sahilden görünüm

Resim 12. Dörtöyl genel görünüm

Resim 13. Galleplik

Resim 14. Şifalı su Kuzuculu

Resim 15. Hösem dede türbesi Karakese

Resim 16. İlk kurşun anıtı

Resim 17. Kapalı değirmen şelale

Resim 18. Kara mağara Çat

Resim 19. Karabiyık Dede Türbesi Rabat (Konacık)

Resim 20. Karataşlar

Resim 21. Mancınık kanyonu

Resim 22. Mıgır zirve

Resim 23. Su kabağı Kennip

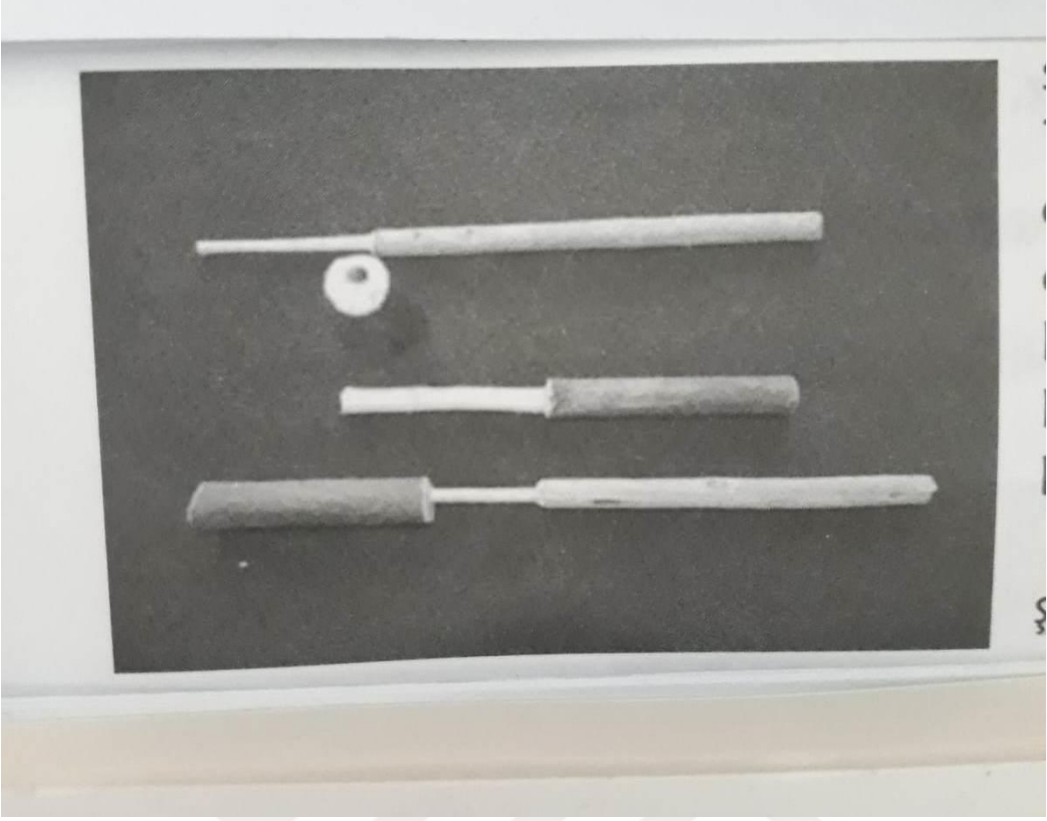
Resim 24. Tahtalı mezarları Ermeni mezarlığı Çağlalık

Resim 25. Dört Yol narenciye festivali

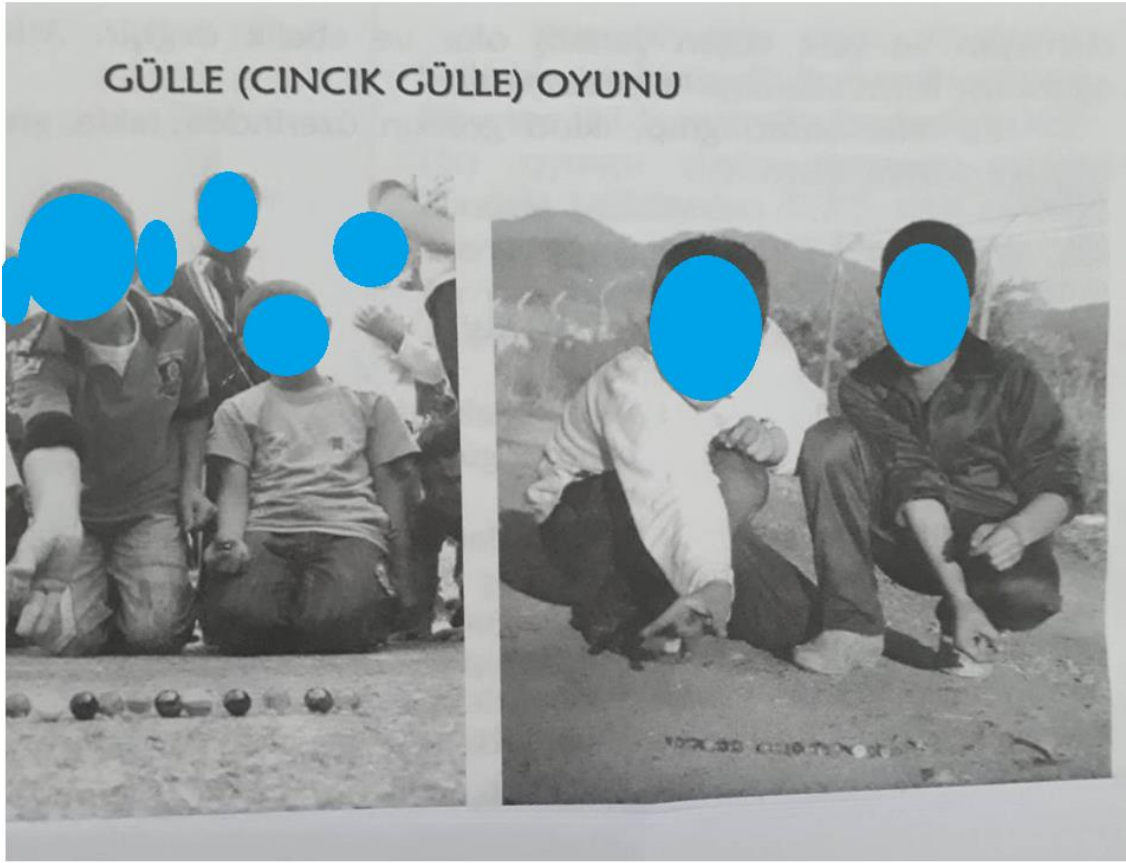
Resim 26. Dörttaş sahili

Resim 27. Patlangoç oyunu

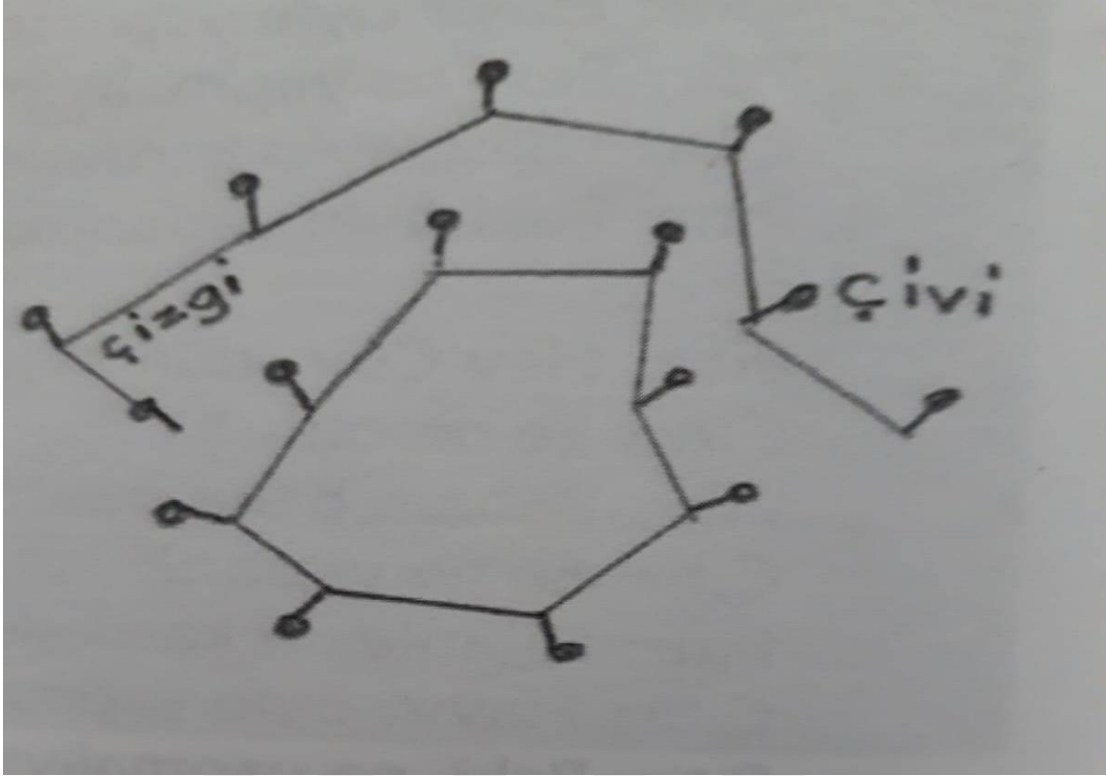
Resim 28. Çift mi tek mi oyunu

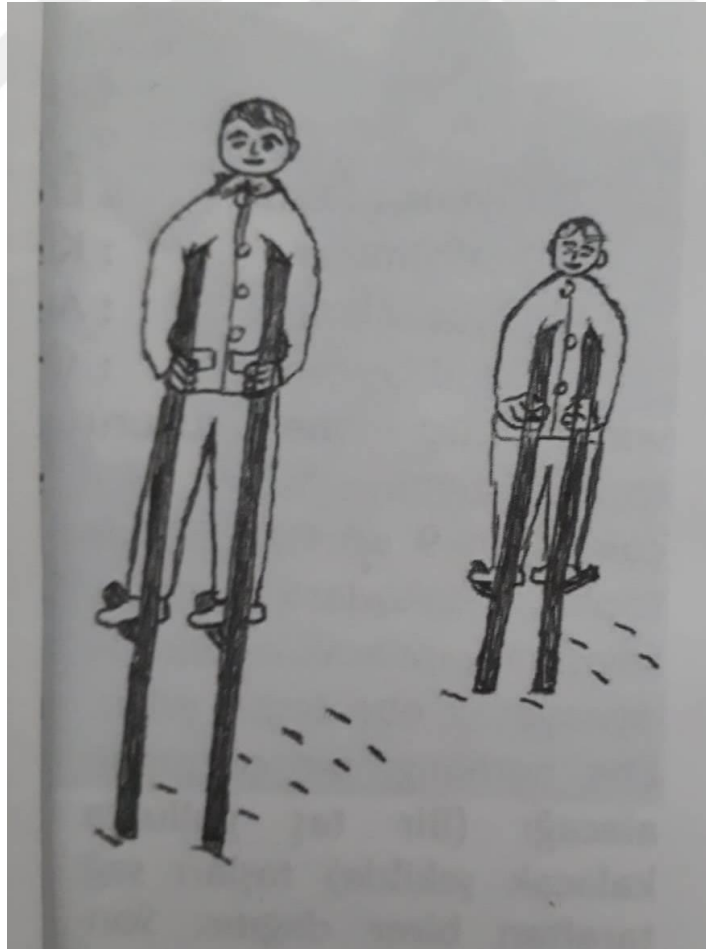
Resim 29. Gülle (cıncık gülle) oyunu

Resim 30. Dokuz taş oyunu

Resim 31. Batırık (çivi) oyunu

Resim 32. Gıgııcı oyunu

Resim 33. Nohutlu köfte yapımı

Resim 34. Kışlık hazırlıklar

Resim 35. Yufka ekmek yapımı

Resim 36. Nar ekşisi yapımı

Resim 37. Portakal şerbesti yapımı

Resim 38. Menengiç kahvesi

Resim 39. Yer elması ve turşusu

Resim 40. Çiriş

Resim 41. Portakal hasadı

Resim 42. Dört Yol mandalinası

Resim 43. Fincan çayı

Resim 44. Hambelis Murt

Resim 45. Keçiboynuzu

Resim 46. Şimşir ağacı

Resim 47. Sakızlık

Resim 48. Lif bitkisi banyo